

**ÖZBEK YAZAR SAİDE ZÜNNUNOVA'NIN
HİKÂYELERİ (İNCELEME-METİN)**

Ebru KUZU

**Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
2022
Her Hakkı Saklıdır.**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

Ebru KUZU
Orcid No: 0000-0002-6558-9050

ÖZBEK YAZAR SAİDE ZÜNNUNOVA’NIN HİKÂYESLERİ
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

ERZURUM 2022

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"ÖZBEK YAZAR SAİDE ZÜNNUNOVA'NIN HİKÂYELERİ (İNCELEME-METİN)"** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdığı için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler baltasını düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

25.11.2022

Ebru KUZU

Aslı Islak İmzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR danışmanlığında Ebru KUZU tarafından hazırlanan “Özbek Yazar Saide Zünnunova’nın Hikâyeleri (İnceleme-Metin)” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

25.11.2022

Kabul / ~~İmza~~ İmza

Jüri Başkanı (Ad-Soyad-Unvan)	Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi (Ad-Soyad-Unvan)	Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi (Ad-Soyad-Unvan)	Dr. Öğr. Üyesi Saidbek BOLTABAYEV <i>Karabük Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır

Bu tezin *Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Osman MERT
Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ	IX
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
I. AMAÇ	1
II. KAPSAM	1
III. YÖNTEM	2
A. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	2
B. Olay Örgüsü	10
C. Kişiler	12
D. Mekân	13
E. Zaman	13
F. Tema	14
IV. SAİDE ZÜNNUNOVA	15
A. HAYATI	15
B. ESERLERİ	18
V. DİL VE ÜSLUP	21

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYE İNCELEMELERİ

1.1. ELLER HİKÂYESİ TAHLİLİ	26
1.1.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	26
1.1.2. Olay Örgüsü	29
1.1.3. Kişiler	30
1.1.4. Mekân	30
1.1.5. Zaman	30
1.1.6. Tema	31
1.2. BAHAR GÜNLERİNDE HİKÂYESİ TAHLİLİ	31
1.2.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	31

1.2.2. Olay Örgüsü.....	33
1.2.3. Kişiler.....	34
1.2.4. Mekân	35
1.2.5. Zaman	36
1.2.6. Tema	36
1.3. ŞİMARİK HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	36
1.3.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	36
1.3.2. Olay Örgüsü.....	39
1.3.3. Kişiler.....	40
1.3.4. Mekan	41
1.3.5. Zaman	41
1.3.6. Tema	42
1.4. ATEŞİNKIZ HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	43
1.4.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	43
1.4.2. Olay Örgüsü.....	45
1.4.3. Kişiler.....	46
1.4.4. Mekân	46
1.4.5. Zaman	47
1.4.6. Temâ	47
1.5. LALE SEYRİ HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	48
1.5.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	48
1.5.2. Olay Örgüsü.....	49
1.5.3. Kişiler.....	50
1.5.4. Mekân	50
1.5.5. Zaman	51
1.5.6. Tema	51
1.6. ŞEFKATE SUSAMIŞ HİKÂYESİ TAHLİLİ	51
1.6.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	51
1.6.2. Olay Örgüsü.....	53
1.6.3. Kişiler.....	54
1.6.4. Mekân	56
1.6.5. Zaman	56

1.6.6. Tema	57
1.7. ÖMÜR HESABI HİKÂYESİ TAHLİLİ	57
1.7.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	57
1.7.2. Olay Örgüsü	59
1.7.3. Kişiler.....	60
1.7.4. Mekân	61
1.7.5. Zaman	61
1.7.6. Tema	62
1.8. ABİ HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	63
1.8.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	63
1.8.2. Olay Örgüsü	65
1.8.3. Kişiler.....	66
1.8.4. Mekân	66
1.8.5. Zaman	67
1.8.6. Tema	67
1.9. BEBEK KOKUSU HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	68
1.9.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	68
1.9.2. Olay Örgüsü	70
1.9.3. Kişiler.....	70
1.9.4. Mekân	72
1.9.5. Zaman	72
1.9.6. Tema	73
1.10. İZLER HİKÂYESİ TAHLİLİ	73
1.10.1 Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	73
1.10.2. Olay Örgüsü	75
1.10.3. Kişiler.....	76
1.10.4 Mekân	77
1.10.5. Zaman	78
1.10.6. Tema	78
1.11. O ZAMAN DA SONBAHARDI HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	79
1.11.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	79
1.11.2. Olay Örgüsü	80

1.11.3. Kişiler.....	82
1.11.4. Mekân	83
1.11.5. Zaman	83
1.11.6. Tema	83
1.12. VEFA HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	84
1.12.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	84
1.12.2. Olay Örgüsü.....	85
1.12.3. Kişiler.....	86
1.12.3. Mekân	87
1.12.4. Zaman	87
1.12.5. Tema	88
1.13. BU EVİN HANIMI HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	88
1.13.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	88
1.13.2. Olay Örgüsü.....	89
1.13.3. Kişiler.....	90
1.13.4. Mekân	91
1.13.5. Zaman	91
1.13.6. Tema	92
1.14. ANA BAĞRI HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	93
1.14.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	93
1.14.2. Olay Örgüsü.....	94
1.14.3. Kişiler.....	95
1.14.4. Mekân	96
1.14.5. Zaman	96
1.14.6. Tema	96
1.15. NİNE HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	97
1.15.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	97
1.15.2. Olay Örgüsü.....	99
1.15.3. Kişiler.....	100
1.15.4. Mekân	101
1.15.5. Zaman	102
1.15.6. Tema	102

1.16. UZAYDAN GELEN KIZ HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	104
1.16.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	104
1.16.2. Olay Örgüsü.....	105
1.16.3. Kişiler.....	107
1.16.4. Mekân	107
1.16.5. Zaman	108
1.16.6. Tema	109
1.17. AZAP HİKÂYESİ TAHLİLİ.....	109
1.17.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri	109
1.17.2. Olay Örgüsü.....	111
1.17.3. Kişiler.....	112
1.17.4. Mekân	113
1.17.5. Zaman	113
1.17.6. Tema	114

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. TÜRKİYE TÜRKÇESİ'NE AKTARILAN HİKÂYELER.....	115
ELLER	115
BAHAR GÜNLERİNDE	118
ŞİMARIK	123
ATEŞİN KIZ.....	130
LALE SEYRİ.....	136
ŞEFKATE SUSAMIŞ.....	140
ÖMÜR HESABI.....	145
ABİ.....	149
BEBEK KOKUSU.....	154
İZLER	159
O ZAMAN SONBAHARDI.....	168
VEFA.....	175
BU EVİN HANIMI	177
ANA BAĞRI	183

NİNE	186
AYDAN İNEN KIZ	193
AZAP	198
SONUÇ	206
KAYNAKÇA	209
DİZİN	212
ÖZGEÇMİŞ	213

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SAİDE ZÜNNUNOVA’NIN HİKÂYELERİ ÜZERİNE İNCELEME

Ebru KUZU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

2022, XI+ 213 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI

Dr. Öğr. Üyesi Saidbek BOLTABAYEV

Bu çalışmamızın amacı, Sovyet Dönemi yazarlarından olan Saide Zünnunova’nın hayatı, edebi eserleri hakkında bilgi vermek ve yazara ait seçilmiş olan hikâyeleri muhteva bakımından incelemektir. Çalışmamızda yazarın seçilme amacı, yazar ile ilgili çalışma ve çeviri hikâyenin olmaması nedeniyle yazarın tanıtılmak istenmesidir.

Çalışmamız giriş ile birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde amaç ve kapsam hakkında bilgilendirme yapılarak, hikâye incelemeleri için oluşturulan başlıklar ve Saide Zünnunova’nın hayatı ve eserleri, edebî üslubu hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde ise hikâye incemeleri yapılarak seçilen hikâyeler, anlatının bakış açısı ve anlatım teknikleri, olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman, tema başlıkları altında incelenmiştir.

Son bölümde, sanatçının seçili hikâyeleri’nin Türkiye Türkçesi’ne aktarılmış şekli verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Edebiyatı, Saide Zünnunova, Hikâye, İnceleme.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

STUDY ON THE STORIES OF SAIDE ZÜNNUNOVA

Ebru KUZU

Thesis Advisor: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

2004, XI+ 213 Page

Jury: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Asst. Prof. Dr. Nursan ILDIRI

Asst. Prof. Dr. Saidbek BOLTABAYEV

The aim of this study is to give information about the life and literary works of Saide Zünnunova, one of the writers of the Soviet Era, and to examine the selected stories of the author in terms of content. The purpose of choosing the author in our study is to introduce the author because there is no study and translation story about the author.

Our study consists of three parts, including the introduction. In the introduction, information about the purpose and scope was given, and information was given about the titles created for story analysis, Saide Zünnunova's life and works, and her literary style.

In the first part, the selected stories were examined under the headings of narrative perspective and narrative techniques, plot, people, place, time, and theme.

In the last section, the artist's selected stories are translated into Turkey Turkish.

Keywords: Uzbek Literature, Saide Zünnunova, Story, Analysis.

ÖNSÖZ

Bugünkü günümüz şeklini alan Özbek Edebiyatı, Çağatay Edebiyatı'nın devamı niteliğindedir. Özbek Edebiyatı ilk eserlerin verilmeye başlandığı Karahanlılar döneminden başlar. Türkistan coğrafyasında 13. yüzyıllarda Moğol istilasına başlar. Çağatay adı, Cengizhan'ın oğlundan kalmadır. Türkistan coğrafyasında farklı medeniyetlere ait ulusların birbiri ile etkileşimde olması, siyâsal ve sosyal olayların yaşanması gibi nedenler Çağatay Türkçesi'ni dil ve edebîyat unsurları bakımından belirli zaman aralıklarında değişime uğratmıştır ve geliştirmiştir. Dönemde Göktürk- Uygur yazı geleneği zaman zaman devam ettirilmiş, Harezmi- Kıpçak Türkçesi'nden özellikler alınmış, İran, Fars, Arap edebiyatı etkisinde kalınmış, özetle etnik grupların çeşitliliği Özbek Edebiyatı'nı şekillendirmiştir. Siyâsal nedenler, bölgede farklı devletlerin hâkimiyet kurması Özbek edebiyatı'nın dönemsel olarak ayrılmasına neden olmuştur. Bu dönemsel ayrılmalar, kendi içerisinde farklı özellikleri barındırır. Özbek Edebiyatı, Çağatay Edebiyatı, Hanlıklar Devri Edebiyatı, Geçiş Edebiyatı, Sovyetler Dönemi ve Bağımsızlık Dönemi Edebiyatı gibi başlıklara ayrılır.

Özbek Edebiyatı 1900'lü yıllara kadar gelişme içerisinde olmuştur, Çağataylılar döneminde edebiyat en parlak dönemini yaşamıştır. Edebiyat Hanlıklar devrinde siyâsal olaylar, iç çekişmeler nedeniyle duraksamış olsa da Çağatay edebiyat geleneği devam ettirilmiştir ve değişik türlerde eserler verilmeye devam edilmiştir. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Sovyet Rusya işgali sonrası edebiyat tamamen duraksamıştır. Çalışmamızda yer verdiğimiz Saide Zünnunova, Sovyetler Devri döneminde yaşamış olan ve eserlerini bu dönemde kaleme alan yazarlardan biridir.

Çalışmamızda hikâyelerini incelemiş olduğumuz Saide Zünnunova, 1945 yılında savaş yıllarında doğmuştur. Çoğunlukla şiir ve hikâye türünde eserler kaleme almıştır, yaşamöyküsünde gazeteci ve yazar olduğu bilinmektedir. Eşi de kendisi gibi yazar olan Said Ahmed, II. Dünya Savaşı ve savaş sonrası dönemlerde en çok hikâye türünde eserler ortaya koyan yazarlardan biridir. Bu dönemlerde, Sovyet iktidarı diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Özbekistan coğrafyasında da siyasi, sosyal, dinsel alanların dışında edebî akımlarda da etkisini hissettirmiştir. Sovyet Dönemi'nde Sosyalizm- Realizm edebî akımının benimsenmesiyle ortaya çıkan yönelim edebiyatı (güdümlü edebiyat) olarak adlandırılan edebî anlayış, edebiyatın doğasına aykırı biçimde edebiyatı belirli kalıplara sokarak tekdüzeleştirilmiş ve adeta birbirinin aynısı olan eserler ortaya çıkmıştır. Dönemin edebiyatı,

rejimin ideolojilerini yansıtan bir araç olmuştur. Edebiyat içerisinde zaman, mekân, kişi, olay örgüsünün belirlendiği bir edebiyat ortaya çıkmıştı. Bazı yazarlar, dönem edebiyatının özellikleri dışına çıkarak, kendilerine has üslupla ve cesaretle eserlerini ustalıkla kaleme almışlardır. Bu dönem yazarlarından olan Saide Zünnunova da eserlerinde kahramanların duygu, düşüncelerine yer vererek, hayatın zorluklarını, aile, vatan kavramlarını, dönem şartlarını, gelenek- göreneklerini ustalıkla eserlerinde işlemiştir. Zünnunova, dönem edebiyatının belirlenen kurallarına uymamıştır.

Hazırlanan tezde, Saide Zünnunova'nın 'Go'deg Xidi (Bebek Kokusu)' olarak adlandırdığı, otuz dört hikâyesinin yer aldığı kitabından, bazı hikâyeler seçilerek Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış ve çalışma kitap üzerine yapılmıştır.

Çalışmamız, giriş bölümü ile birlikte üç bölüm ve sonuç kısmından yer almaktadır. Giriş bölümünde amaç ve kapsam hakkında bilgilendirme yapılarak, hikâye incelemelerinde kullanılan yöntem, yazar hayatı ve eserleri, dil ve üslup; birinci bölümde hikâye incelemeleri, anlatının bakış açısı ve anlatım teknikleri, olay örgüsü, kişiler, mekân (uzam), zaman, tema başlıkları altında incelenmiştir. İkinci bölümde hikâyelerin Türkiye Türkçesi'ne çevrilmiş hali verilmiştir.

Gerek Lisans gerekse Lisansüstü Eğitim Dönemi'nde bölümü ve alanı sevdiren, tez konusu seçimi konusunda tarafıma yardımcı olan ve yol gösteren, maddî ve manevî desteğini esirgemeyen, bilgisi konusunda kendisini örnek aldığım kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin Baydemir'e; çalışmam esnasında yardımcı olan arkadaşım Abdür-rauf Abdusıdıkov'a, Serdar Acar'a, eğitim hayatımda daima yanımda olan aileme teşekkür borç bilirim.

Erzurum-2022

Ebru KUZU

KISALTMALAR

Akt : aktaran
bk. : bakınız
c. : cilt
Çev : çeviren
E.T. : erişim tarihi
Ed. : Editör
s. : sayfa
S. : sayı
TDK : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

I. AMAÇ

Bu çalışmamın amacı, Sovyetler Devri Dönemi yazarlarından olan Saide Zünnunova'nın hayatı, eserleri, edebi kişiliği hakkında bilgi vermektir. Aynı zamanda yazarın “Bebek Kokusu” adlı kitabından bazı seçilmiş hikâyeleri incelemektir.

Araştırmamız neticesinde yazar ile ilgili daha önce Türkiye’de bir çalışma olmadığı saptanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Saide Zünnunova’ya ait, yalnızca Kardeş Kalem Dergisi’nde Veli Savaş Yelok’un “Vefa” adlı çevirisine rastlanmıştır. Bu nedenle Saide Zünnunova’yı tanıtmak, hayatı, eserleri hakkında bilgi vermek çalışmamızı yapmamız için bir etken olmuştur.

II. KAPSAM

Çalışma, giriş ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tez çalışmasının esasları ve tezin yazılış amacı ile birlikte Özbek Halk Edebiyatı hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır.

Birinci bölümde yazar hayatı ve eserleri, edebi üslubu hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, yalnızca tek bir roman inceleme metoduna bağlı kalınmadan Mehmet Tekin, Nurullah Çetin, Şerif Aktaş kitaplarından yararlanılarak başlıklar oluşturulmuş ve inceleme yöntemleri açıklanmıştır. Başlıklar oluşturulurken Serdar Acar’ın ‘İsa Hüseyinov’un (Muğanna) Hikâyeleri Üzerine İnceleme’ adlı tezinden yararlanılmıştır. Oluşturulan başlıklar aşağıdaki gibidir:

1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri
2. Olay Örgüsü
3. Kişiler
4. Mekân (Uzam)
5. Zaman
6. Tema

7. Dil ve Üslup

Üçüncü bölümde ise, yazarın kitabından seçilmiş olan hikâyeleri inceleme metotlarına bağlı olarak değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, kitaptan seçilen hikâyelerin Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış şekli yer almaktadır.

III. YÖNTEM

A. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

1. Anlatının Bakış Açısı

Bakış açısı, metinlerde yer alan temel unsurların anlatıcı tarafından ne ölçüde, nasıl aktarıldığı ile ilgilidir. Yazarın olaylara ne kadar hâkim olduğu, olayları nasıl yönettiği, kültürel ve dinsel düzeyinin ne seviyede olduğu gibi unsurlar bize yazarın genel anlamıyla düşüncesini aktarır. Bazen anlatıcı olayların tümüne hâkim olan ve kahramanların düşüncelerine kadar bilen, bazen de yaşanan olaylara tanıklık eden kahramanlardan bir kişi olabilir.' *Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü. idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.*¹

Bakış açısı, bir olayın nasıl görüldüğü ile ilgilidir. Anlatıcı görülenleri kendine göre biçimlendirerek kendi perspektifinden yansıtır. Seçilen bakış açısına göre anlatı, bir kalıbın ve düzenin içine girer. Bakış açısı, romanın dilini ve yazarın üslubunu belirler. Tercih edilen bakış açısı, yazar ile okuyucu arasında bir köprü görevi görür. '*Anlatma esasına bağlı edebi türlerde, bu arada tabii olarak hikâye ve romanda. Hem metin halkası hem vaka zinciri, hem de eserin dili bakış açısına göre şekil alır. En azından bunların eserdeki görünüşlerinde bakış açısının çok ehemmiyetli rolü vardır. Kısacası metin halkalarının teşekkülü ve tanziminde, onların bir sistem halinde eser denilen bütünü meydana getirmesinde bakış açısının rolü inkâr edilemez.*'²

Bakış açıları üç ana başlık içerisinde değerlendirilmektedir;

¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 1991, s.84.

² Şerif Aktaş, s.81.

Tanrısalsal / Hâkim Bakış Açısı: Tanrısalsal bakış açısında anlatıcı her şeyi bilir, görür ve duyar. Tüm olaylara hâkim olan anlatıcı, kahramanların aklından geçenleri, onların duygu ve düşüncelerini, kişilerin iç ve dış dünyada yaşadıklarını, nasıl davranacaklarını en iyi bilen kişidir. Romandaki kahramanlar dışında anlatıcı, olayları dışarıdan gözlemleyen ve aktaran kişidir. Anlatıcının aktarabileceği düşüncelerinde bir sınır yoktur.’ *Roman sanatında “Tanrısalsal Bakış Açısı” (The Omniscient Point of View) nitelemesiyle yer alan “bakış açısı”, bir anlamda destandan romana intikal etmiş bir yöntemdir. Temel karakteri itibariyle ‘her şeyi bilme’ esasına dayanan bu bakış açısı, yazara geniş imkânlar sunmaktadır. Böyle bir imkânla donatılmış (teçhiz edilmiş) anlatıcı figür, adeta ‘Tanrı gibi’, her şeyi bilir, görür, sezer; geçmişten ve gelecekte haberler verir. Kelimenin tam anlamıyla o, her şeyin üstünde ve her şeye hâkimdir.*³

Tanrısalsal Bakış açısında anlatıcı kurmaca olan figürlerin dışındadır, zaman zaman olaylara karışarak yorumlar yapar, varlığını daima hissettirir ve hatırlatır okuyucuya. ‘*Romanın hâkimiyeti elinde bulunan “tanrı bilici” anlatıcı fırsat düştükçe açıklamalar, yorumlar yapmayı, değerlendirmelerde bulunmayı ihmal etmez ve en azından eser boyunca araya gireceği, kendi varlığını hissettirme eğiliminde olacağı sürekli sezilir bir hâlde bulunur.*’⁴

Gözlemci Figürün Bakış Açısı: Gözlemci Figürün bakış açısında, anlatıcı olayları gözlemleyerek aktaran kişidir. Bu bakış açısında olaylar üçüncü bir ağızdan ya birinci ağızdan aktarılabilir. Anlatıcının bilgisi gördükleri kadarıyla sınırlıdır. Yazar olayları aktarırken tarafsızdır, bu bakış açısına ‘Objektif Bakış Açısı’ da denilir. Olaylar, olduğu gibi okuyucuya aktarılır. ‘*Tanrısalsal bakış açısına sahip olan anlatıcının, sınırsız gücüne karşılık gözlemci anlatıcının bakış açısı daha ‘mevzî’ bir özellik taşır: O, bütün benliğiyle anlatı sisteminin (kurmaca yapının) içinde yer alır. Yazar, onu bilinçli bir tercihle bu sistemin içine yerleştirir ve sistemin unsurlarını (figürleri, zamanı, olay ve mekânı), onun bakış açısından sunar.*’⁵

Tekil / Kahraman Bakış Açısı: Tekil bakış açısında anlatıcı, kahramanlardan biridir. Anlatıcı, tanıklık ettiği olayları okuyucuya aktaran kişidir. Anlatılanlar, yazarın

³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Roman Unsurları) I*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001, s.46.

⁴ Selçuk Çıkla, ‘Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65/66/67, Mayıs Haziran Temmuz, 2002, s.124.

⁵ Mehmet Tekin, s.47

birikimi ile sınırlıdır. Kahraman bakış açısında anlatıcının duygu ve düşünceleri ön plândadır. Kahraman bakış açısı ile yazılan roman ve hikâyeler, ‘otobiyografik’ olma özelliği taşır. Anlatıcı kendi dil ve üslubunu kullanır. *‘Anlatma esasına bağlı itibari metinlerde vaka, şahıs kadrosu ve mekâna ait hususiyetler kahramanlardan biri tarafından nakledilir. Bu durumda anlatıcı, söz konusu kahramanın müşahade kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır. Kısacası anlatıcı kahramanlardan birisiyle aynileşir. Böylece metnin yapısı ve üslubu üzerinde kahraman -anlatıcının kültür seviyesi, mizâcı. Dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartlar etkili olur. Zira metinde nakledilen her şeyi onun duyu organları ile idrak ettiği ve değerlendirdiği tarzda karşımıza çıkar.’*⁶

2. Anlatım Teknikleri

Roman ve hikâyede yazar, anlatmak istediğini seçtiği anlatım biçimi sayesinde okuyucuya aktarır. Anlatılan olaylar farklılık gösterebileceği gibi olayın yansıtılması amacıyla seçilen anlatım tekniği de farklılık gösterebilir. Seçilen anlatım biçimleri yazara, konunun nasıl, hangi üslupla aktarılacağı konusunda yardımcı olur. *“Bir romanda estetik dokuyu meydana getiren, romanı roman yapan yanı, anlatım tekniklerinde aramak gerekir. Romanda kullanılan anlatım tekniklerini çekip çıkarmak mümkün olsaydı, roman, anında bir tarih, bir psikoloji veya sosyoloji kitabına dönüşebilir. Roman, bir dil sanatı ise, roman dilini yoğuran, biçimlendiren de anlatım teknikleridir kuşkusuz. Çünkü anlatım teknikleri, aradaki renk ve iklim farklılıklarına rağmen, dilin, şu veya bu şekilde kullanılışından başka bir şey değildir.”*⁷

Tasvir Tekniği: Tasvir, kişiler, olayların, bir eşyanın ya da anlatılan çevrenin resmedilmesi, verilen ayrıntılarla okuyucunun gözünde canlandırılması anlamına gelir. Betimleme yapılırken, anlatılan unsurlar ayrıntılarıyla anlatılır. *‘Tasvir, betimlemedir. Gözlenen bir varlığın, çevrenin, kişilerin, olayları, yani görülen her şeyin bütün özelliklerinin, şekillerinin, unsurlarının, oluş biçimlerinin belirtilmesi, ifade edilmesidir. Tasvir, görüntünün tekrar yazıyla resmedilmesi, okuyucunun gözü önünde canlandırılmasıdır ve daha çok görülen şeylerin dış yönlerini ele alır.’*⁸

⁶ Şerif Aktaş, s100.

⁷ Mehmet Tekin, s.149.

⁸ Nurallah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2021, 17.Baskı. S. 139.

Tasvir, anlatı içerisinde yer alan bulguları ortaya çıkarmak, okuyucuya göstermek amacıyla kullanılır. Yazar dikkat çekmek istediği unsurların betimlemesini yaparak onları ön plâna çıkarabilir. *“Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır. Romancı bu işlemi gerçekleştirirken, söz konusu unsurların karakteristik yönlerini görmek, bilmek, seçmek zorundadır. Tasvir etmek, bir şeyi ‘olduğu gibi’ anlatmak, çizmek değildir. Esasen bir şeyi ‘olduğu gibi’ anlatmak mümkün olamaz. Romancı, tasviri, tasvir edeceği şeyin karakteristik yönlerini dikkate alarak gerçekleştirir ve çizdiği, anlattığı şeyi ‘gerçekmiş gibi’ hissettirir.”*⁹

Özetleme Tekniği: Yazar bir olayı, kişileri, anlatı içerisinde yer alan diğer unsurları anlatırken detaya girmeden olabildiğince sade anlatır. Yazar bu tekniği kullanırken konuyu dağıtmadan ve tekrara girmeden seçtiği unsurları okuyucuya aktarır. Özetleme tekniğinin kullanılması, anlatıya akıcılık katar. Yazar bu teknikte gereksiz ayrıntıya girmede için metin okuyucu sıkılmaz. *“Özetleme, roman olaylarını bütün ayrıntılarıyla değil; ana hatlarıyla sergileme tarzıdır. Bu teknikte önemli olayların geçmediği zaman dilimleri ve gereksiz ayrıntı ve unsurlar atlanır. Özet, daha çok roman kişilerinin geçmişlerine dönüldüğünde uygulanır. Bir sahnede görülen kişinin geçmiş hayatında olan bitenlerin tamamı değil de çok önemli ve gerekli unsurları belirtilmekle yetinilir.”*¹⁰

Geriye Dönüş Tekniği: Roman, olayların aktarılması ve zaman bakımından geçmiş ya da geleceğe yöneliktir. Bulunulan zaman, ya da olayın anlatıldığı ‘Şimdiki, şu anki an’ anlatılırken bile olaylar yazıya döküldüğünde ya da anlatıldığında, yakın geçmiş anlatılmış olur. Bu yüzden romandaki kurgusal olan tüm şeyler geçmişten ya da yakın geçmişten alınır, anlatılarda yer alan unsurların bir mâzisi vardır. Yazar, bir olayı ya da kişileri anlatırken anlatma zamanı yani bulunulan zamanın dışına çıkarak geçmişe dönük olayları ya da kişileri anlatır. Bir olayın yaşandığı zaman dilimi ile anlatıldığı an farklılık gösterir. *“‘Geriye dönüş’, bir başka açıdan, ‘olay zamanı’ ile ‘anlatma zamanı’ arasındaki ilintinin bir türevidir. Romanın anlatma esasına dayalı bir sanat olarak bir anlatıcının aracılığı gereksinmesi, olgu kuruluşunun zaman boyutunu da etkileyen bir*

⁹ Mehmet Tekin, s.160

¹⁰ Nurullah Çetin, s.120.

durumdur. Zira, bir anlatıcının varlığı, aynı zamanda onun anlatma konumu ile anlattığı içeriğin kronolojik yapısı arasındaki dengeyi bozabilir. Bu bağlamda, anlatma zamanı ile olay zamanının süresi farklılaşır.¹¹”

Geriye dönüş tekniği anlatılanları desteklemek, açıklamak amacıyla roman ve hikâyelerde kullanılır. Anlatıda kahramanların geçmişe dönük anılarını anımsaması genellikle bu teknikle anlatılır. Anlatılarda olayların iç yüzü, geçmişe dönük olaylar anlatıldığı zaman ortaya çıkar. ‘*Geriye dönüş tekniği, dış zamana, takvime bağlı olarak devam etmekte olan olayların durdurularak, yani zamansal ilerleyiş sırası bozularak geçmiş zamandaki olaylara dönüp onları aktarma yöntemidir. Geriye dönüş tekniğinin birkaç işlevi vardır. Bazıları şunlardır: Ya roman kişilerinin en eski hayat dönemlerinden başlayarak içinde bulundukları ana kadarki gelişim, değişim ve dönüşüm aşamalarını sergilemek, ya romana yeni kişiler katarak kişiler kadrosunu zenginleştirmek ya da romanın ana olaylarının daha iyi aydınlatılabilmesi için tarihsel bir zemin oluşturmak.*¹²

Diyalog Tekniği: Diyalog tekniği, kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanır. Yazar, anlatılanlara akıcılık kazandırmak amacıyla diyalog tekniğinden yararlanabilir. Diyalog yönteminde yazarın etkisi hissedilmez, yazar burada okuyucu ve kahramanları baş başa bırakır. Kahramanlar bu teknikte kendini ifade edebilme imkânını yakalar. Bu teknikte kahramanlar arasında geçen diyaloglardan okuyucu, onlar hakkında fikir edinebilir. Diyalog tekniğinin kullanılması, anlatıma doğallık katar. ‘*‘Diyalog’, figür olmayan anlatıcıyı -ki bu anlatıcı gözlemci konumunda bile olsa- bütünüyle silikleştirerek okuyucuyla figür merkezli içeriği doğrudan karşı karşıya getirmek ve böylece içeriğin uyandıracığı gerçeklik izlenimini pekiştirmek amacıyla kullanılan bir tekniktir.*¹³

İç Diyalog Tekniği: Yazar, anlatmak istediklerini kahramanın kendi ağzından okuyucuya aktarır. İç Diyalog tekniğinin kullanıldığı roman ve hikâyelerde kahraman, karşısında birisi varmış gibi kendi kendisiyle konuşur. Kahraman kendisinin sorduğu soruları kendisi cevaplar, kendi içerisinde olayları muhakeme eder. Mehmet Tekin

¹¹ Hakan Seyrek, *Roman Terimleri Sözlüğü (Roman Sanatından Yüz Terim)*, Hece Yayınları, Ankara, 2013, s.139.

¹² Nurullah Çetin, s.193

¹³ Hakan Sazyek, *Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması, Folklor-Edebiyat Dergisi*, S.37, 2004, s.104.

kahramanın kurduğu cümlelerde konuşma havası olduğunu, kahramanın psikolojisine göre cümleleri şekillendirdiğini ifade eder.¹⁴

İç Diyalog tekniği, İç konuşma tekniği ile benzerlik göstermektedir. “*İç Diyalog*’, *romanda bir psikolojik tahlil yolu olan ‘iç konuşma’nın bir türevidir. Bununla birlikte, yapı itibariyle ondan oldukça farklı olan ‘iç diyalog’, alışılmış bir ikili konuşma pasajı görünümüne sahiptir. Konuşma cümlelerinin başına getirilen ‘-’ işaretinin varlığı karakteristik bir diyalog sahnesinin ortamını verir. Ancak, anılan işaretle başlayan ve ‘ ‘ içine alınan konuşma cümlelerinin ardından anlatıcıya ait ‘dedi’, ‘diye karşılık verdi’ gibi klasik diyaloga özgü tamamlayıcı ibareler ‘iç diyalog’da yoktur. Dolayısıyla iki teknik arasındaki yapısal farkı belirleyen temel ölçüt bu ibarelerdir.*”¹⁵

İç Çözümleme Tekniği: İç Çözümleme tekniğinde anlatıcı, kahramanlar hakkında bilgi verirken onların zihninden geçenleri okur, kahramanların duygu ve düşüncelerini, hissettiklerini bilir ve okuyucuya aktarır. Karakterlere ait duygu ve düşünceler, yazarın ağzından aktarılır. Genellikle Tanrısal Bakış açısı ile yazılan metinlerde bu teknikten yararlanılır. Karakterlerin ruhsal durumları ortaya konulur. ‘*Romancı, kişilerin davranışlarını onun ruhsal hallerine bağlı olarak açıklar. Her tavrın ve eylemin bir ruhsal durum ve sebebe bağlı olduğunu ortaya koyar*’¹⁶

İç Çözümleme yönteminin uygulandığı metinlerde olay örgüsü daha arka plândadır, kahramanların görünmeyen yönleri ortaya çıkartılır. Yazar bu teknikte kahramanların düşüncelerine sızarak, onların psikolojik durumlarını dolaylı ya da dolaysız olarak okuyucuya aktarır.

İç Monolog Tekniği: İç Monolog tekniğinde kahramanların iç dünyası okuyucuya aktarılır. Bu teknikte okuyucu, kahramanların ruhsal yapısı ve düşünceleri hakkında bilgi edinir. Kahraman, kendisiyle bir iç hesaplaşma içinde olur, karşısında biri varmış gibi kendince konuşur. Kahraman dışa vuramadığı her şeyi kendi içinde yaşar. ‘*İç konuşma yöntemi, kişilerin ruhsal durumlarını, suç, yanlışlık ve günahlarını itiraflarını, beklentilerini, hayal kırıklıklarını, özlemlerini, tasavvur ve tahayyüllerini sergilemede oldukça yararlı bir yöntem. İnsan, gündelik hayatta da her şeyi dışa vuramayabilir,*

¹⁴ Mehmet Tekin, s.204.

¹⁵ Hakan Seyrek, s.164.

¹⁶ Nurullah Çetin, s.178.

*başkalarına söyleyemediği bazı şeyleri kendi kendine söyler ve iç itiraflarda bulunur. İç konuşmada kişi, iç dünyasını aracısız olarak doğrudan doğruya sergiler.*¹⁷

İç konuşma tekniğinde kahraman kendi psikolojik durumunu, düşüncesini kendi ağzından okuyucuya aktarır. *‘İç konuşma’, romanda bir psikolojik analiz tekniğidir. Figür olmayan anlatıcının ilâhi bakış açısıyla uyguladığı ‘iç çözümleme’nin yol açtığı yapaylığı ve dolaylılığı aşma ve figürün görünmeyen yaşantısını, onun etkinliğinde verme çabaları doğrultusunda kullanıma girmiştir.*¹⁸ Kahramanların ruh çözümlemelerine ilişkin daha detaylı yer verildiği, kişi bilinçaltının gözler önüne serildiği ‘Psikolojik konulu’ roman ve hikâyelerde, İç konuşma tekniğinden yararlanılır. *‘Psikolojik yönü baskın olan eserlerde kullanılan ‘iç monolog’, ben anlatıcı veya birinci kişi adıyla gerçekleştirilen anlatılarda başvurulan bir tekniktir.*¹⁹

İç konuşma tekniğinde anlatıcının varlığı daha geride kalır, kahraman kendi düşüncelerini, bilinçaltında olanları doğrudan okuyucuya aktarır. *‘Yazar anlatıcının gölgesinden uzaklaşmış olarak konuşan, düşünen ‘ben anlatıcı’ kendi öyküsünün hem eyleyen hem de anlatıcısı/aktarıcısı konumundadır. Yazar anlatıcının sesi/varlığı ise yer yer sadece hikâyenin olağan akışının yürüdüğünü göstermek için belirlemektedir.*²⁰

Bilinç Akımı Tekniği: *‘Ben’i yakalamanın birçok yolu vardır. Önce eylemle, sonra iç yaşamda*²¹. Anlatı içerisinde yer alan kahramanlar davranışları, eylemleri dışında aynı zamanda kendi içinde yaşadığı duygu ve düşünceleri ile tanınırlar. Bilinç akımı kişinin bilinçaltına yerleşen duygu ve düşüncelerinin, bir kural bütününe bağlı kalınmadan okuyucuya aktarılmasıdır. Bu teknikte kişinin psikolojik durumuna dair bilgilendirmeler yapılır. Bilinç akımı tekniğinde bireyin iç dünyası yansıtılır. Karakterlerin tanıtılması ve anlatıma zenginlik katılması amacıyla yazarlar tarafından tercih edilen bir yöntemdir. *‘Bilinç akımı süreci, bilinç-altında şekillenen duygu ve düşünceler, bu unsurların desteğiyle dışa yansıtılmaktadır: Yani zihnî alanda, çağrışımlar silsilesi halinde doğan düşünceler; söz, imaj ve sembollerle anlatı boyutu kazanmaktadır*²². İç konuşma tekniği ile Bilinç akımı tekniği benzerlik gösterir.

¹⁷ Nurullah Çetin, s.179-180.

¹⁸ Hakan Seyrek, s.167.

¹⁹ Yaşar Şimşek, “İç Monolog” ve “Bilinç Akışı” Tekniği Açısından Oğuz Atay’ın “Unutulan” Hikâyesi”, *Söylem Filoloji Dergisi*, 4 (2), 2019, s.311.

²⁰ Yaşar Şimşek, s.317.

²¹ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, (Çev: İsmail Yerguz), Afa Yayıncılık, İstanbul, 1989, s.42.

²² Mehmet Tekin, s.216.

Birbirinden gramer bakımından ayrılırlar. İç konuşmada gramer ve imlâ kuralları gözetilirken, Bilinç akımı tekniğinde gramer kurallarına bağlı kalınmaz. İç konuşma tekniğinde, karakterlerin düşünceleri aktarılırken anlatılanlar arasında mantıksal bir bağ vardır, Bilinç akımı tekniğinde bu bağ yoktur, anlatılanlar düzensiz bir biçimde aktarılır. Bilinç akımında karakterlerin düşünceleri olduğu gibi aktarılmaya çalışılır, şuur akımı bir tür kişinin bilinçaltı konuşmasıdır.’ *Bilinç akışı tekniği bir roman anlatım tekniğidir ve kahramanın kafasından geçenler düzensiz bir şekilde, çağrışımlarla, zıplamalarla farklı yönlerle gider. Burada, roman karakterinin anlattıklarının çoğunda geçmişle şimdiki zaman, gerçekle hayal, kendi iç hesaplaşmaları ön plândadır. Bu teknikte dilbilgisinde sapmalar, duygu ve düşüncelerdeki karmaşıklık dikkati çeker.*²³

Bilinç akımı, kahramanın ya da yazarın dış dünyadan soyutlanmasıdır. Bu soyutlanmanın bir çeşit kaçış, uzaklaşma yöntemi olduğu anlaşılır.’ *Pratik aklın yönettiği duyuları, hep "öteki"ne egemen olmak amacıyla eğiten, son yüzyılın acılarını çok çeken insanlar/ yazarlar, yürüyen hayatta cevaplarını bulamadıkları her durum için bilinçaltına yöneldiler.*²⁴ Bu durum roman ya da hikâyelere psikolojik bir anlam ya da derinlik katar. Kahramanların psikolojisi bilinç akımı tekniği ile ortaya koyulur. Bu teknikte kahramanlar ön plânda görünür kılınarak, okuyucuya kahramanların tanıtılmasını sağlar.

Montaj Tekniği: Montaj tekniği, başkasına ait olan bir metnin tamamı ya da bir parçasının anlatı içerisine yerleştirilmesidir. Alıntı yapılan bir söz, atasözü, şiir, düzyazı olabilir. Anlatıcı burada halk unsurları ya da dini unsurlara da yer verebilir. Alıntılanan yer, eser ile uyumlu olacak şekilde, anlatılanları destekleyici nitelikte metne yerleştirir. Yazar eserinde yer vermek istediği metni bütünüyle ya da kelimesi kelimesine almadan alıntılan yeri değiştirerek yer verebilir.’ *Roman, bünyesine değişik bilim dallarından ve anonim malzemedен unsurlar alabilir. Anlatıcının vermek istediği mesaja ve konu bütünlüğüne uygun olarak her türlü parça esere alınabilir. Bu alıntılar bir yazardan olabileceği gibi halk kültürü unsurlarından da olabilir.*²⁵

²³ Mustafa Karabulut, ’ Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak adam’ Romanında Anlatım Teknikleri’, *Uluslararası Türk veya Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, S.7, 2012, s.1378.

²⁴ Mehmet Narlı, Anlatım Tutumu ve Teknikleri ile Öykü Kişilerinin İlişkisi, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2010, s.9

²⁵ Sedat Adıgüzel, *Elçin Efendiyev’in Romanları Üzerine Bir Çalışma- Oluşumsal Yapısalcı İnceleme, (Doktora Tezi)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2001, s.31

Leitmotiv Tekniği: Leitmotiv tekniği, sanatçının eserinde bir cümleyi ya da söz gruplarını tekrarlamasıdır. Yazar kahramana ait bir özelliği, duygu ya da düşünceleri, olayları ya da bir nesnenin ayırt edici özelliğini ön plâna çıkarmak ve ona dikkat çekmek amacıyla tekrarlar yapar. *‘Edebiyatta, özellikle roman türünde rağbet gören bir teknik olarak “Leitmotiv”, türlü vesilelerle tekrarlanan bir ifade kalıbıdır. Özellikle natüralist romancıların başvurduğu bu teknik, roman şahıslarını belirleyen tipik özellikleri vermede kullanılır. Meselâ belli bir kelimenin dikkati çeken telaffuzu, ya da belli şartlar altında tekrarlanan mimikler, sonra her fırsatta hatırlatılan bazı yaratılış özellikleri Leitmotiv karakteri taşır”.*²⁶

Mektup Tekniği: Mektup ortaya çıktığı dönemden itibaren ilk başlarda iletişim aracı olarak kullanılsa da ilerleyen zaman aralığında roman içerisine girer. Yazar, olay örgüsünü oluşturmak, olayın çözümlenmesi ya da gün ışığına çıkarılması, olayın dönüştürülmesi, kişilerin iç dünyasını okuyucuya aktarmak için bu tekniği tercih edebilir. *“Mektuplu roman, bir veya daha fazla karakter tarafından yazılmış mektuplarla biçimlenmiş bir romandır. Bu tarz, yazara, romanın aksiyonuna bizzat müdahale etmeksizin, karakterlerin duygu ve tepkilerini sunma fırsatı vermektedir. Dahası, mektuplar, olayın (aksiyonun) can alıcı yerinde yazıldıklarından olaya canlılık katmaktadır.”*²⁷

B. Olay Örgüsü

Roman bünyesinde barındırdığı unsurlar bakımından hem bir anlatıcı hem de anlatılan olayları içerir. Anlatıcı, olayları anlatan aracı bir kişidir. Bir anlatı, belirli bir zaman aralığında ortaya çıkmış olay üzerine kurulur. Romanın temel yapı taşını ya geçmişte yaşanan ya da gelecekte yaşanma ihtimali olan olaylar oluşturur. *‘Anlatmaya balı edebi metinlerde olay, temel unsurlardandır. Olayın olmadığı bir edebi metin düşünülemez. Geleneksel anlatı türlerinde olay unsuru, anlatının omurgasını oluşturur.’*²⁸

Bir anlatının olay örgüsü, yazarın olayları nasıl şekillendirdiği ve nasıl anlattığıdır. Yazar olayları sırayla ya da karışık anlatabilir, burada tercih yazarındır. Olay örgüsü,

²⁶ Mehmet Tekin, s.198

²⁷ Mehmet Tekin, s.178.

²⁸ Mehmet Bakır Şengül, Romanda Zaman Kavramı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 2011, s.430.

bütünsel olarak metin içerisinde yer alan olayların birbirine uyumlu ve bağlantılı olacak şekilde, belirli bir düzene bağlı sıralanışıdır. Olaylar, bir zaman dilimine bağlı olarak aktarılır. Olaylar, birbirini etkileyerek ilerler ve neden- sonuç ilişkisi içerisinde anlatılır, bütünsellik ön plândadır. Olay örgüsü kişiler arası yaşanan ilişkilerden ya da kişinin kendi iç dünyasında yaşadığı çatışmadan oluşur. *‘Olayların belli bir anlayış, mantık ve esasa göre, edebi değer gözetilerek düzenlenişi vakadır. Olay örgüsü, kişiler, şeyler, durumlar ve olgular arası ilişki ağlarından, organik anlamda sağlam bağlantılardan oluşur. İlişkiler ağı ya olumlu biçimde seyreden olaylar biçiminde ya da ‘çatışma’ya dayalı olarak gelişir.*²⁹

Olay örgüsünü destekleyen unsurlar zaman, mekân ve kişilerdir. Olayların gerçekçi bir şekilde yansıtılması için belli bir mekâna, zamana ve kahramanlara ihtiyaç vardır.’ *Geleneksel roman da destan ve trajedi gibi, olaylar dizisi (action), karakter (character) düşünce unsurları (thought), kültürel atmosfer (cultural background) ve dil ortamı gibi unsurlardan meydana gelir. Romanda bütün bu unsurların, neorealist felsefenin bakış açısından gerçeklik kazanması ve tecrübenin bireyselleşmesi için, belli bir zaman ve belli bir mekânda, belli şartlar altında bireysel tecrübe ve bu tecrübe sonunda oluşturulan yeni değerler bütün ayrıntılarıyla verilmek veya somutlaştırılmak mecburiyetindedirler.*³⁰

Olay örgüsü anlatı içerisinde gelişim ve değişkenlik içindedir. Berna Moran’a göre anlatı içerisinde karakter, eylemler ya da düşünsel öğelerden hangisi ağır basıyorsa olay örgüsünün de ona göre şekillendiğini ifade eder. Berna Moran bazı kuramcılarında olay örgüsünü eyleme, karaktere ve düşünce yaslandığını söyler.³¹

Forster’e göre olay örgüsü yalın ve kolay anlaşılır olmalıdır, olaylar karmaşık anlatılsa dahi bütün olarak bakıldığında her parçalar arasında anlam bütünlüğü olmalı ve metin okuyucuyu yanıltmamalıdır.³²

Olay örgüsü neden- sonuç ilişkisine dayanır. Anlatılan olaylar ile kahramanlar arasında bir uyum, denge olmasının yanında olaylarda mantığa uygunluk vardır. *‘Olay*

²⁹ Nurullah Çetin, s.189.

³⁰ Sevim Kantarcıoğlu, *Türk ve Dünya Romanlarında Romantizm*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.15.

³¹ Berna Roman, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, c.2, s.319.

³² E.M. Forster, *Roman Sanatı* (Çev. Ünal Aytür), Milenyum Yayınları, İstanbul, 2016, s.131.

örgüsü ile kişiler arasında sürekli bir çekişme vardır, çünkü kişiler yaşayan varlıklardır ve olay örgüsünün önceden tasarlanmış sınırları içinde sıkışıp kalmak istemezler. Yazarın çözümlemesi gereken sorun, romanın bu iki ögesini dengelemek, birinin özelliklerini ötekinin özellikleriyle bağdaştırmaya çalıştırmaktır.'³³

Anlatının konusu tek bir olaydan ya da olaylar zincirinden oluşabilir. Olayların birbirini tamamlar nitelikte olması önemlidir.' *Bir romana yan olayların sokulması, hatta ikinci bir olay örgüsünün yerleştirilmesi doğaldır. Yeter ki bunlar, ana temayı aydınlatan, ona katkıda bulunan, onu güçlendiren ya da asıl kahramanın kişiliğini belirtmeye yarayan şeyler olsun*'³⁴

C. Kişiler

Roman ve hikâyelerde olaylar, genellikle kişiler çevresinde oluşur. Anlatıcı kişilere yüklediği anlamlarla, kendi duygu ve düşüncelerini, okuyucuya aktarmak istediklerini kahramanları aracılığı ile yansıtabilir. Anlatı içerisinde en az bir kişi ya da birden fazla kişi olabilir. Yazarın eserinde anlattığı kişi, hayâli ya da gerçek olabilir. '*Kişi kadrosunu genellikle insanlar oluşturmaktadır. Ancak bunun yanında az da olsa hayvan, eşya, harf, sayı, işaret, ya da daha başka bir şey (simge)in roman kişisi olarak görev aldığı da görülebilmektedir. İnsanın dışındaki simgelerden oluşan figüratif elemanlar da çoğu zaman insani nitelikleri, filleri, duygu ve düşünceleri aktarmakla görevlendirilirler.*'³⁵

Kahramanlar anlatı içerisinde olayların aktarımında görev üstlenirler. Olayın kimin başından geçtiği, olayın nedeni ve nasıl geliştiği, olayı yaşayan kişiye ait yapılan psikolojik analizler, kişiler arasında çatışmalar okuyucuda merak uyandırır. Anlatılarda olayların gerçekliği yansıtması, karakterlere yüklenen anlamlarla bağlantılıdır. Yazar bir karakter üzerinden birçok şey anlatabilir. Yazar kahramanlara ait duygu ve düşünceler dışında, onlar üzerinden yine toplumsal, kültürel, sosyal, dinî konularda bilgi verebilir. Anlatıda yazarın tercihine bağlı olarak şahıs kadrosunu insan dışı varlıklar da oluşturabilir. Yazar seçtiği insan dışı varlıklara insanlara ait özellikler, duygular yükleyerek anlatmak istediğini dile getirebilir.' *Nitekim anlatı dünyasında yer bulan canlı*

³³ E.M. Forster. s.28.

³⁴ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, c.1, s.104.

³⁵ Nurullah Çetin, s.144.

*ve cansız varlıkların; oluş ve kılışları ve yapıp ettikleri, anlatı kişileri ve kimlikleri üzerinden entrik kurguya eklenir. Varlık ve kişilerin varlığını ve varolma süreçlerini yaratıcı bir ruhla bünyesinde ele alan roman (lar)da anlatı kişilerinin yapısal bir değer olarak kendilerine alan bulduğu kurmaca iklimidir. Bu açıdan romandaki kişiler düzlemi, entrik kurgu ve dramatik aksiyonu yönlendiren ve oluşturan güçlerin en önemlisidir.*³⁶

D. Mekân

Roman ve hikâyelerde olayın geçtiği yer, mekândır. Mekân, olaylara işlevsellik kazandıran bir yerdir. Mekânların bazı hikâye ve romanlarda işlevselliği ön plâdayken bazı anlatılarda ise mekân unsuru daha arka plândadır. Mekân olayların gelişmesinde etken olabileceği gibi kahramanların davranışlarında da yönlendirici olabilir. Roman ve hikâyelerde kişiler, bulundukları çevre ile ele alınır '*Bir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce ve en azından olayların bir dekorudur. Ama genel olarak mekân, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. Bununla birlikte şahısların içinde bulundukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda imkânlar sunabilir.*'³⁷

Yazar tarafından anlatı içerisine yerleştirilen mekânlar, açık ve kapalı mekânlardır. Yazar seçtiği mekân ile birlikte okuyucuya çevreyi tanıtır, mekân hakkında bilgi verilirken çoğunlukla Tasvir tekniğinden yararlanır. Anlatılarda seçilen mekânlar gerçek ya da hayâli olabilir. Seçilen mekânlar anlatılan olaylara bağlı olarak her anlatıda değişkenlik gösterebilir... ' *Mekân, romana özgü olay ya da olayların ve roman kişilerinin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir.*³⁸

E. Zaman

İnsan doğduğu tarihten itibaren içinde bulunduğu zaman dilimine kadarki aralıkta hayatını belirli bir zamana sığdırır. Roman ya da hikâyede yazar, kişi hayatına dair olayları anlattığı için olaylar belirli bir zaman kavramı içinde aktarılır. Anlatı içerisinde yer alan zaman kavramları gün, ay, yıl, mevsim, hafta gibi kavramlar olabilir. Olayların

³⁶ Veysel Şahin, 'Romanda Kişiler Dünyası ve Karakter Yapıları', Bülent Kırmızı(Ed.), *Türkiye Vizyonu Multidisipliner Çalışmaları I* (544-545), Aybil Yayınları, Konya 2019.

³⁷ Mehmet Narlı, 'Romanda Zaman ve Mekân Kavramları', *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(17), 2002, s.98.

³⁸ Nurullah Çetin, s.14

aktarımı esnasında içinde bulunulan zaman dışında geçmiş zamana dönük bilgilendirmeler yapılabilir ya da geleceğe yönelik plânlanan olaylarda aktarılabilir anlatıcı tarafından. *‘Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir.’*³⁹

Romanda zaman kavramı dört başlık olarak karşımıza çıkar. Anlatma zamanında yazar, olayların üstünden bir zaman geçtikten sonra olayı öğrendiğinde ya da duyduğunda bir zaman aralığında olayları anlatır. Bu zamana ‘anlatma zamanı’ denir. Vak’a zamanı ise, anlatılan olayların yaşandığı, meydana geldiği zaman dilimini kapsar. Yazarın eserini kaleme aldığı süreye ‘yazma zamanı’, okuyucu tarafından eserin okunduğu zamana ise ‘okuma zamanı’dır.’ *Olayların gerçekleştiği zaman kendine mahsus bir mantığı gerektirir, yani "kurmaca zaman"dır. Anlatıcı, vaka zamanına şahit değilse, vaka zamanının yanında "anlatma zamanı"ndan söz edilir; bu zaman da kurmacadır. Yazma zamanı ise, ölçülebilen gerçek bir süredir. Okuma zamanı ise, yayımlanan metnin okurla karşılaştığı farklı süreleri ifâde eder.*⁴⁰

F. Tema

*‘Tema: Ana konu. Yazıda anlatılmak istenen şey’*⁴¹. Tema, bir anlatının merkezi konumunda olan, yazarın asıl anlatmak istediği duygu ve düşüncelerine verilen addır. Tema, yazarın seçtiği bir konuyu okuyucuya aktarırken asıl anlatmak istediği ana düşüncedir. Tema, özünde düşünceye dayalıdır. Anlatı içerisinde yazarca belirlenen tema, evrensel bir özellik taşır, herkesçe bilinen ifadeler yazarın dünya görüşüne ve düşüncesine göre yorumlanır. Anlatının konusu gündelik yaşam, aşk, ölüm, sevgi gibi konular olabilir. Anlatı içerisinde seçilen konular anlamsal olarak bir bütün oluşturduğunda ‘tema’ meydana gelir. Sanatçının eserini yazma amacı doğrudan temayla ilgilidir. *‘Bir yapıtta tema, bir öykünün vermek istediği temel/öz iletidir. İnsanın bir eylem biçiminin, yaşama karşı takındığı tavrın, tutumun, dolayısıyla dünyayı algılayışının, duyumsamasının, açıklayışının, yorumlayışının görünümüdür ve kendiliğinden bir yargıyı içerir. Dolayısıyla tema, ideolojik bir içeriğe bürünür.’*⁴²

³⁹ Nurullah Çetin, s.128.

⁴⁰ Mehmet Narlı, s.92.

⁴¹ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda Terimler*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 2012, s.350.

⁴² Özcan Gürbüz, ‘Düşünce ile Tema ve Konu’, *Kurgu Dergisi*, s.18, 2001, 103.

Nurullah Çetin, Roman Çözümleme Yöntemi kitabında tema ismine karşılık olarak izlek ifadesini kullanmıştır.' İzlek, romanın üzerine temellendiği konunun yazarın duygu ve düşüncesinde öznel bir yargı halinde ortaya konan sentezi olup, romanın nihai hedefi ve romancının asıl amacıdır. Romanın derin yapısını oluşturan unsurlardan birisi olan izlek, nesnel bir konunun farklı yazarlara göre öznel bir biçimde yorumlanmasıdır.'⁴³

IV. SAİDE ZÜNNUNOVA

A. Hayatı

Saide Zünnunova, 1926- 1977 yılları arasında yaşamış olan Özbek kadın şairlerindedir. Yaşamış olduğu dönem Sovyetler Dönemi'ne denk gelmektedir. Hizmetçi bir ailede dünyaya gelmiştir yazar. Özbekistan'ın Andican şehrinde doğar. Eşi Said Ahmed'de kendisi gibi yazardır. Said Ahmed'in Çağdaş Özbek Edebiyatı'na büyük katkıları olmuştur. Nadire Husanjoyeva adlarında bir kızları vardır. Babası Ergaşbay, annesi Sabokhan'dır. Babası Ergaşbay sosyal güvenlik kurumlarında çalışır, sanata ve edebiyata ilgisi vardır. Saide'ye edebiyat sevgisini babası aşılar. Babası otuz dokuz yaşında bir hastalıktan ölür. Babası öldüğünde annesi, eşarp ve takke dikip satarak evin geçimini sağlar. Babası öldüğünde kendi ile beraber üç kız, bir erkek kardeşi ve doğmamış bir kardeşi vardır. Saide bu dönemde kardeşleriyle ilgilendiğini için gençliğini tadamaz. Babası vefatından sonra annesi Umarjon ile evlenir ve ondan da iki kızı, bir oğlu olur. Toplamda sekiz kardeş olurlar.

Saide, Andijan Pedagoji Enstitüsü'nden onur derecesiyle mezun olur, Özbekistan'da bağlı Turtkul ilçesinde bir süre öğretmenlik yapar. Ardından Orta Asya Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ne girer. Saide'nin gençliği zorlu savaş yıllarına denk gelmektedir. Yazdığı şiir ve hikâyeleri, dergi ve gazetelerde yayınlanır ve zamanla ünlenir.

Said Ahmed anılarında eşinin yazmayı çok sevdiğinden, sürekli bir şeyler yazdığından bahseder: ' *Saida'nın masaüstüne bir şey yazdığını hatırlamıyorum. Bir eliyle tencerede yemek pişirip diğer eliyle şiir yazardı ya da bir elinde beşik sallayıp kucağında defter yazı yazardı... Evde bir değil üç yazı masası vardı ve rastladığı her yere hatta pencerenin altına, ütü masasına bile yazardı.Şiirlerinden bazılarını pencere*

⁴³ Nurullah Çetin, s.123.

pervazında yazmaya başlayarak, telefon defterinde devam ederdi. Sonra hepsini toplar ve daktiloda yazardı⁴⁴.

Yazar ve eşi Özbek Edebiyatı'nın en güzel çiftlerinden biri olarak görülür. Yaşadıkları zor zamanlara rağmen daima birbirlerine destek olurlar. Eşlerin birbirine ilham kaynağı olduğundan bahsedilir.' *Said Ahmed çevredeki insanların eleştirisine dayanamazdı ve birisi onun eserini eleştirdiğinde bir ay boyunca hiçbir şey yazamazdı. Övgü, moralini yükseltirdi... Bunu iyi bilen eşi Saida Zunnunova, sokaktan bir gün "haber" getirdi: Aybek'i gördüm. Hikâyelerini beğendiler ve neden yazmayı bıraktığını sordular. Said Abi bunun bir yalan olabileceğini düşündü ve "Ya bu doğruysa?" diye düşündü ve Aybek'i hayal kırıklığına uğratmanın mümkün olmadığını söyleyerek daha iyi yazmaya çalıştı. Ertesi gün Saida Zunnunova, önce Gafur Gulam'dan, sonra Abdul Abi'den haberler getirirdi ve bu şekilde kocasının işine olan ilgisini uyandırırdu. Saida Zunnunova kelimenin tam anlamıyla sadece bir eş değil, Saida Ahmed'in aynı zamanda bir ilham perisiydi. Yazarlar birbirleri için ilham perisiydi.*⁴⁵

Saide Zunnunova, eşi ile çalıştığı dergide tanışır. Evlendikleri günde Saide'nin erkek kardeşi Nasibcan vefat eder, annesi kızının düğününe katılamaz, oğlunun cenazesi için Andican'a geri döner. Saide Zunnunova ve eşi evlendikten sonra ne yazık ki mutlulukları çok uzun sürmez. Evlendikten sonra eşinin 'halk düşmanı' olarak suçlanması hayatını olumsuz yönde etkiler.' *Mushtum dergisinin yazı işleri ofisinde geleceğin yazarı Said Ahmed ile tanıştı. Çıkmaya başladılar, aşık oldular ve 28 Kasım 1949'da evlendiler. 10 Mayıs 1950, gençlerin hayatındaki en zor gündü. "Halk düşmanı" olan Said Ahmed'e korkunç bir suçlama yöneltildi ve haksız yere mahkum edildi. Said kocasından bir an olsun şüphe duymadı, onu sevdi ve ona kendisi gibi inandı. Hayatın tüm zorluklarına cesaretle göğüs gerdi.*⁴⁶. Eşinin halk düşmanı olarak suçlanmasından sonra yazarın hayatı değişir, çevresindeki tanıdıkların kendisinden uzaklaştığını, dergi ya da gazetelerde yazılarının artık yayımlanmadığını eşine yazdığı mektuplarda anlatır. Yazılarının yayınlanmaması sonucu bir ara şiir yazmaktan vazgeçer. Kendisinin artık şair

⁴⁴ Bazarova Shahlo Shukhratovna, 'Saide Zunnunova Asarlarida Feministik Qarashlarning Aks Ettirilishi [Saide Zunnunova'nın Eserlerine Feministik Görüşlerin Yansıması], *Sharq tillarini o'qitishning dolzarb masalalari mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya*, C.2, S.24, 2022, s.160.

⁴⁵ Bazarova Shahlo Shukhratovna, s.5.

⁴⁶ Bk. Saide Zunnunova:

<https://www.facebook.com/groups/278550695985818/posts/404381253402761/?mibextid=HsNCOg> (E.T. 11.11.2022)

olarak görülmemesi, ona acı verir. Fakat Saide bu durum karşısında dik durar, durumu protesto eder ve yetkililere mektuplar yazar. Kendisine haksız yere yapılan muamele karşısında gücü olmaya, boyun eğmemeye çalışır. Eşine mektuplarda şunları yazar: *‘Benim için radyoya, gazetelere, dergilere, yayınevlerine giden tüm yollar kapalı. Yazdığım her şey editörler tarafından kabul edilmiyor. Radyoda bazen "Cocking" şarkım yayınlandı ve durduruldu. Evde yoksulluk var. Annemle oturuyoruz ve acı acı birbirimize bakıyoruz. Babamın on beşinci yaş günümde bana verdiği altın saati düşündüm, düşündüm ve sattım. Eski bir daktilo aldım.*⁴⁷ Yayınevinde işler biriktiğinde, bazı kişiler yazılarını gizlice Saide’ye verir yazması için. Saide buradan kazandığı paranın bir kısmıyla ailesinin ihtiyaçlarını karşılar ve eşine de koli gönderir.

Saide Zünnunova ile ilgili pek çok kaynaklarda dönem şartları yüzünden yaşadığı sıkıntılardan bahsedilir. *‘Said Ahmed ‘milliyetçilik’ ve "halk düşmanlığı" ile suçlandığında gazetede işine son verilmiş, hapse atılmıştı. Takılarını ve çeyizinden bazı eşyaları satarak aldığı yazı makinesiyle yazarların yazılarını temize çekerek eşi hapiste olduğu sürece evini geçindirmişti. Yazar ve gazetecilerden rüşvet almasıyla meşhur bir devlet görevlisi bile onun bu haline üzülmüş, adet haline geldiği için Saide Hanımın kendini mecbur hissedip uzattığı rüşveti ağlayarak geri çevirmişti.*⁴⁸

Zünnunova, eşi yüzünden kendisi de halk düşmanı olarak suçlanır. Kendisi bu dönemde haksızlığa karşı boyun eğmeyip, güçlü olmaya çalışır. Özbekistan Yazarlar Birliği’nin toplantılarının birinde yargılandığı, yazarlara hakaret ettiği yönünde suçlandığı, eşinden vazgeçmesi için Birlik başkanının kendisinden talepte bulunduğu bilinir.⁴⁹

Hayatı zorluklarla geçen yazar hastalığı nedeniyle 1977 yılında 51 yaşında vefat eder. 2013 yılında Özbekistan Taşkent’te kendisi ve eşi Said Ahmed için bir anıt dikilmiştir. Aynı zamanda yazarlara ait *“Said Ahmed ve Saida Zunnunova. "Kalp Sana Ulaşacak" adlı bir film çekileceği, filmin 1950-55 yılları arasındaki olaylara yer vererek,*

⁴⁷ Bk. Saide Zünnunova:

<https://www.facebook.com/groups/278550695985818/posts/404381253402761/?mibextid=HsNCOg> (Erişim Tarihi: 11.11.2022)

⁴⁸ Bk. Taşkent’te Said Ahmed Heykeli: <https://www.edebi.net/index.php/dil-bilgisi/25-haberler/963-taskent-e-said-ahmed-heykeli> ((Erişim Tarihi: 02.10.2022)

⁴⁹ Bk. (<https://arboblar.uz/uz/people/zunnunova-saida>. (E.T. 21.07.2022)

sevgi ve sadakat, mükemmellik ve iyunin kötüye karşı zaferi gibi fikirleri telkin edeceği bilinmektedir.⁵⁰

B. Eserleri

Saide Zünnunova, Özbek kadın edebiyatının kurucularından biridir. Nesir alanında eserler kaleme almıştır. Edebiyata olan düşkünlüğü küçük yaşta başlamıştır. Edebiyatı sevmesi nedeniyle yazar, üniversitede filoloji bölümüne yönelir. Saide Zünnunova Gülhan dergisinde, Özbekistan Kültürü gazetesinin yazı işleri müdürlüğünde ve Özbekistan Yazarlar Birliği'nde danışman olarak çalışmıştır. Aynı zamanda bir dönem öğretmenlik yaptığı da bilinir.

Yazar, ilk şiirini 1945'te Andican'da 'Pamuk Gazetesi'nde yayımlar. Yazarın şiir koleksiyonun olduğu bilinir:

- Qizingiz Yozdi [*Kızınız Yazdı*] (1948)
- Yangi She'rlar [*Yeni Şiirler*] (1950)
- Gullar Vadiysi [*Çiçek Vadisi*] (1954)
- Qizlarjon [*Can Kızlar*] (1967).

*Mensur eserler de yazan Zünnunova'nın bu eserlerindeki kahramanlar daha ziyade kadınlardır.*⁵¹

Yazarın nesir türünde yazdığı Gülbahar (1956) adlı öyküsünde yazar, aile ve aşk temasını, işçi yaşamına dair konuları işler. Zünnunova Özbek kadınlarının hayatlarını inceler ve Gülhan (1958) öyküsünün başkahramanları kadınlardır, onların çektiği sıkıntıları, yaşam mücadelesini anlatır.⁵² Yazarın 'Ateş' adlı eseri hikâye ve dramalardan oluşur. İçerikte "Yeni yönetmen", "Aç surat", "Ateş", "İnsanlar arasında", dramatik konulu oyunları olarak ise "Anne" ve "Gözler" yer alır.⁵³ 'Özellikle "Yeni Yönetmen", "Ateş", "İnsanlar Arasında" 3. kısa öykülerde eski modaları teşhir etme kisvesi altında, Sovyet toplumunun ahlaksızlıklarını keskin bir şekilde ortaya çıkardı⁵⁴'. Aydınlık

⁵⁰ Bk.: <https://yuz.uz/news/saida-ahmad-va-saida-zunnunova-sen-tomon-talpınar-yurak> (E.T. 12.11.2022)

⁵¹ Veli Savaş Yelok, 'Vefa', Ali Akbaş (Ed.), *Kardeş Kalemler Dergisi*, 14(162), 2020, s.72

⁵² Bk.: <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/saida-zunnunova/page/2/> (E.T. 21.07.2022)

⁵³ Bk.:

<https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/saida-zunnunova/saida-zunnunova-olov-qissalar-dramalar/> (E.T. 21.07.2022)

⁵⁴ Bk.: https://uz.wikipedia.org/wiki/Saida_Zunnunova (E.T. 21.07.2022)

Sokaklar" (1965), " Boyuna Kurban Olayım" (1972) eserleri bilinen diğer nesir türündeki hikâyelerdir. Yazar hikâyelerinde daha çok iş ve aile hayatından bahseder, ana karakterler 'kadınlar'dır. Saide Zünnunova, yazdıkları neticesinde ödüle lâyık görülür.

Saide Zünnunova'nın "*Özgür Doğulu Bir Kızın Şarkıları*" şiir koleksiyonu 1950'lerin başında, Said Ahmed'in tutuklanmasından önce yayınlanır. Said Ahmed hapse atıldıktan sonra yazarın üç bin adet basılan bu kitabı satışa çıkmaz ve depolarda kalır. Saide Zünnunova, 16 Şubat 1954'te Özbekistan Yazarlar Başkanlığı'na başvuru yapar. Bu dönemde 1953'te Stalin'in ölümü ve Kruşçev döneminde ülkedeki siyasi durumun yumuşamasının ardından, "halk düşmanı" olarak suçlananların davası yeniden ele alınır. Bu dönemde 1954 yılında Saida Zünnunova'nın "*Çiçekler Vadisi*" adlı altmış iki sayfalık tek şiir kitabı yayımlanır, diğer eserleri ise 1955'ten sonra, yani eşi beraat ettikten sonra yayınlanır.⁵⁵

Anne ve çocuk sevgisi, yazarın işlediği ana temalarıdır. '*Şairin "Anne" (1949), "Ebe", "Kızıma" (1960, "Alla" (1960), "Çok güzelsin kızım" (1961), "Kızıma Dair" (1961), "Kızıma" Kızım" (1963), Karınca Yuvayı Bozan Çocuğa", "Babanın Hatırası" (1964), gazel ve gazellerinin çoğu anne ve çocuk, anne kalbi ve sevgisi temasına ayrılmıştır.Şairin sözlerinin ve genel olarak eserlerinin ana teması, kadınlar ve onların kaderi ile ilgili endişelerdir. Saida Zünnunova'nın şiirlerinde konu ne olursa olsun, olaylar bir kadın yüreğiyle, kadınsı bir duyarlılıkla algılanır. Olaylar kadının yüreğiyle algılanır, kadına özgü bir duyarlılıkla gözlemlenir. Kadının manevi dünyasını tüm incelik ve karmaşıklığıyla, duygularıyla, kalp titreşimleriyle, duygularıyla sunmaya çalışır, uygun sözcükleri kullanır ve imgeleri seçer.*'⁵⁶

Zünnunova şiirlerinde doğayı tasvir ederek, imgeler kullanarak anlatır. '*Şairin şiirlerinin birçoğunun tabiatı ilham aldığı sonucunu verir. Bu özelliği "Kağıt Çiçek", "Damlalar", "Güneş Doğdu", "Bahar Şiiri", "Arghuvan Gullabdi" gibi şiirlerinde kendini gösterir.*'⁵⁷. "Bahar", "Hoş Geldin Bahar", "Bahar Şiiri", "Bahar Geldi", "Sonbahar", "Yağmur Yağıyor", "Damlalar", "Yaz", "Kış", "Kar Yağıyor"' adlı şiirleri doğa temalıdır.

⁵⁵Bk.:

<https://m.kun.uz/uz/news/2019/03/20/said-bilan-saida-filmga-kochgan-sadoqat-dostoni-asosli-tanqid-qilinganmi> (E.T. 24.11.2022)

⁵⁶ H. Solihova, *Saide Zünnunova Ijodining O'ziga Xosligi* (Yükseklisans Tezi), Andican Devlet Üniversitesi, Andican, 2015, s.8

⁵⁷ H. Solihova, s.15.

Yazarın "Sadık ve Anar" (1947), "Xayrihan" (2949) adlı destanları, dönemin güncel konuları üzerine yazılır, eserler sanatsal açıdan yeterli olmadığı için 'Seçme Eserler' koleksiyonunda yer almaz. Şairin "Ruhla Sohbet" (1966), "Komşularım" (1968), "Alla" (1972), "Lirik Konuşma" (1974) adlı yazıları destansı türde yazılır.

Sovyetler Döneminde, Sosyalizm- Realizm akımının edebiyata yön verdiği bir dönemde Saide Zünnunova eserlerini kaleme almıştır. Bu dönemde edebiyatın konuları kısıtlanmış, kahramanları, zaman ve yer kavramları Sosyalizm- Realizmi tarafından belirlenmişti. Bu dönemde Saide Zünnunova, belirlenen kavramların dışına çıkarak kendi üslubunu ortaya koymuştur. Sosyalizm-realizmi içinde üslup sahibi olmak neredeyse imkânsızdır. Dönem edebiyatında estetik kaygı bulunmamakla birlikte yazarlardan aynı şeyi düşünüp, aynı şeyleri yazmaları beklenmektedir. Bu durum ise edebiyata tekrara sokmaktadır. Saide Zünnunova kendine ait bir dil ve üslupla, Sosyalizm-Realizmi edebi akımına bağlı kalmamakla birlikte, belirlenen kurallara uymamıştır.

Yazarın çevirisini yapmış olduğumuz hikâyelerinden yola çıkarak, Saide Zünnunova'nın hikâyelerindeki kahramanların, sıradan halktan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde edebiyatın içerisine hiçbir problemi, kaygısı, duygu ve düşüncesi olmayan, daima mutlu olan, adeta robot olarak nitelendirebileceğimiz müspet kahraman sokulmuştu, oysaki bu durum insan doğasına aykırıdır. Sosyalizm- realizm edebi akımının belirlediği olumlu ve olumsuz olarak sınıflandıran kahramanlar, Saide Zünnunova'nın hikâyelerinde yer almaz. Zünnunova'nın hikâyelerinde her bir karakterin farklı bir özelliği, kimliği vardır. Yazar hikâyelerinde, kahramanlarının duygu ve düşüncelerini, psikolojik durumlarını ön plâna çıkarır. Saide Zünnunova'nın eserlerinde genellikle başkahramanlar kadınlardır. Yazar kendisinin yaşadığı sıkıntılardan olsa gerek, eserlerinde kadınların yaşamına, hayat karşısında güçlü kalışına yer vermiştir. Hayat mücadelesi, işçiler ve yaşamları, savaş yılları, geçim sıkıntıları, aile kavramı, ve aile içi ilişkiler, sosyal yaşam, aşk hikâyelerinde işlenen belli başlı konulardır.

Saide Zünnunova'nın hikâyelerinde en baskın konular, aile ve toplum konusudur. Bir toplumun en küçük yapı taşı, ailedir. Sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerler bireye ailesi tarafından kazandırılır. Bu değerler, gelenek ve göreneklerin şekillenmesinde etkin rol oynadığı gibi kültürün oluşmasına da etki ederler. Gelenek ve görenekler, aileyi ayakta tutar. Ailenin durumu, toplum hakkında bize bilgi verir. Özetle aile- toplum ve değerler

ayrılmaz bütünün bir parçasıdır. Yazar, aile konusunu işlerken özellikle anne- çocuk ilişkisini ön plâna çıkarır. Çocuğa yöneltilen davranışların onlar üzerindeki etkisi hakkında bilgi veren yazar, hikâyelerde çocuk kahramanlarının psikolojik durumları hakkında tahliller yapar. Anlatılarda, bir çocuğun yetiştirilmesi, çocuklukta yaşanan tramvaların kalıcı olabileceği, bir çocuğun daima sevgiye ve bakıma muhtaç olduğu gibi konuların ön plânda olduğu görülür. Yazarın ‘Bebek Kokusu’, ‘Şefkate Susamış’ hikâyelerinde anne- çocuk arasındaki iletişimin önemi üzerinde vurgu yapar yazar. Temâ olarak ‘aile’ kavramının işlendiği hikâyelerde, gelenek- göreneklere de rastlanır. Yazarın ‘Şımarık’ hikâyesinde, aile içerisindeki bireylerin rahatlığı, babanın kızının yanında üstsüz dolaşması, kızın babadan izinsiz dışarı çıkması gibi olaylar eleştirilir ve bunların edebe uygun olmadığı belirtilir. Aile temasının ön plâna çıkarıldığı hikâyelerden biri de ‘Abi’ hikâyesidir. Burada aile bireylerinin birbirine bağlı, sevgi dolu olması dikkat çeker. Aile konusunun yer aldığı hikâyelerde toplum yapısı ile ilgili detayları yakalamak mümkündür. Çünkü aile yapısı, toplum yapısı hakkında da bizlere bilgi verir. Zünnunova’nın ‘Ömür Hesabı’ hikâyesinde çok eşlilik göze çarpmakla beraber, ‘Bu Evin Hanımı’ adlı hikâyesinde de kızın kendisine sorulmadan evlendirildiği gibi konular ana temaya ek olarak yansıtılır.

Yazarın bazı hikâyelerinde, dönemin siyâsal şartlarının insanların hayatlarına nasıl yansıdığı da görülür. ‘Eller’ ve ‘Ateşin kız’ hikâyelerinde yer alan kahramanların babalarının savaşta öldüğü görülür. ‘Eller’ hikâyesinde başkahraman bir kadındır ve çalıştığı çevredeki kadınlarında eşlerinin cephede olduğu, savaş yıllarında geçimin zor olduğu, şartlar yüzünden ev geçiminin kadınlara kaldığı gibi durumlar, dönemin özelliklerini yansıtır. Zünnunova’nın hikâyelerinde ‘Güçlü kadın kahramanlar’ ile karşılaşırız. Kadınların, hayat karşısında dik duruşu, güçlü olmaları, hayat mücadeleleri gibi özellikleri ön plâna çıkartılır

V. DİL VE ÜSLUP

İnsanların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmalarına ‘iletişim’ denir. İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayan araç ise dildir. İnsan, dil ile vardır. Dil, bir sistem ve kodlar üzerine kuruludur, bireylerin duygu ve düşüncelerini aktarmada, nesnelerin, durum ya da olayların aktarımında toplumca kabul edilen dil kuralları, sözcük öbekleri

ya da anlamsal olarak herkesçe bilinen ifadelerin aktarımında bir araçtır. Dil, hayata ve şartlara göre şekil alır.

Edebiyatın ana kaynağı, temel malzemesi dildir. Sanatçılar eserlerini meydana getirirken dili kullanırlar. Anlatım, söz ve sözcük öbeklerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Edebî alanda dilin kullanımı ele alındığında, dilin kendine has kullanım kuralları ve biçimleri vardır. Metin içerisindeki sözcükler dizilişleri bakımından birbiri ile bağlantılı ve anlamsal olacak şekilde, dilbilgisi kurallarına uygun şekilde anlatıya yerleştirilir. Günlük konuşma dilinde insanlar ihtiyaçları doğrultusunda kendilerini ifade ederler, konuşma dili bölgelere göre çeşitlilik gösterebilir, yazılı kuralları yoktur. Roman ya da hikâyelerde yazar, insanı, çevreyi, zamanı, toplumu ya da kültürel unsurları, kısaca hayata ait şeyleri anlatırken olayları gerçekçi bir şekilde yansıtmak için dili kullanır ve dilin tüm imkânlarından yararlanarak dili yeniden biçimlendirir ve zenginleştirir. Edebî metinlerde yazar olanı olduğu gibi yansıtmaz, kurmaca bir dünya vardır, anlatılanlar okuyucu tarafından yorumlanacak bir şekilde, somutlaştırılarak aktarılır. *'Edebî metinlerin amacı, okuyucuya bir anlam zenginliği sunmaktır. Bu bakımdan sanatçı dili günlük dilden farklı biçimde kullanmaya özen gösterir. Günlük dilin söz değerlerine yeni anlamlar yükleyebilir. Kelimelerin yan anlamlarından, mecaz anlamlarından, çağrışımlarından yararlanarak, onlara, anlatmak istediğine uygun yeni boyutlar kazandırır.'*⁵⁸

Her metin edebî bir değer taşımaz, bir metnin edebî değer taşıması için yazar tarafından dilin biçimlendirilmesi, yoğurulması gerekir. Yazarın kullandığı dilin sıradan olmaması esastır. Günlük dilden farklı olan, yoruma dayalı, sanatsal bir işlevi olan dilin kullanılması esere kurgusalılık kazandırır. *'Dil/söz'ün edebîlik değeri kazanabilmesi; yani sanata dönüşebilmesi, onun doğal, sıradan bir malzeme olmaktan çıkartılıp sanatkârın eli, dili, zihni ve gönlünün yaratıcı yetenek ve değerleriyle sun'î bir güzellik objesine dönüştürülebilmesi ile mümkündür. İşte bu aşamada dil/söz, itibârîleşir. Yani ondaki kelimeler, ibareler, cümlecikler, cümleler ve bunun üstündeki metin halkaları, metin tabakaları gibi dil unsurları açısından sıradan, alelâde veya doğal değil kurmacadır artık.'*⁵⁹

⁵⁸ Mustafa Özkan, 'Edebiyatta Dil Kullanımı', *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.52, 2015, s. 72-73.

⁵⁹ İsmail Çetişli, 'Kurgusalılık/ İtibârilik Bağlamında Edebiyat', *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.39, 2009, 371.

Bir yazarın bir olayı anlatması ya da bir sözü kendisinin dilin imkânlarından yararlandığına ifade etmesi onun üslubunu verir. Üslub, yazarın bir şeyi kendine has bir tarzda ve bakış açısıyla ifade etmesidir. Üslub, bir sözün nasıl söylendiği ile ilgilidir. Bir yazarın üslubu, onun duygu ve düşünceleri, dünya görüşü, hayat tecrübesi, kültürel birikimi, dilin inceliklerine ne kadar hâkim olduğu ya da dili ne kadar iyi bildiği gibi birçok konuda okuyucuya bilgi verir. Üslub farkındalık demektir, bir başkası ile aynı çizgide olmamak anlamını taşır. ‘*Üslup ile insan kavramları aynileştirilirken, her insanın hâl ve tavırlarında mutlaka özel ve orijinal bir yönün bulunabileceği kast edilmiştir. Yüz hatları gibi, parmak izi gibi... üslubun da özel ve orijinal yönün vurgulanmasıyla ortaya çıktığı kabul edilmiştir.*’⁶⁰

Bir yazarın dilin imkânlarından yeterli anlamda yararlanması, onu yerinde kullanması ve biçimlendirmesi yazarın üslubunu ortaya koymasındaki en önemli etkidir. Bu durum yazarda ya farkındalık yaratır ya da onu başarısızlığa götürür.’ *Dilde onbinlerce kelime, tabir ve ifade şekli vardır. Bunlardan her birinin huyu ve suyu farklıdır. Hiç bir dilci bunları bir yazara öğretmez. Yazar onları bizzat yaşayarak ve deneyerek öğrenir. Edebiyatla «şahsî üslup» denilen şey bu tecrübenin bir neticesidir. Seçtiği kelime, yaptığı cümle bir edebiyatçıyı yaşatır veya öldürür.*⁶¹’

Her yazar bir eser ortaya koyarken, dilin imkânlarından yararlanarak ve kendi üslubuyla eseri inşa eder. Üslup, yazarın kimliğidir, dilin kullanılış şekli yazarın üslubunu belirler. Üslup, yazarın dilin imkânlarından ne kadar yararlandığı ile ilgilidir. Yazarın, kendine has anlatım biçimidir üslup. Yazarın bulunduğu ortam, bilgi birikimi, hayata karşı duruşu, duygu ve düşünceleri, hayat felsefesi gibi kavramlar yazarın üslubuna etki eder. Yazar, donatıldığı ve sahip olduğu bilgileri aktarmada dili kullanılır. Dil ve üslup birbirini tamamlayan unsurlardır.

Saide Zünnunova’nın eserleri halka hitap ettiği için, dil sade ve günlük konuşma dilidir. Kullanılan dil, sanatsal ve edebî kaygıdan uzaktır. ‘*Şiirlerinin tamamına yakını sade bir üslupla yazılmış, dili akıcı, sessiz, anlaşılmaz ifadelerden arındırılmıştır. Şair Saida Zunnunova, imge oluştururken doğallıktan yana çaba harcar.*’⁶² Hikâyeler

⁶⁰ Mehmet Önal, ‘Edebî Dil ve Üslub’, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c.36, 2008, s.32-33.

⁶¹ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (2.Baskı), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983, s.215.

⁶² H.Solihova, s.15.

içerisinde yer yer Rusça kelimelere rastlanır. Bu durum ise dönemin getirdiği siyâsal nedenlerden kaynaklıdır. Sovyetler Dönemi'nde diğer Türk Devletleri'nde olduğu gibi Özbekistan'da bir Özbek diğeriyle Türkçe değil, Rusça konuşur. Halkların eşitliği ilkesine ilâve olarak, 'Dillerin eşitliği' kavramı da eklenmiştir. Dönemde Rusça tek resmî dil olarak kabul edilir. Yerel diller yok edilerek, ortak bir dilin kullanımı esâs alınır. Rusya'nın kültürü ve dili değiştirmek istemesi sonucu yapılan alfabe değişiklikleri de bu duruma örnek olmuştur. Siyâsal durumların dilin kullanımına ilişkin baskın etkisi, yazarları da etkiler. Dönem içi uygulanan dil politikası, yazarların üslubuna da yansımıştır.

Zünnunova'nın hikâyelerinden hareketle yazarın, kalıplaşmış sözlere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu sözler, kültürel anlamda ortak kabul edilir ve anlamsal bir değer taşır. Hikâyelerde dilin kullanımına ilişkin, ağız özelliklerinin yansıtıldığı görülür. Şımarık hikâyesinde '‘Nima bo'ldi o'zi? (Nasıl oldu kendisi de anlamadı), Ömür hesabı hikâyesinde 'Baraka topkur' (Ömrün bereket bulsun), Ateşin kız hikâyesinde, Esim q'ursin (Hay benim aklıma), İzler hikâyesinde 'O'libdimi ' (Daha neler) ve 'Yo'g'..eee ' (Gerek var mı?) cümleleri yazarın bulunduğu bölgenin ağız özelliğini yansıtır. Yazarın yalnızca bazı hikâyelerinde Rusça sözcüklere rastlanmıştır. O Zaman da Sonbahardı hikâyesinde 'morojno (dondurma), Şımarık hikâyesinde 'pojaluysta (lütfe), kakoe delo imeet ona do menya ('Benimle neden uğraşıyor), 'Nadoeli mne eti voprosı (Bıktım bu sorulardan), Ömür hesabı hikâyesinde 'Invalid' (Engelli evi). Nine hikâyesinde 'Ujasno kushat' xochu (Çok yemek istiyorum) gibi Rusça sözcüklere rastlanmıştır. Aynı zamanda yazarın İzler hikâyesinde yer alan 'Mübârek' ismine, 'Şımarık' hikâyesinde, Munis ve Munishan isimlerine 'İzler' ve 'Ana Bağrı' hikâyesinde de yer verilmiştir. Aynı isimlerin kullanılması yazara ait bir üslup özelliğidir.

Çevirisini yapmış olduğumuz hikâyelerden hareketle, yazarın anlatım tekniklerinden imkânlarınca yararlandığı görülür. Hikâyelerinin geneli okuyucuyu sıkmayacak nitelikte, hacim itibariyle kısadır. Anlatılarda doğallık ve samimilik göze çarpar. Genellikle öyküleme anlatım tarzı hâkimdir. Hikâyelerin çoğu Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Olaylar aktarılırken anlatıcının varlığı hissedilir ve anlatıcı hikâyelere kendi yorumunu, hayâl gücünü katar. Hikâyelerde, anlatıcının sahip olduğu birikim, okuyucuya vermek istediği mesaj açıkça ya da gizlice aktarılır. Kahramanların duygu ve düşünceleri gerçekçi, doğal bir yolla anlatılır. Hikâyelerin çoğunluğunda, İç Çözümleme

ve İç Monolog tekniği mutlaka görülür. Zünnunova'nın hikâyelerinde kahramanlar fiziksel özelliklerinden çok karakteristik özellikleri ile karşımıza çıkar. Anlatılarda öne çıkan duygu yoğunluğu okuyucu tarafından hemen fark edilir. Kahramanların iç dünyası, kendileri ile hesaplaşmaları başarılı bir şekilde yansıtılır. Okuyucu kahramanları bazen de yazarın verdiği diyaloglar üzerinden tanır. Anlatıcının hemen hemen her hikâyesinde Diyalog tekniği de kullanılır. Yazar bu teknikte tarafsız davranır, sözü kahramanlara bırakır.

Saide Zünnunova'nın tercih ettiği anlatım tekniklerinden biri de Tasvir'dir. Bazen kişiler üzerinde, bazen de mekânın tanıtılmasında bu teknik kullanılır. Duruma örnek olarak köy yaşamının konu alındığı hikâyelerinde, doğa tanıtılırken Tasvir tekniğinden yararlanıldığı görülür. Yapılan betimlemeler ile okuyucu çevre hakkında fikir edinir. Yapılan tasvirler, okuru sunulan dünyanın önüne çeker. Genellikle tasvirler gereksiz ayrıntıya girilmeden verilir. Yazar çoğu hikâyesinde bu teknikten yararlanır, kısa da olsa az çok betimlemelerin yapıldığı görülür.

Zünnunova'nın hikâyeleri 'Realizm' olma özelliği taşır. Olaylar, gerçekçi bir şekilde yansıtılır. Olayın akışına ya da durumuna göre, yazar anlatılanları destekleyecek öğeleri, seçtiği anlatım tekniği ile başarılı bir şekilde aktarır. Metnin zenginleştirilmesinde, seçilen anlatım tekniği etkin bir rol oynar. Olaylar bazı anlatılarda kronolojik sıralamaya göre verilir, bazı hikâyelerde ise 'Geriye Dönüş Tekniği' kullanılarak olay akışı bozulacak şekilde anlatılır. Geriye dönüş tekniği, olaya açıklık getirmek, olaylarının nedenini, ortaya çıkış nedenini anlatmak için kullanılır. Bu yüzden anlatma zamanı dışına çıkılması okuyucuyu rahatsız etmez. Anlatı konusuna göre, mekân ya da zaman kavramları arka plânda kalabilir, ya da ön plâna çıkartılabilir. Mekân olayların başlamasına etken olabileceği gibi, yalnızca olayların geçtiği yerde olabilir. Yazar, gidişata ve kafasında tasarladığı tabloya göre olay örgüsünü oluşturur. Hikâyeler metnin akışını bozacak ifadelerden uzaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYE İNCELEMELERİ

1.1. ELLER HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.1.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Yazar, Eller hikâyesini Tanrısal/ Hâkim Bakış açısı ile kaleme almıştır. Bu bakış açısında, anlatıcı olaylara hâkimdir, her şeyden haberdardır. Hikâyede olay örgüsü anlatılırken, yazar kahramanların geçmişte ya da anlatı zamanı içerisinde neler yaşadığını, nasıl davranacağını, kahramanlara ait duygu ve düşünceleri, her şeyi bilen konumundadır. Yazar, geçmiş ve gelecek hakkında bilgi sahibidir. Olaylara yön vericidir, fakat olayların içinde yer almaz. *‘Gelin alma telaşı en çok Melike Teyze’yi yormuş olmasına rağmen, o hala uyanıktı. Başkalarını uyandırmamak için yavaş yavaş ayakucunda yürüyerek ortalığı toparlıyordu.’*⁶³

Tanrısal/Hâkim bakış açısında yazar, karakterlerin duygu ve düşüncelerine, kafasından geçenlere hâkimdir aynı zamanda. Mehmet Tekin, Roman Sanatı kitabında anlatıcı ile ilgili *‘İsterse kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, gizli kalmış duygu ve düşünceleri dışa vurabilir.’*⁶⁴ Olaylar anlatırken karakterlerin psikolojik durumları hakkında bilgi verilir: *‘Bir taraftan gelin aldığı için mutluluk duysa da bir taraftan hatıralar, nice yıllardan beri kalbinde saklanıp gelen pişmanlıklar onun bütün sinirlerini uyandırmıştı.’*⁶⁵

Yazar, tarafından tercih edilen anlatım yöntemlerinden biri de Tasvir tekniğidir. Bir olayı, bir durumu ya da kişiyi anlatırken olayların okurun gözünde canlandırılacak ve resmedilecek şekilde meydana getirilmesi, tasvir olarak adlandırılmaktadır. Eller hikâyesinde anlatıcı, mekâna ait hakkında bilgi verirken çok fazla detaya girmeden kısa olacak şekilde yer yer tasvirler yapar. *‘Düğün bittiğinde, oyun ve kahkahalarla dolan avlu su serpilmiş gibi sessizleşti. Ortalığı toparlamak için kalan akrabalar ve yakınlar da yorulmuş, herkes bir yerde uyukluyordu. Avlu alanı henüz toparlanmaya vakit bulunamayan bulaşıklar, masa ve sandalyelerle doluydu.’*⁶⁶

⁶³ Saide Zünnunova, s.5.

⁶⁴ Mehmet Tekin, S.46.

⁶⁵ Saide Zünnunova, s.5

⁶⁶ Saide Zünnunova, s.5.

Hikâye başkahramanı Melike Teyze hakkında bilgi verirken karaktere ait dış görünüş özelliklerini vurgular. Tasvir, mekân dışında kişiler üzerinde de yapılabilir.’ *Bu yüzük takıldığında onun elleri nasıldı? Tombul, hayatın ağır güçlüklerine daha rastlamamış pak, nazik ellerdi. İşte şimdi damarları kabararak çıkmıştı, yer yer lekeler belirmişti.*’⁶⁷.

Eller hikâyesinde, yazarın başvurduğu tekniklerinden bir tanesi de özetleme tekniğidir. Hikâye konusu, Melikehan’ın biyografisine ait genel bir özetlemedir. Bu yöntemde yazar bir durumu, olayı, ya da kişiyi anlatırken tüm ayrıntılarıyla değil genel hatlarıyla özetleyerek anlatmaktadır. Daha çok kişilerle ilgili bilgi verilerken geçmiş tarihe ait olaylar anlatılır. ‘*Özetleme tekniği, gereksiz ayrıntıyı silen, dolayısıyla esere derli toplu bir görünüm kazandıran bir yoldur. Bu yöntemle olaylar ve kişiler, bariz yön ve çizgileriyle tanıtılır, anlatılır*’.⁶⁸

Hikâye başkahramanı Melikehan, oğlunu evlendirdiği sırada kendi yaşam öyküsünü, kendi eşini ve yaşadıklarını hatırlar. Kahramanın geçmişi ya da kişiler anlatılırken olaylar ayrıntıya girilmeden kısa ve öz cümleler kurularak anlatılmaktadır. ‘*Oğlu Bahtiyar o zamanlarda çok gençti. Annesinin durumunu iyi anlamaz, neden annesin onu bir kere değil, daima iki kere öptüğüne de aklı yetmezdi. O artık Bahtiyar’a sadece anne değil, babaydı da. O her zaman evde de dışarıda da eşinin hatırasına saygı gösterip yaşadı. Gençliğini, bütün ömrünü onun hatırasına bağışladı. İşte bu hatıraya saygı için Bahtiyar’ı babası gibi çalışkan, dürüst yetiştirmeye çalıştı. Bahtiyar gerçekten de babasına benzedi, davranışı, işine düşkünlüğü, sevecenliği*’⁶⁹...

Yazar hikâyede, olayları ya da kişileri anlatırken anlatma zamanı dışına çıkarak, vaka zamanını anlatmak için Geriye Dönüş tekniğini kullanır. Hikâyenin başkahramanı Melike Teyze hakkında bilgi verilirken, kahramanın geçmiş yaşantısına ait izler görülmektedir hikâyede: ‘*Bu yüzüğü düğün günü eşi takmıştı. O zamanlar yüzüğü süsleyen bu taş, sonradan onun gözlerine dönuştü ve her yerde Melike teyzeyi gözetliyordu sanki. Zor durumlarında gülümseyerek baktı, yıkılacak olduğunda elinden*

⁶⁷ Saide Zünnunova, s.6

⁶⁸ Mehmet Tekin, s.182

⁶⁹ Saide Zünnunova, s.7.

*tuttu. Bu yüzük takıldığında onun elleri nasıldı? Tombul, hayatın ağır güçlüklerine daha rastlamamış pak, nazik ellerdi.*⁷⁰

Anlatıcı tarafından, kişilerin duygu ve düşüncelerine yer verilerek İç Çözümleme Tekniği'nden yararlandığı görülmektedir. Kahramanların psikolojisi ve onların aklından geçenler anlatıcı tarafından belirtilmektedir. *'İç çözümleme (interior analysis) yöntemi, en kısa tanımla, anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması demektir.*⁷¹

Hikâyede anlatıcı, başkahramanın psikolojik ve içinde bulunduğu durum hakkında bilgi vermektedir: *'Başını bir anlığına yastığa koydu. Uyuyamadı. Kalkıp, evin içinde bir süre oyalandı. Keşke uykusu gelse! Bir taraftan gelin aldığı için mutluluk duysa da bir taraftan hatıralar, nice yıllardan beri kalbinde saklanıp gelen pişmanlıklar onun bütün sinirlerini uyandırmıştı.*⁷²

Hikâyede anlatıcının İç Monolog tekniğine yer verildiği görülmektedir. Bu teknikte roman ya da hikâye kişisi, sanki karşısında birisi varmış gibi konuşur. *'Roman kişisi ile okuyucunun arada anlatıcı olmadan karşı karşıya geldiği ve roman kişisinin iç dünyasında kendi kendisiyle konuşturulduğu anlatım tekniğidir. Roman kişisi içinde bulunduğu psikolojik durumu yine kendisi aktarır*⁷³

Melikehan geçmişe ait anılarını düşünürken, kendi bulunduğu durum içerisinde karşısında birisi varmış gibi kendisiyle diyalog içerisindedir. *'Savaş yılları ev geçimi sıkıntısı onu zorladığı zamanlarda da bunları sakladı. Çalışmaya muktedir olan bu elleri ile onun paltosunu pazara mı çıkaracaktı? Bu paltoyu çalışmaya, para kazanmaya, ev geçimini sağlamaya kadir olan sapasağlam bu elleri ile başkasına mı götürüp verecek? Satar mı hiç? Bu elbiseler ona ne kadar yakıştıyordu? En çok ceketini severdi, sakınarak giyerdi. Ne çok iyi niyetler ile alınan bu elbiseleri başkası mı giyip yırtacak. Hayır, kendisi giyecek, kendisi giyip yırtacak.*⁷⁴

⁷⁰ Saide Zünnunova, s.6.

⁷¹ Mehmet Tekin, s.205.

⁷² Saide Zünnunova, s.5

⁷³ Sedat Adıgüzel, s.33.

⁷⁴ Saide Zünnunova, s.7.

1.1.2. Olay Örgüsü

Melikehan, oğlunun düğün gününün sona ermesiyle ortalığı toparlamaya koyulur. Yorulduktan sonra başını yastığa koyduktan sonra uyuyamaz ve geçmiş yaşantısına ait hatıraları aklına gelir. Melike teyze elindeki yüzüğe baktığında geçmişini hayal eder.

Melike teyzeye yüzüğü düğün günü eşi takmıştır. Eşi vefat ettikten sonra Melikehan, eşine saygısı ve hürmetinden dolayı yüzüğü parmağından çıkarmamıştır hiç. Bu yüzük, zor günlerinde kendisine dayanak olmuştur ve ona yadigâr kalmıştır. Elleri baktığında, gençliğinde nazik, pak, kırışmamış olan ellerini hatırlar. Eşi öldükten sonra Melikehan fabrikada işe girer, oğlu Bahtiyar'ı anaokuluna verir. Çalıştığı yerdeki kadınlarla aynı kaderi paylaşırlar. Savaş yılları olduğundan dolayı birçok kadının eşi savaştadır. İş yerinde dostları ile aynı kaderi paylaştıklarından herkes birbirine destek olur. Çalışmak onun kederini hafifletir. Melike teyze savaş yıllarının getirdiği dönem sıkıntısıyla beraber ev geçimi ile uğraşır ve bu şekilde yıllar geçer. Oğlu Bahtiyar o zamanlar küçüktür, annesi onu babası gibi çalışkan, dürüst yetiştirir ve istediği gibi olur. Bahtiyar aynı babasına benzer.

Melikehan tüm bunları düşünürken sabaha karşı odasındaki sandığı açar. Sandıktan eşine ait paltoyu alarak eşini yâd eder. Melikehan on yedi yıldan beri güz geldiğinde paltoyu havalandırır, bahar geldiğinde sandığa naftalin koyar. Bu Melikehan'da gelenek haline gelmiştir. Savaş yıllarının, maddi zorlukların olduğu dönemler olmasına rağmen Melikehan paltoyu saklar, satmaz. Eşinin anısına daima sahip çıkar ve özenle onları korur.

Düğün günü sabahı Melike Teyze, nasihat vermek üzere gelini ve oğlunun yanına gider. Eşine ait özenle saklamış olduğu elbiseleri oğluna verir. Evlenip olgunlaştığını söyler, elbiseleri bayram günlerinde giymesini ister. Gelinine ise hediye olarak, parmağında yıllarca taktığı yüzüğü vererek nasihatta bulunur. *'Elleriniz benim ellerim gibi çalışkan olsun ve helalinden kazansın. Fakat işi benim gibi yalnız değil, birlikte yapın, bir yastıkta kocayın. Bahtiyar sizi hiç üzmez. Onu ben böyle büyüttüm. Babasına, kaynatanıza benzedi. Siz de kızım, onu hiç üzmeyin.'*⁷⁵.

⁷⁵ Saide Zünnunova, s.8.

Melikehan, gelinine yüzüğe takarken kendi ellerini hatırlar, gözünün arkada kalmayacağını, gelininin yadigârına sahip çıkacağını düşünür.

1.1.3. Kişiler

Şahıs kadrosu, Melikehan, Bahtiyar, gelin ve düğün misafirlerinden oluşur. Kişiler, sıradan, halktan kişilerdir. Hikâyede, düğün misafirleri ve geline ait ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Melikehan: Hikâyenin başkahramanıdır. Olay örgüsü, Melikehan'ın geçmiş yaşantısını hatırlaması üzerine kuruludur. Kahraman, eşi öldükten sonra oğlu ile birlikte kalmasıyla birlikte iş hayatına atılır ve ev geçimi ile uğraşır. Dönem şartları, savaş yılları olduğu için bu dönem yaşamış olduğunu sıkıntılar, zorlu süreç, çalışma hayatı hakkında bilgi verilir. Dış görünüşe ait fiziksel özellikler bulunmamaktadır.

Bahtiyar: Melikehan'ın oğlu Bahtiyar, babası öldüğü dönemlerde küçüktür. Annesi onu anaokuluna vererek işe başlar. Melikehan, oğlunu babasına benzetmektedir. Davranışları, işine düşkünlüğü, çalışkanlığı ile Bahtiyar, annesine babasını hatırlatır. Bahtiyar'a ait fiziksel özelliklerden bahsedilmemiştir.

1.1.4. Mekân

Hikâyede yer alan mekânlar, hayâli olmayan ve açık yerlerdir. Mekân olarak seçilen fabrika, karakterin geçmişiyle bağdaşır. Kahramanın geçmişini düşündüğünde, iş hayatında dostları ile birlikte sırdaş, kader ortağı olması, o zamanki hayatını hatırlaması mekân kavramıyla bağlantılıdır. Burada seçilen mekân bize, aynı zamanda kahramanın içinde bulunduğu sosyo/kültürel yaşam hakkında da bilgi verir. Çünkü bu mekânda, savaşta eşi olan birçok kadın çalışmaktadır. Dönem şartlarını yansıtmaları bakımından mekân önemlidir.

Bahtiyar'ın düğünü evin avlusunda gerçekleşir. Düğün sonrası avlunun dağınık ve bulaşık olması, misafirlerin yorulması ve herbirinin bir yerde uyuması hakkında bilgi verilir.

1.1.5. Zaman

Eller hikâyesinde olaylar, kronolojik bir sıraya ve zamana göre anlatılmamıştır. Yazar tarafından vaka zamanı, özetlenerek aktarılmıştır ve ayrıntılara yer verilmemiştir.

Hikâye başlangıç aşamasında tespit edilen zaman dilimi belirsizdir, düğün sonrası gece yarısı ve tan vakti sonrasında nakledilen bir zaman kavramı vardır. Olayların tarihi, günü, ayı, saati hakkında bilgi verilmemiştir. Melikehan'ın geçmiş yaşantısına dair bilgi verilirken savaş yıllarından bahsedilir fakat olayların hangi zaman diliminde cereyan ettiği bilinmez. Yazarın, 1926- 77 yılları arasında yaşadığı göz önüne alınırsa, bu dönemde yaşanan II. Dünya Savaşı yılları hakkında bilgi verildiği söylenebilir.

Hikâyede net bir zaman kavramı bulunmamaktadır: *'O vakte kadar daima ev geçimiyle meşgul olan Melike Han fabrikaya işe girdi. Oğlunu ise anaokuluna yerleştirdi'*⁷⁶

1.1.6. Tema

Hikâye, savaşın insanlara getirdiği felâketleri anlatır. Aynı zamanda hayat zorlukları karşısında duran, güçlü bir kadının yaşam öyküsü üzerine kurulur. Yazar başkahramanın çok çalışarak bir şeyleri elde ettiğine vurgu yapar. Başkahraman Melike teyzenin çalışkanlığı, ailesine bağlılığı Özbek kadını temsil eder. Dönem şartları gereği, savaş yıllarının yaşanması, erkeklerin cepheye gittiğinde geri dönmemesi, geçim sıkıntısı gibi konular dönem hakkında okuyucuya bilgi verir. Dönem içerisinde birçok kadın aynı kaderi paylaşır, eşleri ölenler ya da savaştan dönmeyenler için hayatın bütün yükünü kadınlar üstlenir. Hikâye dönem şartlarını yansıtan niteliktedir.

1.2. BAHAR GÜNLERİNDE HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.2.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Bahar Günleri'nde hikâyesi Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı, geçmiş ve gelecek, kahramanlar ve olaylar hakkında bilgi sahibidir. Anlatıcı kahramanlardan biri değil, dışarıdan olayları gözlemleyen ve aktaran konumundadır' *Ambulans belirlenen yere ulaştığında, uzun boylu bir adam yola ümitle bakıyordu. Nebican onu uzaktan görmüştü. Arabanın durması ile o uzun boylu adam gelerek, Nebicanla konuşmadan selamlaştı ve önden yürüdü.*⁷⁷

⁷⁶ Saide Zünnunova, s.7.

⁷⁷ Saide Zünnunova, s.9.

Kahramanların aklından geçenler, hissettikleri, duygu ve düşünceleri İç Çözümleme tekniği ile okuyucuya aktarılır' *O olaydan sonra Nebican hem gönlünü sevindiren hem tuhaf üzüntüye atan hisler girdabına düşmüştü. O huzurunu kaybetti mi ya da buldu mu, hepsi karışıp, geceleri gözüne uyku girmedi. O hiçbir zaman canını sıkmayan, düşündükçe keyif ve mutluluk bağışlayan hayalinin sahibini bulmuş gibi iç çekti. Nazarında böyle kızı ömrünce görmemiş, böyle sesi ömründe duymamıştı.*⁷⁸

Hikâyede yazar tarafından tercih edilen anlatım yöntemlerinden bir tanesi de tasvirdir. Gözleme dayanan bu anlatım tekniğinde, mekânlar, kişiler ya da olaylara ait detaylar, okuyucunun zihninde resmedilir, canlandırılır. *'Işık parlayan asfalt caddede yolcular azalmıştı. Onlar, rüzgârda efsunlu fısıldaşan kavak yapraklarının titrediği gölgeleri üstünden bir az yürüyüp, büyük kapıdan avluya girdiler. Yolun öncüsü, yerde yuvarlanan yarı mavi, yarı kırmızı topu eğilip aldı ve hayalle olsa gerek suyu yarım kalmış, yenilmiş tabak duran masanın üstüne koyarak geçti.*⁷⁹ dizelerinde mekâna ait tasvirler yapıldığı görülmektedir.

Anlatıcı tarafından *Geriye Dönüş Tekniği* kullanılır, anlatma zamanı dışına çıkılarak olayların yaşandığı zaman dilimi anlatılır. *'Evet, işte tamda öyle bahar günleriydi. Akşamleyin, kitabını koltuk altına almış on -dokuz yirmi yaşlarındaki kız su dükkânı önünde durup, satıcıya para uzattı. Beş-altı adım ötede keyifle boş boğazlık eden gençlerin biri gelerek ona laf attı. O sırada su içmeye gelen Nebican kızı korumuştı, sarhoş genç onun ile kavga etti. Yoldan geçenler onları ayırmasaydı, baya kötü olaylar olması söz konusuydu.*⁸⁰

Kahramanların yaşamöyküsü, tanışmaları anlatılırken *Özetleme Tekniği*'ni kullanılarak vakalar genel hatlarıyla anlatılır. *'Nebican, ilk devlet sınavını verdiği gün Mübarek onu büyük gül destesi getirip tebrik etti. Akşamleyin sinemaya gittiler. O zaman da işte böyle bahar günleriydi. Çiçeğe, ışığa sarınmış bahçelerde mutlu, endişesiz insanlar arasında yoruluncaya kadar yürüdüler, dondurma yediler.*⁸¹

⁷⁸ Saide Zünnunova, s.11.

⁷⁹ Saide Zünnunova, s.9

⁸⁰ Saide Zünnunova, s.10.

⁸¹ Saide Zünnunova, s.11.

Anlatıma doğallık kazandırmak amacıyla tercih edilen yöntemlerden birisi de *Diyalog Tekniği*'dir. Tekniğin kullanılması, metne akıcılık kazandırmıştır. Burada anlatıcı aradan çekilir, karakterler arasındaki konuşmalar aktarılır:

- *Lisansüstü eğitime çok kişi mi alacaklar, diye sordu Mübarek.*
- *Hiç kimseyi.*
- *A?*
- *Şimdi Yüksek Lisans'a girmek için hiç olmazsa iki yıl çalışıp, enstitüde alınan eğitimi hayatta tecrübe etmek gerek.*
- *Henüz sizi de mi almadılar, diye sordu Mübarek gözleri telaşlanıp.*
- *Ne olmuş, başkalarından ne fazlam var, deyip sakın cevap verdi Nebican, - Atama çoktan yapıldı ya! Köyüme atadılar beni.*
- *A, neden söylemediniz bana?*
- *Böyle olacağını biliyorsunuz diye düşündüğüm için.*
- *Enteresan, dedi Mübarek birdenbire çemkirip.⁸²*

Hikâyede aynı zamanda *İç Çözümleme Yöntemi* 'ne başvurulur, kahramanların olaylar karşısında yaşamış olduğu duygu ve düşünceleri hakkında bilgi verildiği gözükmektedir. '*Nebican* 'a kızın sesi o kadar o kadar hoş, o kadar tatlı duyuldu ki, gönlü ona, senin aradığın, düşündüğün, hayalini kurduğun işte bu kız, onun izini kaybetme, demiş gibiydi' ⁸³

1.2.2. Olay Örgüsü

Hikâyenin başkahramanı olan Nebican, doktordur. Nebican çalıştığı günlerin birinde hastayı tedavi amaçlı odaya girer. Odaya girdiğinde gördüğü kişi karşısında şaşırır. Burada yatan hasta kadın, geçmişte sevdiği Mübârektir.

Nebican, Mübârek ile tanıştığı günlerini anımsar. Mübârek on beş- on altı yaşlarında genç kızken Nebican ile tanışır. Bir gün Mübârek alışveriş yaparken, sokaktaki sarhoş gençlerden biri ona laf atar. Nebican'ın gençlerle kavga etmesiyle birlikte, Mübârek ona hayran olur, Nebican'ın kendisini koruması hoşuna gider. Nebican, Mübârek'i eve bırakmak için teklifte bulunur ve orada tanışır. Nebican kızı evine

⁸² Saide Zünnunova, s.11.

⁸³ Saide Zünnunova, s.10.

bırakır ve kendisini hayâlindeki kızın bu olduğuna inandırır, ona âşık olur. Nebican sürekli kızı düşünür, kızın yolunu gözleyip, tesadüfen karşılaşmış gibi yapar. Bir süre sonra sürekli görüşmeye başlarlar. Nebican, ders çıkışları Mübârek'i okuldan alır ve vakit geçirirler sürekli.

Nebican, lisansüstü eğitimi kazandığında Mübârek onu tebrik etmek için yanına gider. Aralarında geçen sohbet sonrası Nebican Mübarek'e kendi köylerine atandığını, çalışmaya gideceğini söyler. Kız ise Nebican ile gitmek istemez ve onunla bir daha görüşmek istemediğini söyleyip oradan ayrılır.

Nebican köye döndüğünde onu unutamaz bir süre, işi ile meşgul olur ve zaman geçtikçe Mübarek geride kalmaya başlar artık. Aradan zaman geçtikten sonra Nebican, Rabiya adlı bir kızla tanışır ve onunla evlenir ve Mübarek'i unuttur. Yüksek lisans döneminde üzerinde çalıştığı tezi Taşkent'e gönderir ve davetiye mektubu alır tarafına, sonrasında bir profesörün yanında çalışmaya başlar Nebican.

Hikâye sonunda Nebican, birden hayalinden gerçek dünyaya döner. Hastaya ilaç yazarak, eşine çalışmaması ve tedavi olması gerektiği yönünde bilgi verir. Odadan, Mübârek'in eşi ile vedalaşarak çıkar. Geçmiş yaşantısını düşündüğünde aklına birden eşi gelir ve eşini sevdiğini, ona değer verdiğini anımsar.

1.2.3. Kişiler

Bahar Günleri'nde hikâyesinde kişiler Nebican, Mübârek, Rabiya, Mübârek'in eşi ve kızından oluşur. Mübârek'in eşine ve kızına ait detaylı bilgi yoktur.

Nebican: Hikâyenin başkahramanıdır. Mesleği doktordur. Kahramana ait herhangi bir fiziksel özellik hakkında bilgi verilmemiştir. Kahraman, hikâyede daha çok duygusal özellikleri ile ön plâna çıkartılmıştır. Mübarek ile tanıştığı zamanlardaki heyecanından ve mutluluğundan bahsedilir. Köy okuluna ataması yapıldıktan sonra Mübarek onunla gitmez kendisinden ayrılır, Nebican onu unutmak için çabalar, durumu alışması zor olur ve zamanla Mübarek'i unuttur ve Rabia ile evlenir.

Mübârek: Mübârek, Nebican'ın geçmişte sevdiği bir kızdır. Yıllar sonrasında Nebican'dan farklı biri evlenir, anlatıdan hareketle bir kızı ve eşi olduğu anlaşılır. Mübârek'in onbeş, onaltı yaşlarında Nebicanla tanıştığı hakkında bilgi verilir. Nebican

onu geçmişte, uçuş uçuş olan sarı atlas elbisesiyle hatırlar. Nebican'ın yıllar sonra onu görmesi, hasta olması sebebiyle hastaneye gelmesi ile olur.

Rabia: Nebican'ın eşidir. Kahraman hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Rabia'nın güzel olduğu ve tanıştıkları zamanda Nebican'a sevgisinin gözünden anlaşıldığı hakkında bilgi verilir. Kahramanın daha çok karakteristik özellikleri hakkında bilgi verilir. Evlenmeden önce Nebican'ın yanına gittiğinde utangaç olması, fazla konuşmaması, eşini eve gelene kadar sabırla beklemesi gibi.

1.2.4. Mekân

Bahar Günleri'nde hikâyesinde yazar tarafından seçilen mekânlar gerçek, kapalı ve açık alanlardır. Mekânlar hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirme ve tasvir yapılmamıştır. Tanrısal bakış açısıyla yazılan hikâyede anlatıcı, Nebican'ın anılarını hatırladığı zaman diliminde mekânı hastane olarak seçer Nebican tedavi amaçlı hastanın yanına girer. Mekân burada olayların başlamasında etkindir. Nebican, hastanede Mübârek'i gördükten sonra geçmişini hatırlar ve yaşadığı olaylar, duygu ve düşünceleri anlatıcı tarafından bizlere nakledilir.

Aynı zamanda hastane dışında seçilen mekânlardan biri de sokaktır. Nebican'ın Mübârek ile tanışması, sokakta kavgaya karışmasıyla birlikte gerçekleşir. ' *Bir kenarda endişe ile bakan atlas elbiseli kız Nebican'a minnettar bakış atıp, dükkânın arkasındaki büyük caddeye dönüp gitti.* ' ⁸⁴

Hikâyede Nebican, okul çıkışlarında Mübârek'i enstitü kapısında bekler, sonrasında sinemaya giderler. Nebican ataması yapıldıktan sonra köyüne döner, aklı Taşkent⁸⁵ de kalır. Okul önü, sinema, Taşkent ve köy kavramları hikâye arasına yerleştirilen mekân unsurlarıdır. Anlatıcı, hikâyeye gerçeklik katmak amacıyla doğal ortamları seçmiştir.

⁸⁴ Saide Zünnunova, s. 10.

⁸⁵ Taşkent: Taşkent, Özbekistan'ın başkenti ve en büyük kentidir. Özbekistan'ın doğusunda yer alan Taşkent, Orta Asya'nın da nüfus bakımından en büyük şehirlerinden biridir. Yaklaşık üç milyon nüfusa sahip olan Taşkent, eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde de dördüncü büyük kenttir. Tarihin en önemli ticaret yolu olan İpek Yolu'nun üstünde bulunan Taşkent oldukça eski bir yerleşim bölgesidir. (Bkz) <https://gezimanya.com/ozbekistan/taskent-hakkinda-bilinmesi-gerekenler> (Tarih 07.07.2022)

1.2.5. Zaman

Hikâyede vaka başlangıç tarihi, günü, zamanı, saati belli değildir. Giriş kısmında olay örgüsü hastanede başlar, olayın anlatılmaya başlandığı, olayların yaşandığı zaman dilimi bilinmemektedir. Nebican ve Mübarek'in tanışması hakkında bilgi verilerken mevsimin bahar günleri ve zaman dilimin akşamleyin olduğu anlatılır. Zaman diliminin bahar günleri olarak seçilmesi sembolik olarak kullanılmıştır. İlkbahar mevsimi, yeni başlangıçları, tazeliği, olumlu yönde duygu değişimlerini ifade eder: *'O zaman da işte böyle bahar günleriydi. Çiçeğe, ışığa sarınmış bahçelerde mutlu, endişesiz, insanlar arasında yoruluncaya kadar yürüdüler, dondurma yediler.'*⁸⁶.

Anlatı zamanı dışında, geçmişe dönük olaylar hakkında bilgi verilerken genelde kronolojik sıraya bağlı olarak çok fazla detay verilmeden olaylar kısaca anlatılır.

1.2.6. Tema

Bahar Günleri hikâyesinde kahramanlar birbiri ile mukayese edilir. Kırsal ve kentsel yaşamın etkileri, kahramanlara yansır. Nebican, öğretmen olarak atandığında Mübârek onun peşinden gitmez, Nebican'dan vazgeçer, anlatı içerisinde de kırsal insanı olmadığı mesajını verir. Nebican köyde tanıştığı Rabia ile evlenir, Rabia Mübarek'e göre daha gelenekselcidir, aile bağlarına önem verir, Nebican'la evlendikten sonra onu işten dönene kadar bekler ya da geç vakit olduğu zamanlarda onunla birlikte işe gider ve ona destek olur.

1.3. ŞIMARIK HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.3.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Şımarık adlı hikâye, her şeyi bilme, görme esasına dayanan Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı tüm olaylara hâkimdir, kahramanlara ait olan tüm özellikler hakkında bilgi sahibidir. *'Mübârek işten dönerken çocuklarına pasta almak için markete girdi. Kalabalık, herkes kendisine gerekli olan şeyi satın alıyordu. Kasanın yanında da çok insan vardı. O çantasından para alıp, sıraya girdi. Önündeki kadın birdenbire ona baktı ve tekrar arkasını döndü'*⁸⁷.

⁸⁶ Saide Zünnunova, s.11.

⁸⁷ Saide Zünnunova, s.14.

Anlatıcı kahramanların aklından geçenleri İç Çözümleme tekniğini kullanarak okuyucuya aktarır. ‘O, eve gittiğinde de aklını toparlayamadı. Bir olay olmuştu. Ne olmuştu? Zavallı annenin halini... Neden cevap vermemişti? Ertesi günü mektebe gittiğinde de onun akli Elmira ile meşgul oldu.’⁸⁸

‘Mübarek kasaya parayı öderken hayalini onla meşgul etti. Fişi alıp, etrafına beklentiyle baktı.’⁸⁹

‘O öğretmenini görünce sevindi fakat birden yüzündeki tebessümün yerini hoşnutsuzluk aldı’⁹⁰

‘Bu zamana kadar düşünmemişti. Utanmıştı. Bu kadın ile nasıl konuştuğunu, kalbindeki sözleri neden anlattığını bilemedi.’⁹¹ Anlatıcı bu dizelerde kahramanın içinde bulunduğu psikolojik durumu bizlere aktarır.

Hikâyede tercih edilen anlatım tekniklerinden biri de doğallığın ön plânda tutulduğu Diyalog yöntemidir. Hikâyenin genelinde anlatıcı diyalog tekniğinden yararlanır. Bu teknikte anlatıcının varlığı çok fazla hissedilmez. Yazar bu teknikte kahramanların arasında geçen konuşmalara karışmaz, onları kendi hallerine bırakır.

- Kime bakmıştınız?
- Elmira burada mı oturuyor?
- Evet
- Ben okulundan.
- Baba kim soruyor, diye içeriden Elmira’nın sesi duyuldu.
- Girin lütfen diyerek, adam kendisini içeriye aldı.⁹²

Ele alınan hikâyede, kahramanlara ait duygu ve düşünceler, olaylar aksettirilirken İç diyalog yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. İç diyalog yöntemi, kişinin karşısında sanki biri varmış gibi kendi kendisine konuşmasıdır. ‘Kimdi bu? He, Elmira’nın annesi değil mi? O mu, bu kadar bakıp gitti mi? Saçları da bembeyaz. Bir yıl da mı? Ya da başına bir talihsizlik gelmesin? Yoksa bu kadar değişir mi bir insan? Neden ondan yüzünü çevirdi? Tanımamış mıydı? Yok ya, tanımasa...’⁹³

⁸⁸ Saide Zünnunova, s.15.

⁸⁹ Saide Zünnunova, s.14.

⁹⁰ Saide Zünnunova, s. 15.

⁹¹ Saide Zünnunova, s.17.

⁹² Saide Zünnunova, s.15.

⁹³ Saide Zünnunova, s.14.

‘Ne yapacak şimdi? Elmira’nın kendisiyle mi konuşsa? Konuşmasına konuşur ya ! Şimdi onun hisleri aklına göre daha önde olduğu zaman. Kızının başka gözler tarafından fark edilmesinden anne-baba memnun. Ama ya geleceği! Niçin onu düşünmüyorlar ya’⁹⁴ ‘paragraflarında kahramanın aklından geçenler ve düşünceleri okuyucuya aktarılmaktadır.

Hikâyede değerlendirilmesi gereken anlatım tekniklerinden biri de İç Çözümleme tekniğidir. Anlatıcı, bu teknikten yararlanırken kahramanların aklından geçenleri, duygu değişimlerini okuyucuya aktarır. *‘ O öğretmenini görünce sevindi fakat birden yüzündeki tebessümün yerini hoşnutsuzluk aldı ’⁹⁵*

Hikâyede aynı zamanda anlatıcının Geriye dönüş tekniğinden yararlandığı gözlemlenmektedir. Anlatıcı anlatı zamanı dışında geçmişe dönerek olayları bize aktarır. *‘Elmira’nın dokuzuncu sınıfta okuduğu zamandı. O çok makyaj yapıyordu. Onda samimilik yerine nedense yapaylık, konuştuğunda kaşını gözünü oynatma, yine ne olduğu belirsiz itici davranışlar vardı. Evet, derslerden de kalmıştı ’⁹⁶*

Anlatıcı tarafından mekân ve kişilere ait özellikler verilirken, Tasvir tekniğinden faydalanıldığı görülmektedir. Anlatıcı tarafından olaylar aktarılırken, Mübarek’in öğrencisinin evine gittiğinde evinin çevresini, evine ait olan dar merdivenleri ve içeriye girdiğinde babasının dış görünümünü, evdeki yağ kokusunu, öğrencisinin odasını tarif ederken çevre ve kişilerin bize resmedildiği görülür. *‘Mübarek daracık merdivenden ikinci kata çıktı. Kapıya hafifçe vurdu, hemen ayak sesi işitildi. Uzun boylu, kaslı bir adam kapıyı açtı. O elbisesizdi. Hatta atleti de yoktu ’⁹⁷*

‘Elmira bunların tek kızı. Oldukça şımarık, pek iyi giyiniyordu. İşte şimdi de acayip bir ipekli üst giymişti ’⁹⁸ paragrafında karaktere nazaran betimleme yapıldığı görülmektedir.

⁹⁴ Saide Zünnunova. S.19.

⁹⁵ Saide Zünnunova, s. 15.

⁹⁶ Saide Zünnunova, s.15.

⁹⁷ Saide Zünnunova, s.15.

⁹⁸ Saide Zünnunova, s.16

1.3.2. Olay Örgüsü

Hikâye başkahramanı Mübarek işten dönerken alışveriş yapmak için markete girer. Markete gittiğinde uzaktan eskiden öğrencisi olan Elmira'nın annesini görür. Kadının ne kadar yaşlandığını, değiştiğini düşünür ve sohbet için yanına gider. Kadının soğuk tavrı karşısında Mübârek bir şeyler olduğunu sezer.

Hikâyenin gelişme bölümünde Mübarek okula gittiği gün, Elmira'nın öğrencilik dönemlerini hatırlar. Bu dönemlerde Elmira'nın davranışları aşırı ya da yapay olduğundan dolayı Mübarek Elmira ile konuşarak onu uyarmak ister, fakat fayda olmadıktan sonra öğrencisinin annesi ile konuşmaya karar verir. Mübarek, sınıfın rehber öğretmenidir. Elmira ailenin tek kızıdır, tek çocuk olduğu için ne isterse ailesi yapmıştır. Mübarek, öğrencisinin annesi Şerafet'e kızının dersleri boşladığını, laf dinlemediğini, son zamanlarda değiştiğini ve yaşına göre süslü olduğunu söyler. Annesi süslü olmasına karşı değildir, durumu normal bulur. Mübarek kızın farklı yolda olduğunu, önü alınmazsa okulu bırakacağını ifade ederek aynı zamanda babasının yanındaki duruşunu örnek vererek tavırlarının normal olmadığını dile getirir. Mübarek annesine kızını çok serbest yetiştirirse ilerde kötü olacağını anlatmaya çalışır ve bu durumdan endişelenir. Şerafet alayla gülerek, Mübarek'in söylediklerini doğru bulmaz.

Mübarek evine gittiğinde Elmira'nın ailesinde bir şeylerin eksik olduğunu düşünür. Birkaç gün geçtikten sonra öğretmenler okul toplantısı yaparak Elmira'nın annesini okula çağırırlar ve bu konu hakkında konuşurlar. Sonrasında Elmira derslerini biraz düzeltir, okula makyajsız gelmeye başlar. Fakat Elmira'nın durumundan okulla pek ilgisi olmadığı yine de sezilir. Bir süre sonra okulu bitirir.

Mübarek, Elmira'nın annesini gördükten sonra o anları hatırlar. Olayın üzerinde aklındaki düşüncelerden kurtulamaz, tedirginlikle ve çekinerek Elmira'nın evine gitmeye karar verir. Mübarek eve gittiğinde kapıyı genç bir erkek açar. Elmira onu eve davet ettiğinde gencin kim olduğunu ve annesinin nerede olduğunu sor. Elmira gencin eşi olduğunu, evlendikten sonra annesinin ona kızarak amcalarına taşındığını duyduğunu söyler. Eşi Alik'i eve getirdiğinde annesinin kıyameti kopardığını söyler. Elmira annesini dinlemeyip evlenir ve orada yaşamaya başlarlar. Evde Mübarek'in sorularına kayıtsız kalarak sinirlenir ve odadan kalkıp çıkar.

Mübarek orada durumun farkına varır ve Şerafet'in neden o halde olduğunu anlar. Elmira için artık yapılacak bir şeyin olmadığına farkına varır. Annesinin onu çok sevdiği için her istediğini yaparak büyütmesi nedeniyle Elmira'nın bu durumda olduğunu düşünür.

1.3.3. Kişiler

Mübarek: Hikâyenin başkahramanıdır. Mübarek evli ve çocukları vardır. Mübarek, hikâyede sınıfın rehber öğretmeni olarak yer alır. Karaktere ait fiziksel özellik bulunmamaktadır. Karakter hikâyede daha çok duygusal özellikleri ile ön plâna çıkar. Endişeli, çekingen, empati yapabilen, düşünceli ve olaylara kayıtsız kalmayan biri olarak hikâyede karşımıza çıkar Mübarek.

Elmira: Mübarek'in öğrencisidir. Karakter tasviri yapılırken dudaklarının boyalı olduğu, süslü olduğundan bahsedilir. Daha çok hâl ve tavırları hikâyede belirgindir. Hikâyeden kahramanın şımarık, fevri olduğu, içten olmadığı, olaylara karşı kayıtsız kaldığı anlaşılmaktadır. *'Onda samimilik yerine nedense yapaylık, konuştuğunda kaşını gözünü oynatma, yine ne olduğu belirsiz itici davranışlar vardı.'*⁹⁹

Şerafet: Elmira'nın annesidir. Hikâyede daima misafirliğe gidiyormuş gibi süslenip makyajlı olduğundan bahsedilir. Kızı tek çocuk olduğu için onun her istediğini yapar. Şerafet'in kızına karşı olan tavırları oldukça rahattır. Olaylar karşısında rahat davranır. Mübarek'in kendisini iyi niyetle uyarmasına karşılık alayla güler. Olaylar yaşanıp, aradan bir yıl geçtikten sonra ise Şerafet'in saçlarının bembeyaz olduğu, değiştiği, yüzünün solgun ve üzgün olduğu anlatılır.

Alık: Elmira'nın eşidir. Yalnızca fiziksel özellikleri hakkında bilgi vardır. Sarışın, uzun boylu, zayıf olduğu hakkında bilgi verilir.

Hikâyede aynı zamanda Elmira'nın babasından bahsedilmektedir. Fakat ismi bilinmemektedir. Yalnızca uzun boylu, kaslı biri olduğu hakkında yorum yapıldığı gözlemlenmiştir.

⁹⁹ Saide Zünnunova, s.15

1.3.4. Mekan

Hikâyede yazar tarafından tercih edilen mekânlar genellikle kapalı ve somut mekânlardır. Olay başlangıcı kahramanın mağazaya girerek orada Şerafet ile karşılaşmasıyla başlar. Mübarek'in Şerafet ile mağazada karşılaşması olaylara yön vericidir, anlatı burada başlar, mekân burada etken konumundadır: ' *Kalabalık, herkes kendisine gerekli olan şeyi satın alıyordu. Kasa yanında da çok insan vardı. O çantasından para alıp, sıraya girdi. Önündeki kadın birdenbire ona baktı ve tekrar arkasını döndü. Kimdi bu? He, Elmira'nın annesi değil mi?*'¹⁰⁰

Olay Mübarek'in öğrencisinin evinde gerçekleşmektedir. Mekân hakkında bilgi verilirken, anlatıcının yaptığı mekân tasvirleri hikâyeye dekor olarak yerleştirilir. ' *Avluda bir sürü büyük-küçük çocuklar yaygara ile top oynuyorlardı. Sıralı balkonların bazısında çamaşır asılı, bazılarında balkon desteklerine göğsünü veren kadınlar görünüyordu*'¹⁰¹.

Aynı zamanda, kahramanlardan biri olan Şerafet'in sözünü destekleyici nitelikte odaya ait unsurların ön plâna çıkarıldığı görülmektedir. Şerafet Mübarek'e kızının hiçbir eksiği olmadığından bahseder ve sözünü kanıtlamak amacıyla onu kızının odasına götürür: ' *Süslenmiş oda, güzel bir çalışma masası, kitaplık. Kenarda ki yatağın yanı başında makyaj komedini. Büyük ayna önünde güzel şişelerde parfüm, ucu açık kalmış ruj, türlü pudra kutuları, boncuklu kolye*'¹⁰². Mekân burada anlatıya gerçeklik katar ve sözü destekler niteliktedir.

1.3.5. Zaman

Hikâyede zaman kavramı belirgin değildir. Gün, ay ve yıl bilinmez. Hangi mevsim yaşandığına dair bir bilgi yoktur. Yalnızca anlatıda vakanın bir yıl önce gerçekleştiği bilinmektedir. Elmira'nın okulu bir yıl önce bitirdiğinden bahsedilir. Şerafet'in ise bir yıl içerisinde saçlarının bembeyaz olduğu, değiştiği ifade edilir. Hangi yıl olduğu bilinmemektedir. ' *Elmira geçen yıl okulu bitirip gitmişti*'.¹⁰³

¹⁰⁰ Saide Zünnunova, s.14.

¹⁰¹ Saide Zünnunova, s.15.

¹⁰² Saide Zünnunova, s. 17.

¹⁰³ Saide Zünnunova, s.19.

1.3.6. Tema

Hikâyede esas alınan tema, kültürel değerlerdir. Toplumun esas aldığı bazı değerler vardır. Sevgi, saygı, birlik- beraberlik, dayanışma ya da dinsel değerler gibi. Toplumlar tarafından kabul edilen bu kültürel değerler, hayatımızda doğru ya da yanlışları belirler. Yazara göre asıl anlatılmak istenen, bir bireyin yetiştirilmesinde bu değerler göz ardı edildiği zaman, sonucunun iyi olmayacağıdır. İnsanı eğitmenin ya da yetiştirmenin yalnızca okulda olmadığı, ailenin bu konuda etkin rol oynadığı düşüncesi ön plândadır. Aynı zamanda yazar, gençlerin geleneksel değerlerinden uzaklaştığı zaman bir şeylerin kaybedilebileceğini, aile bağlarının zamanla güçsüzleşeceğini okuyucuya göstermek ister. Hikâye kahramanlarından biri olan Elmira'nın yaşına uygun davranmayı hakkında bilgi verilmesi, anne- babasını dinlememesi gibi anlatılan olaylar, erken yaşta alınan kararların bizi yanıltabileceği mesajını verir. Aynı zamanda anlatı içerisinde dilin kullanımına da vurgu yapar yazar. Türkçe konuşulması gereken bir coğrafyada kahramanların Rusça konuştuğu cümleler, yazar tarafından değiştirilmeden hikâye içerisine alınır. Yazar burada Sovyetler Dönemi'nin getirdiği dil sorunlarına da gönderme yapar. Dönemde halkın kendi içerisinde bile Türkçe konuşmaması, Rusça konuşulması dili yozlaştıran ve zamanla yok eden bir durumdur.

Hikâyede Elmira'nın ailesi ve Mübarek'in bir çatışma içinde olduğu görülür. Mübarek kültürel değerleri önemserken, Elmira'nın ailesi için bazı şeyler sıradan ve önemsizdir. Hikâyede Elmira hakkında bilgi verilirken, babasının kızının yanında kendi kıyafetine çeki düzen vermemesi, özensiz olması ayıp olarak karşılanır. Evde misafir varken, Elmira'nın anne ve babasından izinsiz ve bir şey söylemeden dışarıya çıkması olumsuz olarak değerlendirilir. Bunlar bir eksiklik olarak görülerek, böyle bir ortamda saygı, hayâ ve iffetin olmayacağı belirtilir. Mübarek tarafından olaylar aksettirilirken, aile içindeki bireylerin sorumsuz olduğu düşünülür. Burada kültürel değerlerin göz ardı edildiği, önemsenmediğine vurgu yapmak ister yazar. Anlatıcı burada olumsuz şeyleri anlatarak, özünde kültürümüzün böyle olmadığını okuyucuya aktarır.

1.4. ATEŞİNKİZ HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.4.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Hikâye Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı hikâye genelinde olaylara hâkimdir ve kahramanların duygu ve düşüncelerini, hissettiklerini bilir. *‘Mahidil avlunun başındaki terasa yavaşça baktı, sessizce gölgelikten çıktı. Abisi gece yarısına kadar avludaki ekini sulayıp, daha yeni yatmıştı. Onu bu abisi büyütmişti. Savaşın babasının ölüm haberi geldiğinde, daha yeni on beş ol altı yaşına giren bu Haydar abisi, ailenin büyüğü olarak kalmıştı’*¹⁰⁴

*‘O niye çıktığını, nereye gideceğini bilmeden durduğunda büyük caddeden başkanın oğlu bisikletle geçti. Daha uzakta durdu. Bisikleti tut ağacına yaslayıp, mağazaya girdi. Bir şeyler almaya gelmiş. Şimdi evine döner, diye düşündü Mahidil. Bir nefes tereddütte kaldıktan sonra karşısındaki dar sokağa geçip, büyük kırmızı kapılı okul avlusuna girdi’*¹⁰⁵ paragrafta görüldüğü üzere anlatıcı olayları izleyen, kahramanların hareketlerini gören ve aklından geçenleri, iç dünyasında neler olup bittiğini bilen bir konumdadır.

Ateşin kız hikâyesinde tercih edilen yöntemlerden biri de Diyalog tekniğidir. Diyalog tekniği kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanır. Olaylar aktarılırken, kahramanlar arasındaki çatışmalar, kahramanlara ait özellikler ve düşünceler, durumlar ifade edilirken yazar tarafından bu teknikten yararlanılır. Kahramanların arasında geçen diyaloglar oldukça doğal bir dille bir dille bize aktarılır. Günlük konuşma dili tercih edilir

- *Ya kendiniz! Dedi evden çıkarak. Kendiniz de yengem ile evlendiğinizde Gaffar’dan farklı değildiniz ki!*
- *Utanmaz! Eve gir! Bir daha karşılık verirsən, benden iyilik bekleme. Kendini büyüttüğün yetmedi, bir de kocanı mı bakacağım?*¹⁰⁶

¹⁰⁴ Saide Zünnunova, s.21.

¹⁰⁵ Saide Zünnunova, s.23.

¹⁰⁶ Saide Zünnunova, s.23.

Paragrafta Mahidil ile abisi Haydar arasında geçen diyalogdan kahramanlara ait özellikler hakkında bilgi edinilir. Mahidil'in olaylar karşısında kayıtsız kalmayan, abisi Haydar'ın ise sert mizaçlı bir yapıya sahip olduğu anlaşılır.

Anlatıcı tarafından, kahramanların aklından geçenlerin ve psikolojik durumlarının bizlere aktarıldığı İç çözümle yönteminin tercih edildiği görülmektedir. *‘Ondan hiçbir ses çıkmayınca, Mahidil tutuştu. Aniden yerinden kalkıp, gitti. Az yürüyüp arkasına baktı. Baktı ve Gaffar’un ona bakan gözlerinde eskisi gibi mülayimliği değil, korku, öfke, üzüntü karışık acayip bir ifadeyi gördü. Ne yapacağını bilemeden kalakaldı.’*¹⁰⁷

*‘Mahidil bir ürperdi. Ama ağlamadı. Eve girdi ve uzun süre hayal kurup oturdu. Sonra bir fikir gelmiş gibi, keskin hareket ile yerinden kalkıp avluya çıktı.’*¹⁰⁸ Paragrafında ve yer yer anlatıcı tarafından, kahramanın psikolojik durumuna dair yorumlar yapılmaktadır.

Hikâyede kahramanların geçmişi hakkında bilgi verilirken çok fazla detaya girilmeden ana hatlarıyla bilgilendirme yapıldığı, Özetleme tekniğinden yararlanıldığı görülmektedir. *‘Onu bu abisi büyütmişti. Savaşın babasının ölüm haberi geldiğinde, daha yeni on beş ol altı yaşına giren bu Haydar abisi, ailenin büyüğü olarak kalmıştı. Okulu da bıraktı. Bir taraftan çiftliğe işçi lazım, diğer taraftan geçim de kolay değildi.’*¹⁰⁹

İç Monolog tekniğinin de tercih edildiği hikâyede, kahraman aklından geçenleri karşısında birisi varmış gibi konuşarak dile getirir: *‘Ne desin. Evlenmedim, geri dön mü desin? Niçin kendisi bir defa mektup yazmadı? Hiç olmazsa ninesine mektup yazıp sorup soruşturuyordu? Belki tamamıyla ümidini kesmiştir...’*¹¹⁰.

Anlatıda, olayların okurun zihninde canlanması ve resmedilmesi için kullanılan yöntemlerden biri de Tasvir'dir. *‘Bir an tereddütte kaldıktan sonra karşısındaki dar sokağa geçip, büyük kırmızı kapılı okul avlusuna girdi. Tatil olduğu için okul sessiz, avluda kireç karıştırılan fiçi ile yeni boyanmış üç dört okul masası duruyor, teras önünde otlardan yapılan uzun saplı süpürge duruyordu. Mahidil etrafa bakıp, kalın vişne bahçesi arasından komşunun bahçesine geçti.’*¹¹¹

¹⁰⁷ Saide Zünnunova, s.22

¹⁰⁸ Saide Zünnunova, s. 23.

¹⁰⁹ Saide Zünnunova, s.21.

¹¹⁰ Saide Zünnunova, s.26.

¹¹¹ Saide Zünnunova, s.23.

1.4.2. Olay Örgüsü

Hikâyenin başkahramanı Mahidil nişanlandığı gün, Gaffar ortadan kaybolur. Onun nereye gittiğini kimse bilmez. Gaffar, Mahidil'in okul arkadaşıdır. Okul döneminde ondan hoşlanır ve Gaffar'u sever. Onuncu sınıfı tamamladıklarında ikisi de kolhozda işe başlarlar. O dönemlerde Mahidil'in evinden görücü eksik olmaz. Eve görücü geldiğinde Mahidil eve gelenlere istemediğini belli ettirir. Abisi gelen görücülerden birisine evet dediğinde, ne yapacağını düşünür. Abisi Haydar'ın dediğini yaptıran biri olduğu aklına gelir. Bunun üzerine Gaffarla buluştuğunda konu hakkında ona imada bulunur. Gaffar Mahidil'in söylediği karşısında dili tutulur, cevap veremez. Mahidil ayağa kalkıp giderken Gaffar yanına gelir ve Mahidil'e başkasıyla evlenirse oradan gideceğini söyler. Mahidil Gaffar'un lafına sinirlenerek onunla alay eder ve bulundukları yerden gideceğini düşünmez.

Ailesinin isteği üzerine Mahidil, Hacikul'un oğlu ile nişanlandığında Gaffar ortadan kaybolur. Mahidil nişanlanması üzerine duruma karşı çıkar fakat abisi kabul etmez. Mahidil'in babası öldükten sonra evde tek erkek kaldığı abisinin lafı ikilenmez. Abisi, Gaffar'un evlenecek düzeyde olmadığını dile getirir. Mahidil konuşulanlar üzerine bir süre düşünür ve sonradan evden çıkar gider. Mahidil caddeye çıktığında başkanın oğlunu görür. Sokaktan geçen suyun kenarında bulunan ağacın altına oturarak başkanın oğlunu bekler. Mahidil ona kendisini sevmediğini söyler ve buna rağmen onunla evlenirse düğün günü kaçıp kendisini rezil edeceğini dile getirir. Mahidil onun cevabını beklemeden geriye döner, aralarında neler geçtiğini kendisinden başkası bilmez. Bir zaman sonra düğün iptal olur.

Gaffar'dan haber olmadığı için Mahidil bir süre sonra endişeye kapılmaya başlar ve büyükannesinin evine gider. Büyükannesine Gaffar'u sorar, büyükannesi de bir gün öncesinden Gaffar'dan para geldiğini söyleyerek gönderilen posta üzerinde Gaffar'un adresinin yazılı olduğunu söyler.

Mahidil adresi aldıktan sonra Gaffar'a mektup yazar. Aradan beş gün geçtikten sonra da kimseye aldırış etmeden istasyona gider. Mahidil yolculuğun ardından Gaffar'un çalıştığı fabrikaya ulaşır. Gaffar karşısında Mahidil'i gördükten sonra mutlu olur ve heyecanlanır. Yanına nasıl geldiğini sorarak şaşırır. Mahidil, artık onun yanına geldiğini

söyler. Gaffar durumdan çok mutlu olarak ustasına haber verip geleceğini söyler. Mahidil gözünü ayırmadan arkasından mutlulukla onu izler.

1.4.3. Kişiler

Mahidil: Hikâye kahramana ait fiziksel özelliklerden bahsedilmemiştir. Yalnızca güzel olduğu bahsi geçer. Daha çok kahramana ait karakteristik özellikler hakkında bilgi verilmektedir. Okuldayken haylaz olduğu bu yüzden öğretmenlerden azar işittiği ifade edilir. Evlendirilmek istendiğinde durumdan kaynaklı üzgün ve mutsuz olduğundan, duruma karşı çıktığından bahsedilir. Gaffar ortadan kaybolduktan sonra üzgün ve düşünceli olduğu bilinir, Mahidil'in olaylar karşısında boyun eğmeyen, hırslı bir yapısı olduğu anlaşılır hikâyeden.

*‘İyi oldu, kendisinde de dil var, abisini komiteye niye şikâyet etsin, kendisi beceremeyecek olsa başka. Aciz, yetersiz insanlar şikâyet eder. Mahidil, öylelerinden değil. Başına yağan karı kendisi kürer. O şikâyet etmeye alışmamıştı.’*¹¹² paragrafından başkahramanın özgüvenli olduğu anlaşılır.

Gaffar: Mahidil'in okul zamanında arkadaşı olan sonrasında sevdiği kişiye dönüşen karakterdir. Gaffar'un anne- babası öldüğü için büyükannesiyle yaşar. Çok kitap okuduğu, sessiz ve hayalperest birisi olduğu ifade edilir. Boş zamanlarında santralde çalıştığı hakkında bilgi verilir. Karakter hikâyede pasif gibi görünür ama sevdiği kızın nişanlanmasından sonra ortadan kaybolur, bulunduğu köyden gider.

Haydar: Mahidil'in abisidir. Mahidil'in babası öldükten sonra annesi ve Mahidil'e abisi bakar. Evde tek erkek olduğu ya da eve geçindirdiğinden dolayı sözünün ikilenmediği anlatılmaktadır. Sinirli, asabi ve inatçı bir yapısı olduğundan bahsedilir. Kahramana ait fiziksel özellikler bilinmemektedir.

Hikâyede Başkan Hacıkul'un oğlu, Mahidil'in annesi ve yengesinden bahsedilir fakat kahramanlara ait detaylı bilgi bulunmamaktadır.

1.4.4. Mekân

Hikâyede seçilen mekânlar, genelde açık mekânlardır. Mahidil'in evlerinin terasından bahsedilir, evin etrafındaki çevreye betimleme yapıldığı görülmektedir: *‘Etraf*

¹¹² Saide Zünnunova, s.24.

*sessiz. Ay tam yukarıda. Nedense yıldızlar seyrek, ara sıra ışıltıyorlardı. Ağaçların yaprakları gizlice fısıldıyor, hemen orada veranda yanındaki salatalık tarlası arıklarında su parlıyordu*¹¹³.

Haydar'ın tarlada çalıştığı, Mahidil ve Gaffar kolhozda çalıştığı aynı zamanda ikisinin okulundan bahsedilir fakat mekânlara ait detaylı bilgi bulunmamaktadır. Mahidil, kendisini evlendirecekleri çocukla konuşmak için caddeye çıkar. Çıktığı caddenin ortasından su kanalı geçtiği, kanalın kenarında yarısı kuruyan bir söğüt ağacı olduğu anlatılır. Cadde, şehir isimleri bilinmemektedir.

1.4.5. Zaman

Hikâyenin genelinde zaman kavramına ait detaylı bilgi bulunmamaktadır. Gün, ay, yıl saat aralıkları belli değildir. Hikâye başlangıç aşamasında, Mahidil'in gece yarısı uyanık olduğundan bahsedilir, fakat tarihleri, günü, saati belli değildir. Mahidil'in abisi Haydar'dan bahsedilirken babasının cepheden ölüm haberi geldiğinde onun on beş- on altı yaşında olduğu ifade edilir. Yazarın yaşadığı dönemler 2.Dünya savaşı yıllarına denk geldiği için, hikâye içinde savaş yıllarının bahsi geçtiği çıkartılabilir.

Mahidil'in Gaffar'un ninesinin yanından döndüğünde sabahleyin yengesi ile karşılaşması anlatılır. Gaffar'a mektup yazdıktan sonra sabahı beklemeyip, akşamleyin mektubu göndermek için komiteye gittiği anlatılır fakat diğer detaylar bulunmamaktadır.

*'Aradan yine üç dört gün geçti. Mektup almadı da yazmadı da. Akşamleyin komsomol komitesinin sekreterinin yanına gidip, üyelik bedelini ödedi. Sekreter genç ona bakıp şaşırды, ne acalesi var, yarına gün yok muydu, dedi ve işi acaleymiş, başka söz etmedi. Beşinci gün, sabah seherde tarlaya değil, annesinin gözyaşlarına bakmadan, açık aydın istasyon tarafına gitti*¹¹⁴

1.4.6. Temâ

Hikâyede esas alınan tema aşktır. Mahidil ve Gaffar'un birbirlerine bağlılığı ve sadakatli olmaları dikkat çeker. Mahidil'in abisi onu başka biriyle evlendirmek ister ve Mahidil istemeden nişanlanır. Nişanlandığı gün ortadan Gaffar ortadan kaybolur. Mahidil, abisinin isteğine boyun eğmeyerek nişanlandığı çocuğa onu sevmediğini söyler

¹¹³ Saide Zünnunova, s.21.

¹¹⁴ Saide Zünnunova, s.26.

ve düğün iptal olur. Sonrasında bir yolunu bularak Gaffar’u bulur ve onun yanına gider. Aşk, galip gelir ve sonunda kavuşurlar. Karakterler arasındaki sevgi, Mahidil gibi inatçı, dikbaşlı birini dize getirir ve Mahidil aşkının peşinden gider. Karşılıklı sevginin, eninde sonunda her şeyin üstesinden geleceği mesajı verilir anlatıcı tarafından.

Hikâyede ana konuya ek olarak, göze çarpan diğer bir konu Haydar’ın babasının cepheden dönmeyişidir. Babası cephede öldüğü için, Haydar evin geçimi ile uğraşır, okulu mecburen bırakarak tarlada çalışmaya başlar. Savaş yüzünden yaşanan hayatlar ve dönem şartlarına da gönderme yapar yazar.

1.5. LALE SEYRİ HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.5.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Lale Seyri hikâyesi Tanrısal bakış açısıyla yazılmakla beraber, olaylara hâkim olan, her şeyi bilen ve gören anlatıcının varlığı hissedilir. *Hamidehan işten dönerken pazara da uğramıştı: çantası ağzına kadar bir şeylerle doluydu. Bir taraftan çantanın ağırlığı ile ince topuklu ayakkabıyla yürüme çilesi, diğer taraftan kızının yavaşlığı onu iyice yormuştu. Evi temizlemesi, çamaşır yıkaması gerekti. Bir de iş yerinin işleri! Bir yüksek lisans öğrencisinin tezini okuması, bunun üstüne iş arkadaşlarından birinin de evine gitmesi gerek. Karı-koca arası bozulmuş, kadın dilekçe vermiş. İş yerindekiler de kimse yokmuşçasına bu işi Hamidehan’a vermişlerdi.*¹¹⁵

Metne akıcılık ve doğallık katmak amacıyla tercih edilen yöntemlerden biri de Diyalog yöntemidir. Anlatıcı tarafından, kahramanlar arasında geçen konuşmalar olduğu gibi aktarılır.

- *Yarın lale toplamaya çıkıyor muyuz?*
- *Nigare parlak gözlerle annesine baktı. Gözünün önüne daha yolda koparamadığı lale geldi.*
- *Zaman var mı sanıyorsunuz? Tez okumam gerek... Kimler gitmek istiyor?*
- *Kadirov teklif etmişti. Eğer gideceksek arayıp haber vermemiz gerek.*
- *Kendiniz gidin.*
- *Tek başıma ne yapayım.*¹¹⁶

¹¹⁵ Saide Zünnunova, s.51.

¹¹⁶ Saide Zünnunova, s.53.

Olaylara hâkim olan anlatıcı, kahramanların iç dünyasını, İç çözümleme tekniğinin sağladığı imkânlardan yararlanarak bize aktarır. *‘Bunların hepsi analık bahtı, rahatı değil mi? Hamidehan böyle düşününce kendisinin de o sultanlara ulaşmasına az kalmış. Çünkü kızı gün boyu ana okulunda, onu başka bir kadın besliyor, uyutuyor, yıkıyor, masal söylüyor, oyuncakla oynatıyor. Hamidehan’ın yüreğinde kıskanmaya benzer acayip bir şey oluştu. O en büyük rahatlıktan, en büyük mesuliyetten, annelik bahtı, annelik tadından uzaklaştığını sezmişti.* ¹¹⁷

Lale Seyri hikâyesi anlatım teknikleri bakımından dardır. Hikâye baskın olan anlatım teknikleri İç Çözümleme ve Diyalog tekniğidir. Kahramanlar daha çok düşünceleri, içsel yaşamları ile ön plâna çıkarılmıştır. Olay örgüsü, kahramanlar arasındaki geçen konuşmalarla birlikte gelişir ve sonuçlanır.

1.5.2. Olay Örgüsü

Hikâyede, iş hayatının yorucu temposuna ayak uyduran bir anne ve bu durum karşısında ilgisiz kalan küçük bir kızın hikâyesi anlatır.

Hamidehan rutin olarak her zaman yaptığı gibi işten çıktıktan sonra anaokulu çıkışında kızı Nigare’ı almaya gider. Okuldan dönerlerken Nigaree su kenarındaki gelicikleri görür ve onları sevmek isterken annesi onu çekiştirir. Nigare bu duruma içten içe üzülür, gözleri dolar. Evde annesini işler beklediği için annesi acale ederek eve dönmek ister. Eve döndüklerinde, annesi Nigaree’nin üstünü değiştikten sonra Nigaree abisinin yanına gider. Evdeyken, okulda tüm gün oyun oynadığı için bebekleriyle oynamak istemez, annesinin daima işlerle meşgul olduğunu, kendisiyle ilgilenmediğini düşünerek bu durumdan sıkılır ve mutsuz olur.

Nigare’nin babası Hekimcan işten döndüğünde, yemek için masaya otururlar. Babası, eşine komşuları ile birlikte lale seyrine gidip gitmeyeceklerini sorar. Eşi çok işi olduğunu, gidemeyeceğini dile getirir. Yemekten sonra ninesi bulaşıkları toplamaya koyulur. Nigare, ders çalışmaya oturan abisinin yanına gittiğinde abisi ona kendisini rahatsız etmemesini söyler. Babasının okuduğu gazetede bir resim dikkatini çeker bakmak ister fakat babası da bebeğiyle oynamasını söyler. Kimse kendisiyle ilgilenmez. Nigâre bu durum karşısında üzülür. Hamidehan orada kızının sıkıldığını, çekindiğini görür

¹¹⁷ Saide Zünnunova, s.54.

ve onun ilgisiz kaldığını anlar. İş dönüşlerinde kendisinin ve eşinin onunla ilgilenmediği, yalnızca ninesinin onunla konuştuğunu fark eder. Gün boyu okulda olduğu için onun tüm temel ihtiyaçları ile öğretmenin ilgilendiğini düşünür. Kalbinde birden bir kıskançlık oluşarak annelikten uzaklaştığını fark etmesi üzerine, kızının yanına giderek kendisine ilgi göstermeye başlar ve eşine lale bahçesine gitmek istediklerini söyler. Nigâre bu durum karşısında çok sevinir.

1.5.3. Kişiler

Nigaree: Hamidehan'ın kızıdır. Karaktere ait fiziksel özellikler bulunmamaktadır. Anaokuluna gittiği bilinmektedir. 6-7 yaşlarında olduğu düşünülebilir. Nigare, hikâyede daha çok karakteristik özellikleri ile anlatılır. Eve dönüşte annesini ona lale bahçesine izin vermez; gözleri dolar, ah çeker. Buradan duygusal bir yapısının olduğu anlaşılabılır. İşler yüzünden annesinin onunla ilgilenmeyişine üzüdür.

Hamidehan: Karakterin hikâyede bir yandan çalıştığı bir yandan da iş sonrası ev işleriyle ilgilendiği ve yüksek lisans yaptığı hakkında bilgi verilir. Aynı zamanda iş yerindekiler tarafından kurul başkasını seçildiği anlatılır. Hamidehan'ın iş sonrası bir şeyler okuyup yazdığı için kızına ilgisiz kaldığı belirtilir.

Hikâyede yer alan diğer kişilerse Nigare'nin babası Hekimcan, abisi ve ninesidir. Babasının da yeteri kadar ilgili olmadığı anlaşılır, Nigare'nin nine ve abisine dair detaylı bilgi yoktur. İsimleri ve karakter özellikleri bilinmemektedir.

1.5.4. Mekân

Hikâyede anlatıcı tarafından detaylı mekân tasvirlerinin yapılmadığı görülmektedir. Nigare ve Hamidehan'ın okul dönüşünde evlerinin avlusunda ninesiyle konuşması ve aralarında geçen diyaloglar, akşam yemeğinin yendiği oda hakkında detaylı bilgi yoktur.

Nigare'nin anaokulu hakkında bilgi verilirken ise mekânın daha çok yer ve özellik olarak değil, kişilerle birlikte ön plâna çıkartıldığı görülmektedir: *'Ne yapsın, bebek mi oynasın, gün boyu anaokulunda oynadı ya! Orada çok arkadaşları var. Anaokulu*

*öğretmeni öyle iyi ki, ne sorsa gülerek cevap veriyordu. Saçlarını tarayıp, kurdelesini güzelce takardı. Masallar söylerdi, oyun öğretirdi, beraber şarkı söylerlerdi.*¹¹⁸

1.5.5. Zaman

Hikâyede vaka zamanının bir gün içinde gerçekleştiği anlaşılır. Hamidehan Nigare'ı anaokulundan aldıktan sonra eve dönerler. Hamidenhan'ın iş çıkışları Nigare'ı okuldan almaya gittiği bilinir. Evde yemek yenildikten sonra lale bahçesine gitmeye karar verirler. Zaman aralığı, günü ve saati bilinmemektedir.

Hamidehan ve Nigare'nin, babasının eve geldikten sonra yemek yedikleri zaman dilimi ve sonrası hakkında da kesin bir bilgi yoktur. *'Yemekten sonra Hamidehan yarıda kalan çamaşırları yıkamaya gitti. Abisi ders çalışmaya oturdu. Ninesi ise bulaşıkları topluyordu. Nigare biraz bebek oynadı. Sonra onu tekrar uyuttu ve ne yaptığını bilemeden abisinin arkasına gidip kitabına bakakaldı.*¹¹⁹

1.5.6. Tema

Hikâyede yazar tarafından ele alınan tema, anne sevgisidir. Hayat koşuşturması içinde anne ve babaların çocuklarına vakit ayırması gerektiği, bir çocuğun ilgiye ve sevgiye muhtaç olduğu mesajı verilir anlatıcı tarafından. Bir çocuğun yetiştirilme biçimi onun karakterini şekillendiren ana unsurdur. Anne- çocuk arasında bağların zayıf olması sonucu bir çocuğun mutsuz olabileceği anlatılır. Anlatıda Nigaree anne sevgisi ve ilgisinden uzak kalınca içine kapanık, çekingen bir birey olur, annesini başkalarıyla kıyaslar ve durum karşısında üzülür.

1.6. ŞEFKATE SUSAMIŞ HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.6.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Şefkate Susamış hikâyesi Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı olayları dışarıdan izleyen, olayları ve kahramanların aklından geçenleri bilen konumundadır. *'Münevverhan mahkeme salonuna girdiğinde her defasında kendisinin yükümlülüğünden*

¹¹⁸ Saide Zünnunova, s.52.

¹¹⁹ Saide Zünnunova, s.53.

*başka hiçbir şey düşünmüyordu. O oturanlar ile selamlaşırken, mahkeme başkanı o tarafa ittiği klasörü kendi yanına çekti.*¹²⁰

Her şeye hâkim olan anlatıcı İç Çözümleme tekniğini kullanarak başkahraman Münevverhan'ın aklından geçenleri bize aktarır. *'Münevverhan çantasından gözlüğünü alıp, mendili ile camlarını silmeye başladı. O zaman gözü boş salonun birinci tarafında oturan iki kadına takıldı. Onların biri tanıdık gibi. Nerede görmüştü? Münevverhan gözlüğünü takıp samimiyetle baktı. Aşağıdaki kadın başını eğdi. Nereden tanıyordu? Neden o yüzünü gizlemişti?... Kimdi... Aklındaki bu düşünceyle yavaşça klasörü açtı*¹²¹

Anlatıcının kahramanların duygu ve düşüncelerini, olayların aktarımında anlatıyı desteklemek, metne zenginlik ve doğallık, gerçekçilik katmak amacıyla Diyalog yönteminden yararlanıldığı görülmektedir: ‘

- *Bana bak Kadircan, gel bizimle kal. Bana oğul ol, olur mu?*
- Bir nefes sessizlikten sonra Kadircan hayır anlamında başını salladı.*
- *Neden? Bizi sevmedin mi?*
- *Öyle değil, sizin bu kadar çocuğunuz var...*
- *Ne olmuş? Sende bir oğlum olursun.*
- *Yok, teşekkürler.*¹²²

Hikâyede olayların aydınlatılması adına yazar Geriye dönüş tekniğini kullanarak, geçmişteki olaylara dönerek onları bize aktarır ve kahramanlara ait bilgiler verir. *'O zamanlar Münevverhan yatılının müdürüydü. Onun kalbi dört yüz çocuğun derdiyle atar, bu narin çocukların kahkahası ömrünü uzatmış gibi olurdu, gözlerindeki üzüntüyü gördüğünde içi içini yerd. Aynı zamanda babası ya da annesi olmayan çocuklar onun gözünün önünden de aklından da gitmiyordu.*¹²³

Anlatıcı tarafından olaylar aktarılırken yazarın Özetleme tekniğinden yararlandığı görülmektedir. Anlatıda kahramanlardan birinin geçmiş yaşantısına dönüş yapıldığında olaylar çok fazla ayrıntı ve detaya girilmeden genel hatlarıyla aktarılır.

¹²⁰ Saide Zünnunova, s.55.

¹²¹ Saide Zünnunova, s. 56.

¹²² Saide Zünnunova, s.58.

¹²³ Saide Zünnunova, s.56

Münevver ve Kadircan'ın annesinin yatılıda karşılaşmasıyla birlikte aralarında geçen diyalogtan sonra Münevver Kadircan'ın yanına gider ve kadının kim olduğunu sorar. Kadircan'ın ağlaması üzerine Münevver dayanamaz onu evine getirir ve sonrasında Kadircan'dan olayın aslını öğrenir. Olayın başlangıç aşaması özetleme tekniği ile aktarılır. Olaylar Münevverhan'ın kadını görmesiyle başlar: *'Yine izin günlerinin birinde Münevverhan'ın gönlü rahat etmedi ve evindeki işini bırakıp, çocuklardan haber almak için yatılıya geldi. Kapıya yüz adım kaldığında bu kadına rastladı. O cilalı ayakkabısını gıcırdatıp, sallanarak gidiyordu.'*¹²⁴

1.6.2. Olay Örgüsü

Hikâye başkahramanı Münevverhan, duruşma için mahkeme salonuna girer. Orada iki gözün kadına çarpar. Onlardan biri kendisine tanıdık gelir ve onu nereden tanıdığını düşünmeye başlar. Elindeki klasörü açtığında Kadir Salimov ismini görür ve kadınlardan birinin onun ablası ya da annesi olduğunu hatırlar. Kadını gördükten sonra Münevver orada geçmiş zamanları hatırlar.

Geçmişte Münevverhan yatılı okulda müdür olarak çalışır. Kadircan da oradaki çocuklardan bir tanesidir. Münevver Kadircan'ın nadir güldüğünü, hafta sonlarında diğer çocuklar gibi eve gitmediğini görürdü. Bu durum onun ilgisini çeker. İzin günlerinin birinde Münevverhan yatılıdaki çocukların durumunu merak eder ve yatılıya gider. Mahkeme salonunda o an gördüğü kadınla orada karşılaştığını hatırlar. Kadın orada Münevverhan'a kardeşinin yanına geldiğini söyler. Kadın giderken, Münevverhan Kadircan'a ablan mı geldi, diye sorar. Kadircan'ın gözleri dolup ağladıktan sonra haline dayanamaz, okuldaki işlerini bitirip onu evine götürmeye karar verir.

Münevverhan okuldan sonra Kadircan'ı evine götürür. Kendi çocuklarıyla kaynaşırlar bir süre sonra. Yatmaları için çocukların yerini hazırlar Münevverhan. Münevverhan geç saate kadar uyumaz, çamaşır yıkar ütü yapar. Bir dergide yazan makaleyi okumak için dergiyi arar, bulamaz sonra çocuklarının odasına girer. Orada çocuklarının uyuduğunu, Kadircan'ın ise uyumadığını görür. Kadircan'a neden uyumadığı sorduğunda Kadircan tarafından 'Öyle', cevabını alır. Münevverhan ablasının ona kötü bir şey söylediğini düşünür ve Kadircan'a sorar. Kadircan kadının ablası değil, annesi

¹²⁴ Saide Zünnunova, 56.

olduğunu söyler öfkelenerek. Durum karşısında Kadircan ağlayarak annesinin başka yere gideceğini, eşine ‘Çocuğum yok’, dediğini söyler. Münevverhan duruma öfkelenir, Kadircan’ın kendilerinde kalması için teklifte bulunur fakat Kadircan kabul etmez. O günden sonra gerçekten de kadın bir daha yatılıya gitmez.

Münevverhan annesi gittikten sonra, Kadircan’ın yatılı ücretini öder. Polis aracılığı ile kadının adresini bulur, annesine bir sürü mektup yazar fakat cevap alamaz. Mecburen Kadircan’ı yetimhaneye götürür. Tekrar kendisine evinde kalması için teklifte bulunur fakat o yine kabul etmez. Yetimhane dönemlerinde de görüşmeye devam ederler ve aradan yıllar geçer.

Bir zaman sonra Kadircan Münevverhan ile vedalaşıp enstitüye gider. Gittikten sonra mektuplaşırlar. Münevverhan ona kargo gönderdikten sonra geriye teşekkür mektubu alır ve bir daha ondan cevap alamaz mektuplarına. Aradan yıllar geçer. Münevverhan emekli olur, sonra hâkim danışmanı seçilir.

Mahkeme salonunda duruşma olduğu gün kapı açılır ve içeri Kadircan girer. Münevver onu tanır, Kadircan onu henüz görmemiştir daha. Duruşma başlar. Annesinin oğlu için nafaka talebi vardır, o yüzden mahkemeye gelir. Münevverhan dava başladığında sorgusuz sualsiz kadının annelik haklarından mahrum bırakılmasını talep eder. Herkes şaşırır. Kadircan Münevverhan’ı orada sesinden tanır. Münevverhan ile annesi konuşmaya başlarlar. Münevverhan ona yazdığı mektuplara neden cevap vermediğini, neden zamanında ablası olduğunu söylediğini, neden bırakıp gittiğini, hak talep ettiğini sorar. Mahkemede olan biteni anlatır. Hâkim tarafından kadın annelik haklarından mahrum edilir.

Kadircan ile Münevverhan orada selamlaşıp, kucaklaşırlar. Kadircan evli olduğunu, Buhara’da yaşadığını söyler. Mahkeme tarafından çağrıldığı için oraya gittiğini belirtir. Mahkeme sonuçlandığında ağlayarak annesi salondan çıkar. Kadircan hâkimle görüşüp annesinin adresini alır. Görünüşe göre olanlara rağmen yine de annesinden haber almak istiyordu.

1.6.3. Kişiler

Hikâyenin başkahramanı Melikehandır. Melikehan hikâyede şefkatli olması, olaylar karşısında kayıtsız kalmaması özelliği ve merhametli yapısıyla daha çok ön

plândadır. *‘Onun kalbi dört yüz çocuğun derdiyle atar, bu narin çocukların kahkahası ömrünü uzatmış gibi olurdu, gözlerindeki üzüntüyü gördüğünde içi içini yerdi. Aynı zamanda babası ya da annesi olmayan çocuklar onun gözünün önünden de aklından da gitmiyordu*¹²⁵ paragrafından anlaşıldığı yazar kahramanın duygusal özelliklerini ön plâna çıkartır.

Hikâyede başkahramanın yatılıda müdür olduğunu sonrasında yaşlandığında hâkim danışmanı olduğu bilinir. *‘Tekrar yıllar geçti. Münevverhan abla, Münevverhan teyze olmuştu. Emekli oldu. O yaşlı, işi bilen, dürüst kadın olduğu için de hâkim danışmanı seçildi...*¹²⁶

Anlatı içerisinde yer alan kahramanlardan biri de Kadircan’dır. Hikâyede Kadircan’ın zor geçen çocukluğu anlatılır. Kadircan hakkında bilgi verilirken yatılı olduğu dönemlerde zayıf ve solgun yüzlü, az konuşan bir çocuk olduğundan bahsedilir. Karakter daha çok duygusal özellikleri ile karşımıza çıkar hikâyede. Annesi yatılıya yanına gelip gittikten sonra gözleri dolar, ağlar. Münevverhan’ın evine gittiğinde utangaç davranır. Münevver ona durumunu sorduğunda öfkelenerek annesinin yanına geldiğini söyler. Melikehan ve Kadircan arasında geçen diyaloglarda Kadircan’ın genelde üzüldüğü, ağladığı görülmektedir.

*‘Aradan yıllar geçti. Kadircan’ın boyu uzamış, bıyıkları yeşermiştir. Sesi kalınlaştı. O çocukluğundan beri anne kucağını görmeden büyüdüğü için mi, çok kırılgan, hala daha eskisi gibi suskundu*¹²⁷ paragrafında karaktere ait hem fiziksel hem de karakteristik özellikler bir arada verilmektedir.

Hikâye sonunda Kadircan’ın annesi oğlu üzerinden nafaka almak ister, talebine istinaden mahkemeye başvurur. Kadircan yıllar eski yaşadığı yeri gelir. Geniş omuzlu, orta boylu bir genç olduğu bilinir. Buhara’da evlendiği, iki çocuğu olduğu hakkında bilgi verilir.

Metin içerisinde yer alan diğer karakter Kadircan’ın annesidir. Kadının fiziki özellikleri, adı bilinmemektedir. Hikâyede daha çok sergilediği tavır ve davranışlarla karşımıza çıkar. Çocukluğunda oğlunu yatılıda bırakıp gittiği, kendisine gönderilen

¹²⁵ Saide Zünnunova, s.56.

¹²⁶ Saide Zünnunova, s.59.

¹²⁷ Saide Zünnunova, s.58.

mektuplara karşılık vermediği, oğlunu arayıp sormadığı bilinir. Yıllar sonra ise oğlundan çıkarı için geri döner. Olaylara kayıtsızdır.

1.6.4. Mekân

Şefkate Susamış hikâyesinde seçilen mekânlar kapalı mekânlardır. Anlatıda olayın başladığı mekân mahkeme salonudur. Mekân olayın başlamasına etkindir. Çünkü burada başkahraman Melikehan'ın kadını görmesiyle birlikte olay başlar. Mekânın mahkeme salonu olarak seçilmesi, mekânda simgesel olarak kullanılır. Çünkü anlatı sonunda adalet burada yerini bulur.

Seçilen bir diğer mekân ise Melikehan'ın çalıştığı, Kadircan'ın kaldığı yatılı okuldur. Hikâye içerisinde mekân tasvirleri bulunmamaktadır. Yazar mekânlarla ilgili bir ayrıntı belirtmez.

1.6.5. Zaman

Anlatı Münevverhan'ın mahkeme salonuna girmesiyle başlar. Burada vakanın gerçekleştiği zaman dilimi, günü ve saati bilinmemektedir. Ancak salonda duruşma olduğundan dolayı olayların tek bir gün içinde, birkaç saat aralığında gerçekleştiği tahmin edilebilir. Olaylar aktarılırken zaman kavramı belirsiz kalır, metin genelinde zaman kavramına dair bir netlik yoktur.

Başkahraman Münevverhan hakkında bilgi verilirken geçmişte yatılı okulda çalıştığı söylenir. Aynı zamanda yatılıdan emekli olduktan sonra hâkim danışmanı seçildiği bilinir. Fakat hangi yıllarda olduğu, kahramanın kaç yaşında olduğu gibi detaylar bilinmemektedir '*O zamanlar Münevverhan yatılının müdürüydü. Onun kalbi dört yüz çocuğun derdiyle atar, bu narin çocukların kahkahası ömrünü uzatmış gibi olurdu, gözlerindeki üzüntüyü gördüğünde içi içini yerd. Aynı zamanda babası ya da annesi olmayan çocuklar onun gözünün önünden de aklından da gitmiyordu*¹²⁸.'

Annesinin Kadircan'ı çocukken yatılıda bıraktıktan sonra gitmesi, bir daha geri dönmemesi, Kadircan'ın yetimhanede kaldığı dönem, yıllar sonra Kadircan'ın enstitüye gitmesi ve mahkeme için tekrar geriye dönmesi hakkında bilgi verilir. Fakat olayların zamanı bilinmemektedir.

¹²⁸ Saide Zünnunova, s.56.

‘Ben bu yerde değilim. Buhara ’dayım, dedi o Münevverhan ’a. Ailem, iki çocuğum var. Mahkeme tarafından çağrılınca şaşırıp yola çıktım. ’¹²⁹ paragraftan anlaşılacağı üzere zaman, gün, ay bilinmemektedir.

1.6.6. Tema

Şefkate Susamış hikâyesinin teması annesi tarafından bırakılmış ve anne sevgisinden mahrum kalmış küçük bir çocuğun yaşadığı zorluklardır. Küçük yaşlarda annesi tarafından bırakılan Kadircan, içine kapanık, az konuşan, sessiz bir çocuk olur. Karakterin hikâyede daha çok duygusal özellikleri belirgindir. Kadircan yaşadığı zorluklardan dolayı çocukluğunu yaşayamaz. Yıllar geçse bile geriye baktığında yalnızca yaşadığı kederi hatırlar. Hikâye isminin *Şefkate Susamış* olarak seçilmesi anlatıdaki asıl konuya göndermedir. Anlatının temel amacı, bir çocuğun annesine ve anne sevgisine, şefkatini muhtaç olduğudur. En başta küçük bir çocuk bakıma muhtaçtır.

‘O Münevverhan ’ı işaret ederek devam etti: -Bu kadın gerçekten de benim için sizden daha kıymetli. Benim kalbimde onun sevgisinin izi kalmış. Ya sizden? Hiçbir şey. Keder, hiç unutulmaz keder kaldı ’¹³⁰ paragrafta Kadircan ve annesi ile arasında geçen diyalogdan da anlaşılacağı üzere, yıllar geçse de Kadircan ’ın içinde üzüntü, keder kalır. Anne sevgisini tatmadığı için, o dönemlerde kendisine destek olan Münevverhan ’ın annesinden daha kıymetli olduğunu dile getirir.

1.7. ÖMÜR HESABI HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.7.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Ömür Hesabı hikâyesi Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı tarafından olayların tümü bilinmekle birlikte kahramanların duygu ve düşünceleri tüm yönleriyle bizlere aktarılmaktadır. Anlatıcı olayları dışarıdan gözlemleyen ve olaylara hâkim olan konumdadır’ *Kanaat ninenin buraya geldiğin zamandan itibaren yarın bir ay oluyor. Bu bir ay ömrünün hesap, kitabına benziyor. Ama çok acı bir hesap- kitap bu. Bir aydan beri onun içi yanıyordu, kimseye söyleyemiyordu. Bu yerdeki sevgi, insanilik, ilgi onun bütün*

¹²⁹ Saide Zünnunova, s.60.

¹³⁰ Saide Zünnunova, s.60.

vücudunu utanç ateşinde yakıyordu. O Allah'tan ölüm diliyordu, ama bu yerdeki adamlar onu ayağa kaldırmak istiyorlar, ömrünü uzatmak istiyorlardı. ¹³¹

Tanrısal bakış açısıyla yazılan hikâyede anlatıcı kahramanın aklından geçenleri ve düşündüklerini bilir: *'Şehir şehir dolaşıp yorulmayan bu ayaklar, bol bol para tutan bu eller halsizce böyle kalıverecek mi? Azıcık güç gelse ya! Azıcık... Kanaat nine bir aydan beri işte bu fikir, işte böyle düşünce işte böyle iltica ile yaşıyordu* ¹³²

Metinde anlatma zamanı dışında yazar tarafından Özetleme tekniği kullanılarak, hikâyenin başkahramanı Kanaat'ın geçmişi hakkında bilgi verilerken çok fazla detaya girilmeden, genel hatlarıyla olaylar aktarılmaktadır. *'Onun anne- babası kanaatli olsun diye böyle isim vermişler. Ama onların dileği tutmamış, o kanaatli, sabırlı olmadı. Arada çocuk olmadığından ilk eşinden hemen ayrıldı. Kocasını çok zengin yaşayan ailedendi. Kanaat ona nispet yapmak istedi. Kocasının evinde yemediği ekmeği yiyip, giymediği elbiseyi arzu eder oldu. Yaşı anne ve babasının işe gir, demesine bakmadan, pazar gezerdi. Eş-dostu çoğaldı. Elinde para, ağzında laf oynar oldu. Anne babası ağladı, mahalle, köy araya girdi. Eşi ölüp, dört çocuğu ile kalan bir adamla onu tekrar evlendirdiler. Ama rahat hayata alışan gönlü çocukların çilesi, ev geçimi telaşına dayanamadı. Yine Pazar, yine al-sat başladı.* ¹³³

Kahramanların duygu ve düşüncelerinin yansıtılması ve olayların gelişiminde, kahramanlar arasındaki çatışmalar ve kahramanların birbirleri hakkındaki düşüncelerin aktarılması amacıyla yazar tarafından Diyalog yönteminin de tercih edildiği görülmektedir.

- *Bırakın bu işleri... Sabredin. Az olsa da helal ekmeğimizi yiyelim.*
- *Ne yapmamı istiyorsunuz? Çocuklarınızın elbiselerini temizleyip, oturayım mı?*
- *Büyüdükleri zaman, yaşlandığımızda bize yardımcı olurlar. Hiç olmazsa işe girersiniz.*
- *E Allah, otuz som için on beş gün işe mi gideceğim? Paran olursa ormanda bile çorba içersin. Herkes yüzüne gülerek bakar. Bu zamanda kendi*

¹³¹ Saide Zünnunova, s.60.

¹³² Saide Zünnunova, s.61.

¹³³ Saide Zünnunova, s.61.

*doğurduğun çocuğun bile yardım etmez, sizin çocuklarınız bana ne yaparlar ki!*¹³⁴

Metin içerisinde yazarın Bilinç akımı tekniğini tercih ettiği görülmektedir. Kahraman, bulunduğu zaman dilimi içerisinde geçmişte, bilinçaltına yerleşmiş olan hayat hikâyesini hatırlar. Geçmişin izi, şimdiki zaman (o an) da kişiye etkisini hissettirir. Burada bireyin bilinç altında yatan duygu ve düşünceleri aktarılır. Yazar bu teknikte kahraman ile okurun arasına girmez, kahraman iç dünyasıyla karşı karşıya kalır. *Ömür Hesabı* hikâyesinde başkahraman Kanaat geçmişteki yaşantısını hatırladığında yanındaki Rus kadın doktora sayıkladığını, ateşi olduğunu ve iyi olmadığını söyler. Bilinçaltına yerleşen olaylar, geçmiş etkisini o anda hissettirir Kanaat'a:

- *Hayır, durun! Hayır!*

Rus yaşlı kadın yerinden kalktı. Eteğindeki yumak yuvarlanıp, yere düştü. Eğilip onu aldı. Yatağın üstüne koyup, ayağında daha büyük olan terliğini sürükleyerek çıkıp gitti.

- *Sayıklıyor. Ateşi var. Doktor çağırırsam olmaz.*¹³⁵

Hikâyede kahramanın kendisiyle yüzleştiği zaman aralıkları, düşüncelerinin dışa aktarımı için Diyalog Tekniği kullanılır. İç Diyalog tekniğinin ustalıkla kullandığı metinde kahraman karşısında muhatapı varmış gibi kendisiyle konuşur, kendi kendine soru sorar. Bu teknik yazar tarafından, kahramanın o anki ruhsal durumunun yansıtılması amacıyla tercih edilir. *‘O hükümete ne yapmış ki, hükümet onunla ilgileniyor. Neden ona bu kadar iyi davranıyorlar? O kim? O ne yapmış? İşte...İşte, doktor da geliyor. Nasıl? Neden?’*¹³⁶

1.7.2. Olay Örgüsü

Ömür Hesabı hikâyesinde olaylar belirli bir düzene bağlı olarak gerçekleşmemektedir. Olaylar arasında kronolojik bir sıralama yoktur. Hikâyede yaşlı bir kadının geçmiş hayatı anlatılır. Hikâye başkahramanı Kanaat nine engelli evinde kalmaktadır. Kaldığı yere gideli bir ay olmuştur. Yanında oda arkadaşı olan Rus bir kadın

¹³⁴ Saide Zünnunova, s.61.

¹³⁵ Saide Zünnunova, s.63.

¹³⁶ Saide Zünnunova, s.64.

vardır. Kanaat nine orada bulunduğu zaman diliminde geçmiş yaşantısını ve kalbindeki pişmanlıklarını hatırlar, yaşlandığını ve ömrünün geçip gittiğini düşünür.

Kanaat ilk eşinden ayrıldıktan sonra, dört tane çocuğu olan ikinci eşiyle evlenir. İlk kocası zengindir. Zenginliğe ve rahata alıştığınan dolayı çocukların ilesi ve ev geçimine dayanamaz. Pazarda ticaret yapmaya başlar. Kocasına işe bırakması için yalvarır, az da olsa helalinden kendi ekmeğimizi yiyelim, der. Kanaat kabul etmez. Bir gün Kanaat'ın ihbar edilmesi üzere eve polis gelir fakat evde bir şey bulamazlar. Kocasından sonra Kanaat'e artık evine gitmesini söyler. Ondan sonra ikinci eşi ile de ayrılırlar fakat Kanaat'ın umurunda olmaz. Bir gün ticaret için şehir dışına çıktığında babası hastalanır. O seferdeyken babası vefat eder. Annesi, babasından önce lmştir. Babasını mahalleli gömer. Haber vermek için Kanaat'i aradıklarında onu bulamazlar. Kanaat eve geri döndüğünde babasının vefatını komşusu olan kendisine sylererek ertesini günde yedisinin olduğunu bildirir. Kanaat işlerine devam eder. Bir zaman sonra, mağazılardan bir çete yakalanıp denetim sıkılaştığı için, işler duraksamaya başlar. Kanaat zabıta ya da polisin kendisini yakalamasından korkar. Aradan yıllar geçtikten sonra Kanaat romatizma hastalığına yakalanır ve elden ayaktan düşer. Artık sokakta kurut, çekirdek, yeşillik satmaya başlar. Maddi olarak durumu kötüleşir. Aynı sene içinde havanın soğumasıyla Kanaat sokağa çıkamaz, ayağını kımıldatamaz artık. Sonra onu hükümete bağlı, şuan da bulunduğu engelli evine gönderirler. Burada gördüğü ilgi, yumuşaklık ona kirli geçmişini hatırlar. Kendisine neden iyi davrandıklarını düşünür, kafasındaki düşüncelerle sayıklarken arkadaşı ile birlikte doktor gelir. Doktor onu orada sakinleştiremez, çünkü geçmiş yaşantısını düşündüğünde vicdan azabı çekmektedir.

1.7.3. Kişiler

Hikâyede olay örgüsü anlatının başkahramanı olan Kanaat zerine kuruludur. Kahramana ait fiziksel özellikler bulunmamakla birlikte, kahraman daha çok hırslı olması, parayı sevmesi ve doyumsuz olmasıyla anlatıda n plâna çıkar. İki evlilik yaptığı bilinir. Hikâyeden çıkarıldığı üzere altmış beş yaşındadır.

Kahraman, hikâyede geçmişinde yaşadıklarının pişmanlığı ile karşımıza çıkar. Kaldığı yerde insanların ona iyi davranmasından utanç duyar. Orada gördüğü muameleyi hak etmediğini düşünür.

‘Onun anne- babası kanaatli olsun diye böyle isim vermişler. Ama onların dileği tutmamış, o kanaatli, sabırlı olmadı¹³⁷. ‘

Yukarıdaki paragrafta kahraman hakkında bilgi verilirken elindekiyle yetinmediği, sabırlı olmadığı ifade edilir. Anlatı genelinde geçmişinde olaylara kayıtsız kaldığı, çok para kazandığı anlatılır. Babası hastayken bile ticaret için sefere gider. İşleri duraksadığı dönemlerde romatizma hastalığına yakalanır ve elden ayaktan iyice düşer. Anlatıda kahraman yaşamış olduğu hayatının cezasını çeker.

Aynı zamanda hikâyede Kanaat’ın iki eşinden, oda arkadaşı olan Rus bir kadından ve postacıdan ve kendi anne- babasından bahsedilir. Kişilere ait herhangi bir detay bulunmamaktadır.

1.7.4. Mekân

Ömür Hesabı hikâyesinde olayların anlatıldığı yer engelli evidir. Kanaat, yaşlanıp elden ayaktan düşünce mahalledeki insanlar onu buraya getirir. Mekânın engelli evi olarak seçilmesinin nedeni mesaj içeriklidir. Anlamsaldır. Çünkü düzgün bir hayat sürmeyen Kanaat yaşlanınca kimsesi kalmayıp, buraya düşer: tek ve yalnız kalır. Burada seçilen mekâna ait herhangi bir tasvire rastlanmamıştır. Hikâyede mekân unsuru daha arka plânda kalır, kahraman yaşadıklarıyla ön plâna çıkarılır anlatıcı tarafından.

Anlatıda yer alan mekânlardan diğeri de Kanaatin hastalığa yakalandıktan sonra kurut, yeşillik, çekirdek sattığı sokaktır. Yere ait detaylı tasvir yapılmadığı görülmektedir. *‘Dar sokak başındaki küçük dükkânın yanı onun mekânıydı¹³⁸*

1.7.5. Zaman

Anlatıda olayların gerçekleştiği zaman aralığı bilinmemektedir. Gün, ay, yıl gibi tarihler yoktur. Yazar tarafından kahramanın geçmiş yaşamı hakkında bilgilendirme yapılırken de net bir zaman kavramına rastlanmamıştır.

Kanaat ninenin engelli evine geldiği zamandan bahsedilir, fakat hangi gün ya da hangi tarihlerde olay gerçekleşmiştir bilinmemektedir. *‘O seneki sert soğuk Kanaat’i sokağa çıkarmaz oldu. Ayağını kıpırdatamaz oldu. Önceleri komşuları haber aldı. Sonra*

¹³⁷ Saide Zünnunova, s.61.

¹³⁸ Saide Zünnunova, s.63.

*mahalle komisyonu onu bu yere, hükümete bağlı engelli evine gönderdi. Bu yerdeki sıcak yer ve yumuşak muamele Kanaat'ı kendi ömür yoluna dönüp bakmaya mecbur bıraktı.*¹³⁹

*'Kanaat ninenin buraya geldiğin zamandan itibaren yarın bir ay oluyor. Bu bir ay ömrünün hesap, kitabına benziyor. Ama çok acı bir hesap- kitap bu. Bir aydan beri onun içi yanıyordu, kimseye söyleyemiyordu.'*¹⁴⁰

Ömür Hesabı hikâyesinde Kanaat'ın yaptıkları evlilikler, ticaret ile uğraşması, yaşlandıktan sonra bakıma muhtaç olması gibi olaylar aktarılırken olayların hangi zaman diliminde cereyân ettiği bilinmez.

1.7.6. Tema

Hikâyenin ana teması, zenginliğin, paranın geçici olduğudur. Hikâye başkahramanı geçmişte yaşadıkları yüzünden huzursuzdur. Helâlinden kazanmadığı için utanç içindedir, fakat hatalarını telâfi edemez bu yüzden pişmanlıklar duyar. Vicdan azabı yakasını bırakmaz, ölmeyi arzular. Elinde var olanla yetinmeme, doyumsuz olma sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar tarafımıza aktarılır. Anlatıda, zamanında paraya para demeyen bu kadında mağazacılarda, kuyumcularda bile okadar para olmadığı anlatılır. Vaktinde doyumsuzluğu, sürekli para kazanma hırsıyla yerinde durmaz. Bir zaman sonra, polise yakalanma korkusu, yaşlılık ve hastalık onu sokakta bazı şeyler satmaya yöneltir, elindeki birçok şeyi kaybettikten sonra emekli maaşına bile muhtaç olur, engelli evine düşer. Yazar kahramanın düştüğü ibretlik durumu okuyucuya aktarır, yaşanılanları örnek gösterir.

Ana temaya ek olarak anlatı içerisinde farklı konular hakkında bilgi verir yazar. Anlatıda çok eşlilik olayı vardır, Kanaat ilk eşinden ayrıldıktan sonra ikinci eşi ile evlenir. Yazar burada toplumun aile yapısı hakkında bizlere bilgi vermektedir. Yazar aynı zamanda devletin sosyal yönüne de değinmektedir. Bakıma muhtaç yaşlılar için engelli evinin bulunması bunun bir örneğidir.

¹³⁹ Saide Zünnunova, s.64.

¹⁴⁰ Saide Zünnunova, s.60.

1.8. ABİ HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.8.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Abi hikâyesi Tanrısal bakış açısıyla yazılan hikâyelerden biridir. Anlatıcı olayların dışında, olayları gözlemleyen her şeyi bilen ve her şeye hâkim olan durumdadır. ‘Fethiddin abi nedense aceleyle avludan girdiğinde, Rihsihan bir küçük bir alana ekilen yere ekilen soğanların yabani otlarını temizliyordu. O eşini görünce yerinden kalktı. Kırışan eteğini silkeleyip, ekinlerin içinden çıktı.’¹⁴¹. Olayların anlatımı dışarıdan birisi tarafından gerçekleşir, anlatıcı hikâye içerisinde yer almamaktadır.

Geçmişe dönük olarak olaylar hakkında bilgi verilerken, anlatı zamanının dışına çıkılarak olayların Geriye Dönüş tekniği ile aktarıldığı görülmektedir. *Romanda bir kahramanın veya bir olayın geçmişi hemen romanın başında anlatılmaz. Aradan bir süre geçtikten, okuyucunun merak duygusu kamçılandıktan sonra, bahse konu olan kahraman veya olayla ilgili bilgiler - geçmişe dönülerek- verilir¹⁴²*

‘Fethiddin ‘Erkek kardeşlerin’ diye söylemiş olsa da aslında misafirler onun öz kardeşleriydi. Onlar daha çok Rihsihan’ın elinde büyüdüğü için mi, Fethiddin daima böyle deyip konuşurdu. Fethiddin’in babası çok ilim- irfan sahibi insanmış. O daima oğullarının okumuş adam olmalarını arzu edermiş. Fakat o zamansızca vefat ettiğinde, ev geçimi yaşça büyük olan oğlu Fethiddin’in başına kaldı.’¹⁴³ Anlatı zamanının dışına çıkılarak kahramanın geçmişi hakkında bilgilendirme yapılır.

Aynı zamanda metinde Geriye Dönüş tekniği kullanılırken, kahramanlar hakkında yapılan bilgilendirmeler, kahramanın yaşam serüveni çok fazla detaya girilmeden genel hatlarıyla bizlere aktarılır. Aktarma işlemi yapılırken de yazar Özetleme tekniğinden yararlanmaktadır. Hikâye başkahramanı Fethiddin babası öldükten sonra çalışmaya başlar. Ev geçimi Fethiddin’e kalır. Fethiddin sekizinci sınıftan sonra işe başlar. *‘Jeolog olup, büyük-büyük maden açmayı, yerin katlarını kitap gibi okumayı hayal eden Fethiddin sekizinci sınıftan sonra okulunu akşamki genç işçiler mektebine devretmeye mecbur kaldı. Kendisi istasyona işe girdi. Ailesini geçindirdiği için, orta tahsilli oldu.*

¹⁴¹ Saide Zünnunova, s.70.

¹⁴² Mehmet Tekin, s.185.

¹⁴³ Saide Zünnunova, s.71.

*Fakat o her ne kadar zorluk çekse de kardeşlerini okutmaya ant içti.*¹⁴⁴. Hikâye başkahramanı hakkında bilgi verilirken özetle babası öldükten sonra evin yükünün kendisine kaldığı, bu yüzden okuyamadığı anlaşılır.

Saide Zünnunova'nın hikâyelerinin genelinde Diyalog tekniğinden yararlanıldığı görülmektedir. Metinlerde olayların akışını hızlandırmak, metne doğallık katmak amacıyla tekniğin hikâye genelinde kullanıldığı görülmektedir.

- *Tandır ekmeğinden de al.*
- *Olur, bu oturağa yer yapın. Bu yer rüzgârlı, bir gölgede dinlenip gitsinler. Fethiddin çuvalı boşaltıp, aceleyle kapının tarafına yürüdü. Onun omuzları çıkmış, bu yıl ne kadar yaşlanmıştı.*
- *Acıktınız mı?*
- *Peki, peki, geleyim... Fethiddin çıkıp gitti.*¹⁴⁵

Anlatıda İç çözümleme tekniği kullanılarak kahramanların duygu ve düşüncelerinin aktarıldığı görülmektedir. Bu teknikte kahramanın içinden geçenler okuyucuya yansıtılır. *'Eşinin kırıksık dolu alnı, karası kalmamış bıyığına bakıp yüreği tuhaf oldu. Onun huyu, kendisini sakınmamasını düşünüp sinirlendi ve bir anda bu sinir yerini acıma, şefkate bıraktı. Kim bilir, belki eşini işte bu minnet bilmeyen huyu için ya da ona son derece güvendiği, her şeye haddi olduğu için seviyor.'*¹⁴⁶

Anlatıda yer alan kişi, mekân, zamanın ön plâna çıkarılması, farkedilmesi amacıyla Tasvir tekniği kullanılır. Bir şeyle ilgi tasvir yapılırken anlatıcı tarafından ayrıntılar aktarılır: *'Bir romancı tasvir yaparken, hem anlatı dünyasını süsleme (dış dünyaya benzetme) amacını taşır, hem de okuyucuya bir şeyler anlatmak, açıklamak ister.'*¹⁴⁷

*'Fethiddin kavun ile votkayı su borusunun altına koydu ve suyu uzaklaştırıp, gülleri suladığı küçük su kanalının başını açtı. O durmaksızın uğraşüyor, dinlenmesi de aklından çıkmıştı. Çiçeklerin güzellerini seçip, fesleğenleri ayırıp, cam kavanoza koyarak, orta sehpanın üstüne koydu.'*¹⁴⁸

¹⁴⁴ Saide Zünnunova, s.71.

¹⁴⁵ Saide Zünnunova, s.71.

¹⁴⁶ Saide Zünnunova, s.75.

¹⁴⁷ Mehmet Tekin, s.165.

¹⁴⁸ Saide Zünnunova, s.72*73.

1.8.2. Olay Örgüsü

Hikâye başkahramanı Fethiddin dışarıdan eve döndüğünde eşi Rihsihan'a dışarıda kardeşi ile karşılaştığını, akşam kardeşleri ve gelinlerinin misafirlğe geleceğini söyler.

Olaylar aktarılırken kronolojik bir sıraya bağlı olarak aktarım gerçekleşmez. Yazar, anlatı zamanı dışına çıkarak karakterlerin geçmiş hayatları hakkında bilgi verir. Hikâye başkahramanı Fethiddin istasyonda çalışmaktadır. Gece vardiyasından çıkıp eve gelir. Gelecek misafirler kendisinin öz kardeşidir. Babası vefat ettikten sonra evin yükü kendisine kalır. Fethiddin'in hayâli jeolog olmaktır fakat babası vefat ettikten sonra sekizinci sınıf biter, çalışmaya başlar. Aradan çok geçmeden annesi de vefat eder. Kardeşleri eşi Rihsihan'ın elinde büyür. Rihsihan çocuk doğurmadan çocuk sahibi olur, Fethiddin'in kardeşlerine bakar. Fethiddin kardeşlerini hiç kırmayıp, birbirlerinden ayırmaz. Rihsihan kardeşlerinin yemeğini yapar, çamaşırını yıkar. Gülçehre'yi okuldan aldıktan sonra ona şapka diktirir, parası ile çeyizini yapar. Fethiddin jeolog olma hayâlini gerçekleştiremediği için kardeşlerinden birinin jeolog olmasını ister, kardeşlerinin biri jeolog olur. Kız kardeşi Gülçehre evlendikten sonra öğretmen, erkek kardeşi Siraciddin tarihçi olur. Rihsihan ve Fethiddin'in bir erkek bir de kız çocukları vardır.

Rihsihan bunları düşünürken ocak başına tahtaları taşır. Eşi o sırada kardeşi Yengibay'un arabasını koymasını için bir yer yapar. Rihsihan misafirler için hazırlık yapar. Eşi de misafirler için et, ekmek, votka alır gelir. Avluyu hazırlayarak misafirleri beklerler karı-koca. Misafirler geldikten sonra onları karşılayıp, kucaklaşırlar. Rihsihan çayı demleyip sofrayı kurur. Aralarında sohbete başlarlar, birbirlerine hâl hatır sorarlar. Rihsihan pilav piştikten sonra eltilerine yemeğe başlamaları için ricada bulunur, çaylarını doldurur. Yemek esnasında Fethiddin bahçeden domates toplar, meze yapar, su altına koyduğu votkayı getirir. Siraciddin yengesine yemeklerini özlediğini söyler. Yemekten sonra saatin geç olmasıyla misafirler evlerine dönerler.

Rihsihan misafirler gittikten sonra ortalığı toparlar. Sekide uyuyakalan eşini battaniyeyle örter. Gece yarısı olduğunda Rihsihan'ın uykusu kaçır. Eşine minnetle bakar, aynı zamanda çocuklarını düşünerek onlara dua eder.

1.8.3. Kişiler

Fethiddin: Hikâyede kahraman, kardeşlerinin en büyüğü olarak bilinir. Babası öldükten sonra Fethiddin okulu bırakarak, istasyonda çalışmaya başlar ve eve geçindirir. Kahraman hikâyede fiziksel özelliklerinden çok, fedakâr olması yönüyle ön plâna çıkar. *‘Fethiddin kardeşlerinin kalbini hiç incitmez, onları üzmez, onlar için kendini sakınmayıp, onları birbirinden ayırmazdı. O zamanlarda Fethiddin iri yarı, dağ devirecekmiş gibi güçlü, çevik bir gençti.’*¹⁴⁹

Rihsihan: Fethiddin’in eşidir. Kahraman’ın bir kızı ve bir oğlu olduğu bilinir. Çocuklarının isimleri hakkında bilgi yoktur. Geçmişte Rihsihan Fethiddin ile evlendikten sonra, Fethiddin’in kardeşlerinin bakımıyla ilgilendiği ve onları büyüttüğü bilinir. *‘Rihsihan’da bir tane çocuk doğurmadan, bir sürü çocuğa sahip oldu. Onların çamaşırını yıkar, yemeğini yapar, boş zamanlarda takke dikerdi. Gülçehreyi de okuldan aldığı anda vakit geçmeden şapka diktirir, işin parasını ona adayarak çeyizini hazırlardı.’*¹⁵⁰

Fethiddin’in kardeşleri Yengiboy, Gülçehre ve Siraciddin hakkında anlatıcı şu şekilde bilgi vermektedir: *‘İşte şimdi Yengibay âlim, hatta şahsi arabası da var. Şehrin en merkezi caddelerinden hükümet ona dört odalı ev vermişti. Siraciddin tarihçi oldu. Enstitüde ders veriyordu. Gülçehre de evli barklı. Onu evlendirdiklerinde öğrenciydi. Çocukları olunca okulu bıraktı. Sonra dışarıdan okuyup tamamladı... Şimdi o da öğretmenlik yapıyordu.’*¹⁵¹

Anlatıda aynı zamanda Fethiddin’in erkek kardeşlerinin misafirliğe geldiklerinden eşlerinden ve yeğenlerinden bahsedilir. Kişiler hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Fethiddin’in annesi ve babasından bahsedilir. Babasının ilim- irfan sahibi olduğu, ansızın öldüğü hakkında bilgi verilirken, annesinin de hastalık sebebiyle vefat ettiği bilinir. Kahramanların adları bilinmemektedir.

1.8.4. Mekân

Anlatıcı tarafından mekân olarak seçilen yer, avludur. Anlatı Rihsihan’ın eşinin işten dönmesiyle birlikte avluda başlar. Fethiddin, kardeşlerinin misafirliğe geleceğini

¹⁴⁹ Saide Zünnunova, s.72.

¹⁵⁰ Saide Zünnunova, s.72.

¹⁵¹ Saide Zünnunova, s.72

eşine haber verir, misafirler için avluda masa hazırlanır. *‘Balkon direklerine çekilen ipe bütün-bütün asılmış hoş kokulu yabâni kekik koyulmuş, onu Rihsihan kış için kurutuyordu.’*¹⁵² Hikâyede, mekâna ait bilgiler verildiği görülmektedir. Bahçe de soğan ekili olduğu, su kanalı ve güllerin bulunduğu, oturmak için seki alanının bulunduğu bilinir.

1.8.5. Zaman

Anlatıda zaman kavramına değin kesin bir kavram bulunmamaktadır. Anlatı zamanındaki olayların bir gün içerisinde gerçekleştiği tahmin edilebilir. Hikâyede Fethiddin gece vardiyasından döndükten sonra eşine kardeşlerinin akşamüstü misafirlige geleceğini haber verir. Fethiddin’in iş dönüş saati sabah ya da öğlen olabilir. Rihsihan’ın soğanların yabancı otlarını temizlediği, misafirler için hazırlık yaptığı, bahçede çiçeklerin bulunduğu ifadelerinden mevsimin yaz ya da ilkbahar olduğu düşünülebilir. *‘Rihsihan eşinin ekipmanlarını kulübede bir kenara koyup çıktı. Günün sıcağına bakmadan, avluyu süpürdü. Sonra havuç doğramaya oturduğunda, ter döken Fethiddin geldi.’*¹⁵³

Hikâyede Geriye Dönüş tekniği kullanılarak, kahramanların geçmişe dönük hayatları hakkında bilgi verilmektedir. Fethiddin, babası öldükten sonra okulu bırakır, evi geçindirmeye başlar. Babası vefatından sonra annesi de bir süre sonra vefat eder. Eşi ile evlendikten sonra kardeşlerinin bakımı ile eşi ilgilenir. Hikâye genelinde gün, ay, yıl kavramlarına dair net bilgi yoktur.

Rihsihan eşinin geçmişteki ve bulundukları zaman içerisindeki haliyle kıyaslama yapar, eşinin alınının kırıksıklıkla dolduğunu düşünür. Geçmişten bulunulan ana kadar ki süre bilinmez.

1.8.6. Tema

Anlatının ana teması sevgi, kişiler arasındaki birbirine bağlılık ve fedekârlıktır. Aynı zamanda anlatı içerisinde aile kavramı ele alınır. Hikâye başkahramanı Fethiddin, babası ölünce evin geçimini sağlar, kardeşleri ve annesi için okulunu bırakıp çalışmaya başlar. Kendisi okuyamaz fakat kardeşlerinin okumasını, iyi yerlere gelmesini ister ve bunun için varını- yoğunu ortaya koyar. Annesi de vefat edince eşininde desteğiyle

¹⁵² Saide Zünnunova, s.73.

¹⁵³ Saide Zünnunova, s.72.

kardeşlerine bakar. Kardeşlerinin, kendisinden çok eşinin kardeşleri olduğunu ifade eder. Eşi kardeşlerinin birçok ihtiyacını karşılar. Fethiddin kardeşleri büyüüp, iyi yerlere geldiğinde onlarla gururlanır ve mutlu olur. Hikâye başkahramanı Fethiddin, vaktinde kendi kişisel çıkarlarını gözetmeyerek, ailesine verdiği değer karşısında kendi isteklerinden, hayatından vazgeçerek fedakârlık yapar. Fethiddin'in aile bireylerini bir arada tutan, koruyan, onlara değer veren bir kişilik olarak karşımıza çıkar.

Ana tema dışında yan konu olarak misafirperverlikte göze çarpar. Eve gelen misafirler için çaba harcandığı, alışverişler yapıldığı görülmektedir. Hikâyede Fethiddin alışverişe gitmek için, eşinden para istemesi durumunda eşi ona kızının bursundan ayırdığı bir miktar parayı verir. Bu durum, misafir ağırlamaya ve misafirlere değer verildiğinin de göstergesidir.

1.9. BEBEK KOKUSU HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.9.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Bebek Kokusu hikâyesinde tercih edilen anlatım yöntemi, Tanrısal Bakış açısıdır. Anlatıcı tarafından olaylar dışarıdan gözlemlenerek aktarılır, anlatıcı olaylara hâkimdir. Anlatıcı aynı zamanda kahramanların düşüncelerini, aklından geçirdiklerini bilir. *‘Şehzade insanların arasından durağa gidiyordu. Yaşlı annesinin gönlüne neler geleceğini o bilirdi. Kapıya yüz defa gidip gelmiştir şimdi. Sonbaharın ilk akşam serinliği açık bileklerini ürpertiş, geç kalacağını düşünmediği için giyinmeye sıcak şeyler almamıştı. O tramvaya bindiğinde sıcak hava hoşuna gitmiş gibi oldu. Siyah atlas elbisesinin yakasını düzelterip, etrafa bakındı. Ortalarda boş duran yere gidip oturdu¹⁵⁴.’*

‘Etrafa insanlar yığıldı. Utanmaktan şaşırıp kalan genç, kızını bağrına basarak tramvaya koştu. İnsanlar arasından çocuğun bağırması hala işitilir, olayı anlamayan bazı kişiler kalakalmış Şehzade’ye gâh acır gâh sitem ile bakıyorlardı. Tramvay gitti. Etraftaki insanlar da dağıldı.¹⁵⁵

Anlatıda olayların anlaşılır kılınması ve anlatılanların desteklenmesi amacıyla yazar tarafından kullanılan diğer bir teknik, Diyalog tekniğidir. Hikâyede olayın yaşandığı zaman diliminde, olayın açıklığa kavuşturulması için bu teknik kullanılır.

¹⁵⁴ Saide Zünnunova, s.91.

¹⁵⁵ Saide Zünnunova, s.92.

Anlatı başkahramanı Şehzade, tramvayda küçük bir kızın kucağına atlamasıyla birlikte şaşırır ve kızın babası ile aralarında geçen diyalogtan durumun ne olduğu anlaşılır.

- *Özür dilerim, sizi annesine benzetti, benziyormuşsunuz. Genç, başka bir şey diyemedi. Yine kızı çekti.*
- *Dilber, annen sonra gelecek. Hastanede az işi varmış. Bana bak! Şimdi o çocuğu sinirli bir şekilde ayırıp aldı. Kızcağzı tepinir, Şehzade'ye gitmek istiyordu.*
- *Annem, annem! Yine mi kalacak?*
- *Sonra gelecek, diyorum.*¹⁵⁶

Anlatıcı tarafından kullanılan İç Çözümleme tekniği ile kahramanlara ait duygu ve düşünceler, gerçekçi bir biçimde okuyucuya aktarılır. *'O anda boynuna sarılmış titreyen küçük eller aklına geldi ve tuhaf oldu. Bağrında ateş yanmış gibi, bu ateş onun bütün vücudunu ısıtıyormuş gibi yandı. Boynunda çocuğun hoş kokulu nefesi kalmış gibiydi. Bu koku onu tuhaf, hem şirin, hem dertli bir hale soktu. O bu şekilde ne kadar durduğunu bilmiyordu. Sanki rüya görüyormuş gibiydi. Durmadan geçip giden insanlar da sanki cansız gibi, ağızları kımıldıyordu ama sesleri işitilmiyordu.'*¹⁵⁷

Anlatıcı, hikâye başkahramanı Şehzade'nin bilinçaltında canlandırdığı ve etkisinde kaldığı durumları sergilemek amacıyla İç Monolog tekniğinden yararlanmıştır. Bu teknikte kahramanın kendisiyle, bir diyalog halinde olduğu görülür. Olay akışı, soru-cevap şeklinde ilerler. *'Kızcağzın annesi ölmüş müdür? Ya da bırakıp gitmiş midir? Yok, ölmüş. Çaresiz babasının durumuna bak. Bütün dert- hasreti gözünden okunuyor. Şehzade başka şeyleri düşünmeye ne kadar çalışsa da olmuyordu. Çocuğun yüzü nasıldı? İyiye bakmamıştı da. İsmi sormadı. Bu arada, Dilber, diye çağırdı galiba babası? Evet, evet, Dilber.'*¹⁵⁸

Genel bir ifadeyle metinde, olaylar bir akış içerisinde. Kahramanlara ait duygu ve düşünceler, olaylar gerçekçi bir biçimde aktarılır. Anlatı zamanı içinde, okuyucu tarafından olaylar göz önünde canlandırılır.

¹⁵⁶ Saide Zünnunova, s.92.

¹⁵⁷ Saide Zünnunova, s.92.

¹⁵⁸ Saide Zünnunova, s.93.

1.9.2. Olay Örgüsü

Hikâye başkahramanı Şehzade, tatil gününde arkadaşı ile birlikte sinemaya gider. Sinemadan çıktıktan sonra ayrılırlar ve Şehzade evine dönmek için durağa gider. Şehzade tramvaya bindikten sonra bir boş yer bulur, oturur. Tam oturduğu sırada küçük bir çocuğun bağırması duyulur. Küçük çocuk ansızın Şehzade'nin kucağını atlar, boynuna sarılır. Şehzade'yi annesi sanır. Çocuğun babası özür dileyerek Şehzade'ye, kendisini annesine benzettiğini söyler. Çocuğa babası tarafından annesinin hastanede olduğu, annesinin sonra eve döneceği söylenir. Dilber Şehzade'nin kucağından inmek istemez. Şehzade kalabalığın arasından çocuk kucağında tramvaydan iner, orada kızın babası Dilber'i alıp tramvaya binerek giderler. Dilber'in babası durum karşısında çok utanır.

Şehzade eve döndüğünde olay aklından çıkmaz. Gece olduğunda, kızın sesi kulaklarında çınlar. Aradan birkaç gün geçer fakat Şehzade olayı unutamaz, kızın ağlaması aklına gelir. Şehzade sokağa çıktığında gözü Dilber'i arar. Bir gün bir oyuncak dükkânına girer ve Dilber'e oyuncak bebek alır. Şehzade eve döndükten sonra sabaha kadar düşünür ve Dilber'i bulmaya karar verir. Baba- kızın kukla tiyatrosuna gideceğini düşünerek, tatil günü tiyatroya gider. Fakat orada onları göremez.

Aradan biraz zaman geçer. Bir tatil günü Şehzade tekrar dışarı çıkar, tekrar tiyatro yerine gider. Şehzade'nin gözü kızı arar, fakat göremez. Birden ümitsizliği kapıldığı sırada, babası ile kızını görür. Kız, Şehzade'nin yanına gelerek ona 'annem', diye sarılır. Şehzade'ye, 'Anneciğim, eve gidelim.' Der. Şehzade de kabul ederek üçü birlikte geri eve dönerler. Dilber, ninesine annesini bulduğunu söyler. Yaşlı kadın durum karşısında şaşırır, Şehzade'yi görünce afallar. Şehzade'ye fısıldayarak, '*Hey Allah, gerçekten de. Ey Allah, gerçekten de dirilip geldi... Evladım... Ta kendisi. Ey Allah'ım, ta kendisi...*' der.¹⁵⁹

1.9.3. Kişiler

Hikâyede şahıs kadrosu Şehzade ve annesi, Dilber, Dilber'in babası ve ninesinden oluşmaktadır.

Şehzade: Hikâyenin başkahramanıdır. Hikâyede olaylar Şehzade ve Dilber'in etrafında cereyan eder. Şehzade'nin geçmişte annesinin isteği ile bir evlilik yaptığı,

¹⁵⁹ Saide Zünnunova, s.95.

evliliğin uzun sürdüğü, çocuklarının olmadığı ve eşi ile ayrıldıkları bilinir. Kahramanın duygusal yönü, anlatı içinde ön plândadır. Hikâyede Şehzade'nin Dilber ile karşılaştıktan sonraki duygu değişimleri okuyucuya aktarılır. Dilber ile karşılaştıktan sonra Dilber'e karşı olan sevgisi, merhameti, onu bulma isteği ve sevecen tavrı anlatı içinde göze çarpar. Şehzade'nin merhametli olması ve bir birey olarak olaylara kayıtsız kalmaması dikkat çeker... Tanımadığı bir çocuğa karşı şefkatli ve düşünceli olması, onu Dilber'i arayıp bulmaya teşvik eder ve aralarında bir bağ oluşur.

*'O anda boynuna sarılmış titreyen küçük eller aklına geldi ve tuhaf oldu. Bağrında ateş yanmış gibi, bu ateş onun bütün vücudunu ısıtıyormuş gibi yandı. Boynunda çocuğun hoş kokulu nefesi kalmış gibiydi. Bu koku onu tuhaf hem şirin, hem dertli bir hale soktu. O bu şekilde ne kadar durduğunu bilmiyordu. Sanki rüya görüyormuş gibiydi.'*¹⁶⁰

Dilber: Hikâyede yer alan küçük kız çocuğudur. Dört- beş yaşlarında olduğu ifade edilir. Kahraman hakkında detaylı bilgilendirme yapılmamıştır. Kendisi annesinin hastanede olduğunu bilir, fakat annesi bir türlü gelmediği için anne kokusuna hasret kalır. Annesi vefat etmiştir. Dilber'i gördüğünde annesine benzettiği için Dilber'e anne diye seslenir ve onu annesi sanır, yanından ayrılmaz istemez. Anlatıda, küçük bir çocuğun psikolojik durumu hakkında bilgi verildiği tespit edilmiştir *'Gözü azıcık kapanınca çocuğun bağırması kulağına gelirdi ve korkarak uyanırdı. Yine o küçük nazik eller boynuna sarılırdı. Yine masum, hoş koku. Şehzade annesini uyandırmamak için kımıldamıyordu. Sessizce iç çekti. Kızcağızın annesi ölmüş müdür? Ya da bırakıp gitmiş midir? Yok, ölmüş.'*¹⁶¹

Anlatıda yer alan diğer kahramanlar Şehzadenin annesi, Dilber'in babası, ninesi ve yolculardır. Kahramanlara ait detaylı bilgi bulunmamaktadır. Şehzade ile annesin arasında geçen diyalogtan, yaşlı bir kadın olduğu belirtilir. Şehzade, annesi isteği evlenir. Şehzade'nin eşinden ayrılıp eve dönüşünden sonra, herhangi bir şey olsa annesinin kendinden bildiği, içten içe üzüldüğü hakkında bilgi verilir. Anı zamanda anlatıdan, Dilber'in babasının olaylar karşısında mahcup ve şaşkın olduğu anlaşılır.

¹⁶⁰ Saide Zünnunova, s.92.

¹⁶¹ Saide Zünnunova, s.93.

1.9.4. Mekân

Anlatıda olayın başladığı yer, tramvaydır. Hikâye başkahramanı Şehzade tramvaya bindikten sonra, olaylar gerçekleşir. Tramvayda yaşanan olaylar sonrasında Şehzade, olayların etkisinde kalır. Seçilen mekân burada olayların başladığı yerdir. ‘*O tramvaya bindiğinde sıcak hava hoşuna gitmiş gibi oldu. Siyah atlas elbisesinin yakasını düzeltip, etrafa bakındı. Ortalarda boş duran yere gidip oturdu. Çantasını kucağına koyup yarısına kadar açılan örülmüş saçını yavaşça örmeye başladı. O anda küçük çocuğun sesli bağırması yolcuları korkuttu.*’¹⁶²

Anlatıcı tarafından hikâye içine yerleştirilen mekânlardan biri de sokaktır. ‘*Tatil günü olduğundan mı, sokaklar bugün çok kalabalık. Parklar çocuğu ile gezen kadınlar, el-ele gezen gençler ile dolu. Bu insanlar topluğu, bugün acele etmiyorlardı. Gülme, sevinç ile şehir sokaklarında yavaşça akıyordu. Çocuk arabalarında neşeli uyuyan bebeklere, sohbet eden ninelere tebessüm ile eğilip geçiyordu.*’¹⁶³

Anlatı içine yerleştirilen diğer mekânlar oyuncak dükkânı, sinema, Şehzade’nin evi ve Dilber’in evlerin avlusudur. Yerlere ait tasvir yapılmadığı, detaylı bilgi verilmediği tespit edilmiştir.

1.9.5. Zaman

Bebek Kokusu hikâyesinde olay zamanı bir tatil gününde gerçekleşir. Hikâye başkahramanı Şehzade, sabah evden çıkar, gün batmak üzere geri döner evine. Vakanın ortaya çıkması birkaç saat içinde ve akşam saatlerinde gerçekleşir. Olayların ne kadar bir süre içinde devam ettiği bilinmez. Gün ve saat kavramlarında kesinlik yoktur, yıl ve ay bilinmez. Zaman dilimi olarak mevsim, sonbahardır. ‘*Sonbaharın ilk akşam serinliği açık bileklerini ürpertmiş, geç kalacağını düşünmediği için giyinmeye sıcak şeyler almamıştı*’¹⁶⁴.

Anlatıda, olay üzerinden birkaç gün geçtiği anlatılır. Şehzade belirli aralıklarla Dilber’i bulmak için, tatil günleri sokağa çıkar. Anlatı zamanı içinde net bir zaman kavramı yoktur.

¹⁶² Saide Zünnunova, s.91.

¹⁶³ Saide Zünnunova, s.90.

¹⁶⁴ Saide Zünnunova, s.91.

1.9.6. Tema

Anlatının temelinde yer alan ana tema, bir çocuğun annesinin varlığına ve sevgisine muhtaç olduğudur. Küçük bir çocuk daima anne şefkati ve bakımına ihtiyaç duyar. Bir çocuğun gerek duygusal gerekse sosyal gelişiminde en büyük etken annedir. Hikâyede, bir çocuğun annesinin olmaması sonucunda, çocuk üzerinde ortaya çıkan psikolojik durum göz önüne serilir. Anlatıda, annesi vefat eden bir çocuğun bir başkasını annesi sanarak ona yakınlaşması sonucu meydana çıkan olaylar anlatılır. Dilber Şehzade'yi annesine benzettiği için kucağına atlar, boynuna sarılır ve ondan ayrılmaz istemez. Olaylar, bir çocuğun annesine olan bağlılık göstermesi açısından özenle seçilerek yazar tarafından aktarılır.

1.10. İZLER HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.10.1 Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

İzler hikâyesi, Tanrısal Bakış açısıyla yazılmıştır. Anlatıcı olayları dışarıdan gözlemleyerek aktaran ve olaylara, durumlara hâkim konumdadır. *'Akşamleyin Arabcan gencecik, kendine çok benzeyen kız ile geldi. Kız selam verip, valizini yere koydu. Arabcan, kalın bir şeye sarılmış yorganı omuzundan indirdi. Kız, yaşlı kadın ve çocuğu ile selamlaşıp, gülümseyerek abisine baktı. O takkesini eline almış, kel kafasını okşayarak gülüyordu. Munishan sofra açıp çay demleyip geldi'*¹⁶⁵

İç Monolog yönteminin kullanıldığı hikâyede, kahramanların zihnindeki düşünceleri okuyucuya aktarır yazar. *'Kapıya yakın yerde, kar üstünde birisi yatıyordu. Etrafta hiç kimse görünmüyordu. Kim acaba? İçip uyuyakalmış mı ya da hasta mı? Munishan yavaşça ona yaklaştı.'*¹⁶⁶

Anlatıda tercih edilen anlatım tekniklerinden biri de Tasvir tekniğidir. Anlatıcı tarafından çevre okuyucunun gözü önünde canlandırılacak şekilde anlatılır. *'Munishan okuldan çıktığında lapa lapa kar yağıyordu. Yapraklarını dökmeye vakit bulamayan ağaçların dalları yere değmiş, her şey, çatılar, duvarlara kadar bembeyaz. Tabiatın bu*

¹⁶⁵ Saide Zünnunova, s.98.

¹⁶⁶ Saide Zünnunova, s.96.

*andaki letafeti onu tutkun etti. Evine yürüyerek gitti. Sokaklara doğru girdiğinde kimi zaman karşılaştığı yolcular da görünmez oldu.*¹⁶⁷

Olayların akışını etkileyen, anlatıma doğallık katan anlatım tekniklerinden biri de Diyalog yöntemidir. Anlatının genelinde bu teknikten yararlanıldığı görülmektedir.

- *Alim evde mi?*
- *Evde, evde, ne oldu?*
- *Çağırın, sokakta bir adam yatıyor. O, nefes almadan kesik kesik konuşuyordu. Annesinin sesini duyup, içeriden Âlim çıktı.*¹⁶⁸

Yukarıdaki diyalogda, olay aktarılırken aynı zamanda kahramanın içinde bulunduğu psikolojik durum da aktarılır.

Yazar tarafından tercih edilen anlatım tekniklerinden biri de Geriye Dönüş tekniğidir. Yazar, vaka zamanı dışına çıkarak geçmişe dönük olayları okuyucuya aktarır. Hikâye başkahramanı Munishan'ın geçmişi hakkında bilgilendirme yapılır '*... Ocağa koyulan çaydanlık durmadan fokurduyor, ama Munishan onu duymuyordu, o şimdi hatıralar arasında şoktaydı. O şu an kendinin geçmişi, gençliği, saf olan ilk aşkı ile yüzleşmişti. Munishan annesinin tek kızıydı. Babası savaştan dönmemişti. O kendi şehrindeki iki yıllık öğretmen enstitüsünde okuyordu...*'¹⁶⁹

İzler hikâyesinde, Kahramanın biyografisi anlatılırken Özetleme tekniğinden yararlanılarak, olayların genel hatlarıyla okuyucuya aktarıldığı görülmektedir.' *Aradan yıllar geçti. Yaşlı kadın Arabcan'ın yolunu gözleye gözleye dünyaya göz yumdu. Yeni beş yaşına giren Alimcan ile Munishan evde yalnız kaldılar. Konu-komşu, eş-dost araya girip onu (Munishan'ı) İnoğomla evlendirdiler*¹⁷⁰

Tanrısal Bakış açısı ile yazılan anlatıda, İç Çözümleme yöntemi kullanılarak, kahramanların olaylar karşısındaki duygu ve düşünceleri, zihininden geçenler okuyucuya aktarılır.' *Munishan bu saf köylü gencin gönlünden geçenleri anlatamayarak,*

¹⁶⁷ Saide Zünnunova, s.96.

¹⁶⁸ Saide Zünnunova, s.96.

¹⁶⁹ Saide Zünnunova, s.97.

¹⁷⁰ Saide Zünnunova, s.103.

*zorlanmasından keyif alır, yine aynı şekilde imalı sözler söylemesini, tekrar homurdanmasını isterdi.*¹⁷¹

*‘O, hangi güç ile kendini tuttuğunu, bu sözleri nasıl sakince söylediğini hala anlayamıyordu. O, çıkıp gitti. Arabcan’a ne olduğunu bilmiyordu. Gönlündeki sevgiyi, gazap yendi.*¹⁷²

1.10.2. Olay Örgüsü

Munishan, okuldan çıktığında, eve dönerken yerde yatan birini görür. Munishan yavaşça yerde yatan adama yaklaşır ve onun durumunu kontrol etmek ister. Koşarak evine gelir, eşi İnoğomcan’a yerde yatan birinin olduğu söyler. Eşi ve oğlu Âlim yerde yatan adama yardım etmeye giderler. Adam sarhoş olduğu için orada sızıp kalmıştır.

Munishan eve geldiğinde anılarını düşünür. Munishan, yerde yatan adamı tanımaktadır. Yerde yatan Arabcan, Munishan’ın eski eşidir. Munishan, ailesinin tek kızıdır. Bir gün okuldan döndüğünde annesinin bir genç ile konuştuğunu görür. Eve gelen genç adam, annesine evini kiralamak istediklerini söyler. Arabcan evi, şehre okumaya gelen kız kardeşi için kiralayacağını söyler. Arabcan evi kardeşine kiraladıktan sonra köyüne döner. Sık sık kardeşini görmeye gelir, yatıya kalır. Arabcan o zamanlar inşaatta çalışmaktadır, binaları süslemekte ve nakış işinde ustadır.

Arabcan bir süre sonra gelmemeye başlar. Munishan onu merak eder, yolunu gözler. Arabcan bir gün çıkagelir. Arabcan, işleri yüzünden bir süredir gelemediğini söyler. Kardeşi Mehveş, okuldan henüz dönmediği için Munishan ile kardeşine bakmaya giderler. Mehveş’ı aradıkları sırada Arabcan, Munishan’dan hoşlandığından dolayı ona imalı sözlerde bulunur. Munishan anlamamazlıktan gelir ve eve geri dönerler.

Aradan zaman geçtikten sonra aynı yıl Munishan ve Arabcan evlenirler. Arabcan bahar geldiğinde kendi oturdukları evi inşa etmeye başlar, Munishan okulunu bitirir. Munishan, o sırada hamiledir aynı zamanda. Munishan okulunu bitirince, kendi evlerine yakın bir yerde işe girer. Bu sırada Arabcan’ın marifeti ve hüneri herkesçe duyulur.

Bir gün Munishan ve Arabcan evlerinde akşam yemeğini oturduklarında bir kadın gelir. Kadın, Arabcan’ın ustalığını duyduğu için, evini yapması konusunda kendisine

¹⁷¹ Saide Zünnunova, s.100.

¹⁷² Saide Zünnunova, s.103.

teklifte bulunur. Arabcan işi kabul eder fakat Munishan bu durumdan hoşlanmaz. Aradan biraz zaman geçtikten sonra çocukları olur. Munishan eşine tekrar kendi işine gitmesini söyler, gelen kadının evine gitmesinden hoşnut değildir ve artık oraya gitmemesini ister. Gönüllü huzursuzdur, çünkü eşine konuyu açtığında eş geçiştirir ya da işin biteceğini söyler. Bir gün eş çıktuktan sonra eşinin peşinden gider. Eşinin iş yapmak için gittiği evde, Arabcan'ın kadın ile yakınlaşmalarına şahit olur ve orada Arabcan'a bir daha eve gelmemesini söyler. Aradan yıllar geçer, Munishan'ın annesini vefat eder. Munishan, oğlu Alim ile yalnız kalır. Komşu, eş- dost araya girerek onu İnoğomcanla evlendirirler.

Aradan yıllar geçtikten sonra Munishan, Arabcan'ın kendi evinin çevrelerinde görür. Arabcan'ın içkiye bağımlı biri olduğunu duyar. Munishan, bir gün işten çıktığında sokakta Mehveş'i görür. Mehveş, Alim'i özlediğini onu görmek istediğini söyler. Munishan, onu eve davet eder. Aynı zamanda Mehveş'a abisinin sokaktan geçmemesini söyler. Mehveş ağlayarak abisinin durumundan bahseder. Sürekli içtiğini, Alimcan'ı dilinden düşürmediğini, kadından ayrıldığını ve kadının kendi işleri için abisini kullandığını söyler. Mehveş, Alim'i gördükten sonra evden gider.

Munishan, geçmişte yaşananları düşünürken kapı sertçe vurulur. Kızının sesiyle kendisine gelir Munishan. Eşi eve geldiğinde, yerde yatan adamın durumunun iyi olduğunu, Alimcan'ı yanında bıraktığını söyler.

1.10.3. Kişiler

Hikâyenin başkahramanı Munishan'dır. İki evlilik yapmıştır. İlk evliliği Arabcan'dan bir oğlu vardır. Oğlunun adı Alimcan'dır. İkinci evliliği ise İnoğamcan ile olmuştur, eşinin evliliğinden Gülşen ve Ravşan adlı kızları vardır. Kahraman hakkında bilgi verilirken geçmiş hayatı hakkında özetleme tekniğinden yararlanılarak bilgilendirmeler yapıldığı görülmektedir.' *Munishan annesinin tek kızıydı. Babası savaştan dönmemişti. O kendi şehrindeki iki yıllık öğretmen enstitüsünde okuyordu. Dersten dönünceye kadar, yaşlı kadın eşikte oturuyordu*'¹⁷³

Munishan, ilk evliliğini Arabcan ile yapar. Arabcan onun gençlik aşkıdır. Kendi evlerine, Arabcan'ın kardeşinin kiracı olmasıyla birlikte tanışır, evlenirler ve çocukları olur. Bir zaman sonra eşinin başka bir kadınla müsabetinden dolayı eşinden ayrılır.

¹⁷³ Saide Zünnunova, s.97.

Annesi vefat edince oğlu Alimcan ile birlikte tek kalır. Sonrasında konu- komşu aracılığı ile İnoğamcan ile evlenir.

Munishan'ın eşi İnoğomcan ve çocukları, aynı zamanda annesi hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Kahraman geçmiş hayatı hakkında bilgi verilirken Arabcan ile tanışmaları ve evlenmeleri hakkında bilgiler mevcuttur. Arabcan'ın kardeşi Mehveş, öğrencilik döneminde Munishanların evlerine kiracı olarak yerleşir. Sonrasında olaylar birbirini izler. Arabcan'ın inşaatta çalıştığı ve evlere nakış işlemekte usta olduğu bilinir. Arabcan ve Munishan evlendikten sonra, Arabcan Munishanların evinde yaşamaya başlar. Arabcan işinden dolayı ünlenir, mahareti her yere yayılır. Bir gün evlerine iş teklifi için gelen bir kadının evini yapmaya başlar. Aynı kadınla bir süre sonra aralarında münasebet oluşur ve Munishan'ondan ayrılır. Arabcan'ın ayrılıktan bir süre sonra alkolik olduğu bilinir.

1.10.4 Mekân

İzler hikâyesinde olayın başlangıcı Munishan'ın okuldan çıktığında eski eşini dışarıda görmesi ile başlar. Olayların başlangıcı, sokakta gerçekleşir. Anlatıcının, mekâna ait tasvir yaptığı görülmektedir. *‘Sokaklara doğru girdiğinde kimi zaman karşılaştığı yolcular da görünmez oldu. Etraf sessiz. Evler de kar altında kimsesizmiş gibi durup, masallardaki yapay binalara benzer, pencerelerden çıkan sönük ışıklar da ressamalara mahsus renkle boyanmış gibi cansız görünüyordu’*¹⁷⁴

Munishan Arabcan'ı, sarhoş bir şekilde sokakta baygın denilecek bir durumda görür, ona yardım edilmesi için durumu İnoğamcan'a bildirir. Eve geldikten sonra geçmişe dönük olayları anımsar.

Anlatıcı tarafından hikâyede seçilen mekânlara ait detaylı bilgi bulunmamaktadır. Hikâye genelinde mekân olarak ev, avlu ve sokak kavramları yer alır. Munishan ve Arabcan evlendikten sonra yaşadıkları evi hakkında şu şekilde bilgi verilir: *‘Bahar zamanı gelene kadar, Arabcan eski evi yıkarak, yeniden inşa etmeye başladı. Önü balkonlu iki oda güneş görüyordu: gün geçtikçe gözle görülür, rahat, güzel ev olduğunu*

¹⁷⁴ Saide Zünnunova, s.96.

gösteriyordu. Munishan yüksekokul sınavlarını verdiği günlerde bina bitmiş, Arabcan cila işlerine başlamıştı ¹⁷⁵,

1.10.5. Zaman

İzler hikâyesinde zaman kavramı belirsizdir. Gün, ay ya da yıl gibi kavramlara ilişkin net bilgiler bulunmamaktadır. Anlatı zamanı içerisinde mevsimin kış olduğu anlaşılmaktadır. Munishan'ın okuldan döndüğü sırada, sokakta evlerin kar altında kaldığı ve lapa lapa kar yağdığından bahsedilir. Evlerden sönük ışıkların yansıdığı anlatılır. Munishan'ın dönüş saati belli değildir, tahminen akşamüstü ya da akşam saatlerinde evine döndüğünü düşünebilir.

Munishan'ın evine kiracı olarak Arabcan ve kardeşinin yerleşmesi, Arabcan ile evliliği ya da ayrılmaları anlatılır fakat zaman dilimi belirsizdir. Kış vakti evlendiklerinden bahsedilir, Munishan hamileyken ayrıldıkları anlatılır. Aradan yıllar geçtikten sonra İnoğamcan ile evlendiği hakkında bilgi verilir. Olayların kaç yıl öncesinde ve ne zaman yaşandığı, olayların aktarıldığı zaman dilimi bilinmez.

1.10.6. Tema

İzler hikâyesinde asıl anlatılmak istenen, bazı yapılan hataların telafisi olmayacağıdır. Vaktinde yapılan hatalardan ders çıkartılarak tekrarlanmaması, aynı hataya düşülmemesi gerekir. Düşünülmeden yapılan eylemde, insan sonradan olayların farkına varsa dahi son pişmanlık fayda etmez.

Anlatıcı, hikâye içerisinde okuyucuna vermek istediği mesajı anlatı içerisine yerleştirir: *‘İnsan çok hataları düzeltebilir. Ama boşuna, yanlış geçen ömrünü düzeltemez, Munishan'ın nazarından bundan daha fazla azap, bundan daha büyük acı yok.* ¹⁷⁶,

¹⁷⁵ Saide Zünnunova, s.101.

¹⁷⁶ Saide Zünnunova, s.97.

1.11. O ZAMAN DA SONBAHARDI HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.11.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Hikâyede anlatıcının, Tanrısal bakış açısından yararlanıldığı görülmektedir. Olayların aktarıcısı kahramanlardan dışında, olaylara ve kahramanların hakkında her şeye vâkıf olan anlatıcıdır. *‘Nizam enstitüden döndüğünde, annesi içeride biriyle sohbet edip oturuyordu. Annesi onun gölgesini hemen fark etti. Sohbetini durdurup, her zamanki gibi yavaş, sessiz adımlar ile onun yanına gitti’*¹⁷⁷

Yazar, hikâyede olayları aktarırken kahramanlara da konuşma fırsatı vererek olayları kahramanların ağzından bizlere anlatır. Anlatı içerisinde Diyalog yönteminin uygulandığı pasajlar görülür.

‘- Geldin mi, çocuğum?

- Evet, iyi misiniz.

- Şükür. Misafir var.

- Kim?

- Lütfi ablan.

- A! – Nizam az önce çıkardığı ceketini nedense tekrar giydi, neden?

- Neden getirdiniz?

- Sessiz ol. Ayıp oluyor. Akrabalarına gelmiş, cadde de selamlaştık. Kendim getirdim eve. Selamlaş.¹⁷⁸

Yazar tarafından kahramanların hayatları hakkında bilgi verilirken anlatı zamanının dışına çıkılır, Geriye Dönüş ve Özetleme tekniği bir arada kullanılarak kahramanların hayatı anlatılır. *‘Nizam’ın babasına hastalığı sebebiyle erkenden emekli maaşı çıkmış, yalnızca annesi çalışıyordu. O kadın elbiselerini çok güzel dikiyordu. İş yerinden geldikten sonra da makinede dikiş dikiyordu. Nizam çocuklarının büyüğüydü, o zaman altıncı sınıfta okuyordu. Erkek ve kız kardeşi henüz küçüktüler’*¹⁷⁹

Hikâye genelinde geçmişe dönük olaylar aktarılırken olaylar ardı ardına birbirini izler, kahramanların içinde bulundukları durumlar, olaylar karşısındaki duygu ve

¹⁷⁷ Saide Zünnunova, s. 122.

¹⁷⁸ Saide Zünnunova, s.122.

¹⁷⁹ Saide Zünnunova, s. 123.

düşünceleri İç çözümleme yöntemi kullanılarak ustaca okuyucuya aktarılır. Anlatı genelinde ön plâna çıkan duygu yoğunluğu vardır. *‘Nizam evde kalarak annesinin ağlamalarını işitti. Yüreği tuhaf oldu, koşup çıkası geldi ama, çaresiz diye söylenen soğuk bir söz onu tekrar yerine çivilemiş gibi hareket edemedi. Annesi çıkıp gitti. Başını eğip ağlayarak çıkıp gitti.’*¹⁸⁰

*‘Neden onu kovmadı? Annesi nasıl onun yüzüne bakıyordu acaba? Sabrına bakın! Nizam o anda annesinin çektiği çileler içinde, bu kadını kovmadığına pişman oluyordu.’*¹⁸¹ paragrafında da İç Çözümleme tekniğinden yararlanıldığı görülür.

Anlatıda kahramanların kendi iç hesaplaşmaları, karşılarında birisi varmış gibi kendi içlerinde sorup cevapladığı sorular, İç Monolog tekniğiyle ustaca aktarılır. *‘Nizam zıplayıp yerinden kalkıp ve ona bir şey demeden hızlıca gitti. Yine mi üzdü annesini? Bu iyi kalpli, sevgi dolu kadının emeği, sevgisine bu mu cevabı? Hayır, işte şimdi varır yanına. Şimdi’*¹⁸²

*‘Artık o Bahri teyze’nin sabır-takatine, sevgisine hayran kalıp, o zaman onun zorlandığını hatırlayıp, kendisi kahroluyordu. Az mı sitem etti? Arkasından az mı koşturdu? Bahri teyze çocuğa ihtiyacı olan kadınlardan değildi ki’*¹⁸³

1.11.2. Olay Örgüsü

Anlatı başkahramanı Nizamcan’dır. Nizamcan enstitüden eve geldikten sonra evinde misafir olan Lütfihan ile karşılaşır, bu karşılaşmadan sonra geçmişte bu kadın yüzünden yaşadıklarını hatırlar. Nizamcan kadının eve gelmesine sinirlenerek evden çıkıp gider. Parka gider ve orada çocukluğunu düşünür. Nizam geçmişte yaşadıklarını düşünürken birden gözü önüne Lütfihan gelir ve onu evinden kovmadığı için pişman olur. Aradan bir zaman geçince eve dönmediği için annesi onu aramaya sokağa çıkar. Parkta gördüğü kadınlar, kendisine annesinin onu aradığını söyler. Sonra annesini üzmemek, onu kırmamak için eve geri döner, annesinden çıkıp gittiği için özür diler. Annesine telaşlanmamasını, onu bırakıp bir yere gitmeyeceğini söyler.

¹⁸⁰ Saide Zünnunova, s.126.

¹⁸¹ Saide Zünnunova, s.128.

¹⁸² Saide Zünnunova, s.129.

¹⁸³ Saide Zünnunova, s.128.

Geçmiş dönemlerde Nizam ve ailesi, Lütfihan ile aynı mahallede yaşarlar. Lütfihan'ın oğlu Sadık ile Nizamcan yakın arkadaştır. İki arkadaş birbirleri ile daima yardımlaşır, birbirlerini severler.

Nizam'ın babasına hastalığa nedeniyle erken yaşta emekli maaşı çıkar. Annesi iş yerinde çalışır, iş sonrası dikiş işleriyle meşgul olur. Nizam, çocuklarının en büyüğüdür, erkek ve kız kardeşi vardır. Babası hastalığı sebebiyle kısa bir zaman içinde ölür. Annesinin üzüntüsü karşısında Nizamcan annesine destek olur. Bir gün annesi ona sokağa çıkıp oynamasını söyler. Nizamcan, babası öldükten sonra ilk defa sokağa oynamaya çıkar. Sokağa çıktığı sırada arkadaşı Sadık'ın birileriyle kavga ettiğini görür. Kavgaya karışarak arkadaşı ile birlikte çocukları döverler. Kavgadan sonra güle oynaya Sadıkların evine giderler. Nizam eve döndüğünde, kavgayı duyan annesi Bahri hala oğluna kızarak onu azarlar. Nizam annesi ona kızdığı için eve girmeye çekinerek Sadıkların evine gider. Sadıkların evine vardığında üzgün olduğunu, annesinin kendisine kızdığını Lütfihan'a söyler. Lütfihan kendisine laf arasında, 'Annesizliğin yetmedi, Allah babanı da ayırdı.' der. Nizamcan duydukları karşısında adeta şok olur. Lütfihan kendisine annesinin bebekliğinde öldüğünde, Bahri halanın üvey annesi olduğunu söyler. Nizam duydukları karşısında ağlayarak annesinin yanına gider, ona kendisini neden kandırdığını sorar. Annesi durum karşısında şaşırarak yalan olduğunu, onu kendisinin doğurduğunu, annesi olduğunu söyler. Nizam annesinin ağlama ve yakarmalarına bakmadan evden çıkıp gider. Arkadaşı Sadık onu bularak kendi evlerine getirir, durumu anlayan Bahri hala Sadıkların evine gider fakat Nizam'ı saklarlar ve orada olmadığını söylerler. Nizam, saklandığı odadan annelerinin ağlamalarını duyar fakat odadan çıkmaz. Sabah olduğuna Nizam ile Sadık pazara çıkarlar. Nizam'ın pazarda olduğunu annesine söylerler. Annesi pazara gelerek neden okula gitmediğini sorar ve orada tartışmaya başlarlar, Nizam oradan kaçarak uzaklaşır, annesi olanlar karşısında çok üzülür. Bahri hala akşamüstü tekrar Sadıkların evine gider. Orada, Nizam'ı kendi çocuklarından ayırmadığını, ona baktığını söyler. Zamanı geldiğinde Nizam'a herşeyi anlatacağını, yaşı küçük olduğundan dolayı uygun zamanı beklediğini söyler. Nizam annesinin üzüntüsüne dayanamayarak saklandığı yerden çıkar ve annesi ile birlikte kendi evlerine gider.

Nizam ve annesi eve geldikten sonra annesi ona herşeyi anlatır. Nizam olayların farkına vararak annesinin onun için yaptıklarını, kardeşleri ve kendisine beslediği sevgiyi düşünerek ona hayranlık duyar. .

1.11.3. Kişiler

Hikâyede kişiler kadrosu Nizam, Sadık, Lütfihan, Bahri hala ve Nizam'ın iki küçük kardeşinden oluşur. Anlatıda kahramanlar daha çok karakteristik özellikleri ile karşımıza çıkar.

Nizam: Kardeşlerinin en büyüğüdür. Nizam altıncı sınıfa giderken babası hastalığı nedeniyle vefat eder. Bir gün Nizam arkadaşı Sadıkların evine gittiğinde, Sadık'ın annesi Lütfihan'dan evlatlık olduğunu öğrenir. Lütfihan kendisine annesinin bebek yaşta öldüğünü, annesinin üvey olduğunu söyler. Nizam öğrendiklerinin etkisiyle derin bir üzüntü, dehşete kapılır. Olaylar karşısında Sadıkların evinde saklanır, evine gitmez. Sonunda annesinin ağlamalarına dayanamayarak annesi ile birlikte evine gider ve içten içe annesini ne kadar sevdiğini, annesinin kendisine ne kadar değer verdiğini anlar. Anlatıda kahraman, olayların karşısında geliştirdiği duyguları ile ön plâna çıkar.

Bahri Hala: Nizam'ın üvey annesidir. Bahri hala Nizam'ın babası ile evlendiğinde, onun sekiz aylık olduğundan bahsedilir. Nizam'ın babasına erkenden hastalığı sebebi ile emekli maaşı çıkar, evde yalnızca annesi çalışır. Kahramanın iş yerinden bahsedilir fakat tam olarak nasıl bir iş yaptığı hakkında bilgi yoktur. İş sonrası kadın elbiseleri dikiği anlatılır hikâyede. Nizam dışında, iki çocuğu daha vardır Bahri halanın. Bahri hala, hikâyede vefakârlığı, sevecen tavrı, mülayimliği ile ön plâna çıkar. Nizam öz çocuğu değildir fakat onu kendi çocuklarından ayırmaz.

Lütfihan: Sadık'ın annesidir. Nizamların oturdukları eski mahalledeki komşularıdır. Anlatıda Lütfihan hakkında bilgi verilirken, kahramanın Nizam'ın yaşadıkları ile aklında kalan olumsuz tarafından bahsedilir. Nizam'ın nazarında Lütfihan, küçükken ona annesinin üvey olduğunu söyleyerek düşüncesiz davranan, onu üzen ve öfkeliendiren kötü bir insandır. *'Küçücük kalbine ne kadar ızdırap, ne kadar hayal kırıklığı doldurmuştu. O zaman bebektir. Gerçeği bilmemezlik onun çocukluk bahtıydı. İşte o bahttan mahrum bırakmıştı onu bu kadın. Eğer şimdi öğrenseydi, kesinlikle, ne kadar da çile çekse de Bahri teyzeyi o zamanki kadar üzmezdi'*¹⁸⁴

Anlatıda yer alan diğer kahramanlardan biri de Sadık'tır. Sadık hakkında detaylı bulunmamaktadır. Nizam'ın yakın arkadaşı olduğu, Nizam'ın kendisinde bağ- bahçe

¹⁸⁴ Saide Zünnunova, s.128.

işlerinde yardımcı olduğu bilinir. Alım- satım işleriyle uğratığı hakkında bilgi verilir. Sadık'ın babası ve Nizam'ın kardeşleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1.11.4. Mekân

Hikâyede anlatıcı tarafından seçilen mekânlar, açık ve kapalı mekânlar. Anlatıcı tarafından detaylı mekân tasvirleri yapılmamıştır. Anlatıda mekân diğer unsurlara göre daha arka plândadır.

Nizam enstitü dönüşü eve gelir, evde misafirlige gelen Lütfihan ile karşılaşır, karşılaşma sonucunda Nizam eski yaşanan günleri hatırlar. Nizam ile annesinin bir mahallede yaşadıklarından bahsedilir. Nizam bir gün sokakta oyun oynamaya çıkar, Sadık'ın caddede çocuklarla kavga ettiğini görür ve kavgaya karışır. Arkadaşı ile çocukları dövdükten sonra ikisi eve gelirler. Nizam'ın annesi kendisini azarladığı için Sadıkların evine gider. Üzülüp, ağlaması üzerine Sadık'ın annesi ona üvey olduğunu orada söyler. Caddede yaşanan olay sonrası Nizam gerçeği öğrenir.

1.11.5. Zaman

Hikâye adın da anlaşılacağı üzere olayın yaşanmış olduğu geçmiş tarihte ve anlatı zamanı içerisindeki mevsim, sonbahardır. *'O zamanda güz, tam üzümlerin olgunlaştığı zamandı. Sabahleyin Lütfihan bir leğen üzümü onun başının üzerine koyup, Sadıkla birlikte pazara gönderdi¹⁸⁵.'*

Hikâyede vaka zamanı ve anlatma zamanı arasında geçen bir süre vardır. Nizam'ın babasını kaybettiği dönem, o zamanlar da yaşadıkları mahalleden bahsedilir. Hikâyede ön plâna çıkan asıl konu, Nizam'ın çocukluk döneminde yaşadığı olaylardır. Anlatı içerisinde olayların ne zaman yaşandığı bilinmez, net bir tarih ya da ay, gün gibi kavramlar yoktur *'Şimdi akli fikri olan büyük bir gençti. O zamanlar da bebektir.¹⁸⁶*

1.11.6. Tema

O zaman da sonbahardı hikâyesinde tema, çocukluk döneminde yaşanan tramvaların zaman geçse dahi kişinin üzerinde etkisinin sürebileceğidir. Anlatıda Nizam'ın çocukluk döneminde yaşadığı, hayatındaki gerçekle yüzleştiği olay anlatılır.

¹⁸⁵ Saide Zünnunova, s.126.

¹⁸⁶ Saide Zünnunova, s.123.

Çocukken Lütfihan'ın kendisine annesinin öldüğünü, Bahri halanın aslında üvey annesi olduğunu söylemesi üzerine annesini yalan söylemekle suçlar Nizam. Duydukları karşısında dehşete kapılır. Annesinin durumu açıklamasına izin vermez, bir süre arkadaşının evinde kalır. Bir süre sonra annesinin kendi için yaptıklarını düşününce annesinin ağlamalarına, yalvarmalarına dayanamayarak evine geri döner. Aradan yıllar geçse bile Lütfihan'ı gördüğünde çocukluğunda bu kadın yüzünden kötü günler yaşadığını hatırlar ve öfkelenir.

Hikâyede aynı zamanda yazar tarafından gelenek ve göreneklere de dikkat çekilir. Lütfihan Nizam'ların evine geldiğinde, Nizam daha önce yaşananlar nedeniyle tepkili davranır. Annesi ona evine gelen insana sert konuşmamasını, misafire selam vermemesinin adaptan olmadığını söyler.

1.12. VEFA HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.12.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Vefa hikâyesi kahraman bakış açısıyla yazılmıştır. Hikâyenin anlatıcısı kahramanlardan biridir. Kahraman bakış açısında anlatıcı kendi yaşadığı olayları, kendi duygu ve düşüncelerini katarak okuyucuya aktarır. Anlatıcı bu bakış açısında, kendi dil ve üslubunu kullanır *‘Özü gereği ‘dar’ ve ‘sınırlı’ imkânlar sunan bir bakış açısıdır bu. Çünkü olayların merkezinde bulunan ve anlatım sorununu üstlenen “ben-an- latıcı” her şeyi görme, bilme, sezme gücüne sahip değildir: O, normal bir insan gibidir; görebildiğini görür, bilgisi kültürel düzeyine göredir, sezme gücü ise sınırlıdır.*¹⁸⁷

*‘Ben bu adamı en soğuk kışta da yazın sıcağında, baharın güzelliğinde, sonbaharın duru günlerinde de bu caddeden geçtiğini gördüm*¹⁸⁸

Hikâye anlatıcısı, hem kendisi hemde anlatıdaki diğer kahraman ve geçmiş zaman hakkında bilgi verirken Özetleme tekniğinden yararlanır. *‘Bu adamı ilk defa gördüğüm zamanlarımda ben genç kızdım. O, o zamanlarda kırk- kırk beş yaşlarındaki boyu posu yerinde, saçı sakalı kapkara, omuzları geniş, çok yakışıklı biriydi.*¹⁸⁹

¹⁸⁷ Mehmet Tekin, s.49.

¹⁸⁸ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁸⁹ Saide Zünnunova, s.107.

Anlatıcı tarafından gözlemlenen çevreye ve şahsa ait bilgiler verilen, Tasvir tekniğinin kullanıldığı görülür. Çevre ve şahıs betimlemesi yapılırken kullanılan ifadeler, anlatıya canlılık ve inandırıcılık katar. *‘Sabahleyin yağmur yağmış, henüz güneş ışığı geçmeyen toprağı çamurlaştırmış, bembeyaz bulut harmanları güneşi kaplamış, dört bir tarafta. Duvar kenarları da yumuşayıp dökülmüş gibi. Bu adamın ayağında mesti-ayakkabısı, üstünde eski püskü, fakat temiz giyimi, ayağının dibinde işte o bembeyaz kabarık tüylü köpek.*¹⁹⁰

Anlatı genelinde, İç Monolog yöntemi tercih edilmiştir. Anlatıcı, kendi kafasında şekillendirdiği duygu ve düşüncelerini, kendi iç dünyasını okuyucusuna aktarır. *‘Neden o adam yok? Önceden mi gitmişti, diye düşünüyordum. Sonbahar da geçti. Kışın soğuk günleri başladı. Kar yağıyordu. Ama yer çamur. Yağan kar eriyordu. Sisli vakitti. İşten dönerken, siyah palto giyen cüsseli bir genç bembeyaz bir şeyi kucaklayarak önümden geçip gitti. Onunla yüz yüze geldiğimde ben onun kucagındakinin bembeyaz tüylü köpek olduğunu gördüm. Yüreğim cız etti.*¹⁹¹

Anlatıda Bilinç akımı tekniğinden de yararlanıldığı görülmektedir, kahramanlardan birine ait duygu ve düşünceler anlatıcı tarafından gözlemlenerek anlatılır. *‘Onun o andaki yüz ifadesini gören insan asla onu unutamazdı. Gerçi yere bakarak gitse de onun gözlerindeki derin üzüntüyü sezerdim*¹⁹².

1.12.2. Olay Örgüsü

Hikâyenin anlatıcısı, hikâyenin kahramanlarından biridir. Olaylar, anlatıcının bakış açısından bize aktarılır. Vefa hikâyesinde yer alan olay, kahramanın kendi hayatının bir kesitinden aldığı hikâyedir. Anlatıcı olan kahraman, hikâyedeki yaşlı adam ile her pazar karşılaştığını, gözlerinden üzüntüsünün olduğunu, yanında küçük bir köpeği olduğunu anlatır.

Anlatıcı kahraman, geçmişte yaşlı adamı ilk gördüğünde genç kız olduğunu, onun ise 45 yaşlarında olduğundan bahseder. Kadınların, yaşlı adamın eşinin mezarına gittiğinden bahsettiklerini duyduğunu anlatır başkahraman. Yıllar geçtikten sonra yaşlı adamın neden üzüntü içinde olduğunu anlar anlatıcı. Olaya göre yaşlı adam eşini severek

¹⁹⁰ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹¹ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹² Saide Zünnunova, s.107.

evlenmiş, aradan zaman geçtikten sonra genç gelin ilk çocuğunu dünyaya getirdiğinde vefat etmiş. Yaşlı adam oğlunu kendisi büyüttmüş. Yıllar geçtikten sonra adam yaşlandığında kendisine emekli maaşı çıkmış, anlatıcının bulundukları caddeden hep geçtiği görülürmüş, Yıl boyu eşinin mezarından çiçeklerin eksilmediği, kadınların kendi eşlerine onu örnek gösterdiğini anlatılır. Yaşlı adamın hikâyesinin Ferhat ile Şirin'in hikâyesinden daha fazla olduğu anlatılır.

Anlatıcı yaşlı adamı son kez ilkbahar günlerinde gördüğünü bir daha onu göremediğini anlatır. Bir kış günü anlatıcı kahraman, işten dönerken onun oğlunu önünden geçip gittiğini, yalı adamın köpeğinin kabristana gittiğini görür. Oğlunu babasına benzetir ve kaderi babasının kaderi gibi olmaması için dua eder anlatıcı.

1.12.3. Kişiler

Vefa hikâyesin şahıs kadrosu oldukça dardır. Olayı aktaran kahramanlardan biridir ve yaşlı adamın hayatı hakkında bilgilendirme yapılır. Aynı zamanda yaşlı adamın oğlu ve vefat eden eşinden bahsedilir. Yaşlı adamın oğlunun babasına benzediği anlatılır. Kahramanların herhangi birine ait isim bilgisi yoktur. Yaşlı adam hakkında bilgi verilirken geçmiş dönemdeki 45 yaşındaki ve içinde bulunulan zamandaki hali kıyaslama yapılarak okuyucuya aktarılır. 'O, o zamanlarda kırk- kırk beş yaşlarındaki boyu posu yerinde, saçı sakalı kapkara, omuzları geniş, çok yakışıklı biriydi.'¹⁹³

'Şimdi onun omuzları küçülmüş, ama yüzünde çoğu ihtiyarlarda olan nur, acayip bir yumuşaklık, hazine ile paklığın bir araya geldiği tuhaf bir güzellik görünüyordu.'¹⁹⁴

'Bu adamın ayağında mesti-ayakkabısı, üstünde eski püskü, fakat temiz giyimi, ayağının dibinde işte o bembeyaz kabarık tüylü köpek. Rengi kırılmış gibi görünüyordu gözüme. Adımları da daha yavaş, boyu da daha eğrilmiş gibi göründü'.¹⁹⁵

Anlatıcı kahraman tarafından, yaşlı adamın psikolojik durumuna dair bir değerlendirme yapıldığı görülür hikâyede. Yaşlı adamın kalbindeki üzüntünün nedeninin anlaşıldığı, eşi öldükten sonrada sevgisine sadık kaldığı anlatılır. 'Bu adamın destanı Ferhat ile Şirinden daha fazla. Fakat şairin kalemine yakalanmamış henüz. O gençliğinin

¹⁹³ Saide Zünnunova, s.107.

¹⁹⁴ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹⁵ Saide Zünnunova, s.108.

*tertemiz hislerine sadık kaldı, kendi inandığı, kendi sığındığı işte bu hislerini çığnemedi*¹⁹⁶.

1.12.3. Mekân

Kahraman bakış açısıyla yazılan *Vefa* hikâyesinde mekân olarak seçilen yer, sokaktır. Anlatıda açık mekânlar seçilerek hikâyeye yerleştirilmiştir. Yaşlı adam ile sürekli sokakta karşılaştığından, onu sokakta gördüğünden bahseder anlatıcı. Kahraman tarafından mekâna ait tasvir yapılmamıştır, mekân unsuru hikâyede arka plândadır. *‘Ben bu adamı en soğuk kışta da yazın sıcağında, baharın güzelliğinde, sonbaharın duru günlerinde de bu caddeden geçtiğini gördüm*’¹⁹⁷

Yaşlı adamın eşi öldükten sonra sürekli mezarına gittiğinden ve mezarın bakımını yaptığından bahsedilir. *‘Mermer taş örülen mezarın etrafında yıl boyunca reyhan ve çiçek eksilmiyordu. Onları bu adam taşıyordu, bu adam süpürüp temizliyordu*’¹⁹⁸

1.12.4. Zaman

Vefa hikâyesinde zaman kavramı belirsizdir, kesin bir tarih ya da olayların kaç yıl öncesinden yaşandığı ya da olayların üzerinden ne kadar bir zaman geçtiği bilinmez. Anlatıcı, genç kız iken yaşlı adamı ilk kez gördüğünü, o zamanlar onun kırk beş yaşlarında olduğunu söyler ve içinde bulunan zaman diliminde yaşlı adamın görünüşe dair eskiye nazaran kıyaslama yapar, onun yaşlandığını dile getirir, tarih belirsizdir. *‘İşte, yıllar geçti. Önceleri bu adama öylesine bakardım, şimdi ise kalbindeki bütün derdini hissederek yanından geçiyorum.*’¹⁹⁹

Anlatıcı yaşlı adamı her Pazar günü gördüğünü, son olarak ilkbahar günlerinde gördüğünü söyler. Aradan mevsimlerin geçtiği, bir daha yaşlı adamı göremediğinden bahseder anlatıcı. Hikâyede gün, ay, yıl gibi kavramlar bulunmamaktadır. *‘Neden o adam yok? Önceden mi gitmişti, diye düşünüyordum. Sonbahar da geçti. Kışın soğuk günleri başladı. Kar yağıyordu. Ama yer çamur. Yağan kar eriyordu. Sisli vakitti.*’²⁰⁰

¹⁹⁶ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹⁷ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹⁸ Saide Zünnunova, s.108.

¹⁹⁹ Saide Zünnunova, s.129.

²⁰⁰ Saide Zünnunova, s.129.

1.12.5. Tema

Vefâ hikâyesinde yazar tarafından işlenen konu, aşktır. Hikâyenin kahramanlarından biri olan anlatıcı, diğer kahraman hakkında bilgi verirken şahit olduğu olayları okuyucuya aktarır. Kahramanın eşi öldükten sonra da kendi sevgisine sadık kaldığı, sürekli eşinin mezarına gittiği anlatılır. Anlatıcı, kahramanın aşkı hakkında yorum yaparken, Türk Edebiyatı'nda destanlaşmış bir aşk hikâyesi olan Ferhat ve Şirin aşkıdan daha destansı olduğunu söyler. ' *Bu adamın destanı Ferhat ile Şirinden daha fazla. Fakat şairin kalemine yakalanmamış henüz. O gençliğinin tertemiz hislerine sadık kaldı, kendi inandığı, kendi sığındığı işte bu hislerini çiğnemedi.* ' ²⁰¹

1.13. BU EVİN HANIMI HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.13.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Bu Evin Hanımı hikâyesinde, Tanrısal bakış açısı tercih edilmiştir. Anlatıcı olaylara ve kahramanların düşüncelerine hâkim, olayları bilen ve aktaran kişidir. ' *Ne yapsa da erkek çocukları bunlar! Yine de zavallı çocuklar yemek pişiriyor, bulaşık, çamaşır yıkıyorlar. Ütü de yapıyorlar. Ümrinisa nine kiracı öğrenci gençler hakkında böyle düşünüyordu. Gâh sinirlenip, gâh sevgisi kabarıp her geldiğinde avludaki dağınıklığı toparlayıp, gençlere kendi eliyle yemek pişirip yedirirdi.* ' ²⁰²

Tasvir tekniğinin anlatı geneline yerleştirildiği hikâyede, doğaya ait unsurların ön plânı çıkarıldığı görülmektedir. ' *Bahar geliyor. Bembeyaz bulutları rüzgâr dağıtıyor. Gökyüzünün gönüllere nur doldurduğu şeffaf rengi görünüyor. Güneşin sıcaklığı nemli topraktan, ıslanmış çayırlardan buhar çıkarıyor. Ağaçların gövdesi de yeşillenmişti.* ' ²⁰³

Anlatıcı tarafından, hikâyenin uzun sıkıcı cümlelerden kurtarılması ve metnin ivme kazanması adına Diyalog yöntemine sıkça başvurduğu görülmektedir.

- *Doğramayınız, yeterli.*
- *Nedenmiş? Hadi, Ayşe nine, alın.*
- *Her hafta gelecek misiniz? Çocuklarınız da vefasız galiba.*

²⁰¹ Saide Zünnunova, s.108.

²⁰² Saide Zünnunova, s.109.

²⁰³ Saide Zünnunova, s.109.

- *Hayır.*
- *Yaşlanınca rahat bıraksınlar artık. Öbürü çekip, diğeri sürüklerse, bu nasıl olur? Bir de hepsi okumuş, anlayan çocuklar!*²⁰⁴

Tanrısal bakış açısıyla kaleme alınan hikâyede anlatıcı, Geriye Dönüş tekniği ile vaka zamanı dışına çıkarak kahramanların geçmiş hayatları hakkında bilgi verir. Geriye dönüş tekniği ile Özetleme tekniği bir arada kullanılır. *'Onu çok erken yaşta evlendirmişlerdi. Daha yeni birisinden hoşlanmış gibi olmuştum ama kendisi nerede olduğunu bilmiyordu. Ona sormadılar bile. Eşi Atacan ailede ortanca oğul olup, şefkatli, az konuşan ama çalışmayı seven gençti. Kayınpederi tabiplikle uğraşır, her türlü bitkilerin faydalarını iyi bilir, kendi yakınlarına rahatça ilaç verirdi.*²⁰⁵

Hikâye başkahramanı Ümrinisa nine hakkında bilgi verilirken, yazar kahraman ile okuyucu arasından çekilir, sözü kahramana bırakır, İç diyalog yöntemi kullanılır, kahraman kendi düşüncelerini dışa vurmaksızın soru- cevap şeklinde kafasında analizler yapar. *'Doğru, hükümette çalışmamıştı. Ama hükümete iyi evlatlar terbiye edip vermişti. Bu yerini tutmaz mı? Yedi çocuğu terbiye etmek kolay mı oldu? Eğer bunların biri serseri olsaydı, hükümete, insanlara çok sorun yaratırdı.*²⁰⁶

Yazar diğer hikâyelerinde olduğu gibi *Bu Evin Hanımı* hikâyesinde de kahramanların aklından geçen duygu ve düşünceleri, Bilinç Akımı tekniğini kullanarak ve kendi düşüncelerini de katarak okuyucuya aktarır. *'Önemli olan para mı? İyi olsunlar, dedi. Böyle dedi ama kalbinin bir kenarı kanıyordu*²⁰⁷

1.13.2. Olay Örgüsü

Baharın gelmesiyle birlikte Ümrinisa nine avluda temizlik yapmaya başlar. Ümrinisa nine, evinde kiracı olan erkek öğrencilerinde çamaşırlarını toplar, onlara yemek yapar, bulaşıklarını yıkar. Ümrinisa her perşembe günü kendi evine gelir, diğer günler çocuklarında kalır. Ümrinisa, avluda temizlik yaparken aynı zamanda çay demler, o sırada dostu Ayşe nine gelir. Ayşe nineyi evine davet ederek ona çay ikram eder. Evde sohbete başlarlar, çocukları hakkında konuşurlar. Ayşe nine ise onlara ayıracağı vakit

²⁰⁴ Saide Zünnunova, s.130.

²⁰⁵ Saide Zünnunova, s.132.

²⁰⁶ Saide Zünnunova, s.131.

²⁰⁷ Saide Zünnunova, s.131.

kadar zamanında çalışsaydı emekli olacağını dile getirir Ümrinisa nineye. Ümrinisa nine söylediği laftan hoşlanmayarak paranın önemli olmadığını söyler kendisine. Ümrinisa nine düşünceye daldığı sırada, Ayşe nine söylediğinden pişman olur, onu akşam misafirlğe davet eder. Ümrinisa da evinde olacağını, kendisinin gelmesini söyler. Dostunu evine yolcu ettikten sonra yemek yapmaya koyulur, Ayşe ninenin söyledikleriyle akıllı meşgul olur fakat kendi hayatından, geçmişinden razı olduğunu düşünür. Geçmişte kendisi okuyamamıştır, çocukları fazla olduğu için ev işleriyle meşgul olmuştur ancak onlar iyi bir yere geldiği için mutludur. Nine, çocuklarının daima mutlu olması için dilekte bulunur.

Ayşe nine gittikten sonra eve Ümrinisa nine'nin kiracısı olan erkek öğrenciler gelir. Erkek öğrenciler, Ümrinisa Nine'yi görünce sevinirler. Ümrinisa nine her geldiğinde etrafı toplar, temizler, çocuklara yemek yapar. Nine yemek yapmaya başlayınca tencere için ateş yakar öğrenciler. Yemek hazır olduğunda Ayşe nine gelir, sofraya kurulur ve yemeğe otururlar. Ayşe nineyi yemek sonrası torunu eve çağırır, Ümrinisa nine ile vedalaşarak evine gider. Sabah olduğunda ise, Ümrinisa kapısını kilitler ve çocuklarından birinin evine döner.

Ümrinisa nine komşusu geldikten sonra geçmiş yaşantısını düşünür. Ümrinisa, genç yaşta evlendirilir, eşi Atacan ailenin ortanca çocuğudur, babası onun okumuş olmasını çok ister, eğitime önem verir. Ümrinisa ile evlendikten sonra Atacan yirmialtı yaşında doktor olur. Fatma ve Zehra kızları okula gittiğinde, kendisi de okuma bilmeyenler için açılan mektebe gider. Ümrinisa nine akşamları kitap okur, gündüzleri ev işleriyle meşgul olur. Çocukları çoğaldığında okulunu devam ettiremez fakat çocuklarının ve eşinin mutluluğu kendisine daima güç verir. Eşi öldükten sonra uzun süre kaynanası ile birlikte yaşar Ümrinisa nine.

1.13.3. Kişiler

Hikâye başkahramanı Ümrinisa ninedir, anlatıda olay örgüsü onun etrafında şekillenir. Anlatı konusu karakterin kısa biyografisidir. Ümrinisa ninenin genç yaşta evlendirildiğinden bahsedilir, eşi Atacan'dır. Atacan evin ortanca oğludur, evlendikten sonra yirmi altı yaşındayken eşi doktor olur. Kendisi de okuma yazma öğrenmek için okula başlar. Çocukları çoğaldığı zaman okulunu devam ettiremez, ev geçimi ile uğraşır. Yedi çocuğu olduğu hakkında bilgi verilir anlatıda. İsimleri bilinen çocukları Fatma,

Zehra, Zühre, Şekerhan'dır. Diğer çocuklarına ait herhangi bir bilgi yoktur. Eşi Atacan öldükten sonra Ümrinisa nine, kaynanası ile yaşar. Kaynanası diğer gelinlere nazaran kendisini çok sever.

Hikâyede kahramanın sevecen, şefkatli ve fedakâr tavırları dikkat çeker. Yaşlılığında evinde kalan kiracı öğrencilere destek olur, onların çamaşırlarını yıkar, yemeklerini yapar.

Anlatıda yer alan diğer kahramanlardan biri de Ayşe nine'dir, Ümrinisa ninenin dostudur. Yalnızca uzun boylu, zayıf olduğu yönünde fiziksel özelliğine değinilir hikâyede. Ümrinisa nine dışında hikâyede diğer kahramanlara ait detaylı bilgi bulunmamaktadır. Kahramanlar anlatı içerisine parça bütünlüğünü bozmayacak şekilde, anlatılanları destekler nitelikte yerleştirilmiştir.

1.13.4. Mekân

Bu Evin Hanımı hikâyesinde anlatının başladığı yer kahramanın kendi evidir. Anlatıcı tarafından mekâna betimlemeler yapıldığı görülür. Ev ve evin avlusu hakkında yapılan betimlemelerde çevre, okuyucunun gözü önünde canlandırılacak şekildedir. Evin uzun süre boş kalmasından dolayı evin havasız kaldığından bahsedilir. 'Şimdi de avlunun tozlanmış yerlerini, kapı önünü süpürdü. Çay otlarını da temizleyip, yerin bir kenarını kazıyıp gömdü. Halattaki çamaşırları silkeleyip yeniden astı. Ocakbaşını temizledi. Fırın borusu çıkan pencereden gençlerin evine baktı. Masa üstünde kitaplar dağınık duruyordu. Ekmek, çaydanlık, piyale de bura da. Yatak kenarına pantolon, gömlekler asılı.'²⁰⁸

1.13.5. Zaman

Tanrısal Bakış açısıyla yazılan hikâyede zaman kavramı net değildir. Ümrinisa ninenin yaşlılık zamanından bahsedilir, kahramanın yaşı bilinmemektedir. Ümrinisa ninenin her Perşembe evine gelerek, evini derleyip topladığı, evinde kalan öğrencilere de yardımcı olduğu anlatılır. 'Ümrinisa nine, hangi çocuğunun evinde olursa olsun her Perşembe günü kendi evine gelirdi'²⁰⁹

²⁰⁸ Saide Zünnunova, s.129.

²⁰⁹ Saide Zünnunova, s.133.

Hikâye başlangıcında mevsimin, baharın yaklaştığı bir zaman aralığı olduğu anlatılır. Burada zamanın sembolik bir işlevi vardır. Bahar insanlara canlılık, tazelik, yeni başlangıçlar, güzellikler çağrıştırır.’ *Bu mevsim gençlerin gönlüne aşk getiriyorsa, yaşlıların gönlündeki hatıraları diriltiyor, gayretlerini uyandırıp, ruhları hafıflemiş gibi oluyordu.*²¹⁰

Hikâyede akşam yemeği için bir araya toplanıldığı, öğrenciler, Ümrinisa ve Ayşe ninenin yemek yediği zaman dilimi hakkında bilgi verilir. ‘*Gün batıp, hava serinlemiş olsa da vücudu etkilemez, hoş a gidilen soğuktu. Bunun için pencere de kapı da açıldı*’²¹¹.

Anlatıcı tarafından zaman kavramlarına ilişkin kesin ifadeler bulunmamaktadır. Geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı hikâyede yazar, anlatı zamanı dışında kahramanların geçmişine döner. Ümrinisa ninenin erken yaşta evlendirildiği, eşinin yirmi altı yaşında doktor olduğu, eşi öldükten sonra bir süre kaynanası ile yaşaması gibi olaylar aktarılır ancak olayların ne zaman yaşandığı bilinmez.

1.13.6. Tema

Bu Evin Hanımı hikâyesinde anlatıcı tarafından işlenen konu anne sevgisidir. Anlatıda, çocuklarının ve ailesinin mutlululuğu için fedakârca davranan bir karakter karşımıza çıkar. Ümrinisa nine, ev geçimi ve çocuklarının bakımı nedeniyle okula devam edemez, ev işlerinin kendisini çok yormasına rağmen çocuklarının gülüşü, mutluluğu kendisine güç verir. Ümrinisa daima çocuklarının iyi olmasını diler. Kendisi çalışıp emekli olamamasına rağmen, iyi evlatlar yetiştirdiğini, hükümete faydalı olduklarını, paranın önemli olmadığını söyler. Ömrünü, güzelliğini, sevgisini çocuklarına harcar Ümrinisa. Başkahraman Ümrinisa burada Özbek kadınlarının çalışkanlığını, karakterini yansıtır.

Anlatıda tema konu dışında yan konular da yer alır. Eve misafir geldikten sonra sofr a kurularak misafire ikramlar yapılması, misafirin eline su dökölüp havlu verilmesi toplum içerisinde yer alan geleneklerden biridir. Anlatıcı, aynı zamanda ‘İs çıkarma’²¹²

²¹⁰ Saide Zünnunova, s.130.

²¹¹ Saide Zünnunova, s.134.

²¹² İs Çıkarma: Özbekistan’ın birçok yerinde is çıkarma olarak bilinen bir uygulama vardır. Yağ, tavada yanıcaya kadar kızdırılır ve yanmış yağın kokusundan ölümlerin ruhlarının istifade edeceğine inanılır. Aslında bu doğrudan ata kültüyle ilgili genel bir uygulamadır. (Bk.) Hüseyin Baydemir , *Özbekistan’da Ölüm Adetleri*, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, S. 4/8, 2009, s.664.

törenine dikkat çeker. İs çıkarma, daha önce bulunulan evde yaşamış ve ölen kişilerin ruhları için yapılan bir törendir. Ölen kişilerin ruhlarını memnun etmek için yapılır.

1.14. ANA BAĞRI HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.14.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Tanrısal Bakış Açısı ile yazılan *Ana Bağrı* hikâyesinde anlatıcı, tüm olaylara hâkimdir, her şeyi bilir ve görür. Anlatıcı olayları dışarıdan gözlemler, kahramanların yaşadıklarını ve içinde bulundukları durumları bilir. *'Böyle havada hastalanmak çok kolaydı. Aklına bu düşünce geldi ve Munis teyzenin yüreği birden telaşlandı. Torunları üşütüyor mu acaba? Radyoda dediklerine göre, o taraflarda da hava kuru. İnşallah, iyidirler.'*²¹³

Anlatıcı tarafından olaylar aktarılırken anlatıcı, vaka zamanı dışına çıkar, Geriye Dönüş tekniği ve Özetleme tekniğini bir arada kullanarak geçmişten bilgiler verir. *'İlk işe girdiğinde çok gençti. Bu yerde saçı ağırıp, bu yerde yüzü buruşmuştu. Daha yeni bu yerden emekli oldu. Ama yine de bir ayağı orda. İnsanlar ile görüşüp, hesap makinesi sesini işitmezse, rahatlayamazdı. İş yerinden uzaklaşırken, en kıymetli bir şeyi bırakıp gidiyormuş gibi yüreği acıyordu. Gerçekten hepsi geçti gitti...'*²¹⁴

Yazar hikâye içerisinde sözü kahramanlara bırakır, kahramanların aralarında geçen konuşmalar, Diyalog yöntemi kullanılarak olduğu gibi aktarılır. Aynı zamanda kahramanlar arasında geçen konuşmalardan mekâna ait tasvirler de yapıldığı görülür.

'- Geldiniz mi? Çok üşümüşsünüzdür.

- Kar yağsa, böyle olmazdı, dedi gençlerden biri. Onlar acaleyle sağ taraftaki küçük odaya yürüdüler ve lambayı yaktılar. Sıcak oda düzenli ve temiz, yıkanıp ütülen gömlek ile elde dikilen küçük çiçekli mendil yatak kenarında bırakılmıştı.

- Teyzemiz soba yakmış.

*- Çamaşır da yıkamış.'*²¹⁵

²¹³ Saide Zünnunova, s.104.

²¹⁴ Saide Zünnunova, s.105.

²¹⁵ Saide Zünnunova, s.105.

Anlatıcı hikâye başkahramanı olan Munis teyze'nin aklından geçenleri, düşünceleri ve hissettiği duyguları bilir, İç Çözümle yöntemi ile kahramanın ruhsal durumu, aklından geçenler okuyucuya aktarılır. *'Böyle günde bırakıp giderse, nasıl olacak. Anneleri uzakta... Munis teyze bu gençlerin yerinde kızını düşündü ve birden kararını değiştirdi. Hayır, şimdi gitmeyeceğim. Yine beş- on gün sabredecek. Sınavlarını geçsinler, ondan sonra, tamam, gidecek. Ertesi gün damadına mektup yazacak. Yakında geleceğim diyecek. Onlar da sevinirler.'*²¹⁶

İç Diyalog yönteminin kullanıldığı anlatıda kahraman, sanki karşısında birisi ile konuşuyormuş gibi, aklından geçenleri kendince muhakeme eder, kendi sorduğu soruları kendisi cevaplar. *'Bu, Munis teyzenin yerine gelen muhasebeci kadın. Çok cana yakın, çalışkan kadın. İşini de iyi biliyor. Yok, böyle büyük iş yerinin hesap kitabını yönetmek kolay mı? Ne yapsın, girsin mi? Daha yeni işe başlayan insanları meşgul edip ne yapacak? Seslerini duydu ya. Hepsi sağ salim, iyiler. Ne yapacak onları iki de bir rahatsız edip...'*²¹⁷

1.14.2. Olay Örgüsü

Ana Bağı hikâyesinde olay örgüsü başkahraman olan Munishan üzerine kuruludur. Munishan'ın tek kızı Naime'dir, torunları olduğundan bahsedilir. Munishan ile kızının birbine olan düşkünlüğü yüzünden kızı Naime evlendiğinde, damadı iç güveysi alır Munishan. Bir süre sonra damadı mühendis olduktan sonra eşinin işi gereği bereber kalamazlar. Naime ile eşi, annesini kendileri ile gitmesi için ikna etmeye çalışır, fakat Munishan çalıştığı iş yerini bırakmak istemez. Munishan, otuz yıllık muhasebecilik sonucunda emekli olsa dahi iş yerine uğrar, buradaki arkadaşlarıyla görüşür, hesap makinesi sesinin duymadan yapamaz.

Munishan tüm bunları düşünürken kapı çalar, evinde yaşayan öğrenciler gelir. Munishan öğrencileri Taşkent depreminden sonra evinde yaşamaya davet eder. Munishan çocuklara baktığında anneleri yanında olmadığı için onlara üzülmür ve şefkatli davranır, kızı uzakta olduğu için evinde kalan öğrencilerle avutur kendini.

²¹⁶ Saide Zünnunova, s.106.

²¹⁷ Saide Zünnunova, s.107.

Bir gün Munishan'ın damadından mektup gelir. Kendisini çok özledikleri için yanında yaşamak için davet ederler. Munishan kızı ve diğerlerini çok özlediği için hemen valizini hazırlar. Saat geç olduğu için çayını demler ve oturur. O sırada gözü gençlerin odasındaki ışığa takılır. Gençlerin sınav haftası olduğu için gitmemeye karar verir. Evinde kalan öğrencileri kendi çocuğu yerine koyarak düşünceli davranır. Öğrencilere sınav zamanı destek olmak adına, sınavları bittikten on beş gün sonra gitmeye karar verir. Sabah olduğunda öğrencilere su kaynatır, çaylarını demler. Kızına yazdığı mektubu göndermek için postaneye gider. Eve dönerken istemsizce iş yerine gider. İş yerindeki hesap makinelerinin, konuşan kişilerin sesini duyar. Burada herkesi tanır Munishan. İçeri girip girmemek arasında kararsız kalır. İçeridekilerin seslerini duyduğu, iyi olduklarını düşündüğü için onları meşgul etmemek adına iş yerinden uzaklaşır.

1.14.3. Kişiler

Anlatıda şahıs kadrosu oldukça dardır. Anlatı genelinde Munishan'ın biyografisine yer verilir. Munishan'ın kızı Naime, damadı ve torunlarının, evinde kalan öğrencilerin bahsi geçer. Kızı dışındaki diğer şahısların isimleri bilinmemektedir. Munishan hikâyede sevecen, iyi kalpli, mülayim ve düşünceli olması ile ön plâna çıkar. Evine aldığı erkek öğrencilere destek olur yemeklerini yapar, çamaşırlarını yıkar. Naimenin kendisini yanına çağırmasına ve onu özlemesine rağmen, öğrencilerin sınav haftası olduğu için öğrencilerin yanında kalır. Evinde kalan erkek öğrencileri kendi çocuğu gibi sever.

Munishan'ın dikkat çeken bir özelliği de çalışkan olması ve işine bağlılığıdır. Otuz yıllık çalışma hayatından sonra emekli olduğu, yine de iş yerine uğrayarak arkadaşlarıyla görüşmesi, hesap makinesi sesinin duymadan rahat edememesi hakkında bilgi verilir. *Çünkü Munishan gençliğinden beri alıştığı işi, otuz yıldan fazla muhasebeci olarak alıştığı iş yerini asla bırakıp gidemezdi. İlk işe girdiğinde çok gençti. Bu yerde saçı ağırıp, bu yerde yüzü buruşmuştu. Daha yeni bu yerden emekli oldu. Ama yine de, bir ayağı orda. İnsanlar ile görüşüp, hesap makinesi sesini işitmezse, rahatlayamazdı. İş yerinden uzaklaşırken, en kıymetli bir şeyi bırakıp gidiyormuş gibi yüreği acıyordu.*²¹⁸

²¹⁸ Saide Zünnunova, s.105.

1.14.4. Mekân

Ana Bağı hikâyesinde tercih edilen mekânlar kapalı mekânlardır. Anlatıda olaylar Munis teyzenin evinde gerçekleşir. Munis teyzenin evinde kiracıları olan erkek öğrenciler yaşamaktadır. Erkek öğrenciler ve Munis teyze arasında geçen diyaloglardan mekâna ait okuyucunun kafasında bir görüntü oluştuğu söylenebilir. Mevsim kış vakti olduğu için sürekli yanan soba ve üstünde kaynayan su, sıcak oda, yıkanıp ütülenmiş çamaşırlar olduğu anlatılır. *‘Dışarıda hala rüzgâr esiyor, soba borusundan çıkan dumanı bir anda avluya yayıp yine önüne takıp, bir yerlere getiriyordu. Soba üstündeki çaydanlığın kapağı şıkırdadı. Munis teyze küçük çaydanlığına çay demledi ve sandalyeye oturup hızlıca şekerini eline aldı. Gözü gençlerin penceresine takıldı. O odada hala lamba açık, eğilerek oturan gençlerden birinin gölgesi pencere perdesine düşüyordu.’*²¹⁹

1.14.5. Zaman

Hikâyede anlatma zamanı tahmini olarak 1966’lı yıllar sonrasındır. Hikâyede Munis teyze, Taşkent depremi sonrası erkek öğrencilere evinde kalması için teklifte bulunur ve öğrenciler onun evine yerleşir. Anlatma zamanı içerisinde olaylar anlatılırken, gençlerin eve yerleşmesi hakkında bu şekilde bilgi verilir. Erkek öğrencilerin eve ne zaman yerleştiği ya da eve yerleşmeleri üzerinden ne kadar zaman geçtiği hakkında net bilgi yoktur.

Anlatıda kış aylarının yarısına gelindiği, fakat henüz kar yağmadığı ve havanın çok soğuk olduğundan bahsedilir. *‘Kış akşamı olduğuna bakmadan, yıldızlar gökyüzünde parlıyordu. Soğuk rüzgâr çıplak ağaçların sallayıp, bir şeyleri şıkırdatıp, avluyu geziyordu. Kurumuş, kara susamış yerin tozunu kaldırıyor. Kışın yarısı geçmiş ama hala kar yoktu’*²²⁰.

1.14.6. Tema

Hikâye başkahramanı Munis teyzenin kısa biyografisinin anlatıldığı *Ana Bağı* hikâyesinde tema, anne sevgisidir. Anlatıda kahramanın kızı ve torunlarına olan bağlılığı dikkat çeker, onlar uzakta olduğu için kendi evinde kalan erkek öğrencileri kendi çocuğu yerine koyarak onlara destek olur ve sevecen davranır. Munis teyze kızının yanına

²¹⁹ Saide Zünnunova, s.106.

²²⁰ Saide Zünnunova, s.104.

gitmeye karar verdiğinde, öğrencilerin sınav haftası olduğu için gitme zamanının uygun olmadığını düşünerek plânını erteler. Öğrencilerin anneleri uzakta olduğu için onları bırakıp gitmek istemez. Munis teyzenin kalbinde yer alan anneliğin getirdiği hissiyatlar yalnızca kendi çocuğunda değil, evdeki öğrencilerde de etkisini gösterir.’ *Sınav zamanları. Zavallı çocuklar sabahlıyordu bazen. Böyle günde bırakıp giderse, nasıl olacak. Anneleri uzakta... Munis teyze bu gençlerin yerinde kızını düşündü ve birden kararını değiştirdi. Hayır, şimdi gitmeyeceğim. Yine beş- on gün sabredecek. Sınavlarını geçsinler, ondan sonra, tamam, gidecek.*²²¹

1.15. NİNE HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.15.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Nine hikâyesinde yazar tarafından tercih edilen bakış açısı, Tanrısal Bakış açısıdır. Anlatıcı tüm olayları bilen konumundadır. Kahramanların neler yaptığını, kahramanların duygu ve düşünceleri gibi tüm bilgilere sahiptir anlatıcı. ‘*Nergis iğneyi dudağının arasına almış, aynanın önünde saçını tarıyordu, onun azıcık bükülmüş kalın saçları nazik omuzlarını örtüyordu. O başını hafifçe sallayıp, yüzüne düşen saçlarını arkaya attı.*’²²² Paragrafından anlaşılacağı üzere anlatıcı, kahramanların davranışlarını gözlemleyen ve onları okuyucuya aktaran kişidir.

Hikâyenin genelinde Diyalog yönteminden yararlanır yazar. Diyalog yöntemine sıkça başvuru hikâyede kahramanlar arasındaki konuşmalar, olaylar, kahramanlara ait bilgiler aktarılır. Hikâye başkahramanı Ümrinisa nine ve torunu arasında soru- cevap şeklinde devam eden diyaloglarda, konular sabit kalmadan değişerek anlatı bütününde farklı olaylara değinilir.

- *Dedem size yardım ediyor muydu?*
- *Yardım etmesine vakti yoktu, çocuğum. O zamanlarda doktorlar az, hastalarsa çoktu.*
- *Yorulmuyor muydunuz?*
- *Önceden gençtim. Daha sonra çocuklar kendileri yardım etmeye başladılar.*
- *Siz pedagojiyi bilmiyor musunuz, nine?* ²²³

²²¹ Saide Zünnunova, s.107.

²²² Saide Zünnunova, s.110.

²²³ Saide Zünnunova, s.111.

Kahramanlar arasında geçen konuşmalarda yazar tarafından bilim dallarından olan Pedagoji teriminin kullanılması ve diyaloglardan sonuçla yazar, bir annenin pedagoji bilim dalını bilmeden de çocuk yetiştirebileceğine dikkat çeker.

‘- Ben onların iyi taraflarını da başka bilinmeyen kusurlarını da biliyorum, yavrum.

- İşte, babama bakalım. Çok kültürlü, dürüst ve ne derse oluyordu. – Nergis fikrini söyleyecek söz bulamadı. – Evet, dürüst bir insan. Ona siz baktınız. Fakat pedagoji bilmiyorsunuz. İlginç.’²²⁴

Anlatma zamanına bağlı kalınmadan, geçmişe dönük olaylar hakkında bilgi verir anlatıcı. Hikâye başkahramanı Ümrinisa ve eşi ile yaşanan hikâye, ‘Geriye Dönüş Tekniği’ kullanılarak okuyucuya aktarılır. Bu teknikle birlikte okuyucu, kahramanların geçmişleri hakkında bilgi sahibi olur. ‘Bir gün iğne alıp gelen komşularından biri, yirmi som para bırakıp çıkıp gitti. Ümrinisa önce almadı. Sonra düşündü. Sonuçta, eşi ilacı para ile satın alıyordu. Herhangi birine yarar. Çocuklar çok. Birinin eskisini biri giyerdi. Daha küçük olan çocuklara yeni elbise alınmıyordu. İşte bu düşünceyle parayı aldı.’²²⁵

Hikâyede anlatıcı tarafından İç Monolog ve İç Çözümleme yönteminin zaman zaman birlikte kullanıldığı görülür. Ümrinisa nine geçmişteki olayları düşünürken kendisine sorduğu soruları, kendi içinde cevaplar, kahramanın durumunu gözlemleyen anlatıcı ise kahramanın neler hissettiğini bilir. ‘İşte Şerif, şimdi Nergis’in babası. İşte, o hayatın içinde büyüyen, bu davranışları kendi gözüyle gören çocuğun dürüst olmaması olur mu? Ümrinisa nine işte bunları düşünüyordu ve torununa bunları nasıl anlatacağını bilmiyordu’²²⁶.

‘O Nergis’i sever, yalnız tek kaldığında canının sıkıldığını da biliyordu. Nergis de ona kalpten sırlarını güvenerek söyler, kurslarındaki bir gencin onu sevdiğini de kızara kızara söylemişti. Kendi hakkında konuşmasa da parlayan gözlerinden gönlünün meyilli olduğunu ihtiyar anne anlamıştı.’²²⁷ Paragrafından anlaşılacağı üzere yazar, İç Çözümleme tekniği ile Ümrinisa ninenin duygularını okuyucuya aktarır.

²²⁴ Saide Zünnunova, s.111.

²²⁵ Saide Zünnunova, s.111.

²²⁶ Saide Zünnunova, s.111.

²²⁷ Saide Zünnunova, s.112.

1.15.2. Olay Örgüsü

Tek bir bölümden oluşan hikâyede olay, Ümrinisa nine ve torunu Nergis ile aralarında geçen diyalog ile başlar. Anlatma zamanı içinde olaylar anlık olarak gelişir ve süreç hızlı akar. Ümrinisa ve torunları evdedir. Ümrinisa nine çamaşır katlamakla meşgul olurken Nergis kendisini çay içmeye davet eder. Nergis'in okuldan yakın saatlerde eve dönmüştür, kardeşi Tolkın'ın ise yeni okula gidecektir. Nergis çayın yanında yemek yemeleri için masa kurar. Hep birlikte yemek yendikten sonra kardeşi Tolkın okula gider. Nergis, ninesi ile sohbete başlar.

Nergis, ninesinin sohbetini çok sever, kendisine daima sorular sorar. Nergis ninesine, geçmişte dedesinin kendisine yardım edip etmediğini, pedagoji dalını bilip bilmediğini sorar. Ninesi ise eşinin doktor olması ve yoğunluğu nedeniyle vakit bulamadığını söyler. Nine pedagojiyi tanım olarak bilmez, fakat oğlu Şerif'in yetiştirilmesinde tüm bilgiye hâkimdir. Nergis ise, ninesinin pedagojinin ne demek olduğunu bilmeden bir çocuğu nasıl yetiştirdiğine şaşırır. Nine, tam bu sırada eşi Atacan'ı hatırlar ve aklına bir anısı gelir. Bir gün komşulardan biri evlerine on som para alarak çıkagelir. Nine önce parayı almak istemese de sonra eşi ilaçları parayla aldığı için, çocuklarına da elbise alma düşüncesiyle parayı alır. Eşi Atacan, akşam işten döndüğünde durumu eşine anlatır. Durum karşısında eşi sinirlerek, evde para kazanmak için doktor olmadığını, komşularına rezil olduğunu söyler. Atacan komşularının verdiği parayı oğlu Şerif'e vererek parayı geri gönderir. Ümrinisa nine geçmişte yaşanan bu olayı düşünürken, çocuklarının babasının dürüstlüğünü, mütevazılığını örnek aldığını düşünür.

Ümrinisa nine genel olarak ailesi ile ilgili kendi içinde bir muhakeme yapar. Oğlu Şerif ve işini düşündüğünde hayırlı bir işte çalıştığını düşünür. Şerif, gazetede çalışmaktadır, sürekli seyahata çıkar. Ümrinisa nine, gazeteyi eline aldığından gazetede oğlunun ismini bulup, yazılarını okur. Oğlunun herkes tarafından tanınması kendisini mutlu eder. Gelini Sultanhan ise bir okulun müdürüdür. Torunlarının iyi insanlar olduğunu düşünür, kendisinin hoşuna gitmeyen şey pazara Nergis'in değil, Tolkın'ın gitmesi gerektiğidir. Aynı zamanda evde Nergis'in abisi ile Özbekçe konuşmamasından da yakını.

Nine tam bunları düşünürken torunu Nergis, kendisine ne yemek pişireceğini sorar. Sonrasında Nergis çamaşırını katlamaya başlar ve sohbete devam ederler. Nergis

kendisine bir çocuğun kendisinden hoşlandığını söyler, ninesi ile sırlarını paylaşmayı sever. Ninesi kendisine bazı konularda öğütler verir. Sohbet esnasında Ümrinisa nine, ayağı altında duran bir kâğıdı alır ve okuması için Nergis'e verir. Ümrinisa nine, Nergis'in kâğıda yazılı olan Özbekçe dilini okuyamamasına sinirlenir, anne ve babasının dilini öğrenmesi gerektiğini söyler torununa. Ninesi bu durum karşısında hiç hoşnut olmaz. Torununu kendi dilini bilmediği için azarlar.

Sultanhan işten eve döndüğünde akşam yemeğini oturlar. Ümrinisa torununa söylediği sözlerin sert olduğunu farkındadır, torununun kalbini kırdığını farkeder fakat asıl konu farklıdır. Ümrinisa nine, anlaşılamadığını düşünür.

1.15.3. Kişiler

Nine hikâyesinde şahıs kadrosu Ümrinisa nine, Sultanhan, Tolkın, Şerif, Nergis ve Atacan'dan oluşur.

Kahramanlar hakkında yazar bilgi verirken, kahramanların fiziksel özelliklerini gözardı ederek daha çok karakteristik özellikleri hakkında bilgi verir. Nergis, kardeşi Tolkın'ın sürekli arkasını topladığı için durumdan şikâyetçidir, Kardeşinin çok dağınık olduğunu söyler ninesine. Nergis'in çalışkan olduğu, ev işlerine yardımcı olduğu, ninesini ile sohbeti sevdiği, ninesine sürekli sorular sorduğu, pedagojiye merak olduğu gibi konular hakkında bilgi verilir. '*Nergis çok becerikli, çalışkan kızdı. Tolkın'ın yaptığı işi annesi beğenmediği için, çoğunlukla pazara da Nergis gidiyordu. Evlerini de temizliyordu. Ve gece yarısına kadar oturup ders çalışıyordu. Ümrinisa nine onun dinlenmemesine, hareketliliğine bakarak kendinin gençliğini hatırladı.*'²²⁸

Ümrinisa ninenin eşi, Atacan'dır. Atacan'ın doktor olduğu, dönem şartlarında doktor sayısının az olması nedeniyle eşinin çok yoğun olduğunu anlatır nine hikâyede. Atacan'ın mütevâzi ve ağır biri olduğundan bahsedilir. Ümrinisa nine, komşusundan iğne parası aldığı için kendisine çok kızar, komşularına rezil olduğunu söyleyip, parayı oğlu ile geri gönderir Atacan. Bu durum Atacan'ın paraya değer vermediğinin, komşuluk ilişkilerine de değer verdiğinin göstergesidir.

Ümrinisa nine, oğlu Şerif'in özelliklerinin düşünürken babasından ve ailede gördüklerinden kaynaklı onun iyi bir insan olduğunu düşünür. Şerif, gazetede

²²⁸ Saide Zünnunova, s.109.

çalıştığından ve sürekli seyahat ettiğinden dolayı herkes tarafından tanınır.’ Şerifi düşündüğünde o memnuniyetle bir iç çekti. Onun işi gayet sevaplı iş. O gazetede çalışıyordu, ömrü iş seyahatinde geçti. O eyaletin her köşesini biliyor, onun kaleminden iyiler halkta tanınır, kötülerse rezil olurdu. O her gittiğinde birçok yeni (tanıdığı) insanların ismini söyler, iyi kişiler hakkında bilgi edinip, zevkle ve sevgiyle konuşurdu. Ümrinisa nine gazeteyi aldığı anda, gözlüğünü takıp, oradan oğlunun ismini, soyadını arardı.²²⁹

Sultanhan hakkında bilgi verilirken ise bir okulda müdürlük yaptığı, alçakgönüllü, çalışkan bir kadın olduğundan bahsedilir.

Hikâyede Ümrinisa nine, düşünce yapısı ile birlikte ön plâna çıkar. Anlatılanlardan sonuçla, Ümrinisa nine’nin gelenekselci olduğu söylenebilir. Nine, torunu Nergis’in Özbekçe’yi konuşmadığı ve anlayamadığı için kendisine kızar. Kendi anne- babasının dilini öğrenmesi gerektiğini söyler Nergis’e. Aile içerisinde, çocukların yapmaları gerektikleriyle ilgili düşünceleri yazar tarafından aktarılır. ‘*Fakat bazı şeyleri ihtiyar anne sevmiyordu. Pazar’a Tolkın’ın gitmesi gerek. Nergis değil. Hem de, erkeğin harcamayı öğrenmesi lazım. Yük kaldırmakta erkek çocuğa daha kolay. Ondan sonra nineleri olmazsa, Nergis abisi ile Özbekçe konuşmuyordu*²³⁰.’

‘Ömrünü, sevgisini, çalışkanlığını çocuklarıyla paylaşmış bu yaşlı kadın, yıkılan sessiz evinde bir günlüğüne sır gibi saklanıp ölen hatıralara ışık tutmaya ara veren biri değil.²³¹’ yazar seçili paragrafta, hikâye başkahramanı nineye ait bilgilendirme yapar.

Nine torunu Nergis’in sevdiği çocuğu kendisine anlatması üzerine, ona nasihatta bulunur. Zenginliğin değil, mutluluğun önemli olduğunu söyler torununa. ‘*Sevenle ve iyi geçinenler zengin. Kim mutsuz? Kavgalı evde yaşayanlar mutsuzdur.*²³²

1.15.4. Mekân

Nine hikâyesinde yazar tarafından seçilen tek bir mekân vardır. Anlatıda olaylara tanıklık eden yer ev’dir. Hikâyede, anlatıcı tarafından mekâna ait herhangi bir tasvir yapılmadığı tespit edilmiştir. Anlatıda olaylar ön plânda olduğu için, mekân unsurları

²²⁹ Saide Zünnunova, s.111-112.

²³⁰ Saide Zünnunova, s.112.

²³¹ Saide Zünnunova, s.115.

²³² Saide Zünnunova, s.113.

arka plânda kalmıştır. Kahramanlar arasında geçen konuşmalardan okuyucunun zihninde canlanan görüntü, ev içerisinde Nergis'in çamaşır katlaması, ütü yapması ya da yemek masasını hazırlaması gibi kısaca ev işleriyle meşgul olmasıdır. '*Nergis böyle diyerek mutfağın tarafına gitti. Sabahtan beri masaya eğilmiş, bir şeyler çizen Tolqin başını kaldırdı. Bileğindeki saatine bakıp bir an düşünüp, alnını ovalayıp, giderek radyoyu açtı. (Sesini) sonuna kadar açtığı radyodan aniden bir şarkı gümbürdedi. Ümrinisa ninenin kulağı patlamış gibi oldu ve daha kısık aç, diyesi gelmedi. Çünkü, Tolqin'in dersine bu gürültü engel olmuyormuş gibiydi*²³³.'

1.15.5. Zaman

Hikâyede anlatma zamanı çok kısa bir zaman diliminde gerçekleşir. Nergis'in okuldan dönmesiyle birlikte, akşam yemeğine kadar ki süre zarfı içerisinde olaylar meydana gelir. Nergis'in okuldan gelmesiyle birlikte kardeşi Tolqin okula gider. Nergis'in ev işleriyle ilgilendiği akşam yemeğine kadarki süre zarfı içerisinde, ninesi ile aralarında geçen konuşmaların kaç saatlik bir zaman dilimini kapladığı bilinmez.' *Akşamleyin yemek esnasında Nergis ninesine bakarak, hayal kuruyordu. Onun durumunu Ümrinisa nine seziyor, sözlerinin sert olduğunu da farkediyordu. Tolqin da okuldan döndü.*²³⁴

Anlatıda başkahraman Ümrinisa ninenin eşi Atacan ile olan bir anısından bahsedilir. Eşinin doktorluk yaptığı, çocuklarının küçük yaşlarda olduğu bir dönem anlatılır. Bu dönemde Ümrinisa ninenin komşusundan para alması üzerine eşi ile arasında geçen diyalog okuyucuya aktarılır. Hikâyede, olayın üzerinden ne kadar geçtiği ya da hangi zaman diliminde yaşandığı gibi net kavramlar bulunmamaktadır. '*Çocuklar çok. Birinin eskisini biri giyerdi. Daha küçük olan çocuklara yeni elbise alınmıyordu. İşte bu düşünceyle parayı aldı. Akşam Atacan işten dönüyordu. Yemek yiyip, gazetesini okuyup oturuyordu. Çocuklarının da hepsi evde. Büyük çocukları ders çalışıyorlardı*'²³⁵

1.15.6. Tema

Nine hikâyesinde ana tema, dil bilincidir. Yazar dil ve dilin korunması konusunu esâs alır. Anlatıda yazar, dilin devamlılığının sağlanması gerektiğini, dilin öğrenilmesi,

²³³ Saide Zünnunova, s.109.

²³⁴ Saide Zünnunova, s.115.

²³⁵ Saide Zünnunova, s.111.

konusulması ve kaybolmaması gerektiğine dikkat çeker. Geçmişe ve kültüre bağlı olunması gerektiği, dili yaşatmak ve onu yeni nesillere aşılama gerektiği mesajı verilir.

Yazar karakterleri üzerinden, dile sahip çıkılmasını, dilin yabancı dillerden korunmasını dile getirir. Toplumu meydana getiren manevi değerlerin, gelecek kuşaklara dil ile aktarılacağı anlatı içerisinde yer alır. Ana dile karşı ilgisizlik ve duyarsızlığı, kahramanı üzerinden eleştirir. Hikâyede başkahraman Ümrinisa nine, torununun Özbekçe’yi iyi bilmemesine ve okuyamamasına karşı tepkisini dile getirir, nine kendisi olmasa torunlarının Özbekçe konuşmadığını düşünür, Tolkın’ın Rusça durumun da sinirlenir. Hikâyede yazar, kişinin kendi öz dilini bilmesi gerektiği ile ilgili anlatısında konuya yer verir. ‘*On tane dil bilsen de bunu da biliver. Ama seni büyütenin dilini bilmezsen, insan mısın sen?*’²³⁶

Hikâyede yazar dilin önemine vurgu yaparken, inancın olmadığı herşeyin harap olacağını aktarır ve dili de bunlardan biri olarak görür. ‘*Her şey için inanç gerek. Halka da sevgiye de, ev geçimine de, hatta dile, söze. İnancın olmadığı şey harap olur*’²³⁷

Hikâyede yer alan başka bir konu ise, anneliktir. Yazar, geleneksel değerlerin pedagojide önemine değinir. Bir toplumu meydana getiren örf, adet, din, inanç gibi kültürel değerler çocuğun yetiştirilmesinde etkin rol oynar. Pedagoji bir insanın nasıl eğitilmesi gerektiği ile ilgilidir. Geleneksel değerler, ise bilim dalının dışında olan öğretilerdir. Yazar, tek başına pedagoji biliminin yeterli olmadığını ifade eder.

Nine hikâyesinde, yazar tarafından okuyucuya farklı mesajlar verildiği de görülmektedir. Nine ile torunu arasında geçen konuşmalarda, nine torununa öğütler verir. Torunu kendisine evlilik ve zenginlikten bahsettiğinde, zenginliğin değil aile içerisinde huzurun önemli olduğunu söyler kendisine. Yazar ek bir konu olarak ise komşuluk ilişkilerine de değinir. Ninenin komşusunda para almasını uygun görmeyen eşi, parayı komşusuna gönderir. Bu durum komşuluk ilişkilerine değer verildiğinin, bazı durumların ayıp karşılandığının göstergesidir.

²³⁶ Saide Zünnunova, s.114.

²³⁷ Saide Zünnunova, s.115.

1.16. UZAYDAN GELEN KIZ HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.16.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Tanrısal Bakış açısı ile yazılan hikâyede anlatıcı, herşeyi bilen gören konumundadır. Anlatıcı kahramanlar dışında, olayları aktaran kişidir. Anlatıcı tarafından gözlemlenen olaylar, okuyucuya olduğu gibi aktarılır. *‘Dilşad yalın ayak yere basmaya razı gelmiyordu. Hürmetay onun ayakkabısını saklasa da olmadı. ‘Sıcak toprakta yalın ayak yürümek faydalıdır’, diye söylese de bir iki adım atıyordu ve ayağının ucunu kaldırıp, tabanı ile durur, ipe yeni çıkan cambaz gibi titrerdi. O şimdi de yol kenarındaki otlara dikkatle basıp gidiyordu.*²³⁸

Hikâyenin genelinde anlatıcı tarafından İç Çözümleme yönteminden yararlanıldığı görülür. Kahramanların iç dünyası, duygu ve düşünceleri okuyucuya aktarılır. Anlatıda kahramanlardan biri olan Hürmetay’ın aklından geçenler, kendi iç konuşması okuyucuya aktarılır. İç Çözümleme yöntemi ve İç Monolog tekniği bir arada kullanılır. *‘Hürmetay düşüncelere daldı. Her yıl valiz taşıyıp birçok yere gidip gelmek kolay değil. Hava, su, güneş, bunun üzerine meyveler olduktan sonra başka ne lazım? Ya çanak, çömlek? Yine mutfak telaşı mı? Her gün ne yemek yapsam acaba, diye sabahtan kafa şişirmek mi?’*²³⁹

Hikâye genelinde Diyalog yönteminden yararlanmıştır anlatıcı. Olaylar, kahramanlar arasında geçen diyaloglarla okuyucuya aktarılmıştır. Anlatıda Sadıkcın ve eşi Hürmetay arasında geçen konuşmalar, anlatının konusunu bizlere bildirir. Sadıkcın komşusu tarafından köye davet edilmesi üzerine, eşine bu daveti düşünmelerini söyler ve sonrasında köye gidilmeye karar verilir.

‘- Bir istişarelik olay var, dedi o eşine. Muhiddinler, bahçesine davet ediyor. Bir düşünelim, dedim.

- *Nasıl olur acaba?*

- *İyi bir yer diyorlar. Sadbarhan da hoş sohbetli bir kadın. Dilşad da sıkılmıyor, Süreyya var.*

²³⁸ Saide Zünnunova, s.147.

²³⁹ Saide Zünnunova, s.144.

- *Bilmem. Deniz havası başka olur.*
- *Bir yıl kalsakta olur. Bunu da bir düşünelim.*²⁴⁰

Köy yaşamını konu alan hikâyede, bulunulan çevre anlatılırken yazar tarafından betimleme yapıldığı görülmektedir. Anlatı genelinde Tasvir tekniğinden yararlanan yazar, olayların geçtiği çevreyi resmeder. Olayları aktarırken kullandığı tasvirler ile köy ortamı okuyucunun gözünde şekillenir. *‘Muhiddin’in bahçesi gerçekten temiz havalı, güzel bir yerdeymiş. Meyveler çok. Yolda biraz yürüyünce, dereye çıkılıyordu. Derenin karşı yakası yonca tarlası. Sahildeki söğütlerin gölgesinde oturmakta çok zevkli. Çocuklarsa sudan çıkası yok. Dere sola döndüğü yerden mahalle başlıyor. Belli bir yere kurulan su çarklarından dökülen suyun sesi sinirleri rahatlatıyordu. Günün en sıcak zamanında da burada serin yel eserdi. Onlar geldiğinden beri iki kez yağmur yağdı. Damlalar su yüzünde kabarcık oluşturup, dere kaynayan kazana benziyor, havada toprak kokusu yoğunlaşıyordu. Kadınlar yemekten sonra küçük halı alıp, su kenarına gidiyorlardı*²⁴¹ paragrafta çevrenin yazar tarafından tanıtıldığı görülür.

İç Çözümleme tekniğinden yararlanan yazar, kahramanların iç dünyasında olup bitenlere hâkimdir. Kahramanlar düşünceleri, aklından geçenler okuyucuya aktarılır. *‘Gülşad evde kaldığından ilk başta Hürmetay’ın gönlü rahat değildi. Babası pervasız görölse de yine de, kalbinin bir kenarında burukluk, ama inatçı kızının dediğini yapıp meydana getirdiği hatasını az da olsa düzeltmek istiyordu. Hürmetay bunu da anlıyordu.*²⁴²

*‘Bu sözü işiten Hürmetay tuhaf oldu. Çünkü, o geldiğinden beri çoğu zaman kötü durumda kalır, bunu eşine söylemez, söyleyemezdi. Sadıkcın şimdiki sözü ise, eşinin durumunu bilerek ona kinaye yapıyormuş gibiydi.*²⁴³ paragrafından anlaşılacağı üzere yazar, kahramanların zihninden geçenleri okur ve duygularını bilir.

1.16.2. Olay Örgüsü

Sadıkcın’ın arkadaşı Muhittin, kendisi ve ailesini köylerine davet eder. Sadıkcın eşi Hürmetay ile davet için düşünürler. Kızları Dilşad ise köye gitmeyi istemez. Babasının

²⁴⁰ Saide Zünnunova, s.144.

²⁴¹ Saide Zünnunova, s.145.

²⁴² Saide Zünnunova, s.146.

²⁴³ Saide Zünnunova, s.146.

köye gidilecek, lafı üzerine Dilşad bir şey söylemez. Birkaç gün Dilşad'ın yüzü düşer. Gülşad sonunda gitmek istemediğini söyleyip evde ninesi ile kalmayı tercih eder.

Hürmet ve ailesi köye giderler. Sadıkcın'ın evinin bahçesinde her türlü meyve vardır, bahçenin karşısından dere geçer. Çocuklar derede suya girerler, kadınlar dere kenarında halı yıkar ve erkekler balık avlarlar.

Hürmetay'ın aklı, köye gelmeyen kızı Gülşad'da aklı kalır. Küçük kızı Dilşad ise köyde gördüğü kelebekler, buzaklar, lamba etrafında dönen ışık böceklerini görünce bazen kahkaha atar, bazen ise korkar. Köyde dere kenarında olan evdekilerin çoğunun ineği vardır. Sadbarhan her sabah ineği sağdıktan sonra sütün kaymağını süzüp, yoğurt yapar.

Sadbarhan, vakit geç olduğunda yemek hazırlamaya koyulur. Hürmetay Dilşah ile Sadbarhan'ın kızını almaya dışarı çıkarlar. Patika yollardan, dere kenarından geçerler. Kurbağaların sesi duyulur, etrafa bitki kokusu yayılmıştır. Dilşah ara sıra korkudan annesinin elini tutar.

Hürmetay ve Dilşad gidecekleri yere vardığında, her gün süt getiren küçük kız yanlarına gelir. İnek geç geldiği için geciktiğini söyler. Evdeki kadın, onları oturmaya davet eder, sekide minder açar. Kandilhan ile Dilşad ekinleri sulayan gencin yanında durur. Dilşah bahçede mısır görür ve gence ne çiçeği olduğunu sorar. Genç Japon çiçeği olduğunu söyler mısırın. Kandilhan ise Dilşah'ın sorusu karşısında gülerek, mısır olduğunu söyler. Dilşad'a, 'Aydan mı düştün?', diye sorar. Dilşah mısırın ne olduğunu bilmediği için durum garipsenir. Kandil'i annesi çağırması üzerine ağıra gidip buzağı bağlar, Dilşad da peşinden gider. Kadın inekten sütü sağdığında Dilşad şaşkınlıkla annesine, ineğin içinden süt çıktığını söyler. Kadının oturma ısrarlarına rağmen sütü alarak eve geri dönerler.

Hürmetay ve ailesi her yıl denize gittikleri ve şehirde yaşadıkları için köy yaşamını bilmezler. Şehir hayatının getirdiği yaşam ile birlikte çocuklar hayvanları yalnızca hayvanat bahçesinde görürler. Evlerinde saksıda yetişen çiçekler dışında ekinin ne olduğunu bilmezler.

Eve döndüklerinden Sadbarhan masayı hazırlar. Çocuklar her akşam aya bakarak gökyüzünü izlerler. Günler genellikle böyle geçer. İzin günlerinin bitimine doğru

Sadıkcan'ın bir arkadaşı onları kavun yemeye davet eder. Evlerinde dönmeden üç- dört gün öncesinde arkadaşlarının evine giderler.

Tatil bitiminde Muhiddin arabasını kontrol eder. Tatil dönüşü köyde bulunan kadınlar arabaya şerbet, kayısı, reçel yerleştirirler. Yol hazırlıkları tamamlandıktan sonra şehre geri dönülür.

1.16.3. Kişiler

Hikâyenin şahıs kadrosu Hürmetay, Sadıkcan, Gülşah, Dilşad, Muhiddin, Sarbadhan, Kandilhan ve diğer kişilerden oluşur. Hürmetay Sadıkcan'ın eşi, kızları ise Dilşad ve Gülşah'tır. Muhiddin ise Sadbarhan'ın eşidir. Kandilhan ise Hürmetay'ın gittikleri köyde yaşayan bir kadının kızıdır. Hikâyede şahısların fiziksel özellikleri, yaşları gibi konular hakkında bilgi verilmez. Şahıslar, bizlere olayları aktaran kişilerdir. Hikâyede kahramanların yaşayış tarzı ön plândadır.

Köy yaşamının konu alındığı hikâyede Hürmetay ve ailesinin şehir hayatı nedeniyle doğadan uzak kaldığı, çocuklarının hayvanları hayvanat bahçesinde ancak gördüğü, evlerindeki saksıdaki çiçekten başka bitki görmedikleri anlatılır. Kahramanların yaşam biçimi hakkında bilgi verir anlatıcı. *'Evlerindeki saksıda büyüyen çiçekler hariç, ekin denilen şeyi görmüyorlardı. Bahar da asma yaprağını da pazardan alırlardı. Okul izin vermiyordu diye kızları geleneksel rimeli de sürmüyordu. Eğer Gülşad'ın öğrencilerle pamuk toplamaya gitmesi olmasa, o da şehirden çıkmazdı. Hayvanat bahçesi, çocuklar bahçesi, tiyatrolar da ne varsa, onu görüyorlar.'*²⁴⁴

Anlatıda kahramanlar arasında geçen diyaloglardan kişilere ait fikir edinilebilir. Hürmetay'ın büyük kızı Dilşad köye gitmeyi istemez, köy yaşamına sevmediği için ninesi ile evde kalır. Dilşah köye gidilmesine karşı çıktığında babası kararlılıkla köye gidileceğini söyler. Hürmetay'ın küçük kızı Gülşah köy yaşamını bilmediği için herşeye şaşkınlıkla bakar, etrafındakileri anlamak için sorular sorar.

1.16.4. Mekân

Uzaydan Gelen Kız hikâyesinde anlatıcı tarafından seçilen mekanlar açık yerlerdir. Doğa yaşamının anlatıldığı hikâyede, anlatıcı tarafından hikâye genelinde

²⁴⁴ Saide Zünnunova, s.148.

mekân tasvirlerinin yapıldığı görülmektedir. Yazar tarafından seçilen yerler, okuyucunun gözünde resmedilir, Yapılan tasvirler anlatıya canlılık ve doğallık katar.’ *Onlar yonca tarlasındaki patikadan gidip, sonra dere kenarından gittiler. Hava biraz boğuk, ağaçların yaprakları kıpırdamıyordu. Böceklerin çıkardığı sesler duyuluyordu. Ama şafak batınca, ağaçların yaprakları kıpırdamaya başlar. Dere tarafından öyle bir yel eser ki, insanın bütün vücudu yeşermiş gibi... Rüzgâr bitkilerin karışık tuhaf bir kokusu, su kokusunu getirirdi.*’²⁴⁵

Hikâyede şehir yaşamından uzak seçilmiş olan yer, köydür. Köy yaşamında birçok insanın ineği, bağı-bahçesi ve tarlaları vardır. Dere kenarında insanların evi olduğundan bahsedilir. Burada kadınların dere kenarlarında halı yıkadığı, erkeklerin ise balık avladığı anlatılır. Yağmur yağdığından havaya yayılan toprak kokusundan bahsedilir. Köydeki insanların ektikleri sebzeler, kadınların yaptıkları reçel ve şerbetler hakkında bilgi verir anlatıcı.’ *Sonra söğüt gövdesinde oturup çorba içtiler. Sonra ev sahibinin teklifiyle tarlaya girdiler. Arıklarda yatan türlü kavunların kokusundan içleri geçerdi. Dilşad ise gah onu, gah öbürünü tutup okşar, gah hamaklara uzunca bakakalırdı.*’²⁴⁶

‘*Su kenarındaki yabani otlar üstünde uçan türlü kelebek, yusufluklara da tarladan dönen sürü arasındaki buzakların zıplamalarına da akşam lamba etrafında dönen ışık böceklerine de hayranlıkla bakar, bazen kahkaha atarak güler, bazen korkarak annesinin eteğine yapışırdı.*’²⁴⁷ paragrafından hareketle okuyucu, kahramana ait bilgi sahibi olmanın yanında çevre hakkında da fikir edinir.

1.16.5. Zaman

Anlatıda zaman kavramı net bir şekilde değildir. Hikâyeden hareketle olayların bir yaz günü yaşandığı anlaşılır. Gün, ay yada yıl kavramları anlatı içerisinde yer almaz. Hüremetay ve ailesi her yıl, yazları tatile giderler. Olaylar, yaz aylarının herhangi birinde yaşanmış olabilir. Hikâyede genellikle havanın sıcak ve boğuk olmasından, yaz ayı olması nedeniyle çocukların suya girmesinden, domates, fasulye gibi bitkilerin ekili

²⁴⁵ Saide Zünnunova, s.147.

²⁴⁶ Saide Zünnunova, 149-150.

²⁴⁷ Saide Zünnunova, s.146.

olduğu bir dönemden bahsedilir.’ *Günün en sıcak zamanında da burada serin yel eserdi. Onlar geldiğinden beri iki kez yağmur yağdı.*²⁴⁸

Hürmetay ve ailesi, tatile gittiklerinde bir süre köyde kalırlar. Tatil süresinin ne kadarlık bir zaman dilimini kapladığı, ne zaman tatilden döndükleri bilinmez. ‘*Günler bu şekilde geçiyordu, şehirlilerin izinleri de bitiyordu. Muhiddin’in bir tanıdığı kavun yemeye davet etti. Dönmelerinden üç dört gün önce oraya gittiler. Gün sıcak olsa da rüzgâr esiyordu.*’

1.16.6. Tema

Uzaydan Gelen Kız hikâyesinde anlatıcı şehir yaşamı ile köy yaşamını muhakeme eder. Köylü insanının gündelik yaşamı, köyün nimetleri ve çevre hakkında okuyucuya bilgi verilir. Şehir hayatında çocukların dört duvar arasında kaldığı için bitkileri, hayvanları, doğayı tanımamalarını eleştirir yazar. Hikâyede kahramanlar bulundukları ortama yabancı oldukları için basit şeyleri bilmezler, gördükleri karşısında şaşırırlar. Yazar doğanın zenginliğini dile getirerek, nimetlerinin sayısız olduğunu söyler.

Doğa betimlemelerinin fazla olduğu hikâyede yazar, yalnızca mekânı okuyucuya tanıtmaz. Anlatıcı, doğanın insana huzur verdiğini, insan ruhunu, vücudunu geliştirdiğini ifade eden cümleler kurar. Yazarın bulunulan ortam için yaptığı yorumlar ve betimlemeleri okuyucuda sempati duygusunu ortaya çıkarır.’ *Dere tarafından öyle bir yel eser ki, insanın bütün vücudunu güzelleştirmiş gibi...*²⁴⁹

1.17. AZAP HİKÂYESİ TAHLİLİ

1.17.1. Anlatının Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Hikâyede tercih edilen anlatım tekniği, Tanrısal bakış açısidir. Olaylar, dışarıdan olan anlatıcının aktarımı ile gerçekleşir. ‘*Taştemir karnına ısıtıcı bağlamış tam yatarken, zil çaldı. Zor gelse de ne yapsın, evde başka kimse yok. Eşi işte, çocukları okulda. Yavaşça yerinden kalktı. Ağrıdan kambur olan omzuna kaftanını attı. Tam o sırada zil tekrar üst üste çaldı. Gidip kapıyı açtı.*²⁵⁰

²⁴⁸ Saide Zünnunova, s.145.

²⁴⁹ Saide Zünnunova, s.147.

²⁵⁰ Saide Zünnunova, s.150.

Tanrısal Bakış açısı ile yazılardan hikâyede İç Çözümleme anlatıda baskın olarak tercih edilmiştir. *‘Taştemir hiçbir şey anlamadı. Ama kalbinde bir dert, merak oluştu. Zeynep annesinin arkadaşı, eski komşusuydu. Onlar eskiden aynı mahallede yaşıyorlardı. Zeynep doktordu. Taştemirin annesi ile çok yakınlardı. Hatta kızı Gülcihan’ı Taştemir ile evlendireceğim derdi. Ne oldu acaba? Annesi hayatken bir şey mi söylemişti? Aklına bu fikir geldi ve Taştemir çok şaşırdı.’*²⁵¹ İç Çözümleme tekniğinin uygulandığı Paragrafta anlatıcı kahramanın davranışını onun ruhsal hâline ve durumuna bakarak açıklar.

*‘Taştemir o zamanlar bu lafın anlamını tam olarak bilmez, sonraları anlamaya başladığında hoşuna gider, kalbinin bir yerlerinde mutluluk hisseder, Gülcihan’la karşılaştığında laf bulamadan şaşırdı’*²⁵². Paragrafta anlaşılabileceği üzere hikâyenin genelinde kahramanların duygu ya da düşüncelerine ait yazar tarafından yorum yapıldığı görülmektedir.

Tercih edilen anlatım tekniklerinden biri de İç Monologtur. Hikâye genelinde İç Monolog görülür. *‘Nasıl yapacak, nasıl gidecek? Doktor işe gitmesine bile izin vermedi. Bu halde tek başına nasıl gidecek? Eşini mi çağırırsa... Hayır, hastalığı ağırlaştırmış diye düşünüp korkabilir. Durmadan işinden mi alıkoyacak? Zaten evlendiğinden beri iki kazan asıyor’*²⁵³

Anlatıda yazar Diyalog tekniği ile kahraman ve okur arasından çekilir, sözü yer yer kahramanlara bırakır.

- *Sıkılmadınız mı, Taştemir abi?*
- *Nasıl, ne diyorlar?*
- *Artık zor. Kimseyi tanımıyor.*
- *Beni çağırtmış.*
- *Evet, sizi hiç unutmadı. Hatta bu hastalık başlarken bile sizden bahsediyordu.*²⁵⁴

²⁵¹ Saide Zünnunova, s.151.

²⁵² Saide Zünnunova, s.152.

²⁵³ Saide Zünnunova, s.151.

²⁵⁴ Saide Zünnunova, s.155

Yazar kahramanların geçmişine ait bilgiler verirken Geriye Dönüş tekniğini kullanır, anlatı zamanı dışına çıkar.’ *Taştemir hastaneden çıktığında tekrar okumaya devam etti. Sağlığı da baya iyiydi. Ama gönlü tuhaftı. Gülcihan eskisi gibi az görünür, Zeynep ise ona utanarak bakar gibiydi. Hiçbir şey düşünmeyen annesi ise bulduğu her şeyi sandığa kilitleyip, düğün hazırlıklarını yapar, Gülcihanın başını bağlayıp, mahalleye duyurmayı düşünürdü*²⁵⁵

Hikâyede başkahraman Taştemir’in hastalığı ve nedenine ilişkin, geçmiş dönem hakkında bilgi verilirken yazar Özetleme tekniğine başvurur. ‘*Mutfakta bulaşıklarla uğraşan Zeynep iğneyi ne kadar kaydattığını düşünmeden, aceleyle Taştemir’e iğne yapmış. Aradan iki-üç gün geçmiş, mahalleden bir çocuğun sarılık hastalığı olduğunu duymuş. Taştemirden önce Zeynep o çocuğa iğne yapmış imiş. Bunu duyar duymaz, huzuru kaçmış. İğnelerini yeterince kaynatmadığını düşünmüş. Şüphesi gerçek olup, Taştemir de sarılığa yakalanmış. Buna çok iyi üzülen Zeynep, içindeki derdi hafifletmek için Taştemir’e çok bağlanmış.*

Anlatıda kahramanların duygu ve düşünceleri üzerinde yoğunlaşan yazar, hikâye genelinde İç Çözümleme ve İç Monolog tekniklerini tercih etmiştir. Geçmişte yaşananlar ise genel hatlarıyla Özetleme tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır.

1.17.2. Olay Örgüsü

Hikâye başkahramanı Taştemir’dir ve hastalığı nedeniyle sürekli ağrılar çeker. Taştemir bir gün evdeyken bir telgraf alır. Telgraf eski komşuları olan Zeynep’tendir. Gelen telgrafta Zeynep kendisini yanına çıkarır ve bunun üzerine Taştemir hasta olmasına rağmen taksiye biner, yola koyulur. Taştemir durum karşısında meraklanır, ne olduğunu düşünmeye başlar. Taştemir, Zeynep teyzenin evine gittiğinde kızı Gülcihan kendisine annesinin artık kimseyi tanımadığını söyler. Eve doktor çağırırlar. Gülcihan Taştemir’e herkesi unuttuğunu, bir tek kendisini unutmadığını söyler. Taştemir evdeyken tekrardan ağrısı tutar, Gülcihan ona ağrısının hafiflemesi için sıcak su hazırlar. Taştemir Zeynep’in neden kendisini çağırdığını sorar. Gülcihan ise geçmişte yaşananlar yüzünden çile

²⁵⁵ Saide Zünnunova, s.153.

çektığını, vicdanının rahat olmadığını, kendisinden af dilemek için onu çağırdığını söyler ve Taştemir'e geçmişte yaşananları anlatır.

Geçmişte Taştemir bir gün hastalanır, doktorun evi uzak olduğu için komşusu olan Zeynep'in evine giderler. Zeynep iğneyi iyi kaynatmadan kendisine yaptığı için sarılık hastalığına yakalanır. Hastaneden çıkınca gizlice pilav yiyen Taştemir'in hastalığı tekrarlar ve çok çileler çeker. Zeynep kendisi yüzünden Taştemir hasta olduğu için ona bağlanır ve sürekli onunla ilgilenir. Taştemir'in annesinin de bu gerçekten haberi yoktur. O zamanlar Zeynep ona sürekli giysiler, meyveler gönderir, bakımı ile ilgilenir. Üniversitedeyken hastalığında Taştemir'i büyük bir hastaneye yatırır. Taştemir hastaneden çıkınca tekrar okuluna devam eder. Zeynep kızı Gülcihan'ı Taştemir ile evlendirmek ister. Taştemir'in annesi düğün hazırlıkları yapar. Bir gün Taştemir okuldan geçerken bir delikanlı onunla konuşmak istediğini söyler. Delikanlı Gülcihan ile birbirlerini sevdiklerini, kendisinde gönlü olmadığını söyler. Taştemir durum karşısında üzülse de olgunlukla durumu karşılar.

1.17.3. Kişiler

Anlatıda olay örgüsü, Taştemir, eşi ve annesi, Gülcihan ve eşi, annesi Zeynep, kardeşi Alişer üzerine kuruludur.

Taştemir: Taştemir, altı yedi yaşlarında sarılık hastalığı geçirmiştir, bu yüzden sürekli perhiz yapar. Zaman zaman şiddetli ağrılar yaşar yaşar. Taştemir hastalandığı zamanlarda Zeynep sürekli kendisine destek olur. Taştemir kendisini ona çok yakın görür. Anlatıda Taştemir'inde eşi olduğundan bahsedilir, kişiye ait herhangi bir bilgi yoktur.

Zeynep: Taştemir'lerin eski mahallesinden komşularıdır. Üç kızı vardır, kendisi doktordur. Anlatıda kahraman, karakteristik özellikleri ön plâna çıkar. Yanlış yaptığı bir iğne yüzünden Taştemir hastalanır, bu yüzden sürekli pişmanlık ve vicdan azabı çeker. Bu yüzden Taştemir her hastalandığında kendisiyle ilgilenir, ilaç verir, iğnesini yapar. Yıllar sonra Zeynep hastalanır, kimseyi hatırlamaz. Gülcihan Taştemir'e bir tek kendisini unutmadığını söyler, geçmişte yaşanan yüzünden af dilemek istediğini, doktorların söylediğine göre de bu hastalığının sebebinin üzüntüden olduğunu söyler ve geçmişteki olayları anlatır. Zeynep'in yaşlandığı döneme ait fiziksel görünüşünden bahseder yazar.

‘O çok değişmiş. Saçları pamuk gibi. Yüzü baya beyaz olduğundan kırışıklıklar net ve çukur görünüyordu.’²⁵⁶

Gülcihan: Zeynep’in ortanca kızıdır. Evli olduğu ve bir çocuğu olduğu bilinir. Eşine ait detaylı bilgilendirme bulunmamaktadır. Yazar, karaktere ait kişi tasviri yapar. *‘Gözü mavimsi, kirpikleri koyu, alımlı bir kızdı’²⁵⁷*. Taştemir’in yaşıtı olduğu söylenir ancak ikisinin yaşları bilinmemektedir. Zeynep, Taştemir ile Gülcihan’ın evlenmesini ister, fakat kızın gönlü olmadığı için başka biri ile evlenir.

Anlatıda Taştemir’in annesinin ve Gülcihan’ın eşi ve kardeşi Alişer’in de bahsi geçer. Gülcihan’ın eşi vaktinde Taştemir ile konuşup, Gülcihan’la birbirlerini sevdiklerini söyler. Gülcihan’ın kardeşinin kendisine benzediği hakkında bilgi vardır. Gülcihan’ın çocuğuna ait net bir bilgi yoktur. Aynı zamanda Taştemir, Zeynep hastalandığında onun evine gider, biri kısa biri uzun iki hemşirenin bahside geçer.

1.17.4. Mekân

Anlatıda mekân unsuru arka plânda kalmaktadır. Taştemir evdeyken Zeynep’in telgrafını alır ve onların evine gider. Olaylar kapalı mekânlarda gerçekleşir. Detaylı olmasa da mekâna ait kısa bir betimleme yapar yazar. *‘Aydın, geniş oda düzenliydi. Eşyalarla dolu olmasa da az ve özdü, bir de yerli yerinde olduğundan mı, kişi rahatça nefes alıyordu. Masa üstünde küçük bardaktaki suda iki demet menekşe. Duvarda Gülcihan ile eşinin fotoğrafı asılı.’²⁵⁸*

Aynı zamanda anlatılanları destekleyici nitelikte mekân olarak ‘hastane’ seçilir. Taştemir’in hastalığı nedeniyle çoğu vaktini hastanede geçirdiği hakkında bilgi verilir. Mekâna ait herhangi bir tasvir yapılmamıştır.

1.17.5. Zaman

Anlatıdan hareketle olayların tam olarak günü ya da tarihi belli değildir. Anlatım zamanı içerisinde Taştemir telgraf alması, evden çıkıp taksiye binerek Zeynep’in evine gitmesi ve orada gerçekleri öğrenmesi tahmini olarak bir gün içerisinde gerçekleşir. Dönemin ilkbahar dönemi olduğundan bahsedilir. *‘Hava sıcak olmasına rağmen ince*

²⁵⁶ Saide Zünnunova, s.154.

²⁵⁷ Saide Zünnunova, s.152.

²⁵⁸ Saide Zünnunova, s.154.

paltosunu giydi. Evi kilitleyip anahtarı komşuya bırakıp, yavaşça sokağa çıktı. İlkbahar başlamıştı. Arık kenarlarında yeşil, saf otlar, söğüt ağacı dallarındaki tomurcuklar açılmak üzereydi. Kavakların gövdesi ise sonbahar suyu renginde. Her şeyde canlanma, tuhaf bir sakinlik, ama şiddetli bir ruh var. Bu ruh Taştemire de geçti. Kalbi tuhaf bir hafiflemeyle doldu.²⁵⁹

Taştemir'in altı- yedi yaşlarında hasta olduğu anlatılır. Hastanede yattığı dönemlerden, üniversitedeyken tekrardan hastaneye yatırıldığı ve hastaneden çıktıktan sonraki dönemlerin bahsi geçer. Anlatı zamanı ile olayların kaç yıl önce yaşandığına dair bilgi yoktur. Zaman kavramı belirsizdir.

1.17.6. Tema

Anlatının teması, titizlikle, özenle ve dikkatle yapılmayan bazı şeylerin telafisinin olmayacağıdır. Küçük bir hata, çok kötü şeylere sebebiyet verebilir. Anlatıda da özellikle bir doktorun bilinçsizce bir hatası yüzünden, bir çocuğun yaşamına nasıl etki ettiğine değinilir. Doktorlar hata yapınca telafisinin olmayacağı anlatılır. Konuya ek olarak 'Kader' de vardır. Çünkü ne yapılırsa yapılsın kaderden öteye geçilmez. Taştemir'in sevdiği kız ile evlenememesi, başına gelenler kaderi sonucudur.

Hikâyede kahramanlar arasındaki saygı da göze çarpar. Taştemir, Gülcihan'ın eşiyle saygı sınırları içerisinde konuşur. Taştemir Gülcihan'ların evine gittiğinde eşi onu hürmetle karşılar. Kahramanların olgunca davranması, birbirlerine karşı saygılı olması dikkat çeker.

²⁵⁹ Saide Zünnunova, s. 151.

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. TÜRKİYE TÜRKÇESİ'NE AKTARILAN HİKÂYELER

ELLER

Düğün bittiğinde, oyun ve kahkahalarla dolan avlu su serpilmiş gibi sessizleşti. Ortılığı toparlamak için kalan akrabalar ve yakınlar da yorulmuş, herkes bir yerde uyukluyordu. Avlu alanı henüz toparlanmaya vakit bulunamayan bulaşıklar, masa ve sandalyelerle doluydu.

Gelin alma telaşı en çok Melike Teyze'yi yormuş olmasına rağmen, o hala uyanıktı. Başkalarını uyandırmamak için yavaş yavaş ayakucunda yürüyerek ortılığı toparlıyordu.

Etraf sessiz. Ağaçlara asılan büyük lambaların etrafında pervaneler şenlik yapıyordu. Kap kaşığın yanına gelen köpeği kovayım derken, Melike teyze kız kardeşini az kalsın uyandırıyordu. Avludan köpeği kovup çıkardı ve usul usul adım atarak eve girdi.

Başını bir anlığına yastığa koydu. Uyuyamadı. Kalkıp, evin içinde bir süre oyalandı. Keşke uykusu gelse. Bir taraftan gelin aldığı için mutluluk duysa da bir taraftan hatıralar, nice yıllardan beri kalbinde saklanıp gelen pişmanlıklar onun bütün sinirlerini uyandırmıştı.

Açık pencereden eve güz gecesinin serin havası yavaşça doluyordu. Avludaki lambalardan inen bulanık ışıktaki lamba yakılmayan ev de orta sehpanın bir kenarında hareket etmeden oturan Melike teyze de zor fark ediliyordu. Avluda tekrar köpek belirdi galiba, birisi uykulu bir şekilde mırıldanarak onu kovdu. Melike teyze yerinden kalkarak pencere perdesini indirdi ve ışığı yakarak gelip tekrar yerine oturdu. Bulaşık yıkadığından mı, elindeki yüzüğün kaşının etrafı matlaşmış gibiydi. Melike teyze iğne ile onu iyice temizledi. Sonra avcuna alıp bir süre bakakaldı ve tekrar yavaşça parmağına taktı.

Bu yüzüğü düğün günü eşi takmıştı. O zamanlar yüzüğü süsleyen bu taş, sonradan onun gözlerine dönüştü ve her yerde Melike teyzeyi gözetliyordu sanki. Zor durumlarında gülümseyerek baktı, yıkılacak olduğunda elinden tuttu. Bu yüzük takıldığında onun elleri nasıldı? Tombul, hayatın ağır güçlüklerine daha rastlamamış pak, nazik ellerdi. İşte şimdi

damarları kabarak çıkmıştı, yer yer lekeler belirmişti. Bir zamanlar bembeyaz ellerine gül gibi yakışan, sadece ziynet olarak takılan yüzük, sonradan aşkın, sadakatin sembolü olup, bu elleri çalışmaya, hayata, yaşamaya teşvik etti. Sadakat ve emeğin sembolüne dönüştü ve kendini süs eşyası olarak yabancı ellere geçmekten korudu.

Gelin almaya birikim yapan da misafirlerin önüne göz alıcı sofraya açan da geline güzel elbiseler diktiren ve giydiren de işte bu çilekeş, çalışkan ellerdi.

Tan vakti yaklaşmıştı, zaman zaman horozların ötüşü işitilmeye başlandı. Melike teyze yorganın arasından anahtar alarak ses çıkartmaması için çok tedbirle ile sandığı açtı. Burnuna naftalin kokusu ve ayrıca tuhaf bilindik bir koku vurmuş gibi oldu. Her zaman kilitli duran bu sandıkta erkeklerin bir iki tane gömleği, giyilmiş, oldukça yırtılmış palto ile yeni ceket vardı sadece. Melike teyze onları sandıktan aldı. Dizine koyarak, paltonun yaka ve omuzlarını yavaş yavaş güya incitmekten korkar bir halde okşayıverdi. O, on yedi yıldan beri bu uğraşı tekrarlamaktan sıkılmadı. Bahar geldiğinde naftalin koyar, güz olduğunda ise sandıktan alıp, çırpıp, silkeleyip asardı. Kışın, bu palto oğlu ve kendisinin paltoları sırasında duruyordu. Sahibi de burada, onlarla, ama yakın bir yere gitmiş, şimdi gelip giyecekmiş gibi...

Savaş yılları ev geçimi sıkıntısı onu zorladığı zamanlarda da bunları sakladı. Çalışmaya muktedir olan bu elleri ile onun paltosunu pazara mı çıkaracaktı? Bu paltoyu çalışmaya, para kazanmaya, ev geçimini sağlamaya kadir olan sapasağlam bu elleri ile başkasına mı götürüp verecek? Satar mı hiç? Bu elbiseler ona ne kadar yakışıyordu? En çok ceketini severdi, sakınarak giyerdi. Ne çok iyi niyetler ile alınan bu elbiseleri başkası mı giyip yırtacak. Hayır, kendisi giyecek, kendisi giyip yırtacak.

O vakte kadar daima ev geçimiyle meşgul olan Melikehan fabrikaya işe girdi. Oğlunu ise anaokuluna yerleştirdi. Çalışmak kederini hafifletmiş gibi, derdine derman olmuş gibiydi. Kaderi onunkine benzeyen çok genç kadınlar ona sırdaş, dost oldular. Birisinin eşinden mektup geldiğinde hepsi beraber sevinir; birisinin başına gelen musibete hepsi birlikte katlanırdı. Melikehan'ın eşinden kara haber gelip, başına kötü günler geldiğinde de işte bu dostane aile ona dert ortağı ve destek oldu. Bükülmesine, yıkılmasına izin vermedi. O gün Melikehan işten döndüğünde, paltosunu çıkarıp asarken, eşinin asılı duran paltosunu yüzünü sararak haykırarak haykırarak ağladı. İşte ondan sonra bu palto ve ceket Melikehan'a daha çok kıymetli oldu. Önceden sevdiği kişinin elbisesi olsa

da şimdi ondan yadigar da olmuştu aynı zamanda. Ondan sonra da yine de bu palto kışın asıldı, yazın naftalin koyularak saklandı.

Oğlu Bahtiyar o zamanlarda çok gençti. Annesinin durumunu iyi anlamaz, neden annesin onu bir kere değil, daima iki kere öptüğüne de aklı yetmezdi. O artık Bahtiyar'a sadece anne değil, babaydı da. O her zaman evde de, dışarıda da eşinin hatırasına saygı gösterip yaşadı. Gençliğini, bütün ömrünü onun hatırasına bağışladı. İşte bu hatıraya saygı için Bahtiyar'ı babası gibi çalışkan, dürüst yetiştirmeye çalıştı. Bahtiyar gerçekten de babasına benzedi, davranışı, işine düşkünlüğü, sevecenliği... Hatta bazı davranışlarına baktığında, Melike teyzenin gözünde eşi ölmemiş gibi, bu dünyaya yeniden gelmiş gibi görünüyordu. O yaşıyor. İşte o, Bahtiyar olarak yaşıyordu. Onu Melikehan hayata tekrar getirtti. İşte bu çalışkan elleri ona helal ekmek yedirdi, temiz giysi giydirdi.. Okşadı, şımarttı, onu gerçekten insan olarak yetiştirdi. İşte o bugün evlendi. Babası olsaydı ne çok sevinirdi... O, bütün düğün boyunca Melike teyzenin gözünün önünden gitmedi. Tebrik etmeye gelenleri karşıladı, eğlenceye öncülük etti, oğlu ile gelininin alınından öpüp, onlara mutluluk diledi. Bunların hepsini Melike teyze görüyordu. Kalbi ve zihni ile görüyordu.

Düğün sayesinde gece boyu açık kalan ışıklar sabaha karıştı. Uykudan sonra iyice dinlenen dostlar çaydan sonra tekrar geride kalan, bulaşıkları yıkamak, toparlamak ile meşgul oldular.

Melike teyze gelinin yanına girdi. Gelin, damat ona saygı için yerlerinden kalktılar, oturmasını teklif ettiler. Gelin biraz utangaç durup, kaynanasına çay uzattı. Bahtiyarsa annesinin gözünde birden büyük adam olmuş gibiydi. O şuanda babasına daha çok benzemişti.

Melike teyze gelin ve damadı daha fazla utandırmamak için gelinin uzattığı çayı içti ve bardağı geri vermedi. Kucağına alıp oturduğu, ceket ile paltoya bakıp epey vakit sessizce oturdu. Gelin şaşkındı. Bahtiyarsa annesinin bu şeyleri bugün neden taşıyarak dolaştığını anlamadan, gözlerini kırpıştırıp ona bakıyordu.

Melike teyze gözüne gelen yaşlı güçlkle geri döndürüp, başını kaldırdı:

-Oğlum, bu vakte kadar sana babanın şu giysilerini giy, dememiştim. Bugün alıp geldim. Şimdi evli barklı oldun. Büyük adam oldun. Şimdi bunları giyebilirsin artık. Bayram günlerinde, iyi günlerde giyin. Sakınarak, koruyarak giyin.

Melike teyze titreyen elleri ile elbiseleri oğluna uzattı. Boğazına takılan bir şeyi yuttu ve açık, sevecen bir çehreyle gelinine döndü:

-Kızım, kaynatınız olsaydı, bilmiyorum, size ne hediye ederdi. İşte bu yüzüğü düğün günü bana takmıştı. Bugün onun yerine ben size takıyorum. Her zaman takın. Süs için değil, saygı için takın. Elleriniz benim ellerim gibi çalışkan olsun ve helalinden kazansın. Fakat işi benim gibi yalnız değil, birlikte yapın, bir yastıkta kocayın. Bahtiyar sizi hiç üzmez. Onu ben böyle büyüttüm. Babasına, kaynatanıza benzedi. Siz de kızım, onu hiç üzmeyin.

Melike teyze belli belirsiz titreyen elleri ile yüzüğü gelinin ellerine takarken, kendisinin bir zaman ki ellerini, bembeyaz, tertemiz ellerini hatırladı. Gelinin gözlerinde yaş belirdi. Demek ki bu bembeyaz, pamuk gibi eller işte bu yüzüğün hatırına hiç ihanet etmeyecek. Hayatında tuttuğu şeyleri bırakmayan, nazik ama güçlü eller olacak.

1962

BAHAR GÜNLERİNDE

Ambulans belirlenen yere ulaştığında, uzun boylu bir adam yola ümitle bakıyordu. Nebican onu uzaktan görmüştü. Arabanın durması ile o uzun boylu adam gelerek, Nebican ile konuşmadan selamlaştı ve önden yürüdü.

Işık parlayan asfalt caddede, yolcular azalmıştı. Onlar, rüzgârda efsunlu fısıldaşan kavak yapraklarının titrediği gölgeleri üstünden bir az yürüyüp, büyük kapıdan avluya girdiler. Yol gösteren adam, yerde yuvarlanan yarı mavi, yarı kırmızı topu eğilip aldı ve hayalle olsa gerek üzerinden biraz yenilmiş sulu yemek tabağını masanın üstüne bırakıp geçti. Evin önüne gittiğinde gözlüğünü parlatıp Nebican'a baktı ve onunla birlikte arkasından içeri giren hemşireye yol verdi. İçerideki odadan koşarak çıkan dört-beş yaşlarında erkek çocuk işaret parmağını ağzına sokup, duvara yaslandı. Nebican onun başını okşayıp geçti.

Çocukların oyuncakları, kitap, gazetelerle dağılmış olan odada bir kadın yatıyordu. Yatağa yaslanıp onun baş tarafında dikilmiş iki yaşlarındaki kızcağız burnundan nefes alarak yataktaki kadının küpesini çekiyor, çıkarmaya uğraşıyordu. O, gelenlere de aldırış etmedi. Gözlüklü kişi yatağın yanına sandalye koyup, Nebican'ın sorgular bakışına: 'Kalbi Birden böyle oldu. 'dedi ve halen annesinin küpesini çeken

kızı kucağına aldı. Nebican hastanın nabzını yoklayarak, yüzüne baktı. Baktı ve bir an ne yaptığını bilemedi. Her şeyi, kendisini de unuttu. Kadının mecalsiz bileğinin onun parmakları arasında ne kadar zaman kaldığını anlamadı. Onun halini başkaları anlamamış olsa da utancından kendisini toparlayarak, hastanın nabzını saymaya başladı. Hemşireyse, doktorun uzun bir süre sessiz kalmasına şaşırarak, üzüntüyle bakıyordu.

Rengi atmış, halsizlikten gözlerini yuman bu kadın, Nebican'ın hayalinde çoktan yerinden kalkmış, sarı atlas elbisesini uçuşturup, baharın güzelleştirdiği caddelerde onunla birlikte yürüyordu. Evet, işte tamda öyle bahar günleriydi. Akşamleyin, kitabını koltuk altına almış on -dokuz yirmi yaşlarındaki kız şu dükkânı önünde durup, satıcıya para uzattı. Beş-altı adım ötede keyifle boş boğazlık eden gençlerin biri gelerek ona laf attı. O sırada su içmeye gelen Nebican kızı korumuştı, sarhoş genç onun ile kavga etti. Yoldan geçenler onları ayırmasaydı, baya kötü olaylar olması söz konusuydu. Bir kenarda endişe ile bakan atlas elbiseli kız Nebican'a minnettar bakış atıp, dükkânın arkasındaki büyük caddeye dönüp gitti. Sarhoş yiğitlerde o tarafa yürümeye başladılar. Nebican'ın gözünde kızın minnettar bakışı nedense kalmış gibiydi. O, endişelenip kızın arkasından koştu.

-Afedersiniz, eşlik edeyim, dedi, o nefes nefese kaldığını sezdirmemeye çabalayarak.

Kız, gence bu sefer şaşırmış olarak baktı. Bir an tereddütten sonra:

-Neredeyse geldim, evimiz yakın, dedi ve yine acale ile ekledi, - Pekala, zahmet olmazsa.

Nebican'a kızın sesi o kadar o kadar hoş, o kadar tatlı duyuldu ki, gönlü ona, senin aradığın, düşündüğün, hayalini kurduğun işte bu kız, onun izini kaybetme, demiş gibiydi. Dilini birisi bağlamış gibi konuşmaz, parlayan yıldızlara, koynunda sihirli ışık fısıldayan yapraklara bakıyordu ama onları görmüyordu.

Az kalsın benim yüzümden dayak yiyecektiniz he? Sarhoşlarla uğraşmaya gelmez.

Nebican ne cevap vereceğini bilmeden dururken, ödenki kadını:

-Mübarek! Diye çağırdığını duydu.

-Efendim, dedi kız.

Nebican nedense kalakaldı.

- Annem, dedi gülerek Mübarek, biraz geciksem meraklanıp yola çıkıyorlar.

Mübarek Nebican'a teşekkür edip, vedalaştı ve küçük çocuk gibi sallanıp hızla koşup gitti.

O olaydan sonra Nebican hem gönlünü sevindiren hem tuhaf üzüntüye atan hisler girdabına düşmüştü. O huzurunu kaybetti mi ya da buldu mu, hepsi karışıp, geceleri gözüne uyku girmedi. O hiçbir zaman canını sıkmayan, düşündükçe keyif ve mutluluk bağışlayan hayalinin sahibini bulmuş gibi iç çekti. Nazarında böyle kızı ömrünce görmemiş, böyle sesi ömründe duymamıştı.

O her gün Mübarek'in yolunu gözleyip, kendisini tesadüfen onunla karşılaşmış gibi göstermeye çalışırdı. Onlar işte böyle tanıştılar. Nebican çok şanslıydı. Bütün âlem aşk şarkısını söyler, gönlünden geçen hisleri bahar çiçeklerine karışıp gitmiş gibi olurdu. O zamanlarda Mübarek'in dersten çıkışını bekleyip, geçen öğrencilere beklentiyle bakan Nebican'ı, Mübarek enstitü kapısından keyifle izler, uzun zaman sabırsızca beklettikten sonra çıkıp, bir de bunu gizlemeden gülerek anlatırdı.

Onlar çok samimi, yakın olmuşlardı. Bazen ise düğün ve kuracakları aile hakkındaki arzu- hayallerini birbirlerinden saklamadan konuşurlardı.

Nebican, ilk devlet sınavını verdiği gün Mübarek ona, büyük gül destesi getirip tebrik etti. Akşamleyin sinemaya gittiler. O zaman da işte böyle bahar günleriydi. Çiçeğe, ışığa sarınmış bahçelerde mutlu, endişesiz, insanlar arasında yoruluncaya kadar yürüdüler, morojenoe²⁶⁰ yediler. Mübarek'in yeni beyaz gömleğine dondurma damladığında, Nebican baya üzölmüştü!

-Lisansüstü eğitime çok kişi mi alacaklar, diye sordu Mübarek.

-Hiç kimseyi.

-Ne?

-Şimdi Yüksek Lisans'a girmek için hiç olmazsa iki yıl çalışıp, enstitüde alınan eğitimi hayatta tecrübe etmek gerek.

-Henüz sizi de mi almadılar, diye sordu Mübarek gözleri telaşlanıp.

²⁶⁰ Morojenoe: Dondurma

-Ne olmuş, başkalarından ne fazlam var, diye sakın cevap verdi Nebican, - Atama çoktan yapıldı ya! Köyüme atadılar beni.

-A, neden söylemediniz bana?

-Böyle olacağını biliyorsunuz, diye düşündüğüm için.

-Enteresan, dedi Mübarek birdenbire kaşlarını çatarak.

Bu ne şimdi, ben nerede olursam Mübarek'te orada olacak diye mi düşünüyorsunuz?

Nebican güldü.

-Lafı dolandırma, Mübarek. Seneye bu iş sizin de başınıza da gelecek. Ne o, iş için başka yere gönderirlerse gitmeyecek misiniz?

Mübarek Nebican'dan yüzünü çevirip, başını salladı.

-Ya bu yerde bırakmazsalar?

-Evde otururum.- Mübarek Nebican'a gülümseyerek bakış attı ve şakalaşmış gibi ekledi:

-Ne o, ilim ailede, ev geçiminde lazım değil mi? Ya çocukları terbiye etmek için?

-Bu meselenin sadece bir tarafı!

-Bırakın, komsomol komitesinden olduğunuzu gösterip lafı hemen meseleye getirmeyin.

Nebican tekrar güldü. Lâkin, Mübarek'in sözlerini ciddiye almadı.

-Bu yıl ben giderim. Sonraki yıl sizi karşılarım. Birlikte çalışırız, lisansüstü eğitime de beraber gideriz. Biliyor musunuz, nasıl güzel yerler var... Hepsini göstereceğim.

Mübarek ne diyeceğini bilemedi.

-Kafanız iyi galiba!

-Biliyor musunuz, oralarda halen çok az doktor var. Nevâî'nin romanında çok güzel söz var. Siz filologsunuz ya biliyor olmalısınız: Suyunu kurumuş, susuz yerlere değil, bağ bostana bırakan buluta cömert demezler, şeklinde miydi? Öyle miydi?

Mübarek eğilip, ayakkabısını tekrar girdi ve yavaşça yerinden kalktı.

-Benimde kafam iyi, sizin de dedi Nebican'a elini uzatarak.

Nebican şaşakaldı. Onu, evine bırakmak için arkasından koştu. Mübarek ise, bundan sonra onunla görüşmek istemediğini söyledi ve arkasına bakmadan yürüyüp gitti. Söylediğini yaptı da.

Nebican köyüne gittiğinde, onun nazarında kalbinin bir parçası Taşkent'te kalmış gibi oldu. Düşünüyordu, düşünüyordu ve hayalleri gibi geniş, kalbi gibi temiz görünen Mübarek'in kendisinden çok geride ne elinin ne de kalbinin yetişeceği kadar arkada kalmış olmasına inanmıyordur. Onu çalışmak oyalıyordu. Hayali hayaline uyan, kalbi kalbine yakın insanları gördüğü zaman, Mübarek ondan daha çok uzaklaşıyor, daha çok arkada kalıyordu.

Tam da işte böyle bahar günleriydi. Nebican dolaşırken ipek böceği bakan kızların yanına vardığında, yaprak kesen bir kız ansızın elini kesti. Nebican, ona yardıma koştu. Kız ise elinden akan kıp-kırmızı kana bakarak gülümsüyordu. Canı hiç yanmıyor gibiydi. O, Nebican'ın yanına elini pansuman ettirmek için birkaç defa geldi. Kızın gizlice baktığını, güneşin kararttığı ve çalışması ile biraz pürüzlü olan ellerine Nebican'ın elleri değdiğinde istemsizce titrediğini sezdi. Kızın eli iyileşmiş olsa da hala pansumana gelir, kendinden utandığını, fakat gelmemenin elinde olmadığını anlardı. O, konuşmazdı. Bütün sevgisi gözünden anlaşıyordu. O, bir gün kâsede dut alıp geldi. Elbisesine değen lekelerden onun kendisi topladığı anlaşıyordu dutları. Kızın güzelliğine mükemmellik veren güneş ışığı, delikanlının kalbinin bir yerlerinde nokta gibi duran Mübarek'i eritip tamamen yok etti.

Nebican işte bu kızla Rabiya ile evlendi. İşte tam da böyle bahar günlerinde düğün yaptılar. Onlar sabahdan işe gider, akşamı sabırsızlıkla bekleyip arzuyla görüşürlerdi. Rabiya gün boyu çalıştığına bakmadan, geceleyin birinin hasta olduğundan haber gelirse, Nebican'ı yalnız göndermez, onunla gider ya da dönene kadar uyumadan beklerdi. Hastalar eşinin elinden şifa bulduğu için fazlasıyla gururlanıyordu.

Nebican üzerinde çalıştığı makaleyi Taşkent'e gönderdi, onu çağıran davetiye mektubu geldi. Sonradan, üzerinde yazdığı konunun âlimi olan profesörün yanında çalışmaya başladı.

Nebican, aklını başına topladı. Hemşire kadına, hastaya iğne yapmasını buyurup, gözlüklü kişinin telaşlı yüzüne, tombul elleri ile babasının yakasıyla oynayan küçük kızın masum, telaşsız yüzüne sevgi ile baktı ve mühür basılan kağıdı dizine koyup ilaç yazmaya başladı.

-Çalışıyor mu?

-Hayır, diye cevap verdi gözlüklü kişi.

-Tedavi olması gerek.

-Bu yıl kaplıcaya gönderirim mutlaka.

Hastanın göz açtığını hisseden Nebican, dönmeden eşi ile vedalaşıp çıktı.

Ambulans, baharda yaprak açan caddelerden gidiyordu. Az önce elinde tuttuğu nazik, güçsüz bilek Nebican'ın hayaline yakın geçmişini hatırlattı. Onun gözüne eşinin sevgi dolu, güzel yüzü göründü.

Nazarında az önce yüzüne vuran esinti, nemli havayı bağı geniş hayatımızın yeşil, yeşeren tarlalarından esen keyifli rüzgâr sürmüş gibi oldu.

1962

ŞİMARİK

Mübarek işten dönerken çocuklarına pasta almak için markete girdi. Kalabalık, herkes kendisine gerekli olan şeyi satın alıyordu. Kasanın yanında da çok insan vardı. O çantasından para alıp, sıraya girdi. Önündeki kadın birdenbire ona baktı ve tekrar arkasını döndü. Kimdi bu? A, Elmira'nın annesi bu ya! O mu, bu kadar mı yaşlanmış? Saçları da bembeyaz. Bir yılda vay! Yoksa başından kötü bir şey mi geçti? Yoksa bu kadar değişir mi bir insan? Neden ondan yüzünü çevirdi? Tanımamış mıydı? Yok ya, tanımasa...

Mübarek, kasaya parayı öderken aklını onunla meşgul etti. Fişi alıp, etrafına beklentiyle baktı. Kadın marketten çıkmış gidiyordu. Onun yüzü solgun, gözlerinde keder. Mübarek, istemsizce onun yolunu kesti:

-Selam iyi misiniz? Beni tanımadınız mı?

Kadın, uygunsuz bir vaziyette kalmış gibi oldu. Yavaşça bir iç çekti ve:

-Neden? Tanıdım, dedi alçak bir sesle.

-İyi misiniz? Elmira iyi mi?

Kadının birden rengi attı. Gözaltıları titreyip fırladı. Damağını boğarak gelen bir şeyi güçlkle geri döndürdü:

-O mu? Bilmiyorum. Bana sormayın, dedi ve acele ile çıkıp gitti. Gelen insan kalabağı onların arasını bir anda doldurdu. Mübarek elinde fişi tutmuş caddeye boydan boya bakıyor, beklenilmeyen bu muameleden şaşırıp kalmıştı.

-Abla, ya o tarafa yürüyün, ya bu tarafa.

Mübarek şaşırıp dışarıya çıktı. Aklını toparlayıp, elindeki fişi satıcıya uzattı.

O, eve gittiğinde de aklını toparlayamadı. Bir olay olmuştu. Ne olmuştu? Zavallı annenin halini... Neden cevap vermemişti? Ertesi günü mektebe gittiğinde de onun aklı Elmira ile meşgul oldu. Elmira öğrencilik dönemlerini, onun evine gittiği zamanlarını hatırladı.

Elmira'nın dokuzuncu sınıfta okuduğu zamandı. O çok makyaj yapıyordu. Onda samimilik yerine nedense yapaylık, konuştuğunda kaşını gözünü oynatma, yine ne olduğu belirsiz itici davranışlar vardı. Evet, derslerden de kalmıştı. Öğretmenler telaşlanıyordu. Mübarek, bu sınıfın rehberiydi. Elmira ile konuşmanın, onu intizama, edebe çağırışın faydası olmadıktan sonra bir gün akşam vakti onlara gitti. O güne kadar ihtiyaç doğmadığından mı ya da anne- babaların toplantısında Elmira'nın annesini görüp, konuştuğu için mi bu eve hiç gelmemişti. Avluda bir sürü büyük-küçük çocuklar yaygara ile top oynuyorlardı. Sıralı balkonların bazısında çamaşır asılı, bazılarında balkon demirlerine göğsünü dayamış kadınlar görünüyordu. Mübarek etrafına bakındı. Elmira görünmüyordu. Oynayan çocuklardan birine sordu. Çocukta, nefes nefese cevap verdi ve tekrar çocukların arasına daldı.

Mübarek, daracık merdivenden ikinci kata çıktı. Kapıya hafifçe vurdu, ardından ayak sesi işitildi. Uzun boylu, kaslı bir adam kapıyı açtı. O, elbisesizdi. Hatta atleti de yoktu. Uygunsuz durumda kalan Mübarek istemsizce yüzünü çevirdi.

-Kime bakmıştınız?

-Elmira burada mı oturuyor?

-Evet

-Ben okulundan.

-Baba, kim soruyor? Diye içeriden Elmira'nın sesi duyuldu.

-Girin lütfen diyerek, adam kendisini içeriye aldı.

Odadan Elmira çıktı

Gelin, buyurun. Giriverin. O, öğretmenini görünce sevindi fakat birden yüzündeki tebessümün yerini hoşnutsuzluk aldı. Mübarek, onun arkasından içeriye girdi. Kızdırılan yağın kokusu onun burnuna geldi.

-Anne, anne!

-Ne diyorsun, diye mutfaktan kadının sesi işitildi. Ardından kendisi çıktı.

-Buyurun, nasıl oldu da geldiniz? O, Mübarekle selamlaşıp içerideki odaya götürdü. Kırk beş yaşlarında orta boylu gelişkin bu kadın Elmira'nın annesi Şerafetti. O, hiçbir yerde çalışmıyordu. O, her zaman daha yeni misafirlikten gelmiş veya daha yeni misafirliğe gidecekmiş gibi süslü, püslü, makyajlı olurdu. O bir yandan önlüğünü çözerken bir eli ile sandalyeyi sürerken Mübareğe yer gösterdi.

-Bakın ya? Ne iyi ettiniz gelip. Elmira pencereleri aç! Bu tarafa da yağ kokusu girmiş.

Elmira pencereyi açtı. Eve temiz hava girdi.

Şerafet Mübarekten özür diler gibi:

-Şimdi hemen geliyorum, dedi ve aceleyle çıkıp gitti. Elmira da onu izledi. Mübarek odaya dikkatle baktı. Kıymetli mobilyalar, hepsi yerli yerince, camlı vitrindeki tabaklar göz alıyor, ev temiz, toz yok.

Elmira bunların tek kızı. Oldukça şımarık, pek iyi giyiniyordu. İşte şimdi de acayip bir ipekli üst giymişti. Demin ki adam babası olsa gerek. Boyuna ulaşmış kızının yanında üstsüz gezmesi Mübarek'e çok çirkin göründü.

Şerafeti demlik ve bardakları getirdi. O masaya her türlü tatlılar, meyve-çerezler koymaya başladı.

-Zahmet etmeyin, gereği yok.

Elmira, dar görünümlü, su zerrelerinin titrediği üzüm koyulan vazoyu kaldırdı, arkasından babası geldi. O, şimdi giyinmiş idi.

Elmira, çömleğe (çaydanlık) bakarak koy kızım, dedi Şerafet. Çay koyup Mübarek'e uzattı. Mübarek bunlardan daha genç olduğu için mi, söze başlamaya biraz zorlanıyor, endişe ediyordu. Kapıdan Elmira başını uzattı.

-Anne, ben gidiyorum, çaydanlığınıza bakın.

-Asla faydan dokunmaz, Hadi Mübarekciğim, alınız lütfen.

-Nereye gitti Elmira?

-Kim bilir, dedi Şerafet omzunu silktili. Arkadaşlarının yanına olabilir.

Mübarek boğulmuş gibi oldu. Neden bir hâl-hatır sormadı? Neden babası hiç umursamadı mı? İlginç, her zaman böyle mi acaba? Ne gariptir ki böyle insanlar...

Şerafet yerinden kalkıyordu ki eşi ondan daha evvel kalktı.

Sizler rahatça konuşun. Ben bakarım. O, çıkıp gitti. Mübarek'in onu ilk defa görüşüydü. Bu uzun boylu, çok az konuşan adam Mübarek'in nazarında bilmeceye benziyordu, içinde nasıl söz vardı, nasıl insan olduğu bilinmezdi.

-Ben Elmira hakkında biraz konuşmak için gelmiştim.

-Hayrola? Bir kabahati mi oldu?

Derslerden oldukça geri kaldı. Ondan sonra davranışları da çok değişti. Nedense hiç söz tesir etmiyor. İşi gücü süslenmek...

Şerafet gülümsedi.

-Ya kendiniz? Kendiniz bu yaşta süslenmiyor muydunuz?

Mübarek beklenilmeyen bu sorudan bocaladı.

-Ben, ben... Süsleniyordum. Fakat bu şekilde değil.

-Sonunda büyüdü. Süslenme, diye yasaklamak olur mu bu yaşta. Güzel olmak istemesi kötü mü?

-Bana göre gençliğin güzel bir şey olduğunu, böyle şeyler için henüz erken olduğunu anlatmak gerek.

-Şimdi bunların hiçbir şey duymama zamanı. Ama notlarının düşmesi iyi değil. Kendisi gelsin birazda ben konuşurum onunla. Her şeyi var, eksiği yok. Yürüyün, onun odasını göstereyim diyerek Şerafet yol gösterdi. Onlar koridora çıkıp sağdaki odaya girdiler. Şerafet ışığı açtı. Süslenmiş oda, güzel bir çalışma masası, kitaplık. Kenarındaki yatağın yanı başında makyaj komedini. Büyük ayna önünde güzel şişelerde parfüm, ucu açık kalmış ruj, türlü pudra kutuları, boncuklu kolye.

-Ne isterse yaptık. Çünkü tek evladımız. Şerafet ışığı söndürüp koridora çıktı. Sol taraftaki başka odanın kapısı açıktı. Orada yan yana getirilmiş olan yatakların üzeri toplanmamış, yatağın yanındaki sandalyede ise çubuklu kumaştan dikilmiş pijama asılıydı. Mübarek'in gözü aldı, istemsizce iğrendi, anlatması zor ve onun hoşuna gitmeyen bir şeyler vardı bu evde. O, kendi çocukluğunu hatırladı. Annesi, babası çok eğitilmiş olmasa da iffetli insanlardı. Mübarek onların yatağını asla bu hâlde görmüş değildi. Bunu işte şimdi fark etti. Bu zamana kadar fark etmemişti. Utanmıştı. Bu kadın ile nasıl konuşacağını, içinden geçenleri nasıl söyleyeceğini bilmiyordu. Yine nedense, aceleyle çıkıp giden Şerafet'i durdurdu.

-Oturun, tekrar biraz konuşalım. Benim acalem var.

-Şerafet sandalyenin kıyısına oturdu.

-Yemek alıp geleyim, sonra konuşuruz.

-Teşekkürler, başka zaman gelirim. Mübarek, saatine baktı. Şerafet'in masanın üstünde duran sıcak elini avcunu bastı ve telaşlı sesle konuşmaya başladı: Biliyor musunuz, Elmira başka yola saptı, düşünebiliyor musunuz, başka yola. Şimdi erkenden önünü almak gerek.

-Daha açık konuşun, nasıl yola? Dersleri boşladı dediniz. Tamam, bunun önünü almamız mümkün. Peki, başka ne ayıbı var? Mübarek'in sözlerinin onun canını sıktığı belli oluyordu.

-Eğer başka şeylerin önünü almazsak, okumasını bırakacak, dedi Mübarek. Sonra biraz daha çekinerek devam etti. – İşte bugün sormadan çıkıp gitti. Benim buradaki varlığımı da düşünmedi. Ondan sonra, üzülmeysin, yetişkin bir kızın yanında, babanın az önceki kılığı, yatakların onun gözü önünde düzensiz duruşu, bence doğru olmasa gerek. Aradaki saygı, hâyâ, iffet her neyse bütün bunlar kaybolmuş gibi görünüyor.

Şerafet alayla güldü:

-İnsan kendi evinde bile özgürce gezemeyecek, yaşamayacak da nerede yaşayacak? Özbek okulları ne zamandan beridir kültür öğretiyor? Siz Elmira hakkında konuşmaya mı yoksa bize birşeyler öğretmeye mi geldiniz?

Mübarek'in bedeni buz gibi terledi. Onun karşısında iyi davranışlı, görüldüğü gibi her şeyi anlayan kadın değil, tamamıyla başka bir kadın duruyordu.

-Eğer bunların Elmira'nın geleceği ile ilgili olduğunu düşünmesem, konuşmazdım, dedi o üzülerək. Dudağını boyadığında ses çıkarmazsanız, nereye gittiğini bilmezseniz, ya bu nasıl olur? Medeniyet sorumsuzluk değil ki! Yalnız okuldan ve öğretmenlerinden elinden hiçbir şey gelmez.

-Ortada hiçbir şey yok, neler oluyor? Sanki kızımı birisi ile yakalamış gibi konuşuyorsunuz be!

Mübarek yerinden kalktı.

-Pekâlâ, bir düşünün. Bir şey olmadan önünü alsak, demiştim. Hoşçakalın.

Gülerek, memnuniyetle karşılayan Şerafet onunla hoşnut olmamış bir şekilde vedalaştı ve arkasından kapıyı çarptı. Mübarek'in içi bir acayip oldu. Ne niyetler ile gelmişti. Yanlış anlaşıldı. Kabalık edip, acaleci mi davranmıştı? Nasıl oldu kendisi de anlamadı. Ama Mübarek bu kadını başka türlü düşünmüştü. İlginç, kendi damarlarından akan kandan kendileri iğrenerek yaşıyorlardı. Çok büyük bir şey eksik bu ailede. Nasıl desem ki? Mesuliyet mi? Öyle aileler var ki anne-babasının eğitimi iyi değil, aksini de iddia etmiyorlar. Ama çocukları ilginç... Ne yapacak şimdi? Elmira'nın kendisiyle mi konuşsa? Konuşmasına konuştu ya! Şimdi onun hislerinin aklına göre daha önde olduğu zaman. Kızının başka gözler tarafından fark edilmesinden anne-babası memnun. Ama ya geleceği! Niçin onu düşünmüyorlar ya!

Mübarek evine nasıl gittiğini bilemedi. Çocukları ayağına yapışınca kendine geldi.

Elmiralardan çıktıktan sonra morali birkaç gün düzelmedi. Kalbinin bir tarafı sızlıyordu. Okulda öğretmenler toplantısında da bu konu hakkında konuştular, yönetim araya girdi. Şerafeti okula çağırıp konuştular. Elmira dersleri biraz düzeltti. Şimdi okula önceki gibi süslenip gelmiyordu. Ama yine de onun davranışlarında okul öğrencisinin tertemiz hisleri değil, okul hayatına yabancı olan bir şeyler sezilirdi. Elmira geçen yıl okulu bitirip gitmişti.

Mübarek işte onları hatırladı. Ne olmuştu ona? Belki yardıma ihtiyacı vardır. Belki, Şerafet ona açıkça söylemeye utanmıştır. Ya da Elmira'ya bir şey mi oldu?

Birkaç yıl okuttuğu için mi, öğrencilerinin kaderine karışmaya alıştığı için mi, Mübarek Elmira hakkındaki düşüncelerden kendini kurtaramadı. Sınıftaki on yedi kızın

tamamı ona Elmira olarak görünüyordu ve kalbi sızlıyordu. Olmadı. Hala arkasından kapatılan kapının sesi kulağında olmasına rağmen işte o eve tekrar gitmeye cüret etti.

Yine işten sonra, yine geç bir vakit, Mübarek o tanıdık merdivenlerden çıkarken yüreği küt küt atmaya başladı. İşte, o tanıdık kapı. Ne derler acaba... Mübarek sessizce zilin düğmesine bastı. Evet, önceden geldiğinde zil yoktu galiba. İçeriden müzik sesi duyuluyordu. Birisinin tepinmesi ve kahkahası işitildi ve kapı birden açıldı. Elmira! Makyajdan yüzü gözünün nasıl olduğu belli olmuyordu. Onun arkasından uzun boylu, zayıf, küçük bıyık bırakan sarışın genç bir elini duvara yaslamış Mübarek'e soru soruyormuş gibi bakıyordu. Elmira biran şaşırdıktan sonra rimel sürülen gözlerini açarak:

-A, Mübarek Gafurovna! Alik, bu benim öğretmenim. Eve davet et, dedi sonra gence dönerek. Genç elini duvardan alıp, Mübarek'e yol verdi.

-Buyursunlar.

Mübarek içeri girdi. Ev düzensiz. Tütün kokusuyla doluydu. Masanın üzerindeki kül tablasında kırmızı boya değmiş sigara izmaritleri dağınık duruyordu. Mübarek sandalyeye oturdu.

-Annen nerede?

-Bilmiyorum. Alik, çay koy *pojaluysta*²⁶¹.

-Bu ne demek? O yiğit kim?

-Eşim.

-Ne?

-Eşim, diyorum ya! Ne kadar soru sordunuz? Artık ben sizin öğrenciniz değilim.

Mübarek ona soğuk bir bakış atarak üzüldü.

-Ah, Elmira dedi üzülerek. Annen nerede?

-Amcamlarda diye duyuyorum. Evlenince, bana kızıp taşındılar. İlginç, utanılacak bir şey mi yaptım? Alik'i eve getirince annem kıyameti kopardı. Ne yani, ben onun tek evladıyım diye evlenmemem mi gerek?

²⁶¹ Pojaluysta: 'Lütfen.'

-Eşin ne iş yapıyor? Okulun ne oldu?

-Nadoeli mne eti voprosı.²⁶² Misafir olarak geldiyseniz çay içeriz şimdi.

Mübarek yerinden kalktı.

-Misafirliğe, dedi kinayeye, misafirliğe insanlara gidilir.

-Ne demek istiyorsunuz?

Mübarek hızlıca giderek kapıyı açtı ve çıkıp gitti. Arkasından gencin bir şeyler dediğini, Elmira'nın *kakoe delo imeet ona do menya*²⁶³, diye bağırdığını ve kapının kapatıldığını duydu. Keşke bu hayat o kapının arkasında kalsa. Bu evdeki pis kokulu hava dışarıya da çıkar. İşte o kötü. Şimdi Şerafet'in halini anladı. Annesini bilmeyen kız öğretmenini mi bilecek? Mübarek'in yüreği sanki mezara birini gömmüş gibi sızlıyordu. Gerçekten de mezar ile bu ev ve bu hayatın ne farkı var? Elmira kayboldu, evet, kayboldu. Ama onu sevgi yok etti, annesinin ölçüsüzce sevgisi yok etti. Kim bilir, hayatın acı gerçekleri Elmira'yı bir gün insanlar arasını döndürür mü?

1963

ATEŞİN KIZ

Mahidil nişanlandığı gün Gaffar köyden kayboldu. Onun nereye gittiğini hiç kimse hatta büyük annesi bile bilmiyordu. O günlerde Mahidil'in kulağında her hışırdayan şey, Gaffar'un ayak sesi gibi gelirdi. Akşama kadar yola bakardı. O bugünü de aynı şekilde geçirdi.

Şimdi gece yarısı. Annesi sağ yanağını yastığı koymuş uyuyordu. Mahidil cibinlikten sessizce başını çıkardı. Yüzünü, gecenin narin yeli okşayıp geçti. Etraf sessiz. Ay tam yukarıda. Nedense yıldızlar seyrek, ara sıra ışıldıyorlardı. Ağaçların yaprakları gizlice fısıldıyor, hemen orada veranda yanındaki salatalık tarlası arıklarında su parlıyordu.

Mahidil avlunun başındaki terasa yavaşça baktı, sessizce cibinlikten çıktı. Abisi gece yarısına kadar avludaki ekini sulayıp, daha yeni yatmıştı. Onu, bu abisi büyütmişti. Cepheden babasının ölüm haberi geldiğinde, daha yeni on beş ol altı yaşına giren bu

²⁶² Nadoeli mne eti voprosı: 'Bıktım bu sorulardan.'

²⁶³ Kakoe delo imeet ona do menya: 'Benimle neden uğraşıyor.'

Haydar abisi, ailenin büyüğü olarak kalmıştı. Okulu da bıraktı. Bir taraftan çiftliğe işçi lazım, diğer taraftan geçim de kolay değildi. Haydar akşama kadar tarlada çalışır, akşam dönüşte sırtında ot getirip ineğe verir, geceleri de bahçe de oyalanırdı. Haydar geçimi sağladığından mı, ailede tek erkek olduğundan mı nedense evdekilere sözünü geçirirdi. İlk başlarda çocuğun emri vaki sözleri tuhaf görünse de gitgide herkes alıştı. Artık her dediğini yaptırır oldu. O dediğim dedik, sinirli ve asâbi oldu. Mahidil de abisinin asabiliğinden korkardı.

Mahidil kendisiyle okuyan ağırbaşlı Gaffar denilen çocuktan hoşlanmıştı. Gaffar'un annesi babası ölmüş, yaşlı büyük annesinin eline kalmıştı. O çok sessiz, ama çok kitap okur, son derece hayalperestti. Fizik dersini seviyordu. Boş olduğu zamanlarda çiftlik elektrik santraline gidip makine mühendisine yardım ederek, gece yarısında dönerdi. Mahidil ise onun tam aksi son derece haylaz derste de rahat durmaz, öğretmenlerden hayli söz işitirdi. Böyle zamanlarda Gaffar ona kızarıp bakarak, rahat dursana, utanmıyor musun, diyerek fısıldıyordu. Bunların arasındaki dostluğun nasıl sevgiye dönüştüğünü ikisi de bilmiyordu.

Şimdi Mahidil onu gördüğünde eskisi gibi yaramazlık yapmaz, beceriksiz diye alay etmez, utanarak yumuşadığını kendisi de anlamazdı. Onuncu sınıfı tamamladıklarından sonra ikisi de kolhozda işe başladılar. Mahidil dikkat çektiğinden mi, güzel olduğundan mı, evlerinden görücüler eksik olmuyordu. Mahidil onlar ile yüz yüze geldiğinde annesine sezdirmeden öyle sert bakardı ki , görücü kadın daha ağzını açmaya cüret edemedi kalkıp giderdi. Yine de Mahidil korkardı. Diyelim ki abisi herhangi bir evetine derse, o zaman ne yapacak? Haydar da dediğini yaptıran inatçı. İşte bundan sonra Gaffar ile buluştuğunda laf arasında ona ima etti. Gaffar'un dili tutuldu. Oturduğu yerde başını eğerek, arık kenarından çim yolup, durmadan suya atıyor, onun bu durumuna Mahidil gah acıyor, gah gamsızlığa benzetip sinirlendiriyordu. Ondan hiçbir ses çıkmayınca, Mahidil tutuştu. Aniden yerinden kalkıp, gitti. Az yürüyüp arkasına baktı. Baktı ve Gaffar'un ona bakan gözlerinde eskisi gibi mülayimliği değil, korku, öfke, üzüntü ile karışık acayip bir ifadeyi gördü. Ne yapacağını bilmeden kalakaldı. Gaffar başını eğip, yavaşça onun yanına gitti. Kızın gözüne bir bakış attı ve kekeleyerek;

- Eğer böyle olursa... eğer başka birisine... varırsan... ben... ben... ben bu yerden giderim, dedi. Mahidil daha da sinirlendi

- Kimin peşinden, dedi alay geçerek. Gaffar dudağını yalayarak yere baktı. Mahidil şiddetle dönerek hızlıca yürürken, dediği lafa bakın, beceriksiz diye mırıldandı. İşte böyle ağırbaşlı, beceriksiz gencin bir kız için doğup büyüdüğü yerini bırakıp gitmesine kimse inanmazdı.

Mahidil, Başkan Hacıkul'un oğluna nişanlandığı günden beri Gaffar kayıptı. Mahidil ağladı, sıkıldı, olmadı. Annesi onun kabul etmediğini abisine söylediğinde Haydar bağırdı:

- Biliyorum, kimin peşine gittiğini, Gaffar'ın neyi var ki evlenecek?

Mahidil dayanamadı.

- Ya kendiniz! Dedi evden çıkarak. Kendiniz de yengem ile evlendiğinizde Gaffar'dan farklı değildiniz ki!
- Utanmaz! Eve gir! Bir daha karşılık verirsen, benden iyilik bekleme. Kendini büyüttüğüm yetmedi, bir de kocanı mı bakacağım?

Mahidil bir ürperdi. Ama ağlamadı. Eve girdi ve uzun süre hayal kurup oturdu. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi, ani bir hareket ile yerinden kalkıp avluya çıktı. Annesi tencerenin altını yakmış, soğan doğruyordu.

- Abin sana kötülük revâ görür mü, çocuğum. Kendini de onu da üzme.
- Büyüttüyse, minnetdarım! Ama, benim bahtım karşılığında bakmamıştır.

Annesi gözünü kırptırıp, bu lafın manasını çözene kadar Mahidil caddeye çıkıp gitmişti. O niye çıktığını, nereye gideceğini bilmeden durduğunda büyük caddeden başkanın oğlu bisikletle geçti. Daha uzakta durdu. Bisikleti dut ağacına yaslayıp, mağazaya girdi. Bir şeyler almaya gelmişti. Şimdi evine döner, diye düşündü Mahidil. Bir an tereddütte kaldıktan sonra karşısındaki dar sokağa geçip, büyük kırmızı kapılı okul avlusuna girdi. Tatil olduğu için okul sessiz, avluda kireç karıştırılan fıcı ile yeni boyanmış üç dört okul masası duruyor, teras önünde otlardan yapılan uzun saplı süpürge duruyordu. Mahidil etrafa bakınıp, kalın vişne bahçesi arasından komşunun bahçesine geçti. Alçacık duvardan önce ayakkabısını çıkartıp attı. Sonra kendisi tırmanarak çıkıp başka bir sokağa indi. Güneş batmış olsa da henüz aydınlıktı. Bir çifti ters yatan ayakkabısını silkeleyip ayağına giydi ve sokağı kesip geçen küçük arık kenarındaki yarısi kuruyan büyük söğüdün altına geçti. Şansına sokakta hiç kimse görünmüyordu. İyi oldu,

kendisinde de dil var, abisini komiteye niye şikâyet etsin, kendisi beceremeyecek olsa başka. Aciz, yetersiz insanlar şikâyet eder. Mahidil, öylelerinden değil. Başına yağın karı kendisi kürer. O şikâyet etmeye alışmamıştı. Az sonra, sokağın köşesinde bisiklet görüldü. Onun koluna poşet asıp sakince gelen genç birden durdu. Az kalsın düşüyordu. Ne yaptığını bilemeden karşısında asabi duran Mahidil'e bakıp gözlerini kırptırdı.

- Ben size doğrusunu söyleyerek iyilik yapmak istiyorum, dedi Mahidil ona bakarak. Ben sizi sevmiyorum. Eğer buna bakmadan evleneceğim dersiniz, şunu bilin, düğün günü kaçarsa, sizi rezil ederim. Eğer elimi ayağımı bağlayıp verirlerse yine de düğünü cenazeye çeviririm. Dediğimi yapmazsam, bana da Mahidil demesinler, bunu bilin. İyisi, paranızdan da saygınızdan da ayrılmayın. Daha beni tanımamışsınız. İyisi mi kendine başka kız bul.

Mahidil böyle dedi ve cevabı da beklemeden, az önce üstünden atladığı alçak duvar önüne gelip ayakkabısını yine çıkartıp fırlattı. Sonra kendisi tırmanıp, güp diye içeriye düştü. O, gencin henüz ne hale düştüğünü bilmedi. Fakat ertesi gün eve adam gelip, çeyiz bohçalarını geri alıp gitti. Aralarında nasıl laf nasıl söz geçtiğini Mahidil'den başka hiç kimse bilmez, herkes sessizdi. Hele ki Haydar çok asabi, küçük şeylere bağırıp, tersler, Mahidil bu günlerde onunla yüz yüze gelmekten kaçınırdı. Böylece düğün iptal oldu. Ama Gaffar'dan haber yok. Büyükannesi de ağlayıp dolaşıyormuş. Reiste aratıyormuş...

Duvar arkasında bir şey hışırdadı. Mahidil hafifçe başını kaldırıp yavaşça oturaktan indi, yalın ayak hışırdayıp duvar yanına gitti. Yok, sessiz. Nerede geziyor acaba? Yoksa kendisini suya atmış olmasın ya! Bu hayal Mahidil'i paniğe düşürdü. Gerçekten de Gaffar'a bir şey olmuş gibi kalbi küt küt atıyordu. Gürültü, kargaşa çıkartıp her tarafı ayağa kaldırmak, Gaffar diye haykırmak, aramak, herkesi ayağa kaldırmak istiyordu. Nerelerdesin benim beceriksizim, diye inliyordu gönlü, sen bahtını bırakıp gittin, bense onu kovalarım, bulana kadar, yetişene kadar bırakmam. İşte o zaman... İşte o zaman azıcık sitem ederim sana. Fakat sağ olsan kafi. Gökyüzün de de olsan yerde de olsan bulacağım.

Mahidil etrafına bakındı ve cininliğin arkasından geçip tandırın yanına gitti. Terastan önce bebeğin ağlaması, sonra horlama duyuldu. Komşunun avlusunda tavuk kanat çırpı. Asma sekisine asılan sepet bir kımıldadı. Mahidil duvara sırtını vererek yavaş

yavaş ayva ağacı altına geçti. Onun eğri büğrü gövdesine kolaylıkla çıkıp, duvara, oradan sokağa indi. O evvelden de korkmazdı. Şimdi ise korku aklına bile gelmez, Gaffar'dan herhangi bir haber bulamazsa, yüreği patlardı. Büyük sokağı kesip geçen, doğumhanenin arkasındaki yola döndü. Doğumhane penceresinden caddeye düşen dörtgen sönük ışığı belirsiz gölge bir an kapattı ve sonra anında yok oldu. Mahidil acaleyle geçip gitti. Bir yerlerden takip eden büyük siyah köpeği taş atıp kovarak, köşedeki küçük kapıyı çaldı.

- Kim o?
- Ben... Ben... Açın, nene.
- Sen kimsin?
- Ben... Mahidil.
- Hay Allah, yaşlı kadın şaşırarak kapıyı açtı, böyle geç saatte.
- Gaffar'dan bir haber var mı?
- Haber var çocuğum. Para geldi dün
- Gerçekten mi? Neredeymiş?
- Gir eve. Gel. Kâğıdı kendin oku.

Yaşlı kadın eve girip ışığı açtı. Rafı karıştırarak anahtar alıp küçük sandığı açtı:

- İşte bu parayla gelen kâğıt. Postahane'ye gittiğimde, para ile bu kâğıdı verdiler. Adresi burada var, diye söylediler.

Mahidil kâğıda bakakaldı

- Otur, çocuğum. Hay benim aklıma, sana da haber vermedim.
- Bu kâğıda alıp götürsem olur mu?
- Olur çocuğum olur. Mektup yaz. Ben de birine mektup yazdırırım diye düşünüyordum. Keşke kendin yazsan çocuğum. Aptalımı görüyor musun, kaç gündür uyumadım ya! Allahtan sağ salımmış.

Mahidil kapıya yürüdü

- Hey, acale etme çocuğum, seni götürüyüm. Bu kadar geç vakitte kız çocuğu...
- Yok yok, korkmam. Rahatsız olmayın.

Mahidil'in ısrarına rağmen, yaşlı kadın yolun yarısına kadar eşlik etti, gölgesi yok oluncaya kadar baktı.

Mahidil avluya geri dönerken ayva ağacının dalı hışırdadı. Annesi uykulu mırıldandı:

- Kim o?
- Ben... Susamıştım, su içtim.

Sabahleyin yengesi avluyu süpürürken duvardaki izlere baktığında, Mahidil gözünü kısıp dudaklarını ısırды. Yengesi manalı gülümsedi ve dökülen toz, toprakları acayle süpürdü.

Mahidil birkaç defa mektup yazmaya çalıştı ve nedense yazamadı, ne diye başlayacağını bilemedi. Aslında mektup yazmayı sevmiyordu. Bazı kızlar gençlere mektup yazdıklarında o sinirleniyordu, karşında duruyor diyeceğini desene, derdi. Biliyorum, mektupların yarısı kitaptan kopyalanmış oluyordu, diye gün yüzü göstermezdi onlara. Eline kâğıt alırdı ve yüreği sıkışıp kalırdı. Ne desin. Evlenmedim, geri dön mü desin? Niçin kendisi bir defa mektup yazmadı? Hiç olmazsa ninesine mektup yazıp sorup soruşturmayordu? Belki tamamıyla ümidini kesmiştir... Aradan yine üç dört gün geçti. Mektup almadı da yazmadı da. Akşamleyin komsomol komitesinin sekreterinin yanına gidip, üyelik bedelini ödedi. Sekreter genç ona bakıp şaşırdı, ne acelesi var, yarına gün yok muydu, dedi ve işi aceleymiş, başka söz etmedi. Beşinci gün sabah seherde tarlaya değil, annesinin gözyaşlarına bakmadan ve kimseden de saklamadan istasyon tarafına gitti. Yengesi dudaklarını ısırıp, ateş gibi kız, diyerek hevesle arkasından bakakaldı.

Gaffar'un çalıştığı yer çok uzak değil, otobüs ile dört saatlik yolmuş. Mahidil az sonra, çimento fabrikasının inşaatına vardı. Makinelerin gürültüsünden kulaklarını sağır olacakmış gibi oldu, gözlerini kısarak büyük yapıların, vinçlerin üstünden Gaffar'ını arıyor. Sıcak olduğundan yeleşini çıkarıp, eline aldı. Başını başörtü ile bağlayan, kovada bir şeyler taşıyıp tahta merdivenden inen esmer kız ondan gözünü almadı.

- Kimi arıyorsunuz?
- Gaffar'ı... Tanıyor musunuz?

Kış kaşlarını çatıp, düşünürken rulo şeklinde örülmüş bir deste kabloyu omzunda taşıyan Gaffar geçti.

- Gaffar!

Gaffar gözlerine inanamayarak bir an kalakaldı. Sonra sevinç ve heyecan ile:

- Mahidil... Nasıl... Nasıl geldin, dedi.

Mahidil güldü:

- Ne yapayım, kendin önüme gelmeyene kadar elimi uzatmam, diyenlerdenmişsin. İşte geldim.
- Gerçekten mi?

Az ötede çakıl taşı dökülmüş tepede uzun bir kişi onlara bakıyordu.

- Şimdi, dedi Gaffar Mahidil'in elini sıktı, ustam bakıyor, haber verip geleyim.

Gaffar yolu bırakıp, kum- çakıl taşlarının üstünden aynı küçük çocuk gibi koşup gitti. Mahidil ondan gözünü ayırmadan bakarken, az önceki başörtülü kızın manalı gülümseyip geçtiğini farketmedi bile.

1963

LALE SEYRİ

Hamidehan iş dönüşü anaokulundan kızını aldı. O çok acale ettiği için çocuğunun yavaş yürümesi sinirini bozuyordu. Hamidehan kızının bir elinden tutup, sürüklermiş gibi yürüyor, kızcağız ise yolda çimlere, serçelerin cıvıltısı ile büyülenmiş halde etraftan gözlerini alamıyordu. Annesi bunun farkında değildi.

- Anne, gelincik, diyerek kızcağız annesinin elini bırakıp, arık kenarına koştu.
- Nigare! Hamidehan sinirli bir şekilde gidip, onun elinden tuttu. Yeşillikler içinde belirip duran küçücük gelincik zarar görmedi. Nigare'nin gözleri doldu. O annesine ara sıra bakıp, yumruğunun arkası ile gözlerini siler, iç çekerti.

Hamidehan işten dönerken pazara da uğramıştı: çantası ağzına kadar bir şeylerle doluydu. Bir taraftan çantanın ağırlığı ile ince topuklu ayakkabıyla yürüme çilesi, diğer taraftan kızının yavaşlığı onu iyice yormuştu. Evi temizlemesi, çamaşır yıkaması gerekti. Bir de iş yerinin işleri! Bir yüksek lisans öğrencisinin tezini okuması, bunun üstüne iş arkadaşlarından birinin de evine gitmesi gerek. Karı-koca arası bozulmuş, kadın dilekçe vermiş. İş yerindekiler de kimse yokmuşçasına bu işi Hamidehan'a vermişlerdi.

Anne- çocuk beraber avluya girdiklerinde tahtalardan bir şey yapan oğlu koşarak gelip, çantayı annesinin elinden aldı. Musluğun yanında soyulmuş patatesleri yıkayan bembeyaz saçlı yaşı kadın başını kaldırdı.

- Geldiniz mi? Kıpırmızı olmuşsunuz.
- Yoruldum.

Hamidehan eve girip, üzerini değiştirip çıktı. Kızının üstünü çıkarıp, ona da başka elbise giydirdi. Nigare annesinin sinirli yüzüne bakıp, yavaşça abisinin yanına gitti.

- Kaç, tahta gelebilir.

Nigare korkarak öteye gitti. Ne yapsın, bebek mi oynasın, gün boyu anaokulunda oynadı ya! Orada çok arkadaşları var. Anaokulu öğretmeni öyle iyi ki, ne sorarsa gülerken cevap veriyordu. Saçlarını tarayıp, kurdelesini güzelce takardı. Masallar söylerdi, oyun öğretirdi, beraber şarkı söylerlerdi. Annesi ise daima başka işlerle meşguldü. Anasınıfındaki bir tane arkadaşının annesi masal anlatmakta ustaymış! Nigaree'nin annesi masal bilmiyor olsa gerek. Akşamleyin Nigaree uyumak için yattığında canı masal dinlemek ister, annesine bakar, sorayım dese annesi masaya oturmuş ya bir şeyler okuyordu ya da yazıyordu. Nigare onun müsait olmasını bekleye bekleye uyuyakalırdı. Nigare'nin avlu ortasında kalakaldığını gören ninesi kendi kendine mırıldandı:

- Tövbe, avuç kadar çocuğun durup düşüncelere dalması da ne demek! Sanki çocukları varmış gibi dertleniyor, kerata. Hey, Nigare bebeğinle oynasana! O nasıl duruş?

Ninesi doğru söyledi. Bebeğiyle oynasın. Şu sarı saçlı bebek çok iyi gülüyor. Kirpiklerini kırıştırıyor da.

Nigare bebeğini almak için eve girdi.

- Ayağını sil! Yerleri yıkayan Hamidehan kafasını kaldırdı. Yüzü kızarıp, boncuk boncuk olmuş ter parlıyordu. Bir daha, bir daha, iyice sil.

Nigare yaş beze ayağını sürterek yavaşça içeriye geçti. Az sonra babası Hâkimcan işten döndü. O da yorulmuş görünüyordu. Elbisesini değiştirip yıkandı ve bembeyaz havluya elini-yüzünü silerken tencere başında uğraşan annesine sordu:

- Yemekler hazır mı?

Çok geçmeden hepsi masanın etrafına toplândılar. Gürültüyle çalışan çamaşır makinası durdu. Hamide de ellerini yıkayıp masadakilere katıldı. Hâkimcan acele ile yemeğini yedi ve çay içerken eşine baktı.

- Yarın lale toplamaya çıkıyor muyuz?

Nigare parlak gözlerle annesine baktı. Gözünün önüne daha yolda koparamadığı lale geldi.

- Zaman var mı sanıyorsunuz? Tez okumam gerek... Kimler gitmek istiyor?
- Kadirov teklif etmişti. Eğer gideceksek arayıp haber vermemiz gerek.
- Kendiniz gidin.
- Tek başıma ne yapayım.

Nigare bir annesine bir babasına bakar böyle acayip oyuna gitmeyeceklerine içinden şaşırıyordu. Lale çok olmalı. Geçen günü anasınındaki bir çocuk kucağını doldurup lale alıp geldi. Anasınıfı öğretmeni vazoya koydu. Öyle kıpkırmızı ki...

Yemekten sonra Hamidehan yarıda kalan çamaşırları yıkamaya gitti. Abisi ders çalışmaya oturdu. Ninesi ise bulaşıkları topluyordu. Nigare biraz bebekle oynadı. Sonra onu tekrar uyuttu ve ne yaptığını bilemeden abisinin arkasına gidip kitabına bakakaldı.

- Çekil! Durmadan arkamda rahatsızlık veriyorsun.

Leğeni kaldırıp çamaşırları asmaya çıkan Hamidehan kızının korkup kendini geri çektiğini gördü.

- Rahatsızlık verme abine, dedi. Ama, onun sesinde sinir ve emir değil yumuşaklık, sevecenlik vardı. Nigare, annesinin peşinden avluya çıktı. Babası sandalyede oturmuş gazete okuyordu. Gazetede ki çiçek açmış kayısı dalını eğen kızın resmi Nigare'nin dikkatini çekti. O babasının yanına gidip yavaşça gazeteye baktı.
- Uzak dur! Bebeğinle oynasana!

Çamaşır asan Hamidehan'ın gözü kızının yüzüne düştü ve yüreği tuhaf oldu. Nigare'nin gözündeki sıkılma, çekinme hatta yabancılaşmaya benzer ifadeler, Hamidehan'ın yüreğindeki çalışma, vakit darlığı altında kalan annelik sevgisini koparıp yüzeye çıkartmış gibi oldu. O zamana kadar çocuğunun gözüne iyice bakmamış mı? Sabahleyin şirin uykusundan uyandırıp anaokuluna götürür. Akşamleyin koşturarak tekrar alıp geri gelir. Sonra kendisi ev işleri ile meşgul olur ve kızının uyuyakaldığını farkedirdi. Yatağını da ninesi hazırlar. Nigare'nin sorularına cevap vermek, onunla sohbet etmeye babasının takati, sabrı yok, annesinin ise vakti yok. Sadece ninesi onunla konuşurdu. Masal anlatırdı. Bir gün işte böyle masal anlatırken Hamidehan'ın kulağına: 'Padişahın kızı hamile olmuş', diye laf duyuldu. Yüreği ürperdi. Ertesi gün yaşlı kadına

yavaşça, böyle lafları buna söylemeyin, demişti, yaşlı kadın şaşırdı. Bildiklerimi söylerim, gazetede ki gibileri nereden bulayım, dedi. Hamidehan ne diyebilirdi ki? Yaşlı kadın da çocuk gibi olmuştu. Bir zamanlar Hamidehan romanlardan sultanların hayatını okuyup gülmüştü. Sadece doğurmayı biliyormuş bunlar. Başkası emziriyor, başka biri terbiye ediyor. Bu nasıl bir anne ki, doğurduğu çocuğunu emzirip keyif almıyor. Boncuk gözüne bakıp, bembeyaz küçücük ellerini uzatıp yakarı çeker, boynunu mıncıklar. Hele ki dişi çıktığında! Canının ağırdığını bilmeden ağzından süt akıtıp güler. Bunların hepsi analık bahtı, rahatı değil mi? Hamidehan böyle düşününce kendisinin de o sultanlara ulaşmasına az kalmış. Çünkü, kızı gün boyu anaokulunda, onu başka bir kadın besliyor, uyutuyor, yıkıyor, masal söylüyor, oyuncakla oynatıyor. Hamidehan'ın yüreğinde kıskanmaya benzer acayip bir şey oluştu. O en büyük rahatlıktan, en büyük mesuliyetten, annelik bahtı, annelik tadından uzaklaştığını sezmişti.

Hamidehan çamaşırı yıkayıp bitirene kadar kafası bu fikirlerle doluydu.

Hâkimcan bir deste gazete, dergileri başına toplamış, divanda oturmuş gazete okuyordu. Nigare oyuncak yapmak ile meşgul. Onun yanında ninesi tespih çekip, uykulu oturuyordu. Oğlu da bir kitaba dalmıştı. Hamidehan masanın yanına gelip, bugün okumak istediği tezi araladı. Fakat onun bakışı da fikri de kızındaydı. Nigare oyuncağını bırakıp esnedi. Etrafa bakarak sessizce oturuyordu. Hamidehan, tezini öteye itip kızının yanına gitti.

- Bebeğini uyuttun mu, dedi annesi saçlarını okşayarak.

Nigare önce hiçbir şey anlamamış gibi annesine baktı. Sonra başını kaldırıp gülümsedi.

- Senin de uykun geldi mi?
- Hımmm...
- Birlikte uyuyalım mı?
- Benimle mi? Nigare'nin gözleri ışıldadı.
- Anne, masal anlatmayı biliyor musun?
- Biliyorum.
- Anlatır mısınız?
- Anlatırım. Fazlasıyla anlatırım.
- Gerçekten mi?

- Gerçekten.
- Anne kırlarda çok mu lale oluyor?

Hamidehan'ın gözüne birden yolda otlar arasındaki gelincik görünüyordu.

- Çok olur kızım. Oldukça çok olur, o kocasına döndü – Hâkim bey, Kadirov'a telefon açın laleleri toplamak için kira gidelim.
- Geç olmadı mı, dedi Hekimcan söylenip.
- Geç vakit olduğu yok. Bu saatte uyuyorlar mıdır, sonra kızının yüzünü ellerini öpüp şımarttı. –Kızımı lale görmesi için kırlara götüreyim. Hayli lale toplayalım. Hadi çabuk, erken uyanmak için erken uyumak gerek.

Nigare uyku lafını duyunca, masal söyler mi acaba, diye düşündü anlaşılan, yine sordu.

- Masal anlatacak mısınız?
- Elbette.
- Laleler hakkında masal biliyor musunuz?
- Biliyorum laleler hakkında, çiçekler hakkında, kuşlar hakkında.

Hâkimcan Kadirov'a telefon açarken içeri odadan Hamidehan'ın bir şeyler söylediği, Nigare'nin ise gülme sesi duyuluyor.

1967

ŞEFKATE SUSAMIŞ

Münevverhan mahkeme salonuna girdiğinde her defasında kendisinin yükümlülüğünden başka hiçbir şey düşünmüyordu. O, oturanlar ile selamlaşırken, mahkeme başkanı o tarafa ittiği klasörü kendi yanına çekti.

- Annenin oğlu için nafaka talebi, diye fısıldadı mahkeme başkanı ona.

Münevverhan çantasından gözlüğünü alıp, mendili ile camlarını silmeye başladı. O zaman gözü boş salonun birinci tarafında oturan iki kadına takıldı. Onların biri tanıdık gibi. Nerede görmüştü? Münevverhan gözlüğünü takıp samimiyetle baktı. Aşağıdaki kadın başını eğdi. Nereden tanıyordu? Neden o yüzünü gizlemişti? Kim acaba? Kimdi... Aklındaki bu düşünceyle yavaşça klasörü açtı. Salimov Kadir.. Kadir... Kadir...Acale etme, acale etme Kadirciğim. Ever, onun ablası, yok annesi ya bu! Münevverhan tekrar

kadına baktı. Salon gözlerinin önünde fır döndü gibi hissetti Gözlükleri, kadının yüzünü büyüteç misali, onun gözünün önüne getirdi. Yok, o zamanlar bu kadın şimdiki gibi değildi. O vakitlerde genç, güçlü gür saçları ve sürme çekilmiş gözlerini süzerek sık sık yetimhanenin avlusunda görünürdü. Küçük Kadirhan, onun karşısında koşarak değil, boynunu eğerek, acele etmeden yavaşça gelirdi. Kadın, onu kucaklamazdı da öpmezdi de. Bir tanıdığına çocuğu gibi omzunu silkeleyip, evraklara sarılan önemsiz yerleri ona verip, gecikmeden yola çıkardı.

O zamanlar Münevverhan yatılının müdürüydü. Onun kalbi dört yüz çocuğun derdiyle atar, bu narin çocukların kahkahası ömrünü uzatmış gibi olurdu, gözlerindeki üzüntüyü gördüğünde içi içini yerd. Aynı zamanda babası ya da annesi olmayan çocuklar onun gözünün önünden de aklından da gitmiyordu.

Kadirhan zayıfça, solgun yüzlü bir çocuktur. Lâkin, onun güldüğünü de Münevverhan nadiren görürdü. Tatil günlerinde çocukların çoğunluğu evine gider, fakat Kadirhan hiçbir yere gitmezdi.

Yine izin günlerinin birinde Münevverhan'ın gönlü rahat etmedi ve evindeki işini bırakıp, çocuklardan haber almak için yatılıya gitti. Kapıya yüz adım kaldığında bu kadına rastladı. O cilalı ayakkabısını gıcırdatıp, sallanarak gidiyordu. Münevverhan'ı görüp altın dişlerini parlatıp gülümsedi ve:

- Kardeşimin yanına gelmişim, diye selamlaşıp geçti. Münevverhan baktığında kapının yanında Kadirhan duruyordu. O, ellerini pantolonunun cebine sokmuş bir ayağı ile yeri çiziyordu.
- Ablan mı geldi, Kadirhan?

O birden Münevverhan'a baktı. Gözleri dolmuştu. Münevverhan, onun başını okşayıp bağrına bastı. Çocuk, ses çıkarmadan ağladı

- Tamam, kuzum, tamam. Tamam canım. Şimdi ben de ağlayacağım gerçekten. Yürü bize gidelim. İçeriden bir haber alalım, sonra gidelim. – Münevverhan Kadirhan'ın gözyaşlarını silip iki eliyle yüzünden tutup kendine çevirdi.
- Haydi, bana bakarak bir gül. Haydi, haydi, evet, işte böyle.

O Kadirhan'ın elinden tutup okuldaki işlerini bitirdi. Kızları balım, erkekleri kuzum diye severek her yeri dolaştı. Nöbetçi öğretmenlere bir şeyleri tembihleyip,

Kadircan'ı yanına alıp evine gitti. Münevverhan'ın iki oğlu, dört kızı vardı. En büyüğü beş yaşında, en küçüğü daha yeni yürümeye başlamış kısacası, işinde de evinde de bütün dünyası çocuklardı.

Kadircan, önce yabancılık çekti. Fakat çocuklar ona yanaşıp, onun suskun durmasına izin vermediler. Gâh resim çiziyor, gah güreş tutuyor, gah takla atıyor, onların haykırma, gülmelerine Kadircan da farkında olmadan kapıldı. Bunu uzaktan gözleyen Münevverhan'ın yüreği çok aydınlanmıştı o anda.

O gece Kadircan ve çocukları için yatak ayarladı. O anda küçük oğlu annesinin kucağına girip şımarıklık yaptı, boynuna asıldı. Kadircan'ın gözleri parlayıp, tuhaf bir halde kendisine baktığını sezdi ve Münevverhan'ın yüreği tuhaf oldu. Bir eli ile Kadircan'ı bağrına basıp, başını okşadı. Ama Kadircan çekinir, onun boynuna asılamazdı.

Münevverhan gece yarısına kadar uyumadı. Çamaşır yıkadı, ütü yaptı, sonra önceden plânladığı şeyleri okudu. Yapacağı bazı işlerini plânladı. Bir yatılı okul hakkında dergide oldukça büyük bir makale basıldığını görmüştü. O, aklına gelip okumak için aradı ama dergiyi bulamadı. Çocukların yattığı odayı yavaşça açarak ayakucunda içeriye girdi. Oğulları uyumuş, ama Kadircan uyanık, başını ellerinin üstüne koymuş tavana bakıp düşünüyordu. Münevverhan yavaşça onun yanına geldi:

- Neden uyumadın, kuzum?
- Öyle, - ağlamamak için kendini zor tutuyordu.
- Bana bak, ablan sana kötü bir şey mi dedi?

Çocuğun gözlerinde tuhaf bir ateş parladı. O, öfke ve sinir ile:

- Ablam değil, dedi
- Değilse kim?
- Annem!
- A?

Kadircan'ın yanağından yaş akıyordu. Münevverhan onu sildi

- Ağlama, oğlum, tamam.
- Gitti. Başka şehre gitti. Artık gelmeyecekmiş. Kocasına çocuğum yok, demiş.

Münevverhan onun alnını okşayıp, gözyaşlarını sildi ama onun kalbindeki sinirin bütün bedenini titrettiğini hissetmiyordu. O kadın artık gelmezse, ne olacak, arayıp

buldursada, rezil mi etse? O da annemi şimdi? Bu kadar kalbi taş olur mu annenin? Bu çocuğu dünyaya getiren sensin ya!

- Bana bak Kadircan, gel bizimle kal. Bana oğul ol, olur mu?

Bir an sessizlikten sonra Kadircan hayır anlamında başını salladı.

- Neden? Bizi sevmedin mi?
- Öyle değil, sizin çok çocuğunuz var...
- Ne olmuş? Sende bir oğlum olursun.
- Yok, teşekkürler.

İşte o andan sonra annesi yatılıya gerçekten de gelmedi. Kadircan için ücreti ilk zamanlarda Münevverhan'ın kendisi ödedi. Sonra polis aracılığı ile kadının adresini bulup mektup yazdı. Cevap alamadı. Tekrar yazdı. Yok, cevap gelmedi, Demek, bu kadının kalbinde zerre kadar annelik sevgisi yok, onun kalbine bu sevgiyi zorla koyamazsın. Artık Kadircan'ı yetimhaneye getirmekten başka çare kalmamıştı. Münevverhan ona tekrar kendi ailesiyle kalması için teklifte bulundu. Çocuk, kabul etmedi. O az konuşan, sessiz bir çocuktur. Yetimhane'ye gitti. Gah Münevverhan haber aldı, gah kendisi geliyordu. Aradan yıllar geçti. Kadircan'ın boyu uzamış, bıyıkları yeşermişti. Sesi kalınlaştı. O çocukluğundan beri anne kucağını görmeden büyüdüğü için mi, çok kırılgan, hala daha eskisi gibi suskundu.

Kadircan enstitüye okumaya giderken Münevverhan ile vedalaştı. Sonra mektup da yazıyordu. Münevverhan ona kargo gönderdi. İşte bundan sonra teşekkür edilen bir mektup geldi ve mektup gelmesi kesildi. Münevverhan iş telaşları arasında onu hatırlar, çocuklara mektup yazdırırdı. Ama cevap gelmezdi. Tekrar yeni gelen çocukların kaderi, kaygısı Münevverhan'ın aklından Kadircan'ı oldukça uzaklaştırdı.

Tekrar yıllar geçti. Münevverhan abla, Münevverhan teyze olmuştu. Emekli oldu. O yaşlı, işi bilen, dürüst kadın olduğu için de hâkim danışmanı seçildi...

Kapı açıldı ve Münevverhan'ın düşüncesi bölündü. Geniş omuzlu, orta boylu genç başından şapkasını alıp, oturanlar ile selamlaştı ve sıralı boş sandalyelerin en kenarındakine yavaşça oturdu. Münevverhan genci hemen tanıdı. Ama Kadircan onu tanımadı, tanımadı değil, daha görmemişti. Hiçbir şeyden haberi olmayan hâkim, gerekli

kişiler toplândığı için davayı başlattı. Kadının oğlundan nafaka talebi ile yazdığı dilekçeyi okudu. Kadircan bir kızarıp bir bozarıp başı eğik halde oturuyordu.

- Yoldaş Salimov, bu kadının anneniz olduğunu onaylıyor musunuz?

Kadircan yavaşça yerinden kalktı. İç çekti mi, heyecanlandı mı, yutkundu mu, bilmiyordu.

- Evet.
- Yaşlandığı zaman neden haber almadınız?
- Gökten inmiş bu! Anneni bilir misin, diye gevezeledi kadın.
- Size sonra sorarız, kendine çeki düzen vermeye davet etti kadını hâkim. Münevverhan'ın takati kalmadı. Yavaşça yerinden kalktı.
- Ben bu kadının annelik haklarından mahrum edilmesini kesin bir şekilde talep ediyorum!

Herkes birden ona döndü. Daha başlamayan davayı soru-sualsiz, birden bu kadar kesinlik ile değiştirildiğinden şaşırان mahkeme reisi de ona hayretle bakakaldı. Kadircan onu sesinden tanımıştı. Gözleri ona bir an takılıp kaldı. Sonra yavaşça iç çekip, onun hükmünü bekledi.

- Siz Kadircan'ın ablasıydınız galiba, diye kadına seslendi Münevverhan.
- Ablası mıyım, annesi miyim, kendisi biliyor.
- Bildiğini çocukluğunda niye söylemediniz? Neden şimdi talep ediyorsunuz? Siz sadece doğurdunuz. Ama, onu kucağınızda sevdiniz mi? Sıcak- soğuşundan haberiniz oldu mu? Çamaşırını yıkayıp, yırtıklarını yamaladınız mı? Hasta olduğunda telaşlanıp başında oturdunuz mu? Hayır, hayır. Şimdi mi çocuk lazım oldu? Şimdi de siz onu çocuğum diye değil, para diye arıyorsunuz. Hiç kimseniz yoksa, huzur evine gidin, bakarlار. Kadircan'ın çocukluğu hala aklımda. Ben sizden davacıyım. Onun eksik çocukluğundan siz sorumlusunuz! İnsan dünyaya bir defa gelir... Ama siz iyi yaşadınız, işte bu günleri düşünmeden yaşadınız.

Münevverhan oturanlara olayı başından anlattı. Mahkemenin gidişatı artık tamamıyla başka bir yola dönmüştü. Kadircan gelip Münevverhan ile kucaklaşıp, selamlaştı. Kadın tiksindi mi ya da faydalanmaktan ümidi kesmişti, kavgacılık yoluna geçti:

- Annesinden uzaklaştırıp, parasını yemek istiyorsunuz!

- Yeter, dedi ona bağıarak Kadirca. Sonra yavaşça devam etti. – Kendiniz bana nerede olduğunuzu bir kere bile haber vermediniz ki! Şimdi gördüm sizi! Ben falan yerdeyim, götür beni, zor durumdayım, deseniz ya da para gönder deseniz gönderirdim. O anda ki terbiyesizliğinizi tekrar yaptınız. Beni mahkeme salonuna kadar getirttiniz ya ! – O Münevverhan'ı işaret ederek devam etti: -Bu kadın gerçekten de benim için sizden daha kıymetli. Benim kalbimde onun sevgisinin izi kalmış. Ya sizden? Hiçbir şey. Keder, hiç unutulmaz keder kaldı. Çaresiz kalmış olsaydınız başka.

Mahkeme kadını annelik hakkından mahrum bıraktı. O, bağıarak ağlayarak çıkıp gitti. Kadirca tuhaf halde kaldı. Çocukluğu zorlukla geçen bu genç tekrar kederlendi.

- Ben bu yerde değilim. Buhara'dayım, dedi o Münevverhan'a. Ailem, iki çocuğum var. Mahkeme tarafından çağrılınca şaşırıp yola çıktım.

Sonra o hâkimden annesinin adresini aldı. Görünüşe göre, o gidip ondan haber almak niyetindeydi.

ÖMÜR HESABI

Kanaat ninenin buraya geldiği zamandan itibaren yarın bir ay oluyor. Bu bir ay ömrünün hesap, kitabına benziyor. Ama çok acı bir hesap- kitap bu. Bir aydan beri onun içi yanıyordu, kimseye söyleyemiyordu. Bu yerdeki sevgi, insanilik, ilgi onun bütün vücudunu utanç ateşinde yakıyordu. O Allah'tan ölüm diliyordu, ama bu yerdeki adamlar onu ayağa kaldırmak istiyorlar, ömrünü uzatmak istiyorlardı. Keşke, ömrünün nasıl geçtiğini bilselerdi. Neden sormuyorlardı? Nasıl yaşamışsın, kimsin sen, diye neden sormuyorlardı? Niye sokağa çıkarıp atmıyorlardı, neden? O çarşafı yüzüne çekti. Yanındaki yatakta yün çorap dokuyup oturan yaşlı Rus kadın derin bir iç çekip, elindeki işini yanına koydu.

- Yine ağlıyor musunuz? Yeter artık. Ne faydası var?

Bu kadın nereden bilsin onun kalbindeki derdini. Nasıl söylesin, nasıl anlatsın. Hayır, söyleyerek anlatamazdı. Ey Allah, eski güç-kuvvetimi geri verip tekrar sadece beş yıl ömür verseydin, işte bugün çiğnediği ekmek-tuzu az olsa da aklardı. Yoksa bu şekilde mi ölüp gidecek, haram yaşayıp, haram ölecek mi... Şehir şehir dolaşıp yorulmayan bu ayaklar, bol bol para tutan bu eller halsizce böyle kalıverecek mi? Azıcık güç gelse ya!

Azıcık... Kanaat nine bir aydan beri işte bu fikir, işte böyle düşünce, işte böyle iltica ile yaşıyordu. Ama çare yok, ömür geçti, evet, geçti, geçip gitti.

Onun anne- babası kanaatli olsun diye böyle isim vermişler. Ama onların dileği tutmamış, o kanaatli, sabırlı olmadı. Arada çocuk olmadığından ilk eşinden hemen ayrıldı. Kocasını çok zengin yaşayan ailedendi. Kanaat ona nispet yapmak istedi. Kocasının evinde yemediği ekmeği yiyip, giymediği elbiseyi arzu eder oldu. Yaşına, anne ve babasının işe gir, demesine bakmadan, pazar gezerdi. Eş-dostu çoğaldı. Elinde para, ağzında laf oynar oldu. Anne babası ağladı, mahalle, köy araya girdi. Eşi ölmüş, dört çocuğu ile kalan bir adamla onu tekrar evlendirdiler. Ama rahat hayata alışan gönlü, çocukların çilesi, ev geçimi telaşına dayanamadı. Yine Pazar, yine ticarete başladı. O zaman kocası çok yalvarmıştı.

- Bırakın bu işleri... Sabredin. Az olsa da helal ekmeğimizi yiyelim.
- Ne yapmamı istiyorsunuz? Çocuklarınızın elbiselerini temizleyip, oturayım mı?
- Büyüdükleri zaman, yaşlandığımızda bize yardımcı olurlar. Hiç olmazsa işe girersiniz.
- E Allah, otuz som için on beş gün işe mi gideceğim? Paran olursa ormanda bile çorba içersin. Herkes yüzüne gülerek bakar. Bu zamanda kendi doğurduğun çocuğun bile yardım etmez, sizin çocuklarınız bana ne yaparlar ki!
- Bu dediklerin ailemize hakarettir!
- Boşaltabilirim evinizi.

Kocasının rengi kireç gibi beyazladı, kendisi bir anda çöküp, küçücük oluveren, kaygı dolan gözleri ile ona bir an gözlerini dikip, yavaşça dönüp çıkıp gittiği gözünün önüne geldi.

- Durun!
- Ateşin var gibi duruyorsun. Şimdi doktor çağırıyorum.
- Hayır, hayır, gereği yok doktorun. Gereği yok! Otur diyorum sana!

Kanaat'in gözlerindeki telaşı gören oda arkadaşı şaşırarak oturdu. Niye mani oldu o? Niye? O kocasının eteğinden tutmak istiyordu. Hatalarını hiç olmazsa hayalinde düzeltmek istiyordu. Ondan sonra ne olmuştu? Evet, bir gün ihbar olup, evine polis geldi. Çocuklar korktular. Ama, o evinde mal saklamazdı. Bunun için duruşunu bozmadı. Kocasını nefesini yutup, bir kenarda arkası dönük durdu ve polis çıkıp gittikten sonra:

- Evinize gidin. Artık olmaz, dedi.

Kanaat'in yüreği cız etmedi. Kapıyı sert vurarak çıktı gitti. Eh, o zamanda onun elinden geçen paralar ne mağazacıları, ne kuyumcuları bağlamıştı. O zamandaki az bulunan mallar... Neden hayrını göremedi ya? Neden? Altın küpe, yüzükler!... Onun kendisi asla pazara girmezdi. İnsanları işe gönderip kendisi gezerdi. Başka şehirlerde de adamları vardı. O, bir seferinde hastalığı ağırlaşan babasını bırakıp böyle sefere çıktığında babası vefat etti. Annesi biraz önce ölmüştü. Konu-komşular haber verelim, dediklerinde, nerede olduğunu bilmiyorlardı. Gün sıcak. Beklemenin çaresi yoktu. Babasını mahalleliler gömdü. Üç gün sonra Kanaat kilit asılmış evini açtı. Ona anahtarı getiren komşusu dertleşmek isteyip biraz bekledi.

- Sizi bulamadık. Artık ne yapacaksınız, başınız sağ olsun.
- Yaşlandıktan sonra böyleymiş.
- Mezar başına gidecek misiniz? Kabrini göstereyim mi? Annenize yakın yere koyuldular, öbür güne yedisi olacak.

Kanaat eteğini kaldırıp, çorabının lastiğini az aşağıya indirdi, bir deste para alıp komşuya uzattı.

- Alın, bir pazara gidin. Çocuklarınızla gidersiniz.

Komşu kadın tuhaf olup gitti... Gözlerini kırıştırdı, dudağını yaladı, yutkundu. Sonra aniden dönüp gitti...

- Hayır, durun! Hayır!

Rus yaşlı kadın yerinden kalktı. Eteğindeki yumak yuvarlanıp yere düştü. Eğilip onu aldı. Yatağın üstüne koyup, ayağında daha büyük olan terliğini sürükleyerek çıkıp gitti.

- Sayıklıyor. Ateşi var. Doktor çağırırsam olmaz.

Kanaat inledi. Niye hayal kurmasına izin vermiyordu bu kadın? Onun ateşi yok, düş te gördüğü yok. Yürüdüğü yolları izliyordu yalnızca. O zamanda asla zorlanmadan yürüdüğü yollardan, ayağına at, elini kamçı yaparak geçtiği yollardan hiç olmazsa hayalinde insan gibi geçmek istiyordu sadece. Evet, ondan sonra baya parasına para katıp oynadı. İşte o zamanda mağazacılarından bir çete yakalandı ve Kanaat'in şansını da azıcık etkiledi. Bir zamanlar uzayıp giden iplerin ucu yavaş yavaş çekiliyordu. Denetim sıkılaştı.

Önceleri polisin yanından da rahatça geçip giden Kanaat sokaktan geçen insanlardan bile şüpheleniyor, herkes onun gözüne zabıta gibi görünüyordu. Hapse girme korkusu onu eğdi, sermaye azaldı. Aradan aylar, yıllar geçti. Kanaat artık Pazar önünde çiftçilerin yollarını bekliyordu. Meyve satmaya başladı, havuç doğrayıp sattı. Önceleri az çok ayağı ağrıyarak yürüyordu. Ama para kazanma isteği ona bu ağrıları hissettirmezdi. Romatizma hastalığı birden onu ayaktan düşürdü. Artık o sokak başında azıcık kurut, yeşillik, bardak ölçüsüyle çekirdek satıyordu. Dar sokak başındaki küçük dükkânın yanı onun mekânıydı. Üç adet tahtayı birbirine çivileyip, kendisinin yaptığı oturağı sürükleyerek, aksaklayarak yavaşça gelirdi ve torbalarını yavaşça yere bırakırdı. Dizini kucaklayıp yolcuları, çocukların okuldan dönmesini beklerdi. Bu yerden her gün postacı geçirdi. Ama her ayın başında o gülümseyerek şarkı mırıldanıp geçirdi. Şimdi onun çantasında gazete, dergilerden başka bir deste kâğıt da vardı.

- Hayırdır, çok neşelisiniz bugün?
- Yaşlılara emeklilik maaşı getiriyorum, emeklilik maaşı!
- He, demek emekli maaşı.

Bir iki saatten sonra çantası hafiflemiş postacı, yine görünüyordu.

- Hey, Allah hayrını vere, gereksiz gazetelerden versene! Çekirdeği sarmaya hiç kâğıt kalmadı.
- Bu gazetelerin gereksizi yok. Teyzeciğim. Hepsi insanların.
- A... Evet, ömrün bereket bulsun, bana da emekli maaşı verirler mi acaba?

Postacı geriye döndü.

- Kaç yaşındasınız?
- Altmış beş.
- Elbette vermeleri lazım. Hiç kimseniz yok mu?

Kanaat'in gözünde ümit belirdi :

- Yok, verirler mi ki...
- İş yerinden belgeniz var mı?
- Nasıl iş yeri?

Postacı yüzünü asarak, onun önündeki torbalara manalı baktı.

- A? Öyle mi? Öyleyse, çaresi yokmuş.

Postacı gitti. Kanaat dizlerini kucaklayarak torbalarına bakakaldı. Bir gün işte şu sokaktan onun ikinci eşi geçti. Çok yaşlanmış. Ama temiz, güzel giyinmişti. Yanında çocuğu elinde gencecik kadın, gelini olsa gerek. Önceki sene oğlunu evlendirdi, diye duymuştu. O Kanaat'i tanımadı, bakmadı da. İyi ki bakmadı. Tanısaydı, rezil olurdu.

O seneki sert soğuk Kanaat'i sokağa çıkarmaz oldu. Ayağını kımıldatamaz oldu. Önceleri komşuları durumunu yoklardı. Sonra mahalle komisyonu onu bu yere, hükümete bağlı invalid²⁶⁴ evine getirdi. Bu yerdeki sıcak yer ve yumuşak muamele Kanaat'i kendi ömür yoluna dönüp bakmaya mecbur bıraktı. Kirlı geçen ömrü için acı acı ağladı. O hükümete ne yapmıştı ki, hükümet onunla ilgileniyor. Neden ona bu kadar iyi davranıyorlar? O kim? O ne yapmış? İşte...İşte, doktor da geliyor. Nasıl? Neden? Rus yaşlı kadın terliğini sürükleyip, konuşarak geliyordu:

- Ateşi yüksek. Durmadan sayıklıyordu

Kapı açıldı. Beyaz şapkalı kafa ona eğildi:

- Ne oldu size, teyzeciğim?
- Teyzeciğin ölsün! Öldür beni, sevap kazanırsın, çocuğum. Neşterini kalbime sapla, ceraat fişkırarak, ceraat!
- Sakin olun, sakin olun.
- Nasıl sakin olayım? Neden beni sokağa atmıyorsunuz? Neden? Biliyor musunuz ben kimim? Biliyor musunuz?
- Sakin olun, sakin olun.

Ama şimdi sakınlaşamaz, huzurunu kaybetmişti, ömrünün hesap kitabı başlamıştı

1967

ABİ

Fethiddin abi nedense aceleyle avludan girdiğinde, Rihsihan küçük bir alana ekilen soğanların yabani otlarını temizliyordu. O, eşini görünce yerinden kalktı. Kırıışan eteğini silkeleyip, ekinlerin içinden çıktı.

- Hayır ola, babası²⁶⁵?

²⁶⁴ İnvaid: Engelli evi.

²⁶⁵ Babası: Özbekistan'da eşler birbirlerine isimleri ile seslenmezler. Kadınlar kocalarına 'babası', erkekler işe eşlerine 'annesi' diye seslenirler. Bu kelimeler 'çocukların annesi ve babası' anlamında kullanılır.

- Evet, evet, hayır. Fethiddin'in ağzı kulaklarındaydı. O elindeki file çuvalı dışarıdaki verandaya koydu. Onda üç-dört baş bir üzüm, küçükçe bir tane kavun, bir bağ havuç ve kâğıda sarılı bir şeyler vardı. Eşi, elini yıkayıp onun yanına geldi.
- Vay, kavun çıkmış mı?
- Tazedir diye aldım. Kardeşlerin gelecekmiş
- Ne zaman?
- Bugün. Şimdi Yengibay'ı gördüm. Arabasında işe gidiyormuş. Akşamüstü Siraciddin'i alıp gelirim, haberleşip geliriz, dedi.
- Gelinleriniz de gelecekler mi?
- Bunu sormadım.
- Şimdi et de az...
- Bende düşündüm, param yetmedi. Hiç biriktirdiğin sakladığın yok mu, he?
- Bende para nereden olsun? Rihsihan böyle dedi ve eşinin sesindeki yalvaran ses tonu yüreğini erittiğinde, kızının ayakkabı alırım diye verdiği bursunu hatırladı.
- Kızınızın ayakkabısı için bıraktığı az para vardı.
- On som ver, sonra geri koyarsın.

Rihsihan ondan bir tane on somluk alıp eşine verdi.

- Tandır ekmeğinden de al.
- Olur, bu oturağa yer yapın. Bu yer rüzgârlı, bir gölgede dinlenip gitsinler. Fethiddin çuvalı boşaltıp, acaleyle kapının tarafına yürüdü. Onun omuzları çıkmış, bu yıl ne kadar yaşlanmıştı.
- Acıktınız mı?
- Peki, peki, geleyim... Fethiddin çıkıp gitti. Rihsihan'ın yüreği tuhaf olup bakakaldı. Eşi istasyonda çalışıyordu. Gece vardiyaya gittiği zaman şimdi geliyordu. Gece boyu uyumamış. Birde yetmiyormuş gibi oğlu bu yerde değil. Tatil olduğunda dinlenmek için evine gitmiş. O okula giremedi, sınavdan geçemedi. Şimdi mobilya fabrikasının aranan işçilerinden biri oldu.

Fethiddin 'Erkek kardeşlerin' diye söylemiş olsa da aslında misafirler onun öz kardeşleriydi. Onlar daha çok Rihsihan'ın elinde büyüdükleri için mi, Fethiddin daima böyle deyip konuşurdu. Fethiddin'in babası çok ilim- irfan sahibi insanmış. O daima oğullarının okumuş adam olmalarını arzu edermiş. Fakat o zamansızca vefat ettiğinde, ev

geçimi yaşça büyük olan oğlu Fethiddin'in başına kalmış. Jeolog olup, büyük büyük maden açmayı, yerin katlarını kitap gibi okumayı hayal eden Fethiddin sekizinci sınıftan sonra okulunu akşamki genç işçiler mektebine devretmeye mecbur kaldı. Kendisi istasyona işe girdi. Ailesini geçindirdiği için, orta tahsilli oldu. Fakat o her ne kadar zorluk çekse de kardeşlerini okutmaya ant içti. Bu arada da annesi hastalığa kapıldığında, Fethiddin'in başını tekrardan sıkıntıya soktuğunu düşünüyordu. Varını yoğunu ortaya koyup, kendisinin mahallesinden olan sınıfta, Siraciddin sekizinci, en küçükleri Gülçehre altıncı sınıfta okuyorlardı.

Aradan çok zaman geçmeden kaynanası da çocuklarını ona tamamıyla bırakıp gitti. Gelinliğini Rihsihan tatmadığı gibi, damatlığı da Fethiddin'e bilemedi. Onlar uzun zamandan beri birlikte, birbirlerine destek olan yaşlı çiftler gibi çocuklarının gözlerine bakarak dertleniyorlardı. Fethiddin kardeşlerinin kalbini hiç incitmez, onları üzmez, onlar için kendini sakınmayıp, onları birbirinden ayırmazdı. O zamanlarda Fethiddin iri yarı, dağı devirecekmiş gibi güçlü, çevik bir gençti. Tatil zamanlarında da rahat durmazdı.

Rihsihan'da bir tane çocuk doğurmadan, bir sürü çocuğa sahip oldu. Onların çamaşırını yıkar, yemeğini yapar, boş zamanlarda takke dikerdi. Gülçehreyi de okuldan aldığı vakit geçmeden şapka diktirir, işin parasını ona adayarak çeyizini hazırlardı.

Fethiddin kardeşlerinden birinin jeolog olmasını çok fazla istiyordu. O, niyetine ulaştı. İşte şimdi Yengibay âlim, hatta şahsi arabası da var. Şehrin en merkezi caddelerinden hükümet ona dört odalı ev vermişti. Siraciddin tarihçi oldu. Enstitüde ders veriyor. Gülçehre de evli barklı. Onu evlendirdiklerinde öğrenciydi. Çocukları olunca okulu bıraktı. Sonra dışarıdan okuyup tamamladı... Şimdi o da öğretmenlik yapıyor.

Rihsihan oğlu ve kızını ard arda doğurdu. Henüz aralarında bir yaş vardı. Sonra daha çocuk doğurmadı.

Rihsihan bunları düşünüp avluda duran küçük tahtaları ocak başına taşıdı. Fethiddin kötü kalan tahtalardan kapı yaparak, yanındaki yere yerleştirmiş: balta, keser, bir tane eski kova, her türlü çivilerle halâ öylece yolda duruyordu. Geçen yıl Yengibay geldiğinde arabasını caddede bırakıp, oturamamış, o zamandan sonra Fethiddin'in hayali kapıyı daha da büyütme olmuş. Rihsihan kapıya baktı. O kadar güzel olmasa da nasılsa caddeyi kapatıyordu. Araba da şimdi rahatça giriveriyor.

Rihsihan eşinin alet-edavatını kulübede bir kenara koyup çıktı. Günün sıcağına bakmadan, avluyu süpürdü. Sonra havuç doğramaya oturduğunda, ter döken Fethiddin geldi. Et, ekmek, bir şişe de votka almıştı. Şişeyi uzattığında Rihsihan onu iğrenerek aldı.

Fethiddin musluğu açıp, avluya su serpti.

- Günün en sıcak zamanında bu ne? Avlu havasızlaştı. Biraz sabret.
- Toprak soğudu. –Fethiddin kavun ile votkayı musluğun altına koydu ve suyu uzaklaştırıp, gülleri suladığı küçük su kanalının başını açtı. O durmaksızın uğraşiyor, dinlenmesi de aklından çıkmıştı. Çiçeklerin güzellerini seçip, fesleğenleri ayırıp, cam kavanoza koyarak, orta sehpanın üstüne koydu. Rihsihan havuç-soğanı kavurup, avlunun ortasına yer hazırladı. Fethiddin sokağa su serpti. Gün döndüğünde, avluda rüzgâr esmeye başladı. Her şey hazır oldu. Geceleyin uyumayan Fethiddin yorgun bir tebessüm ile araba sesini bekler, hatta kapı kancasını da indirip emanet gibi kapatmıştı. İhtiyar çiftler birbirlerine bakarak, sessizce oturuyorlardı. Balkon direklerine çekilen ipe bütün-bütün asılmış hoş kokulu yabâni kekik koyulmuş, onu Rihsihan kış için kurutuyordu.
- Gelinlerine de yabâni kekikten kurutup versen iyi olurmuş...

Araba birden durdu.

Fethiddin kapıya koştu. Arabanın sönmüş lambaları birden bire parlayıp yandı. Fethiddin gözlerini elleri ile kapatıp, kenara çekildi. Araba yavaşça içeriye girdikten sonra kapıları aynı anda açılıp, yaşı birbirinden fark etmeyen iki kadın ile Yengibay ve Siraciddin indiler.

- Hoş geldiniz, buyrun, buyrun. Fethiddin sevincinden gâh gelinlerin yanına gidiyor, gâh kardeşleri ile kucaklaşıyordu. Saçları güzelce düzlenmiş, vücutlarına yapışmış elbise giyen, yumurta gibi bembeyaz bu kadınların önünde Rihsihan onların eltisine benzemiyordu. Onlar hal-hatır sorup, ellerindeki kâğıda sarılı şeyi Rihsihan'a verdiler. Kendileri hemen oturmadan, avludaki çiçekleri seyredip, gezindiler. Rihsihan çay demleyip, sofru kurdu. Ocağın sönmüş ateşini yaktı.

Yengibay yapılı, aynı Fethiddin'in gençlik zamanına benzer gençti. Siraciddin ondan genç olsa da saç beyaz olduğundan mı yaşlı görünürdü. Fethiddin onlara gurur ile bakar, gözü doymazdı.

- Yiğenler görünmüyor, diye sordu Siraciddin etrafa bakınarak.

- Biri tatilde, biri inşaatta. Yiğenin de başını bağlasak mı, diye düşünüyoruz.

Çay vaktinde Siraciddin ile Yengibay bir yerlerde yer altında bulunan şehir hakkında, aydaki kayaçlar, yine Fethiddin'in anlamadığı bir şeyler hakkında sohbetleşip oturuyorlardı. Fethiddin gah ona gah öbürüne bakıp oturdu ve sonra yerinden kalkıp, kardeşinin arabasının yanına gitti. O yanına bu yanına geçip baktı. Musluğun ucuna hortum bağlayıp onu yıkamaya başladı.

Rihsihan pilavı salıp, tencerenin altındaki közü ocağın önüne çekti. Maşa ile onu semavere bıraktı. Sonra ateş sığağından kızaran yüzünü silip, yerinden kalktı. Eltilerinin gelirken getirdiği kâğıda gözü takıldı ve ard arda onları açtı. Birinde karton kutuya doldurulmuş çikolatalar, ikincisinde pasta vardı. Evden tabak çıkarıp, onları yerleştirip, misafirlerin önüne getirdi.

- Çok yorulmayın, oturun, dedi genç kadınlardan biri ona nazikçe.
- Buyrun, yiyin. Rihsihan onlara çay doldurup uzattı. İki elti uzaktaki büyük şehir hakkında onun denizi, havası hakkında konuşuyorlardı. Rihsihan biraz onları dinledi ve hatta o şehirlerin ismini bile aklında tutamadı.

Fethiddin pilavın hazır olduğunu bilip, avlunun bir kenarındaki domates dallarını karıştırıp, üç-dört tane getirdi. Erinmeden meze hazırladı. Epey zamandan beri su altında duran şişeyi getirip, kardeşlerinin yanına koydu. Rihsihan kıpkırmızı güzel kokan pilavı getirdiğinde, Siraciddin azıcık sarhoş bile olmuştu, Yengibay araba kullanacağı için mi, içmemiş sayılırdı. Siraciddin yemeğe el uzatırken yengesine baktı.

- Biliyorum, güzel yemek yaparsınız. Çok özlemiştim.
- Evet, hiç iyi pilav yemediniz, dedi bembeyaz kadınlardan biri kocasına kinaye ile. Rihsihan duymamış gibi yapıp, misafirleri pilav yemeye davet etti.

Fethiddin için de Yengibay içinde tek başına içen Siraciddin uyuyakaldı. İlk başta onu azıcık dinlensin, diye bıraktılar. Zaman geç olup, şehir sesleri durulmuş, avlu da güzel olduğu için mi, misafirler baya oturdular. Sonra Siraciddin'i uyandırıp artarda çay içirip, zorla kendine getirdiler.

- Bu sekiye yer ayarlayın, avluda güzelce uyuyun. Toy için biriktirdiğim yeni yorganlarım var, diye onlara kalmaları için ısrar etti Rihsihan.
- Başka zaman geliriz, dedi Yengibay. İşte, kapı da yaptırmışsınız, araba da rahatça durur.

Fethiddin sevinerek, gurur ile kapıya baktı.

- Abinizin kendisi yaptı.
- Evet, abim maharetlidir. İnşaata başlarsak, kapıyı kendisi yapar demek, diye şakalaştı Yengibay.

Misafirler gittikten sonra, etrafı toparlayan Rihsihan sekiye geldiğinde, Fethiddin Siraciddin'in yaslanıp oturduğu yastığa başını koymuş uyuyordu. Rihsihan bulaşıkları yavaşça onun yanından aldı ve battaniye getirip omuzuna bıraktı. Eşinin kırıksıklık dolu alnı, karası kalmamış bıyığına bakıp yüreği tuhaf oldu. Onun huyunu, kendisini sakınmamasını düşünüp sinirlendi ve bir anda bu sinir yerini acıma, şefkate bıraktı. Kim bilir, belki eşini işte bu minnet bilmeyen huyu için ya da ona son derece güvendiği, her şeye haddi olduğu için seviyor.

Gece sessiz. Gökyüzünde sayısızca yıldızlar parlıyordu. Yumuşak, buz gibi rüzgâr esiyordu. Uykusu kaçan Rihsihan gâh eşi gâh uzaktaki çocukları hakkında düşünüp, sonsuz semaya bakarak hayalinde onlara uzun ömür diliyordu.

1967

BEBEK KOKUSU

Tatil günü olduğundan mı, sokaklar bugün çok kalabalık. Parklar çocuğu ile gezen kadınlar, el-ele gezen gençler ile dolu. Bu insan seli bugün pek te acale etmiyor. Gülme, sevinç ile şehir sokaklarında yavaş akıyor. Çocuk arabalarında neşeli uyuyan bebeklere, sohbet eden ninelere tebessüm ile eğilip geçiyor.

Sinemalardan çıkan insanlar arasından iki kız arkadaş ayrı çıktılar. Onlardan biri bembeyaz mendili ile kendini yelpazeleyip, arkadaşının bileğinden tuttu.

- Annem çok merak etmiştir.
- Çocuk musun?
- Hayır, arkadaşım. Bize gel, eşin iş seyahatinden gelinceye kadar, bir gelip yatıya kalsan ! Doya doya konuşurduk.
- Sen gelsene bize.
- Evdekilere söylememiştim. Bak, gün batmak üzere. Hoşçakal. O arkadaşının elini sıkıp, yalnız bırakıp gideceği için özür dilermiş gibi bakış atarak ona bir baktı ve kalabalık arasına karıştı.

- Şehzade! Telefon et!

Şehzade birden arkasına döndü, yerinden kımıldamadan duran arkadaşına göz kırpıp, başını salladı.

Şehzade evinden sabah çıkmış, annesine hemen döneceğim, demişti. Fakat arkadaşının eşi iş seyahatinde olduğundan o da sıkılıp oturduğu için bırakmadı. Dolaşmak için caddeye çıktılar. Sonra sinemaya gittiler.

Şehzade insanların arasından durağa gidiyordu. Yaşlı annesinin aklına neler geleceğini o bilirdi. Kapıya yüz defa gidip gelmiştir şimdi. Sonbaharın ilk akşam serinliği açık bileklerini ürpertmiş, geç kalacağını düşünmediği için giyinmeye sıcak şeyler almamıştı. O tramvaya bindiğinde sıcak hava hoşuna gitmiş gibi oldu. Siyah atlas elbisesinin yakasını düzelterip, etrafa bakındı. Ortalarda boş duran yere gidip oturdu. Çantasını kucağına koyup yarısına kadar açılan örülmüş saçını yavaşça örmeye başladı. O anda küçük çocuğun sesli bağırması yolcuları korkuttu.

- Anne! Anneciğim! Dört-beş yaşındaki bir kız onun boynundan sıkı bir şekilde kucaklamıştı. Şehzade ne olduğunu bilmiyor, çantası kucağından yere düşmüş, boynuna çocuğun titreyen elleri sıkıca sarılmıştı. – Ben sizin geleceğinizi biliyordum. Annem hastaneden elbette gelir, düzelterip gelir, diyordum... Eve mi gidiyorsunuz? Annem, anneciğim...

Kızcağızın yumuşak saçları Şehzade'nin yüzüne sürülüp, hoş kokusu burnuna geliyordu. Yolcuların hiç biri konuşmaz, bazısının gözünde yaş, bazıları acıyordu. Siyah ceket giyen orta boylu, rengi bembeyaz olan bir genç çocuğunun bileğinden çekiyordu.

- Dilber, bana bak! Dilber!

Şehzade birden ne olduğunu anladı.

Sevgi ile çocuğun saçlarını okşayıp, bağrına bastı. Genç adam titreyen elleriyle Şehzade'nin çantasını ona uzatırken, kızın elinden çekiyordu.

- Dilber diyorum, sanki, o kendini zorla tutuyordu. Tramvay silkelenip durdu. Genç adam inmek istiyordu. Ama çocuk Şehzade'yi bırakmıyor, onun kucağına girmiş gibiydi. Anne kokusu arıyordu. Şehzade çocuğu kucaklayarak yerinden kalkıp tramvaydan indi. Şaşkın kalan adam ne yapacağını bilmiyor, rengi bir beyazlaşıp, bir kızarıyordu. Onlar kenara çıktılar. Gencin kirpikleri oynuyordu.

- Özür dilerim, sizi annesine benzetti, benziyormuşsunuz. Genç, başka bir şey diyemedi. Yine kızı çekti.
- Dilber, annen sonra gelecek. Hastanede az işi varmış. Bana bak diyerek şimdi o çocuğu sinirli bir şekilde ayırıp aldı. Kızcağız tepiniyor, Şehzade'ye gitmek istiyordu.
- Annem, annem! Daha mı kalacak?
- Sonra gelecek, diyorum.

Etrafa insanlar yığıldı. Utanmaktan şaşırıp kalan genç, kızını bağına basarak tramvaya koştu. İnsanlar arasından çocuğun bağırması hala işitiliyor, olayı anlamayan bazı kişiler kalakalmış Şehzade'ye gah acıyo gah sitem ile bakıyorlardı. Tramvay gitti. Etrafdaki insanlar da dağıldı. Şehzade kendini toparlamaya çalışıyor, ne olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Sokak lambaları yandı. Akşam serinliği Şehzade'nin vücudunu titretti. O anda boynuna sarılmış titreyen küçük eller aklına geldi ve tuhaf oldu. Bağrında ateş yanmış gibi, bu ateş onun bütün vücudunu ısıtıyormuş gibi yandı. Boynunda çocuğun hoş kokulu nefesi kalmış gibiydi. Bu koku onu tuhaf hem şirin hem dertli bir hale soktu. O bu şekilde ne kadar durduğunu bilmiyordu. Sanki rüya görüyormuş gibiydi. Durmadan geçip giden insanlar da sanki cansız gibi, ağızları kımıldıyordu ama sesleri işitilmiyordu.

O evine ezilmiş, kendini kaybetmiş halde geldi. Kapı yanında duran annesi onun rengini görüp korktu.

- Ne oldu? Hasta mı oldun?
- Yok... Evet, azıcık.
- İçime doğmuştu...

Şehzade annesinin ısrarlarına rağmen yemek yemedi, başım ağrıyor, deyip yattı. Kızın gönlünden habersiz annesi kendi yağında kendi kavruluyordu. Çünkü Şehzade annesinin isteği ile evlenip, bahtsız bir şekilde eve dönmüştü. Bunun için de kızının yüzündeki azıcık değişimin sebebini kendinden bilir, arkadaşlarını görüp üzölmüştür, diye içten ice acı çekiyordu. Şehzade eşi ile çok yaşamamıştı, çocukları da olmadı. Artık evlilik hakkında annesi ağız açmaz, küçük bir laf söylese, kızı sinirlenirdi.

Şehzade o gece neredeyse hiç uyumadı. Gözü azıcık kapanınca çocuğun bağırması kulağına geliyordu ve korkarak uyanıyordu. Yine o küçük nazik eller boynuna sarılıyordu. Yine masum, hoş koku. Şehzade annesini uyandırmamak için kımıldamıyordu. Sessizce iç çekti. Kızcağızın annesi ölmüş müdür? Ya da bırakıp gitmiş

midir? Yok, ölmüş. Çaresiz babasının durumuna bak. Bütün derdi, elemi gözlerinden okunuyor. Şehzade başka şeyleri düşünmeye ne kadar çalışsa da olmuyordu. Çocuğun yüzü nasıldı? İyice bakmamıştı da. İsmi sormadı. Bu arada, Dilber, diye çağırdı galiba babası? Evet, evet, Dilber.

Şehzade bu azapla sabahladı. Annesi onun rengine bakarak daha çok ezildi. O kızının kahvaltısı için acı bir mastava²⁶⁶ hazırlamıştı. Şehzade onu da sonuna kadar içmedi, işe gitti.

Aradan birkaç gün geçse de, bu olay Şehzade'nin aklından çıkmıyordu. O gitgide daha çok düşünüyor, düşündükçe o çocuğu görme isteği artıyordu. Yine o nazik, titreyen elleri boynunda hissediyor, hoş koku burnuna geliyordu. Annem gelmiyor, diye ağlıyordu. Elbette ağlayacak. Ne yapsın, nasıl bulabilir ki onu? Şehzade'nin kafasında sadece bu fikir dolanıyordu. Sokak sokak etrafına bakınıp geziyordu. Nazarında o çocukta onu arıyordu. Birden gelip eteğine yapışacakmış gibi bekliyordu. Bir gün şaşırarak oyuncak dükkanına girdi. Keşke şimdi hepsini satın alabilse. Dilber'i bulsa ve ayaklarının altına dökse. Onun gözündeki bir anlık neşe Şehzade'yi bir ömür sevindirirdi. Gerçekten de insan için başkasının minnettar bakışından daha büyük mutluluk var mıdır? Belki Şehzade sadece Dilber'in değil, bir ailenin bağrını dağlıyordu.

Şehzade mağazadan eli boş çıkıp gidemedi. Güzel bir oyuncak bebek satın aldı. Onu eline aldığı anda oyuncak bebek aynı canlı gibi, güya ondan da Dilberdeki masum koku geliyordu. Bu cansız bebeğe dokunan elleri zevk almıştı.

Annesi kızının bebekle geldiğini görünce şaşırdı. Soru sorarmış gibi bir bakışla ona baktı.

- Birisine aldım, diye kısaca cevap verdi Şehzade. O gecesi sabaha kadar uyuyamadı. Sonra onu aramaya yemin etti. Ama nasıl yapacak? Nereden bulacak? Büyük şehir. Çok insan var. O zaman tatil günüydü. Belki kukla tiyatrosundan geliyorlardı. Evet, evet, buldum. Tatil günü kukla tiyatrosunun önüne gidip bekledi. Şehzadenin içi birden ferahladı. Dilberciğim... Kızcağız... Ne olursa olsun ağlama. Geleceğim, elbette bulacağım seni.

Şehzade tatil gününü kukla tiyatrosunun yanında geçirdi. Nice çocuklar geldi fakat Dilber gelmedi. Yoksa ağlayıp hasta mı oluverdi? Şehzade'nin içi bir hoş oldu. O

²⁶⁶ Mastava: Pirinç, et ve değişik sebzelerle yapılan ve genellikle yoğurt katılarak yenilen bir çeşit sulu yemek.

anda o, sesinin ulaştığı yere kadar Dilber diye bütün şehri dolaşmaya hazırlıyordu kendisini. Fakat kendisini bastırdı. Yorulup, kahrolarak kuklayı kaptığı gibi evine döndü. Zavallı annesi şaşkın. Hediye vermek için gitti diye düşünürken kuklayı geri getirmişti kızı.

Daha nice tatil günleri bu şekilde geçti. Oyuncak bebek, her hafta Şehzade'nin elinde bir sokağı dolaşıp geliyordu.

İşte, bugün de tatil günü. Şehzade tekrar sokağa çıkmaya hazırlandı. İşte, o tekrar oyuncuğı götürdü. Annesinin sabrı kalmadı

- Bana bak, nereye gidiyorsun? Neden böyle konuşmaz oldun, çocuğum? Biraz açık konuşsan ya! Bunu kime aldın?
- Bunun sahibini bulamıyorum.
- Tövbe, dedi hiçbir şey anlamayan yaşlı kadın.

Sokak kalabalık. Fakat Şehzade hiç kimseyi görmüyordu. O yine her zaman ki durağına, tiyatro yanına gitmeye çalışıyordu, sanki Dilber onu bekliyormuş gibi acele ile gitti yine. Etrafa bakındı. Çocuklar içeri giriyorlardı. Ama o yok. Ümitsizleşen Şehzade eli ayağı boşalınca oturağına oturdu. Fakat kalbinin bir yerlerinde ümit vardı. Gözünü geçenlerden alamadı. Tiyatro gâh boş olur gâh yine kalabalıklaşırdı. O ise hala bakınıyordu. Birden silkendi. Gözlerine inanamıyormuş gibi bir daha baktı. Evet, Dilber. İşte o. Babası ile geliyordu. Rengi baya solmuş. Şehzade nasıl yerinden kalkıp ona karşı yürüdüğünü kendisi bile bilmiyordu. Birden yine işte o yüksek ses duyuldu. Şimdi Şehzade'nin kucağında sadece Dilber değil, Dilber'in kucağında Şehzade de titriyordu.

- Anne, anneciğim...
- Kızım, sonunda buldum, buldum, Şehzade kızcağızı durmadan bağrına basıyor, yüzünü öpüyor, kendisinin ise gözlerinden yaş akıyordu. Donuk kalan genç gah kızarıyor gah bozariyor, ne yapacağını, bu olayın nasıl biteceğini bilmiyordu.
- Anneciğim, ben tiyatro izlemeyeceğim, eve gidelim. Yoksa yine gideceksiniz.
- Tamam kızım, artık gitmeyeceğim. İşte, sana bebek aldım.

Dilber'in gözleri parladı. Kâğıda sarılı bebeği alıp, kâğıdı babasına uzattı, bebeği bağrına bastı.

- Teşekkürler, anneciğim.

Genç te şimdi kendini toparlamıştı.

- Dilber, tiyatroya gidecek miyiz?
- Yok, eve gideceğiz. Annem ile. Artık bırakmayacağım, diyerek o yine Şehzade'ye yapıştı.

Üçü birlikte geri döndüler. Genç ara sıra Şehzade'ye bakıyor, Şehzade bakmasa da onun minnettar bakışını seziyordu. Genç taksi durdurdu. Arabada bile Dilber Şehzade'nin kucağında oturdu. Babasına gitmeyi hiç istemiyordu. Kızı ile meşgul olan Şehzade arabanın durduğunu sezdi.

Onlar büyük, mavi kapı önünde indiler. Dilber bağırarak avluya koştu.

- Nine, annem geldi. Annemi buldum! Annem...

Şehzade ile genç daha içeri girmeden, kapı önünde uzun boylu, orta yaşlı bir kadın belirdi. O Şehzade'yi görür görmez afalladı. Ona bakarak kucağını açtı. O Şehzade'yi bağrına basıp fısıldadı:

- Hey Allah, gerçekten de. Ey Allah, gerçekten de dirilip geldi... Evladım... Ta kendisi. Ey allahım, ta kendisi...

1968

İZLER

Munishan okuldan çıktığında lapa lapa kar yağıyordu. Yapraklarını dökmeye vakit bulamayan ağaçların dalları yere değmiş, her şey, çatılar, duvarlara kadar bembeyaz. Tabiatın bu andaki letafeti onu tutkun etti. Evine yürüyerek gitti. Sokaklara doğru girdiğinde kimi zaman karşılaştığı yolcular da görünmez oldu. Etraf sessiz. Evler de kar altında kimsesizmiş gibi duruyor, masallardaki yapay binalara benzer, pencerelerden çıkan sönük ışıklar da ressamalara mahsus renkle boyanmış gibi cansız görünüyordu.

Munishan birden arkaya adım attı. Kalbi hızlı çarpıp, halsizlik ile ileriye baktı. Kapıya yakın yerde, kar üstünde birisi yatıyordu. Etrafta hiç kimse görünmüyordu. Kim acaba? İçip uyuya mı kalmış yoksa hasta mı? Munishan yavaşça ona yaklaştı. O adam yan yatmış, paltosunun önü bükülmüş, boynu ve yüzüne sürekli kar yağdığından yüzünü net görünmüyordu. Munishan yavaşça eğildi. Yaşıyor mu, vücudu sıcak mı diye alnına

elini koydu ve bağırdı. Elektrik çarpmış gibi duvara çarptı. Vücudunun tamamı titriyor, ne yapacağını bilmeden etrafına bakınıyor, aksine etrafta kimse görünmüyordu. Beklenecek zaman mı şimdi! Belki canlıdır. Yakınlarda telefon da yok. O, acele ederek kapının bir kanadını ittirdi. Kapı açılmış. Evdekiler onu bekleyip, zinciri asmamışlardı. Mutfğa yeni yerleştirilen gazlı fırın borusunu boyayan eşi İnoğomcan onun durumunu görüp, korktu. Hatta ne olduğunu sormaya dili varmadı.

- Alim evde mi?
- Evde, evde, ne oldu?
- Çağırın, sokakta bir adam yatıyor. O nefes almadan kesik kesik konuşuyordu. Annesinin sesini duyup, içeriden Alim çıktı
- Ne oldu, diye sordu kalınlaşan sesi ile. İnoğomcan elindeki fırçayı bırakıp, omzuna hiçbir şey almadan çıktı. Alim de onun peşinden gitti. Ders çalışan Ravşan ile Gülşan'ın hiçbir şeyden haberleri yoktu, birbirlerini kızdırıp gülüyorlardı.
- Gülşan, soğuk çay var mı?

Gülşan bardakta annesine çay verdi:

- Lag'mon²⁶⁷ yaptık. Alim abim baş aşçı oldu, diye kıkırdarak güldü.

Alim ile İnoğomcan nefes nefese kalıp, az önceki adamı içeri getiriyorlardı. Munishan hiçbir şey demeden içeriye girdi.

- Koş, ilk yardıma haber ver! İsmailerde telefon var. Çabuk! Bu ses, İnoğomcan'ın sesiydi.

Sonra, çaydanlığın takırtısı duyuldu. Az sonra, İnoğomcan kızlardan ısıtıcı, koku alıp getirmelerini istedi. O bir şeyler yapıyor, kızlar da etrafında dolanıyordu. Sadece Munishan her denilene kulak asıp, içerideki odada sessizce oturuyordu. İnoğomcan onun yanına girmede, çağırmadı da.

- Birazdan gelir, bu Alim'in sesiydi.
- Sokakta bekle! Giyin! Gülşan, abinin paltosunu ver... Bu kadar mı içer bir insan...

Kapı çarpılarak kapandı. Tekrar İnoğomcan'ın kan ter içinde kalıp, bir şeyler yaptığı duyuldu. Sanki, o masaj yapıyordu. Aradan fazla zaman geçmeden takur-tukur adım sesleri, bayan kişinin Rusça bir şeyler sorduğu işitildi. Sonra, o adamı alıp

²⁶⁷ Lag'mon: Etli ve bol sebzeli erişte yemeği.

götürdüler galiba, sessizlik oldu. Acaleyle geri giren İnoğomcan paltosunu alıp, tekrar çıktı.

- Anne, babam onlarla birlikte gitti! Kim o?
- Git, dersini yap!
- Yemek yiyor musunuz? Vay, hala paltonuzu çıkartmadınız.
- Yoruldum. Al, as şunu. Munishan paltosunu çıkarıp kızına uzattı. Onun eli ayağı hala titriyordu. Elini yıkayıp, ocağa çay koydu. Kâse üstündeki tabağı kaldırdı ve tekrar kapattı.

İnsan çok hataları düzeltebilir. Ama boşuna, yanlış geçen ömrünü düzeltemez, Munishan'ın nazarından bunda daha fazla azap, bundan daha büyük acı yok. O, bunu kendi gözüyle görüyordu. Ocağa koyulan çaydanlık durmadan fokurduyor, ama Munishan onu duymuyor, o şimdi hatıralar arasında şoktaydı. O şu an kendinin geçmişi, gençliği, ilk saf aşkı ile yüzleşmişti.

Munishan, annesinin tek kızıydı. Babası savaştan dönmemişti. O, kendi şehrindeki iki yıllık öğretmen enstitüsünde okuyordu. Dersten dönünceye kadar yaşlı kadın eşikte otururdu. Bir gün Munishan sınavdan çıkıp, eve döndüğünde annesi yabancı bir delikanlı ile oturmuş konuşuyordu. Esmer, çiftçiye benzeyen bu genç, Munishan'ı görüp, toparlandı mı, utandı mı, başındaki Çüst doppisini²⁶⁸ almış, önüne bakıyordu.

- Kiracı almak istiyorum, diye söyledi annesi, kendi değil kızkardeşi kalacakmış. Okumaya gelmiş, sevap olur, evladım.

Munishan delikanlıya baktı.

- Nereye girmek istiyor?
- Pamukçuluğa.

Munishan içeri odaya girdi. Arkasından annesinin, şu biricik yavru, dediğini işitti. O geri döndüğünde delikanlı gitmişti.

- Munishan, gerçekten de kız kardeşi mi diye soran yaşlı kadının gönlüne birden bir şüphe düşmüştü.
- Daha neler! Saf gence benziyordu. İsmi sormadınız mı?

²⁶⁸ Çüst doppi: Rengi siyah, üzeri beyaz bâdem nakışlı, en yaygın doppi çeşiti.

- ArabcanmıŖ.

AkŖamleyin Arabcan gencecik, kendisine çok benzeyen kız ile geldi. Kız selam verip, valizini yere koydu. Arabcan, kalın bir Ŗeye sarılmıŖ yorganı omuzundan indirdi. Kız, yaŖı kadın ve çocuğu ile selamlaŖıp, gülümseyerek abisine baktı. O takkesini eline almıŖ, kel kafasını okŖayarak gülüyordu. Munishan sofa açıp çay demleyip geldi.

- Ablası ile kalır. Merak etmeyin, evladım. İsmi ne kızım?
- MehveŖ.

Arabcan o gün kız kardeŖini bırakıp, kendi köyüne geri döndü. MehveŖ edepli, aęırbaŖlı bir kızmıŖ. O abisinin inŖaat birliğinde alıŖtıęını, binaları nakıŖlar ile süslemekte çok usta olduğunu, onun sınıfı bitirdikten sonra okumadığını, iŖe odaklandığını anlatmıŖtı o zaman. MehveŖ sınavlardan iyi not alarak, enstitüye girdi. Arabcan ondan haber almaya sık sık gelir, gitgide çekinmeden açılıp sohbet eder, bazen yatıya da kalır olmuŖtu. Munishan, onun alttan ona baktığını çoğu zaman sezerdi. Arabcan'ı en çok yaŖlı kadın sevmiŖti. Çünkü geldiğinde pek oturmazdı. Bir kere duvarın yıkılmıŖ yerleri ile ocağı sıvamıŖtı. Sonraki geldiğinde bozulan merdiveni tamir etti. Tarak deęmemiŖ saa benzeyen üzümü budadı. Ağaç dallarını budayıp, gzelleŖtirdi. YaŖlı kadın ona durmadan dua eder, gittikten sonra ise:

- Maharetli genmiŖ. Ŗanslı kız varır buna, der, içinden ise onu kendine damat yapmak isterdi.

Arabcan birden gelmemeye baŖladı. YaŖlı kadın ara sıra söylenip, özlediğini söyler, Munishan da tık etse, kapıya baktığını birden kendi fark ederdi.

Sonbaharın sonuydu. MehveŖ nedense gecikti. Munishan baŖrtsn omuzuna atıp sokağa ıktı. Gün batımı zamanıydı. Büyük caddeden gelen atlı, onun karŖısında durdu. Munishan ona baktı ve birden kalbi hızlı atmaya baŖladı. Attan inen Arabcan, eğerden heybesini alıp Munishan'ın yanına geldi.

- Selamun aleyküm.
- Vay, siz miydiniz? Buyurun. Munishan onu hemen tanımasına rağmen, neden böyle dediğini kendi de bilmiyordu. MehveŖ'ı bekliyordum.
- Daha gelmedi mi?
- Hayır, ders alıŖtıęı için geç kaldı galiba.

Arabcan heybesini yere bırakıp, atını sokaktaki ağaca bağladı.

- Atınızı avluya alın.
- Gerek var mı?
- Yoksa hemen gidecek misiniz?

Arabcan ona tuhaf bir bakış atıp, sonra sessizce atını avluya almıştı o sırada. Yaşlı kadın sevinerek karşıladı.

- Bu kadar zaman neredeydin, evladım?
- Savaşta ölenlere hatıra tahtası yaptık. Onlara nakış yaptım. Mehveş'a ne oldu acaba? Haber alıp geleyim mi?
- Tamam.
- Munishan, haydi, birlikte gidip gelelim.

Munishan bir şey demeden paltosunu giyip, onun önüne düştü. Onlar uzun bir süre sessizce gittiler.

- Dersleriniz iyi mi?
- İyi.
- Bu yıl bitiriyor musunuz? İşe bizim köye gelmiyor musunuz?
- Annemi bırakıp gitmek olur mu?
- Onu da getiririz.
- Evi Mehveşhan'a mı bırakacağız?

İkisi de güldü.

- Ya da ben mi gelsem?

Munishan gözleri ışıldayarak baktı. Sonra bir şey anlamamış gibi:

- Okumaya mı gelmek istiyorsunuz, dedi.
- Okumaya gelmek şart mı? Yoksa okumayanları şehir kabul etmiyor mu?
- Okumaya değilse işe gelmeniz mümkün. İnşaat çok. Sizin gibi ustaya daima iş bulunur.
- Ev de bulunur mu acaba?
- İş yerinden verirler belki.
- Ben öyle evlerde kalamam. Çünkü, tarlada büyüdüm.
- Bahçeli ev alırsınız.

Arabcan iç çekti. Munishan bu saf köylü gencin içindekini tam dile getiremeyişinden tam keyif alıyor, yine aynı şekilde imalı sözler söylemesini, tekrar iç çekmesini isterdi.

- Ben buraya gelsem, şimdiki evinizi yıkıp güzel bir ev yapardım. Var olan hünerimi gösterirdim.

Munishan gülümsedi:

- Neden bizim evi yapacak sınız? Bize bu da yeter.

Arabcan'ın takati kalmadı galiba, birden onun önüne geçip yolunu kesti:

- Munishan...

O anda acale ederek Mehveş geldi.

- Abi! Munishan abla, siz misiniz?
- Seni aramaya geliyorduk.
- Komsomol toplântısı vardı. Ne zaman geldiniz, abi?
- Şimdi.

Onlar eve geldiklerinde yaşlı kadın havuç doğrayıp, tencerenin altında ateş yakmış oturuyordu.

- Biraz pilav yapsın Munishan.

Ama Munishan yoktu. Mehveş ellerini yıkayıp, hemen bıçağı yaşlı kadının elinden aldı. Arabcan Munishan'ı aramak için avluya çıktı, o komşudan ot alıp gelmiş, ata veriyordu.

- Munishan...
- Aç kalmasın dedim hayvancağız.

Arabcan birden onun elinden tuttu. Munishan bir şey demeden elini çekip, acaleyle içeriye girdi. O gün nedense hiç anlaşılmadılar. Mehveş bir abisine, bir Munishan'a bakarak gülümsüyordu...

O yıl, kışın düğün oldu. Baharın sıcak günleri gelir gelmez, Arabcan eski yapıyı yıkıp, yeniden inşa etmeye başladı. Önü balkonlu iki oda güneş görüyordu: gün geçtikçe gözle görülür, rahat, güzel ev olduğunu gösteriyordu. Munishan yüksek okul sınavlarını

verdiği günlerde bina bitmişti, Arabcan cila işlerine başlamıştı. O evi bitirip, sonra işe girmek istiyordu. Arabcan'ın ustalığa ağızdan ağıza yayıldı. Alçıdan güzel desenler işlenmiş balkon ve duvarları görmek için mahalledeki kadınlar gelmeye başladılar. Yaşlı kadının ağzı sevinçten kulaklarındaydı. Misafirler çıkıp gidince, hemen sevgili damadına tütsü yakıyordu.

Munishan da mutluydu. O hamile olduğuna bakmadan, vakti olduğunda eşine yardım eder, nazik, güzel nakışlara gözünü diker, eşinin ellerini kendi yüzüne basmak isterdi. Önceki erkek eli değmemiş, biçimsiz avluya acayip bir güzellik gelmişti. Munishan okulunu tamamlayıp, kendilerine yakın bir okulda işe girdi. Arabcan da ayın başında işe başlamak için anlaştı.

Munishan işini bu tarafına hatırlamak istemezcesine iç çekti. Fakat o kara günü unutmak mümkün mü? Akşam yemeğinden sonra herkes oturmuş kavun yiyordu. Munishan ise eşinin büyük dilimlediği kavunu bir iki kez ısırılmıştı, kapıdan genç, güzel yüzlü bir kadın geldi. O, kadınlar ile selamlaşıp, binaya baktı. Sonra gülererek:

- Evi doğru bulduğuma benziyor, dedi.

Onlar yabancı misafiri sekiye davet ettiler. Mehveş çay koymak için gitti. Güzel kadın gülümseyip, gözlerini süzerek konuşuyordu. Makyajı kendine yakışan, kulağının yanındaki hafif kıvrık, sonradan yapıldığı pek belli olmayan, kendiliğinden oluşmuş gibi görünen saç kıvrımları da çok yakışıyordu. Bembeyaz bileklerinde altın bileklik parlıyordu. Arabcan ondan gözlerini alamayıp, şaşakaldı. Çay getiren Mehveş abisini dürtüp geçti. Kendine gelen Arabcan Munishan'ın kaygılı, şişmiş yüzüne baktı ve uzaklaştı. Misafir ara sıra etrafa bakıyordu. Sonra görmek için izin istedi. Gördükten sonra ise, yeni ev yaptırmak için böyle süsleme işleri için usta arayıp, Arabcan'ın adını işitip buraya geldiğini söyledi. Arabcan şaşkınlıkla eşine baktı.

- Bilmem. Ayın birinde işe başlamak istiyordu. Kendisi bilir.

Kadın göz ucuyla Arabcan'a baktı:

- Yeni evliymişsiniz. Hizmetinizin karşılığını iyi öderim. Tamam deyin. İşinize on-on beş gün başlasanız bir şey olmaz. Kadın ısrar etti.

Yaşlı kadın:

- Tamam, işini halledin evladım, dedi.

Kadın, evini göstermek için Arabcan'ı götürdü. Arabcan kadının evinde çok uzun süre çalışmaya kaldı. Munishan böyle ev işleriyle meşgul olmasından korkup, laf açtığı anda, Arabcan, az kaldı, diye kalkıp gider, nedense o yere gitmeye acele ederdi. Bazı günler ise, az sarhoş eve dönerdi. Yeni eğitim yılının başlamasına on beş gün kala Munishan'ın çocuğu oldu. Arabcan oğlu olduğundan mutlu gibiydi. Doğumhaneye her gün giderdi. Onların eve döneceği zaman alışveriş yapmıştı. Hanımına, bebeğe yeni elbiseler aldı. Munishan eve geldiğinde gönlündeki tüm şüpheleri dağılıp, mutlu oldu. Yine eşine işe, inşaata gitmesine ısrar etti.

- Az kaldı, sabret.
- Ne o, saray mı yaptırıyor o kadın?
- Odaları çok. Üstüne üstlük tek başıma çalışıyorum.
- Bırakın, böyle para bana lazım değil. Bu işin sonu iyi olmayacak.

Arabcan sustu. Onun aklı başka yerde gibi görünüyor, sokağa girmek için bahane arıyordu.

Munishan'ın gönlü huzursuzdu. Bir gün sabahleyin kocasının arkasından yola düştü. Kapı yarıya kadar açıktı. Yavaşça avluya girdi. Yüksek nakışlı terasta ipek elbise giyen işte o kadın, evi kilitliyor, Arabcan ise arkasında onun saçını eline örüp, cilveleşiyordu. Sanki, onlar bir yere gitmek istiyorlardı. Munishan'ın hafif adımlarını sezmediler bile.

Ah saçım, dedi kadın şımararak, sonra Arabcan'a dönerken Munishan'a gözü düşüp, rengi attı. Onu gören Arabcan donakalmıştı. Hatta elindeki saç bırakmak bile aklına gelmiyordu. Munishan zorlukla gülümsedi.

- Tebrik ederim. Artık bizim evimize haramsınız. Bir daha gelmeyin.

O, hangi güç ile kendini tuttuğunu, bu sözleri nasıl sakince söylediğini hala anlayamıyordu. O, çıkıp gitti. Arabcan'a ne olduğunu bilmiyordu. Gönlündeki sevgiyi, gazap yendi. İşe başladı. Ama yaşlı kadın bu duruma hiç alışamadı. Mehveş da evden gitmeye hazırlanıyordu.

- Gitmeyin, Mehveş, üzülürüm.

Mehveş ağladı. Onun:

- Yüzsüz! Diye abisine beddua ettiğini Munishan duydu. Ama yine de Mehveş yurda taşındı.

Aradan yıllar geçti. Yaşlı kadın Arabcan'ın yolunu gözleye gözleye dünyaya göz yumdu. Yeni beş yaşına giren Alimcan ile Munishan evde yalnız kaldılar. Konu-komşu, eş-dost araya girip onu İnoğomla evlendirdiler, İnoğomcan fabrikada çalışan, az konuşan, ağırbaşlı bir gençti. Onun da kaderi Munishanın kaderine benziyordu, karısı evi terk etmiş, bir dostuyla birlikte yaşıyormuş. İnoğomcan Alim'i hiçbir zaman öz çocuklarından ayrı görmedi.

Arabcan'ın kendini iyice içkiye verdiğini Munishan duyuyordu. O, nedense son zamanlarda Munishan'ın sokağından sık sık geçer olmuştu. Hatta bir defa karşı karşıya da geldiler. Yüzü buruşmuş, gözleri içkiden kızarmış, su değmeyen pis insanlara benziyordu. O, Munishan'a baktı. İç çekti mi, konuşmak mı istedi, bir hareketlendi. Munishan yüzünü çevirip, acaleyle geçip gitti.

Munishan bir gün işten çıktığında sokakta Mehveş duruyordu. O, ağlaya ağlaya selamlaştı. Alimcan'ı özlediğini, eve gitmeye çekinip, buraya geldiğini söyledi.

- Sokağa çıkarırsanız bir görüp gideceğim.
- Eve girin. O kişiden çekinmeyin. Abinize söyleyin, bu sokakta gezmesin. Alimcan'ı mı arıyor, bilmiyorum. Baba gibi olsa, git, gör derdim. Ayıp zamanı yok gibi gözüküyor o kişinin.

Mehveş iç çekti. Kendini zor tutuyordu, gözünden yaş döküldü.

- Abimi bitirdi, Allah'ın belası. Hep ağlıyor. İçtiğinde, ağzından Alimcan düşmüyor. O kadın abime kendisi iş bulup, fiyatta anlaşılarak, epeyce çalıştırmıştı. Bir gün, gitmeyeceğim, ben fırsatçıların evini süslemek için doğmadım. İşe başlayacağım, dediğinde, bana lazım değilsin, diye kovmuş. Köye hiç götüremiyoruz. Babam da onun derdinden tükendi.

Mehveş Alimcan'ı bağrına basıp, öpüp ağlayarak geri gitti.

Munishan tavana baktı. Cıvıl cıvıl nakışlar, türlü şekilde ona hüznü bakıyormuş gibi, tuhaf, sanatkar parmakların zevalinden bahsediyormuş gibiydi.

Kapı sertçe vuruldu. Ravşan'ın: Geliyorum, diye bağıışı Munishan'ı kendine getirdi. O da aceleyle avluya çıktı. İnoğomcan botunu pat pat yere vurup, paltosundaki karları eli ile silkelerken:

- Durumu iyi, Alimcan'ı yanında bıraktım, diye eve girdi. Munishan, onun arkasından sevgiyle bakakaldı.

1968

O ZAMAN SONBAHARDI

Nizam enstitüden döndüğünde, annesi içeride biriyle sohbet edip oturuyordu. Annesi onun gölgesini hemen sezdi. Sohbetini durdurup, her zamanki gibi yavaş, sessiz adımlar ile onun yanına gitti.

- Geldin mi, çocuğum
- Evet, iyi misiniz?
- Şükür. Misafir var.
- Kim?
- Lütfi ablan.
- A! – Nizam az önce çıkardığı ceketini nedense tekrar giydi, neden?
- Neden eve aldınız?
- Sessiz ol. Ayıp oluyor. Akrabalarına gelmiş, cadde de selamlaştık. Kendim getirdim eve. Selamlaş.

Nizam'ın rengi atmıştı. Bahri hala cansız, titreyen elleri ile omuzlarından sıvazlayıp, sessizce fısıldadı:

- Canım evladım, kin tutmayı öğrenme. Hepsi geçip gitti. Evine gelen insana sert konuşma, selamlaşmamak adâptan değil. Beni utandırma.

Bahri halanın mülayim, şefkatli gözleri oğluna yalvararak bakıyor, Nizam'ın yüreğinde ne kadar üzüntü, öfke yatıyor olsa da bu gözlere karşı bir şey diyemezdi. Bahri teyze, misafirin huzuruna girdi.

- Nizamcanmış. Okuldan geldi. Bu yıl son sınıf. Giriver çocuğum, ablan boyunu bir görsün.

Eşikte Nizam göründü. Misafirin dudakları kımıldadı. Nizam'ın durumuna bakarak, gülüşünü de, selamlaşmasını da bilmeden, sonunda burnunun altındaki iki tane dişini gösterip gülümsedi, yerinden kalktı. İyi misin Nicamcan!

- Gelin ayrıca niçin...

- Çocuğum! Nizam sıçrayarak yerinden kalkan annesinin gözlerine baktı ve ani bir hareketle dönerek çıkıp gitti. O beklemedi, arkasına da bakmadı. Evlerinden oldukça uzaklaşıp gittiğinin de farkına varmadı. Nedense sigara içesi geldi. Yol kenarındaki küçük dükkândan sigara alıp, parkın bir kenarındaki boş banka gidip oturdu. Şimdi onun gönlü bomboş, işte tam da böyle sakin, sonbahardaki bahçeye benzemişti. Sigara almıştı ama kibriti yok. Sigara tanesini parmaklarıyla ezip etrafına bakındı. Geçmekte olan bir gençten ateş aldı ve sertçe içine sardı. Burnu, ağzından kıvrılarak çıkan acı tütün, bilincini yerine getirmiş gibi bir az hafifleştikten mi, sakince iç çekti. Onun gözüne tekrardan burnunun altındaki iki tane dişini göstererek gülümseyen yüz göründü. Onun bağrının tamamını şefkatsizlik ile çekip alan bu kadını görmeye Nizam'ın takati yoktu. Şimdi aklı fikri olan, büyük bir gençti. O zamanlar da bebektir. Ne anne babasının kokusuna, ne onların kucağında nazlanmaya doymuştu. İşte bu bağı taşıyan kadın, masumca bir bebeğin şımarıklığa, nazlatılma hakkına ilk defa el uzatmış, tecavüz salmıştı. Bahri hala çok sakin, birisinden azar işitse de karşılık vermeyenlerdendi. Nizam'ı da böyle terbiye etmek için çabaladı. O zamanlarda ne kadar zorlansa da Lütfihan'a kötü söz söylememişti. İşte şimdi de evine alıp misafir etmişti.

O zamanlarda, onlar bir mahallede yaşıyorlardı. Lütfihan'ın Sadık denilen oğlu ile Nizam arkadaşı. Sadıkların avlusu epey büyük olduğu için, havuç, domates ekiyorlar, sığır bakıyorlardı. Annesi, birine yardım et, işten kaçma, üşenme diye çok nasihat ettiği için Nizam Sadık'a daima yardım eder, sığır otlatır, sebze söker, yardımlaşır. Bunun için olsa gerek, Lütfihan onu sever, geldiğinde, etrafında pervane olurdu.

Nizam'ın babasına hastalığı sebebiyle erkenden emekli maaşı çıkmıştı, yalnızca annesi çalışıyordu. O, kadın elbiselerini çok güzel dikiyordu. İş yerinden geldikten sonra da makinede dikiş dikiyordu. Nizam çocuklarının büyüğüydü, o zaman altıncı sınıfta okuyordu. Erkek ve kız kardeşi henüz küçüktüler. Ansızın onların başına ağır bir üzüntü çöktü. Babası vefat etti. Bir ayın içinde annesi çöp gibi kaldı. Nizam şimdi babasını unutmuş, annesine acıyor, o ağladığında, katlanamaz, kucağına girip teselli edesi gelir,

fakat dilindeki sözleri söyleyemez, onunla birlikte ağlardı sadece. Bir gün annesi Nizam'ın başını okşayıp, gözlerine baktı ve arkasına yaslanıp:

- Git, çocuğum, arkadaşlarınla oynayıp gel. Oynayamadığın zamanların için fazlasıyla oyna. Git, kurban olduğum.

Nizam caddeye çıktı. Babası öldüğünden beri oynamadığını o anda anladı. Sessizce Sadıkların evine girdi. Lütfihan sekide eşi ile, sertleşen mısırları ovalayıp oturuyorlardı.

- Vay buyur Nizamcığım, geldin mi?

Nizam selam verip, sekinin bir kenarına oturdu.

- Arkadaşın şimdi gelir. Markete makarna almaya gönderdim.

O sırada caddede birden kargaşa çıktı. Ne oluyor, diyerek herkes koştu. Kapı altındaki kâğıda sarılı makarna saçılmış, Sadık ise nedense yabancı bir çocuk ile yumruklaşıyordu. Onlar tıpkı dövüş horozları gibi birbirlerinin üzerine atılıyor, nefes nefese kalıyor, etrafta ise çocuklar bağırıyordu. Nizam ne söylendiğini sormadan, yabancı çocuğu patakladı. Sadık her ikisini toprağa yatırıp adam akıllı dövdü. Sadık'ın annesi ile babasının aptalca bakarak güldüğünü gören yolcu homurdanarak gelerek, öfkeyle onları bir tarafa ayırdı. Yabancı çocuk ağlayarak üstünü başını topladı ve birden koşarak kaçıp gitti. Sadık ile Nizam güle-güle avluya girdiler. Oğlunun zorbalığından babasının ağzı kulaklarındaydı, Lütfihan ise oğlunun omuzlarına vurup, tozunu silkeliyor, Nizam'ı da şımartarak:

- Gerçekten de oğlumun dostusun. Arkadaş dediğin böyle birbirinin yanında olmalı. Neden dövüştün, kimin çocuğu o, diye oğluna yüzünü çevirdi Lütfihan:
- Günün birinde caddede domates satarken benden iki kilo domates satın almıştı. Bugün mağazada gördüğünde, domateslerin bitti galiba, çok kazıkçıymışsın, deyiverdi. Ağzını kapa, dediğimde gevezelik etti, vurguncu dedi.

Lütfihan oğluna sevgiyle bakarak gülümsedi.

- Gebersin. İyi yaptın döverek!

O gün Nizam eve girdiğinde, annesi kaşlarını çatmıştı.

- Ben insan yetiştirdim diyordum, enik yetiştirmişim, dedi birden onun öfkesi artarak. Senin gibi çocuğum yok benim, gözüme görünme şimdi. Utanmadan kavga edip geldi...

Nizam bir an şaşırdı. Annesi hemen bu durumu işitmişti. Bahri hala onun yüzüne bakmadı. Elindeki kâsedeki suyu avluya serpiştirdi ve gidip cızbız eden tencerenin altını yaktı. Nizam annesinin durumuna gizliden bakarak, eve girmeye cesaret edemedi. Sessizce geriye dönerek çıkıp gitti. Tekrar Sadıklar'ın evine gitti. Onlar makarna yiyorlardı. Lütfihan onu yemeğe davet etti.

- Alıver, al, canım. Nasibinmiş. Hayrola neden moralin bozuk.?
- Annem azarladı, dedi Nizam ağlamaklı olarak. O, annesinden hiç kötü söz işitmediğin mi, çok zoruna gitmişti.

Lütfihan bir iç çekti ve' Batsın kaderin', dedi acınaklı bir ses tonuyla. Annesizliğinde yetmiyormuş gibi Allah babandan da ayırdı. Şimdi katlanacaksın yavrum.

Nizam birden Lütfihan'a baktı. Onun gözlerinde de şaşkınlık ve korku vardı.

- Ne diyorsunuz?
- Vah, bilmiyor muydun? Zavallı, nereden bileceksin sen. Senin annen bebekliğinde ölmüş, yavrum. Bu annen üvey. Eğer seni eve almazsa, ses çıkarmadan bizim eve geliver. Arkadaşın ile yaşarsın.

Nizam o anda nasıl bir hale düştüğünü bilemedi. Haykırdı mı, içinden bağırdı mı, ağladı mı, hala bilmiyordu. Sonuçta, bu onun için beklenilmeyen bir dehşetti. Koşarak kendi avlularına girdi. Havlu yıkayan Bahrihan'ın yanına gidip, yaş dolu gözlerini ona dikerek feryat ederek sordu:

- Söyleyin, söyleyin, siz benim annem misiniz? Neden kandırdınız? Benim annem nerede?

Bahri'nin rengi tülbent gibi bembeyaz oldu. Elindeki çamaşır şıp edip yere düştü. Köpüklü eliyle onu sıkıca kucakladı.

- Yalan söz! Hangi insafsız söyledi? Ben doğurdum seni, ben!

Nizam seğrilerek onun kucağından çıktı. Annesi onun gözüne ilk defa çaresiz, yabancı göründü o anda. Sevecenliklerinin hepsi artık üstünkörü gibi, onun bebek kalbindeki yerini dolduramazdı. Annesinin yalvarıp yakarışı, ağlamasına bakmadan, hızla koşarak çıkıp gitti. Onun arkasından kardeşleri de ağlayarak onu takip ediyorlardı. Ama

Nizam bakmadı. Hızla koşarak gidiverdi. Akşamüstü onu Sadık bulup getirdi. Bulup getirdi ve kendi evlerine aldı. Bunu anlayan Bahri hala onların evlerine gitti. Ama Nizam'ı eve saklamıştı. Nizam evde kalarak annesinin ağlamalarını işitti. Yüreği tuhaf oldu, koşup çıkası geldi ama çaresiz diye söylenen soğuk bir söz, onu tekrar yerine çivilemiş gibi hareket edemedi. Annesi çıkıp gitti. Başını eğerek, ağlayarak çıkıp gitti. O zamanda güz, tam üzümlerin olgunlaştığı zamandı. Sabahleyin Lütfihan bir leğen üzümü onun başının üzerine koyup, Sadık'ın yanına katıp pazara gönderdi. O gün Nizam, ilk defa okula gitmedi. Bahrihan onu arayıp, mektepte bulamadı. Görenler onun pazara gittiğini söylediler. Bir ara Nizam bileğinden birinin yumuşakça tuttuğunu anlayıp, çevrildi. O annesiydi.

- Aklını mı yitirdin, evladım. Ya okulun? Okulun ne oldu?

Nizam sert bir şekilde cevap verdi.

- Gitmiyorum. Benim için bir önemi yok artık.
- Boş konuşuyorsun. Nasıl önemli olmaz, ben annemim, yavrum.
- Yalan söyleme. Gitmeyeceğim, hiç önemi yok. Benim hiç kimsem yok.
- İnsanları baktırma, yürü, kuzum.

Gerçekten de etrafına insanlar yığılmaya başlamıştı.

Nizam:

- Beni rahat bırakın, diye bağırdı ve insanların arasına girip gözden kayboldu. Bahri hala terazi tutan Sadık'a kederli, soğuk bir bakış atarak, yavaşça yürüyüp gitti. Akşamüstü o, tekrar Sadıkların evine gitti. Nizam'ı tekrar eve saklamışlardı.
- Nasihat etmek yerine, böyle mi yapıyorsunuz, dedi Bahri hala. – Ben geldiğimde sekiz aylıktı. Zavallı babası bakmaya zorlanıyordu. Kendim de ölümden döndürdüm. Derisi kemiğine yapışmıştı. Bu çocuklarıma onun kadar emeğim geçmemiştir. O, çocukluk yapıyor. Ama benim için farketmez. Çocuklarımdan ayırmadım. Geceleri uyumadım. Babasının ruhu da ayaktadır.

Nizam'ın yüreği tuhaf oldu. Çıkmak istedi ama çıkamadı. O dünden beri öz annesini gözünde canlandırmaya çalışıyordu. Resmi var mı acaba...

- Çok üzülme. Sizin eve gelmezse, bizim eve gelir, diye teselli etti Sadık'ın babası..
- Neden sizi eve gelsin? Kendi evi, annesi, kardeşleri varken!

- Başka yerlere gitmektense, bizim eve gelmesi daha iyi değil mi? Eninde sonunda çıkacak, diye mırıldandı Lütüfhan.
- Hiçbir yere gitmeyecek. Eve gidecek. Okulundan kalmaması gerek. Kardeşleri de gece boyu benimle beraber uyuyamadılar. Rana hiç yemek yemiyor.

Nizam yine çıkmak istedi. Ama yine kıpırdılamadı.

- Ben kendim söyleyecektim. Zamanı geldiğinde söyleyecektim. Daha bebek. Neyi biliyor? Şuan bu bebeğin kalbini kırmaya ne gerek vard? Dün işe de gidemedim. Onu buluncaya kadar gitmeyeceğim de. Sadıkcın, kurban olayım sana, git, bul gel. Olmazsa polise haber vereceğim. Yüreğim yanıyor. Kendim zaten zorla yürüyordum. Ben de yataklara düşersen, bu bebeklere kim bakacak?

Nizam tekrardan gitmeye yeltendi. Ama yine durdu.

- Annesinin resmini titizlikle sakladım. Evlendiğinde söylerim, diyordum. Yanında bir dayanak, teselli hazırlayıp söylerim, diyordum. İşte bunu evine büyütüp as, doğurup boyunu, bahtını görmeyen bu zavallı hiç olmazsa resminden baksın, diye düşünüyordum...

Nizam atılarak avluya çıktığını kendisi bile bilmedi. O derin nefes alarak ağlıyordu. Bahri teyze, onu bağrına bastı.

- Çocuğum, çocuğum, çocuğum, diyerek Bahri teyzenin bütün vücudu titredi. Sıcak gözyaşları Nizam'ın yüzüne düştü. Nizam bu kez sustu. Yavaş yavaş yürüyerek, annesinin yanında evine gitti.

İşte o zaman Rana ne çok sevinmişti. Nizam'ın yanında, artık hiç biri ayrılmıyor, artık bir yere gitmeyeceksin değil mi, biz uyumadık, annem çok ağladı, diye söyleniyordu. Ama Nizam'ın aklı başka yerdeydi. O annesinin resmini görmek istiyordu. Onu dünyaya getiren, onu doğuran annesi, nasıldı? Gecedan beri kendi telaşıyla meşgul olan tencere kaynamayan Bahri teyze yemek hazırlamaya başladı. O ara sıra Nizam'a sevgiyle gülümseyip bakıyordu. Nizam'ın boğazından yemekte geçmedi.

- Bana, dedi o kekeleyerek, resmi gösterin. Resim varmış ya, annemin!
- Tamam, kurban olduğum. Önce yemeğini ye. Ben senin için saklamıştım. Al, canım, yemeğini ye.

Birden Nizam'ın ağlayası geldi. Ağlayıp inatla bağırdı:

- Neden bu zamana kadar söylemediniz? Neden beni kandırdınız?

Bahri teyze tekrar onu bağrına basıp fısıldadı:

- Çocuğum, daha sen neyi anlayacaksın? Ben sana iyilik yapmak istedim, oğlum. Sana kolay olsun, dedim.

Ondan sonra o içeriye girip, sararmış kâğıda sarılı iki resim getirdi. Birinde gencecik kız gülümsüyordu. İkincisinde, saçının arasını yandan açan, Irak takkesi giyip, bir örüm saçını önüne bırakan gencecik kadın Nizam'a çok tanıdık gözleriyle masumca bakıyordu. Nizam uzun bir süre bakakaldı. Ama ağlamadı. Bahri teyze yavaşça oh çekti. Nizam'ın elindeki resimleri yavaşça aldı ve dikkatle kâğıda sarıp odaya girdi.

Nizam'ın hayalinde bu olaylar sanki dün olmuş gibi canlanıp, her şey bir bir aklına geliverdi. Artık o Bahri Teyze'nin sabır ve takatine, sevgisine hayran kalıp, o zaman onu üzdüğünü hatırlayıp, kendisi kahroluyordu. Az mı sitem etti? Arkasından az mı koşturdu? Bahri teyze çocuğa ihtiyacı olan kadınlardan değildi ki! Yanında kendi doğurduğu çocukları vardı. Onları büyütene kadar başında siyah kalmadı. Başka kadınlar gibi iki kadın ile biraz konuşup oturmazdı. İşe gider, evinde de durmadan dikiş yapardı. Çocuklarını üzmezdi. Ya Nizam enstitüye girdiği günlerde! Sınav'a Nizam değil, annesi girmiş gibiydi. Her zaman telatda, merakta, korkuda geçirdi o günleri. Nizam çalışırım, deyince izin vermedi, okuyacaksın diye zorladı. Şimdi ise evlendirme telaşında. Bazen oğlunun gönlünü sorardı... Nizam'ın gözüne tekrar gülümseyen, ağzındaki iki diş göründü. Neden onu kovmadı? Annesi nasıl onun yüzüne bakıyordu acaba? Sabrına bakın! Nizam o anda annesinin çektiği çileler içinde, bu kadını kovmadığına pişman oluyordu. O babasından ayrıldığı bir zamanda, onu annesinden de ayıran bu kadındı. Küçücük kalbine ne kadar ıstırap ne kadar hayal kırıklığı doldurmuştu. O zaman bebektir. Gerçeği bilmemezlik onun çocukluk bahtıydı. İşte o bahttan mahrum bırakmıştı onu bu kadın. Eğer şimdi öğrenseydi, kesinlikle, ne kadar da çile çekse de Bahri teyzeyi o zamanki kadar üzmezdi. Bahri teyze boşuna telaşlanmamış. İşte, Sadık hala aynı. Belli bir yerde çalışmayıp, alışverişle işleriyle uğraşıyor.

- Nizamcığım, ne yapıyorsunuz burada?

Nizam ürperdi. Karşısında iki kat olmuş bir kadının koltuğuna girmiş, diğer elinde çanta tutan komşuları Nurhan duruyordu.

- Anneniz sizi arıyor. Rana'yı bir yana, kardeşinizi bir yana gönderip, kendisi sokakta oturuyor.

Nizam zıplayıp yerinden kalkarak ve ona bir şey demeden hızlıca gitti. Yine mi üzdü annesini? Bu iyi kalpli, sevgi dolu kadının emeği, sevgisine bu mu cevabı? Hayır, işte şimdi varır yanına. Şimdi!

Nizam'ın kalbinde evlatlık duyguları coşmuştu. Onun dudakları istemsizce mırıldandı.

- Anneciğim, anneciğim! Beni affedin! Sizi telaşta bıraktıysam, affedin. Korkmayın, telaşlanmayın. Artık bağrınızdan hiçbir yere gitmem, hiçbir yere...

1970

VEFA

Ben bu insanla neredeyse her pazar karşılaşıyordum. Sabahleyin markete süt almak için gittiğimde o karşımdan geliyordu. Beyaz gömleğinin üstüne siyah atlas kaftanını omzuna bırakmış, ellerini arkasına bağlayıp usulca geçip giderdi. Etrafa bakmazdı. Onun o andaki yüz ifadesini gören insan asla onu unutamazdı. Gerçi yere bakarak gitse de onun gözlerindeki derin üzüntüyü sezerdim. Yanında beyaz tüylü köpekte olurdu. Köpek sahibinin yüzüne sık sık bakar, küçücük dilini çıkararak ayakları altında sallanarak, küçük adımlarla koşardı.

Bu adamı ilk gördüğüm zamanlarımda ben genç kızdım. O, o zamanlarda kırk-kırk beş yaşlarında boyu posu yerinde, saçı sakalı kapkara, omuzları geniş, çok yakışıklı biriydi. Kadınlar onun arkasından fısıldayarak, eşinin kabrine gittiğini konuştuklarını duymuştum.

İşte, yıllar geçti. Önceleri bu adama öylesine bakardım, şimdi ise kalbindeki bütün derdini hissederek yanından geçiyorum. Selam veriyorum. O, bakmıyor. Yavaşca başını kımıldatırdı. Şimdi o, saçı sakalı beyazlamış bir ihtiyar. O geçtiğinde yaramazlık yapan çocuklar da bir an sessizleşiyorlar. Büyükler konuşmayı durduruyorlar. Kadınlar kenara çekilip, arkasından uzunca baka kalıyorlar ve derin bir iç çekiyorlar. İşittiğime göre o eşini severek evlenmiş. Birbirlerini çok kıskanıyor ve çok iyi geçiniyorlarmış. Genç gelin ilk çocuğunu dünyaya getirdiğinde, vefat etmiş. Bu adam erkek bebeğini hiç kimseye vermeden ona süt taşımış, kendisi büyüttmüş, diyorlar.

Ben bu adamın en soğuk kışta da yazın sıcaklığında, baharın güzelliğinde, sonbaharın berrak günlerinde de bu caddeden geçtiğini gördüm. Şimdi onun omuzları küçülmüş, ama yüzünde çoğu ihtiyarlarda olan nur, acayip bir yumuşaklık, hüzünlü ile paklığın bir araya geldiği tuhaf bir güzellik görünüyordu.

Yakın bir zamanda emekli olmuş imiş. O, tekrar bu caddeden sık sık geçmeye başladı. Mermer taş örülen mezarın etrafında yıl boyunca reyhan ve çiçek eksilmiyordu. Onları bu adam taşıyor, bu adam süpürüp temizliyor. Kadınlar onu eşlerine örnek gösteriyorlar.

Bu adamın destanı Ferhat ile Şirinden daha fazla. Fakat onu henüz hiçbir şair yazmamış. O gençliğinin tertemiz hislerine sadık kaldı, kendi inandığı, kendi sığındığı işte bu hislerini çiğnemedi.

Onunla son kez ilkbahar günlerinde karşılaşmıştım. Sabahleyin yağmur yağmış, henüz güneş ışığı geçmeyen toprağı çamurlaştırmış, bembeyaz bulut harmanları güneşi kaplamış, her taraf nemli. Duvar kenarları da yumuşamış, dökülmek üzere. Bu adamın ayağında mesti-ayakkabısı, üstünde eski püskü, fakat temiz giyimi, ayağının dibinde işte o bembeyaz kabarık tüylü köpek. Rengi kaçmış gibi görünüyordu gözüme. Adımları da daha yavaş, boyu da daha eğrilmiş gibi göründü.

Ondan sonra ben onu görmedim. Pazar günleri süt almaya gidince istemsiz olarak hatırlardım. Fakat iki-üç defa beyaz tüylü köpekle karşılaştım. O yalnız, yanında sahibi yok, şimdi önceki gibi ihtiyarın adım atışına bakarak değil, acaleyle, koşarak gidiyor. Neden o adam yok? Önceden mi gitmişti, diye düşünüyorum. Sonbahar da geçti. Kışın soğuk günleri başladı. Kar yağıyor. Ama yer çamur. Yağan kar eriyor. Sisli vakitti. İşten dönerken, siyah palto giyen cüsseli bir genç, bembeyaz bir şeyi kucaklayarak önümden geçip gitti. Onunla yüz yüze geldiğimde ben onun kucağındakinin bembeyaz tüylü köpek olduğunu gördüm. Yüreğim cız etti. Demek ki, köpek kabristana gidiyormuş... Geriye dönerek, arkasından baktım. Evet, bu onun oğlu. Aynı babasının gençliği. İnsanlığı, gönlü benzesin, bahtı benzemesin ona, diye arkasından dilekte bulundum.

Her Pazar günü caddeye çıktığımda istemsizce o aklıma gelirdi. Caddemizden geçmesi mâkuldu. O insanların gönlünü yumuşatıp, dilini mülayimleştirip giderdi. Evet, o insanlara insaf dağıtırdı.

BU EVİN HANIMI

Bahar geliyor. Bembeyaz bulutları rüzgâr dağıtıyor. Gökyüzünün gönüllere nur doldurduğu şeffaf rengi görünüyor. Güneşin sıcaklığı nemli topraktan, ıslanmış çayırlardan buhar çıkarıyor. Ağaçların gövdesi de yeşillenmişti. Kıştan sıkılmış insanlar avlu temizlemeye başladılar. Bu mevsim gençlerin gönlüne aşk getiriyorsa, yaşlıların gönlündeki hatıraları diriltiyor, gayretlerini uyandırıp, ruhları hafiflemiş gibi oluyor. Ümrinisa nine pencereyi tam açtı. Sürekli kapalı durduğundan pas, nem kokusu dolan evine güneş ışığı karışıp, ılık hava girdi. Elektirikli ocak üstüne su doldurulmuş çaydanlığı koyup, avluya çıktı. Geçen sene iki- üç sıra domates ile reyhan, yaban kekiği ekilen yerde kalan azıcık kırıntılar yere dökülmüştü. Ağaçta erkeklerin gömleği ile yan yana havlu asılı. Çamaşır leğeni de avlunun ortasında köpüklü su ile bırakılmıştı. Ümrinisa nine onu su gideri çukuruna döküp, leğenin arkalarını iyice yıkadı ve bir kenara, duvara yaslayıp ters koydu. Ne yapsa da erkek çocukları bunlar! Yine de zavallı çocuklar yemek pişiriyor, bulaşık, çamaşır yıkıyor. Ütü de yapıyor. Ümrinisa nine kiracı öğrenci gençler hakkında böyle düşünüyordu. Gâh sinirlenip, gâh sevgisi kabarıp her geldiğinde avludaki dağınıklığı toparlayıp, gençlere kendi eliyle yemek pişirip yedirdiyordu. Şimdi de avlunun tozlanmış yerlerini, kapı önünü süpürdü. Çay otlarını da temizleyip, yerin bir kenarını kazıyıp gömdü. Halattaki çamaşırları silkeleyip yeniden astı. Ocakbaşını temizledi. Fırın borusu çıkan pencereden gençlerin evine baktı. Masa üstünde kitaplar dağınık duruyordu. Ekmek, çaydanlık, piyale de burada. Yatak kenarına pantolon, gömlekler asılı. Çaydanlık kapağı şıkırdadı. Ümrinisa nine elini yıkayıp, eve girdi. Çaydanlık ağzından bembeyaz buhar dağılıyordu. Eskimiş dolabın üst aynalı gözünden küçük çaydanlık aldı. Onun kapağını açıp, nedense ışığa tutup baktı ve sıcak su ile çalkaladı. Çay demledi, iki ekmekten birini bölüp, beyaz şeker ile bardağı masa üstüne bıraktı ve yavaşça oturdu. Bardağa çay doldururken dışarıdan:

- Dostum, kapınız açık kaldı, geldiniz galiba, diyen sesi işitip, yerinden kalktı. Kahverengi kazak giymiş, küçük siyah yünlü başörtüsünü boynundan bağlamış uzun boylu, zayıf bir kadın girerek, onunla kucaklaşıp selamlaştı.

Ümrinisa nine gülerek, yeni minder getirip serdi:

- Buyrun oturun. İyi misiniz? Kızlar, gelinler iyi mi?
- Teşekkürler. Siz nasılsınız?

- Şükür.

Ümrinisa nine şişe kavanozdan kâseye reçel koyup, misafirin önüne koydu. Sonra çay uzattı. Ekmeğin kalan yarısını da doğramaya başladı.

- Doğramayınız, yeterli.

- Nedenmiş? Hadi, Ayşe nine, alın.

- Her hafta gelecek misiniz? Çocuklarınız da vefasız galiba.

- Hayır.

- Yaşlanınca rahat bıraksınlar artık. Öbürü çekip, diğeri sürüklerse, bu nasıl olur? Bir de hepsi okumuş, anlayan çocuklar!

- Annelik buymuş. Gönlüm rahat etmiyor. Alın, sadece çay içmeyin. Reçelden alın. Kendim ayvadan pişirdim. Bin şükür, bunlar var ki, telaşları var.

- Biraz insafta gerek. Geçen gün Zührenizi aradığımda, Şekerhan'ın evinde, dedi.

- Evet, Şekerhan biraz rahatsız. Ümrinisa nine yavaşça iç çekti.

- Hayat işte. Gâh hastalanırsın, gâh iyileşirsin. Emekli olduğumdan beri, kalbim sıkışıyor. Sıkılıyorum. Yeter artık, gitmeyin. Misafirliğe götürürüm. Akşam konuşup, sohbet ederiz.

Ümrinisa nine hafifçe gülümsedi.

- Çoluk- çocuk için uğraşırız, on çocuk bir anne, babaya bakamaz. Bunlara harcadığınız ömrünüzün yarısını hükümete çalışarak geçirseydiniz, minnetsiz emeklilik maaşı alırdınız.

Ümrinisa bu laftan hoşlanmadı. Dudağını yalayıp, yüzünü kenara çevirdi ve bir şey arıyormuş gibi baktı:

- Önemli olan para mı? İyi olsunlar, dedi. Böyle dedi ama kalbinin bir kenarı kanıyordu. Bu kadar harcadığı emekleri ne yazık ki yerini tutmuyor. İşte, çocukları çalışıyor. Onlar kötü adam olmadılar. Onların hepsinde sevgisi, emeği, ömrü, kaybolan güzelliği var. Doğru, hükümette çalışmamıştı. Ama hükümete iyi evlatlar terbiye edip vermişti. Bu yerini tutmaz mı? Yedi çocuğu terbiye etmek kolay mı oldu? Eğer bunların biri serseri olsaydı, hükümete, insanlara çok sorun yaratırdı.

Ümrinisa'nın düşüncelere daldığını gören Ayşe nine pişmanlık duyduğunu düşünüp onu teselli etti:

- Hey, ne olduysa oldu. Artık iyi olsunlar. Biri insaf etmezse diğeri eder. Bugün gitmeyeceksiniz değil mi?
- Bugün buradayım.
- Akşam gelin olmazsa. Gelinime çüçvere²⁶⁹ yapmasını söyledim.
- Kendiniz gelin, pilav pişireceğim.
- Tek kendiniz için uğraşıp ne yapacaksınız?
- Zavallı çocuklar da yorgun gelirler.

Ayşe nine yerinden kalkarken, kafasını sallaya sallaya güldü:

- Tuhafsınız, dostum. Ya kendiniz? Kendiniz yorulmuyor musunuz? Tamam, nerede olsanız da iyi olun. Akşam görüşürüz.

Ümrinisa nine onu kapıya kadar geçirdi. Dönerken üstüne fırının büyük çelik kapağı örtülü, yer altı kilerini açıp havuç aldı.

Kaba koyup, musluk altında onları iyice yıkadı. Üç taraftan azıcık filizlenmeye başlayan havuçların sapsarı bedeni halen çok sertti. Eve girip onları soydu. Sonra sofraya bezi açıp, üstüne tahta koyup onları doğramaya başladı. Ayşe ninenin iyi niyetle konuştuğunu bilse de aklı dağılmıştı. O, hayatından, geçmiş ömründen razıydı. Ama işte bu razılığını anlatamazdı. Ara sıra bıçak tahtaya vurdukça tak-tak ses çıkarır, onun hayali ara sıra bölünürdü.

Onu çok erken yaşta evlendirmişleridi. Daha yeni birisinden hoşlanmış gibi olmuştu ama kendisi nerede olduğunu bilmiyordu. Ona sormadılar bile. Eşi Atacan ailede ortanca oğul olup, şefkatli, az konuşan ama çalışmayı seven gençti. Kayınpederi tabiplikle uğraşır, her türlü bitkilerin faydalarını iyi bilir, kendi yakınlarına rahatça ilaç verirdi. Bu heves Atacan'a da geçmişti. Atacan on sekiz yaşında yeni okula başlamıştı. O çok akıllı, gayretliydi. Okumaya o kadar çok adanmıştı ki iki yılda dördüncü sınıfa geçti. Kaynatası geçim telaşlarını diğer oğullarına yükleyip, Atacan için imkân yaratır, ama ondan ümidi de büyüktü. Aynı zamanda, Atacan koleje geçtiğinde, yaşlı adam çok sevinmişti. Oğlunun molla, okumuş adam olmasını çok isterdi. Sonunda, Atacan yirmi altı yaşında sağlık

²⁶⁹ Çüçvere: Bölgeye özgü bir çeşit mantı.

memuru oldu. O zamanlarda Atacan doktor olup gelmiş. Atacan filan ilacı tavsiye etmiş, gibi sözleri Ümrihan içinde bir gururla dinlerdi. Fatma, Zehralar ilk kez okula gittiklerinde Ümrihan okuması olmayanlar için olan kursa gitmeye başladı. Akşam olunca ailede kitap okuma başlardı. Sonra çocuklar çoğaldı. Ümrihan gazete, dergileri iyi okur oldu ama devam ettiremedi. Çocukların çamaşırları, yemeği, eşinin rahatını bozmamak için Ümrihan okumak hakkında hiç söz açmadı. Geçim telaşı ile akşama kadar ne ayağı ne de eli dururdu. Gece boyunca yine çift beşik sallayıp, bazen çok yorulduğu anlarda Atacan'ı uyandırmak istese de yine de kıyamaz, uyandırmaya gönlü elvermezdi. Bu halde sabahlar, gün boyunca da bir bardak çayı rahat içemez, doya doya uyumaya hasret kalırdı. Ama çocuklarının bir gülümsemesi, bir şirin hareketi onun vücudundan yorgunluğu defedip, yine güçlendirirdi.

Ümrisa nine hayale dalıp, öğrenci gençlerin geldiğini de bilmedi. Yaşlı kadının her gelişi, onları çok sevindirirdi, onun sevgisine, yumuşak sözlerine alışmışlardı. Onlar, birbirine sıra vermeden sormaya başladılar:

- İyi misiniz, teyzeciğim?
- Artık bir, iki gün kalacak mısınız ya da yine hemen gidecek misiniz?

Ümrisa nine de onlara alışmış, gönlü açık, saf bu köy gençleri onun gelinlik zamanını, Atacan'ın gençliğini hatırlatırdı.

- Nasılsınız, anne babanız iyi mi? Mektup geliyor mu?
- Evet, size de selam söylüyorlar daima.
- Telaşa bırakmayıp, kendiniz de sık sık mektup yazın çocuklarım.

O, her geldiğinde bunu söylemeyi unutmazdı. Gençler temizlenmiş avluya bakıp, birbirini dürtüp, dudaklarını ısırıyorlardı. Onlar daima böyle. Gözlerine her şey yeri yerinde görünür, ne zaman yaşlı kadın gelip toparladığında, ne yapmaları gerektiğini anlıyorlardı.

- Şimdi soba yakarız. Sandalinizde²⁷⁰ ateş olur teyze. Yoksa akşam üşürsünüz.

²⁷⁰ Sandal: (Evde çukurca bir yere dört ayaklı masa yerleştirilir ve masanın üzeri kalır örtülerle kapatılır. Altına kova veya mangalla kömür ya da odun közü konur. Kışın ayaklar örtünün altına sokularak hem ısınır hem de masanın üzerinde yemek yenir.) Altına girilerek ısınan örtülü masa.

Ümrinisa nine geçen perşembeden kalan eti iyice tuzlayıp gitmişti. Hava soğuk olduğu için yumuşacık duruyor. Yaşlı kadın onu suya koyup, kendisi tencere için ateş yakmaya başladı.

Gençlerden biri et, yağ getirdi.

- Teyzeciğim, alın artık.
- Evde her şey var, çocuğum. Sonra kendiniz kullanırsınız.

Ümrinisa nine, hangi çocuğunun evinde olursa olsun her Perşembe günü kendi evine gelirdi. Havuç ve soğan kavurup, fitilli lambayı yakardı. Bununla gönlüne nur dolup, hafiflemiş gibi olurdu. Bu yüzden gençlerin eşyasını hiçbir zaman almazdı. Onlar da bunu biliyor, ama her seferinde rahatsız olduklarından mı, elbette teklif ediyorlardı.

Ümrinisa nine bu seferde öyle yaptı. Dua eder gibi birşeyler mırıldanıp ellerini yüzüne sürdü ve hayal kurarak oturdu. Kaynanası kızı olmamıştı. Bütün gelinlerini seviyordu, ama Ümrhan'ı kendine daha yakın görüyordu. Kocasını vefat ettikten sonra daha çok onlarla zaman geçiriyordu. Bir gün akşamleyin nedense uzun süre hayale daldı. Ümrinisa gündüz yıkadığı çamaşırların yırtığını yamalıyordu. Kaynanasına ara sıra bakıp, hasta mı oldu, diye korktu.

- Bir yeriniz mi ağrıyor?
- Yaşlandıktan sonra ağrımayan günüm olmuyormuş. O böyle deyip bir iç çekti. Sonra tekrar yavaşça lafa başladı: -Bundan sonraki ömre güven olmaz, evladım.
- Öyle demeyin.
- Kızımsın. Ben varken, babanızı yoklarım. Benden sonra unutmayın evladım.

O zaman Ümrinisa'nın yüreği tuhaf olmuş, gözünden yaş gelip, kaynanasının gönlünü almaya laf bulamadığı için şaşakalmıştı.

Gençlerden biri kürekte köz getirdi. Ümrinisa nine teşekkür edip, onu tenekeye koydu ve ocak başına gitti. Pilavı pişirirken bir tabakta Ayşe nine çuçvere getirdi. Ümrinisa nine, misafiri masaya oturtup, önüne sofrayı açtı. Biri küçük, biri büyük leğen alıp ocak başına gitti. Büyüğüne, gençlere, küçüğüne, kendilerine yemek doldurup geri döndü. Misafirin eline su döküp, havlu tuttu. Sonra üstünde çaydanlık duran elektrikli ocağı prize takıp, gelip oturdu.

- Buyurun, dostum, soğumasın.

Gün batıp, hava serinlemiş olsa da vücudu etkilemez, hoşla gidilen soğuktu. Bunun için pencere de kapı da açıktı. Onlar sohbetleşip oturarak yemek yediler.

- Sofra, adamı çok tembelleştiriyor dostum. İşte, kalkmak istemeden, oturma kaldım.

- Yatak sereyim, burada yatın.
- Üşütürüm. Kendiniz bize gelip yatın.
- Hayır, evimi özleyip geldim.
- Kocamı hatırlayıp geldim, demeniz daha doğru.
- Evet, her neyse, dedi Ümrinisa gülerek.

Gençlerden biri kâğıt poşette biraz üzüm kurusu ile kayısı getirip ortaya koydu.

- Çayla içiniz teyze. Evden kargo gelmişti.
- Teşekkürler, oğlum. Buyrun, oturun bizimle.
- Ders çalışıyorduk.

Ayşe nine oturduğu yerden birden boynunu uzatıp, duvar tarafına baktı. Duvarın arkası onların avlusuydu. Duvara terastaki lambanın sönük ışığı düşüyor, birisinin kafası görünüyor onu çağırıyormuş gibiydi.

- Nine!

Ayşe nine, pencere önüne gitti.

- Evet, ne diyorsun?
- Babam geldi!

Çocuk böyle dedi ve aniden kendini yere attı.

- Aptala bakın. İki adım yola erinip, üzümün asmasına çıkmış bu aptal. Oğlum iş seyahatindeydi, gelmiş. Hadi, yürüyün, tek başınıza ne yapacaksınız bu yerde?

Ümrinisa nine, yavaşça güldü.

- Tamam, gidin. Sabahleyin görüşürüz.
- Sabahleyin tekrar yola düşeceksiniz galiba?

Ümrinisa nine, öyle, diyormuş gibi gülümsüyordu. Ayşe nine, vedalaşıp çıktı.

Ümrinisa nine yalnız değildi. Çok günlerin şahidi olan bu ev, onun nazarında canlı gibiydi. Evet, canlı gibi, onunla konuşurdu. Sütunları bazen şıkırdayıp, duymuyor musun, ben de yaşılanıyorum, bende halden gidiyorum, diyordu. Benim bağıma da insan nefesi, sıcaklık gerek, diyormuş gibi oluyordu. Nasıl yapsın? Yarın Şekerhan hastaneden gelecek. Gitmeden kalabilir mi? Hangi parmağını ısırsa da canı yanar. Başka ne çaresi var.

Sabahleyin onun kapısına tekrar kilit asıldı.

1970

ANA BAĞRI

Kış akşamı olduğuna bakmadan, yıldızlar gökyüzünde parlıyordu. Soğuk rüzgâr çıplak ağaçları sallayıp, bir şeyleri şıkırdatıp, avluyu geziyordu. Kurumuş, kara susamış yerin tozunu kaldırıyor. Kışın yarısı geçmiş ama hala kar yoktu. Böyle havada hastalanmak çok kolaydı. Aklına bu düşünce geldi ve Munis teyzenin yüreği birden telaşlandı. Torunları üşütüyor mu acaba? Radyoda dediklerine göre, o taraflarda da hava kuru. İnşallah, iyidirler.

Babasından kara haber geldiğinde Naime on yaşındaydı. İşte şimdi çocuklu, kocaman kadın olmuştu. Munishan kızından bir gün uzakta yaşamayı düşünemez, ona çok alışmıştı. Ama insan her şeye alışır. Naime de annesini yalnız bırakmayı düşünmezdi. Bu yüzden de evlendiği zaman damadı iç güveysi olmaya ikna etmişti. Ama yine de onlarla beraber kalmak nasip olmadı. Damadı okulu bitirip, yol mühendisi oldu. O bir inşaatı bitirip, ikinci inşaata geçer, Naime de çocuklarıyla beraber bu düzenli hayata alışmıştı. Onlar Munis teyzeyi beraber gitmeye ikna edemediler. Çünkü Munishan gençliğinden beri alıştığı işi, otuz yıldan fazla muhasebeci olarak çalıştığı iş yerini asla bırakıp gidemezdi. İlk işe girdiğinde çok gençti. Bu yerde saçı ağırıp, bu yerde yüzü buruşmuştu. Daha yeni bu yerden emekli oldu. Ama yine de bir ayağı orda. İnsanlar ile görüşüp, hesap makinesi sesini işitmezse, rahatlayamazdı. İş yerinden uzaklaşırken, en kıymetli bir şeyi bırakıp gidiyormuş gibi yüreği acıyordu. Gerçekten hepsi geçti gitti...

Kapı çaldı. Munishan başörtüsünü omzuna bırakıp, acaleyle avluya çıktı ve kapıyı açtı. Boyları eşit olan iki genç içeri girdiler.

- Geldiniz mi? Çok üşümüşsünüzdür.

- Kar yağsa, böyle olmazdı, dedi gençlerden biri. Onlar acaaleyle sağ taraftaki küçük odaya yürüdüler ve lambayı yaktılar. Sıcak oda düzenli ve temiz, yıkanıp ütölen gömlek ile elde dikilen küçük çiçekli mendil yatak kenarına bırakılmıştı.

- Teyzemiz soba yakmış.
- Çamaşır da yıkamış.
- Artık çamaşırlarımızı saklayıp gidelim. Yoksa yorarsınız onu.
- Çalışmaya alışan insan hiç oturamaz olsa gerek.

Bu gençler, öğrencilerdi. Onlar Taşkent depreminden²⁷¹ sonra Munis teyzenin teklifiyle onun evine taşınmışlardı. Munis teyzenin uzaktaki kızı aklına gelirdi ve anne bağrından uzakta olan bu gençlere acır, annelik sevgisi ile onların yükünü hafifletmek isterdi.

- Bu arada, mektup gelmişti kızından.
- Nerede?
- İşte, gazetenin altına bakın.

Gençlerden biri mektubu alıp avluya çıktı. Kâsede yemek ile çaydanlık tutan, onların odasının tarafına Munis teyze geliyordu.

- Size mektup gelmişti teyze.

Munis teyze çaydanlık ile kâseyi hızlıca gencin eline tutuşturdu ve zarfı alıp, odasına döndü. Hafifleyen elleriyle onu açtı. Masa üstünden gözlüğünü alıp taktı ve ışığa yaklaştı. Adresini kızı yazmış olsa da mektup damadındı. Heyecanlanarak mektuba göz gezdirdi.

Çok şükür, iyiymişler. O istemsizce gözünden süzülen gözyaşını fark etmemiş halde, mektubu tekrar tekrar okur, yüzüne bakar, gözü tekrar son cümle üzerinde gezerdi.

‘Anneciğim, özellikle emekli olduğunuzdan beri Naime’nin aklı hep sizde. Gelirseniz, ben de çok sevinirim. ‘

Anneciğim, gelin. Eğer beni de oğlunuz sayarsanız, gelmeniz gerek...

²⁷¹ Taşkent Depremi: Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te 26 Nisan 1966'da yerel saatle 05.23'te meydana gelen 8 büyüklüğündeki deprem, şehir merkezinde 10 kilometrekarelik alanda yerleşim birimlerini yerle bir etmiş, 1, 5 milyon kişinin yaşadığı kentte 36 binden fazla bina yıkılmış, 300 bin kişi evsiz kalmıştı. Depremde 8 kişi yaşamını yitirmiş, 200 kişi yaralanmıştı. (Bk.) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/taskenti-50-yil-once-8-buyuklugunde-deprem-yikmisti-247004.html> (Erişim Tarihi: 06.10.2022)

Munis teyzenin yüreği özleminden, sevgiden o kadar dalgalandı ki, keşke kanadı olsa ve uçarak gitse, çocuklarım, işte ben geldim, deyip hepsini bağrına bassa, oğlumdan fazlasınız, diye çocukları arasında damadınını da bağrına bassa. İlk zamanlar, işine, iş yerindeki arkadaşlarına kıyamazdı. Ya şimdi? Hem kendini hem çocuklarını bekletip ne yapacak? O ruhuna bir hafiflik, koştuğu halde sanki treni kaçırarak birisi gibi acele ile toparlanmaya başladı. Valizlerini hazır hale getirdi. Zaman çok geç olduğunda bile onun gözüne uyku girmezdi. Dışarıda hala rüzgâr esiyor, soba borusundan çıkan dumanı bir anda avluya yayıp yine önüne takıp, bir yerlere getiriyordu. Soba üstündeki çaydanlığın kapağı şıkırdadı. Munis teyze küçük çaydanlığına çay demledi ve sandalyeye oturup hızlıca şekerini eline aldı. Gözü gençlerin penceresine takıldı. O odada hala lamba açık, eğilerek oturan gençlerden birinin gölgesi pencere perdesine düşüyordu. Ders çalışıyorlar galiba... Sınav zamanları. Zavallı çocuklar sabahlıyordu bazen. Böyle günde bırakıp giderse, nasıl olacak. Anneleri uzakta... Munis teyze bu gençlerin yerinde kızını düşündü ve birden kararını değiştirdi. Hayır, şimdi gitmeyeceğim. Yine beş- on gün sabredecek. Sınavlarını geçsinler, ondan sonra, tamam, gidecek. Ertesi gün damadına mektup yazacak. Yakında geleceğim diyecek. Onlar da sevin sinler.

Sabaha yakın Munis teyzenin gözü bir az kapandı ve rüya görüp, yine uyandı. Pencereden ışık düşüyordu. Aceleyle yerinden kalktı. Gece boyunca sönmeyen sobada, üstündeki çaydanlığın suyu sıcaktı. Yıkanmak için gençlere su hazırladı. Yerlerinden kalkmış giyinen gençlerin itirazlarına bakmadan, çaydanlık ve bardakları çıkarıp yıkadı. Çay demleyip, yumuşak ekmek ile onların masasına bıraktı ve kapının anahtarını da onlara bırakıp, akşam yazdığı mektubu alıp postaneye gitti. Mektubu gönderdi ve uzakta bekleyen çocuklarını rahatlatmış gibi, kalbi biraz rahatladı. Eve dönerken, istemsizce yine iş yerine döndü. İnsanlar daha yeni işe başlamış, sokak tarafından ara sıra hesap makinesinin takır tukur, adamların konuşması işitilirdi. Munis teyze onların hepsini sesinden tanıyor. İşte, birisi yüksek sesle güldü. Bu, Munis teyzenin yerine gelen muhasebeci kadın. Çok cana yakın, çalışkan kadın. İşini de iyi biliyor. Yok, böyle büyük iş yerinin hesap kitabını yönetmek kolay mı? Ne yapsın, içeri girsin mi? Daha yeni işe başlayan insanları meşgul edip ne yapacak? Seslerini duydu ya. Hepsi sağ salim, iyiler. Ne yapacak onları iki de bir rahatsız edip... Munis teyze yüreğinin bir parçası bükülmüş gibi zorla iş yerinden uzaklaştı.

İnsanlar, bakın, işte, o şefkatli kadın gidiyor. O küçücük kalbini, bağı dolu sevgisini, bize, herkese dağıtıyor. Ona yol verin, insanlar, iyi kalpli, aziz anneye yol verin!

1968

NİNE

Nergis, iğneyi dudağının arasına almış, aynanın önünde saçını tarıyordu, onun azıcık bükülmüş kalın saçları nazik omuzlarını örtüyordu. O başını hafifçe sallayıp, yüzüne düşen saçlarını arkaya attı. Yeni giydiği iş elbisesinin ilmeklerini tekrar bağlamış, çamaşır katlayıp oturan Ümrinisa ninenin yanına geldi.

- Sıkılmadınız mı, nineciğim, dedi o nazikçe gülüp. Bırakın, ben yaparım.
- Boş oturuyorum, çocuğum. Çay kaynadı. Demleyip vereyim mi?
- Alırım, Nergis böyle diyerek mutfağın tarafına gitti. Sabahtan beri masaya eğilmiş, bir şeyler çizen Tolkin başını kaldırdı. Bileğindeki saatine bakıp bir an düşünüp, alnını ovalayıp, giderek radyoyu açtı. Sesini sonuna kadar açtığı radyodan aniden bir şarkı gümbürdedi. Ümrinisa ninenin kulağı patlamış gibi oldu ve daha kısık aç, diyesi gelmedi. Çünkü, Tolkin'in dersine bu gürültü engel olmuyormuş gibiydi. O bazen ellerini beline koyarak kâğıda bakıyor, 'pa-pa-pam, la, la, lam' deyip müziğe uyuyordu. İçeri girip çıkan Nergis'in de yüzünde tebessüm, ruhunun hafifliği, gülmeye özlemli dudaklarından anlaşılıyordu. O, yakın zamanda okuldan döndü. Tolkin ise şimdi gidiyordu.

Nergis çok becerikli, çalışkan bir kızdı. Tolkin'in yaptığı işi annesi beğenmediği için, çoğunlukla pazara da Nergis gidiyordu. Evlerini de temizliyordu. Ve gece yarısına kadar oturup ders çalışıyordu. Ümrinisa nine onun dinlenmemesine, hareketliliğine bakarak kendinin gençliğini hatırladı.

Sessiz adımlar ile Nergis içeriye girdi.

- Hadi, biraz çay iç, nine? Büyükanne!

Ümrinisa nine müziğin sesinden onun lafını işitemedi. Başını sallayıp, bir elini kulağının arkasına götürdü. Nergis radyoyu kapattı.

- Çay içelim.

Ümrinisa nine onun arkasından başka odaya girdi. Arkasından Tolkin da içeriye girdi. Nergis, tavada pişen et ve patatesi ortaya koyarak, ninesine bakıp gülümsedi:

- Teşekkürler, nineciğim. Pişirmişsiniz, ısıttım. O bir kâsede doğranmış soğan ile turbu da alıp geldi ve çekmecedен çatal alıp onların önüne koydu.

Ümrinisa ninenin karnı acıkmış olmasa da çocuklarının hatırı için biraz yedi. Tolkin hiç kimseye bakmadan acaleyle yemek yedi ve kâğıtlarını toplayıp derse gitti. Nergis, Tolkin'in oturduğu yerdeki kırıntıları, buruşturulmuş peçete parçalarını toplarken:

- Şuna bakın, daima arkasından toplamam gerekli. O kadar düzensiz ki, dedi.
- Yapıver, erkek çocuğu.
- Babam öyle değildi ki! Evlenirse, eşinin de canına tak ettirir bu! Çok böbürlenene biri.
- Görüyorsun ya, çizimiyle meşgul. Yorulmuştur zavallı çocuğum.
- Bu kadar çocuğu nasıl büyüttünüz, nine?

Nergis ninesinin sohbetini severdi. Aynı zamanda gençliği, çocuklarını nasıl terbiye ettiği hakkında çok soru sorardı. Kendisi de konuşuyordu. Özbekçeyi iyi anlıyordu ama biraz zorlanarak konuşuyordu. O çay koyup tekrar uzatarak, ninesini soruya tuttu:

- Dedem size yardım ediyor muydu?
- Yardım etmesine vakti yoktu, çocuğum. O zamanlarda doktorlar az, hastalarsa çoktu.
- Yorulmuyor muydunuz?
- Önceden gençtim. Daha sonra çocuklar kendileri yardım etmeye başladılar.
- Siz pedagojiyi bilmiyor musunuz, nine?

Ümrinisa nine torununa baktı.

- Bilmiyorum. Dersin mi o?
- Evet, ders denilse de olur. Umumen, terbiye, çocukların terbiyesi hakkında. Ama çocuklarınızın hepsi iyi.

Ümrinisa nine sessizce iç çekti:

- Ben onların iyi taraflarını da başka bilinmeyen kusurlarını da biliyorum, yavrum.
- İşte, babama bakalım. Çok kültürlü, dürüst ve ne derse oluyordu. – Nergis fikrini söyleyecek söz bulamadı.
- – Evet, dürüst bir insan. Ona siz baktınız. Fakat pedagoji bilmiyorsunuz. İlginç.

Ümrinisa nine güldü. Gözlerine tekrardan hayal çöktü. O, eşi Atacan'ı hatırlamıştı.

Bir gün iğne alıp gelen komşularından biri yirmi som para bırakıp çıkıp gitti. Ümrinisa önce almadı. Sonra düşündü. Sonuçta eşi ilacı para ile satın alıyordu. Herhangi birine yarar. Çocuklar çok. Birinin eskisini biri giyerdi. Daha küçük olan çocuklara yeni elbise alınmıyordu. İşte bu düşünceyle parayı aldı. Akşam Atacan işten dönüyordu. Yemek yiyip, gazetesini okuyup oturuyordu. Çocuklarının da hepsi evde. Büyük çocukları ders çalışıyorlardı. Ümrinisa eşine o parayı anlattı ama başı belaya girdi. Atacan'ın rengi attı, dudakları titredi. Eşine hiç kötü söz konuşmayan adam, gazeteyi hışırdatıp bıraktı.

- Utanmadınız mı? Ne gariptir ki, utanmadınız! Komşunuz o! Beni rezil ediyorsunuz. Eşim zengin olmak için, evde para kazanmak için doktorluk okudu, diye mi düşünüyorsunuz?

Babalarının daima ağır, mütevazı görmeye alışık çocuklarının rengi kaçıp, beklentiyle baktılar. Atacan, yirmi som parayı oğlu Şerif'in eline tutuşturdu.

- Git, gidip ver!

Şerif bir babasın bir başını eğmiş olan annesine bakarak parayı alıp çıkıp gitmişti. İşte Şerif, şimdi Nergis'in babası. İşte, o hayatın içinde büyüyen, bu davranışları kendi gözüyle gören çocuğun dürüst olmaması olur mu? Ümrinisa nine işte bunları düşünüyordu ve torununa bunları nasıl anlatacağını bilmiyordu.

Şerifi düşündüğünde o memnuniyetle bir iç çekti. Onun işi gayet sevaplı iş. O gazetede çalışıyordu, ömrü iş seyahatinde geçti. O eyaletin her köşesini biliyordu, onun kaleminden iyiler halkta tanınır, kötülerse rezil olurdu. O her gittiğinde birçok yeni tanıdığı insanların ismini söyler, iyi kişiler hakkında bilgi edinip, zevkle ve sevgiyle konuşurdu. Ümrinisa nine gazeteyi aldığı anda, gözlüğünü takıp, oradan oğlunun ismini, soyadını arardı. Bulduğunda ise gülümseyerek, bakakalır, eli ile okşayıp yerine koyardı. Evet, onun oğlunu herkes tanıyordu. Tanımayanların hepsi de ismini işitmişti. Annesinin en büyük mutluluğu işte buydu.

Gelini Sultanhan da çok iyi kadın. O büyük bir okulun müdürü. Alçakgönüllü, çalışkan bir kadın. Şerifcan'ı çok sakınıyordu. Bunun için de Ümrinisa nine onu seviyordu. Oğlunun huzuru, sevinci eşinin iyiliğindendi. Çocukları da kötü değil. Fakat

bazı şeyleri ihtiyar anne sevmiyordu. Pazar'a Tolkın'ın gitmesi gerek. Nergis değil. Hem de, erkeğin harcamayı öğrenmesi lazım. Yük kaldırmak erkek çocuk için daha kolay. Ondan sonra nineleri olmazsa, Nergis, erkek kardeşi ile Özbekçe konuşmuyordu.

Nergis bulaşıkları yıkayıp, içeriye girdi.

- Neden düşünceye daldınız? Dedem aklınıza mı geldi, dedi şakalaşıp.

O doğru söylemişti. Ertesi gün perşembe, evine gidip mum yakıp gelmezse olmazdı.

- Nine, akşama ne yemek pişirelim?
- Bilmiyorum, yavrum.
- Daha vakit var. Çamaşırları ütüleyeyim, sonra yaparım.
- Yemeği ben yaparım.
- Yok, siz dinlenin, oturuverin. Gidiyorum demezseniz olur. Oysa ki, lahana alıp geldiğimde dolma yapardık.

Nergis katlanan çamaşırları kaldırıp gitti. Bir süre sonra onun sesi balkondan işitildi.

- Nine, bu tarafa gelin! Yanımda oturun.
- Ümrinisa nine yavaşça yerinden kalkarak başörtüsünü düzelterip, torununun yanına gitti. O Nergis'i sever, yalnız tek kaldığında canının sıkıldığını da bilirdi. Nergis de ona kalpten sırlarını güvenerek söyler, kurslarındaki bir gencin onu sevdiğini de kızara kızara söylemişti. Kendi hakkında konuşmasa da parlayan gözlerinden gönlünün meyilli olduğunu ihtiyar anne anlamıştı.
- Annesi var. Babası savaştan dönmemiş imiş, dedi üzülerek Nergis. Bir yolunu bulup ablasını evlendirmişler. Okulu bitirip biraz çalışırsak, sonra evleniriz, dedi. Öyle çalışmadan bulunmuyor, nine. Ne, ayıp mı, kendimiz çalışıp kazanırız. İşte, babam ile annem de her şeylerini kendileri almış. Öyle değil mi, nine?

Ümrinisa nine onun omuzlarını sevgiyle okşayarak şöyle demişti:

- Kim zengin, biliyor musun?

Nergis omuzlarını silkti.

- Sevenle ve iyi geçinenler zengin. Kim mutsuz? Kavgalı evde yaşayanlar mutsuzdur.

Nergis sevinerek ninesini kucaklamıştı.

- Modern kadınsınız, nine. Bu zamanda yaşayıp on beşinci asırda kalanlar da var.
- Öyle deme, yavrum. Her devirde iyiler de yaşamış, kötüler de. Dünyanın huzuru iyilerin faziletindendir.
- Aynen öyle. Ama anneme henüz söylemeyeceğim. İş çok. Şimdiden düşündürüp ne yapayım?

Nine torununun yanına oturduğunda işte bunları hatırladı. Nergis çamaşırlara su dökerken, ninesinin aklından geçeni biliyormuş gibi fısıldadı:

- Nine, biliyor musunuz, annesini gördüm.

Ümrinisa nine, kimin annesi hakkında söz söylediğini hemen anladı.

- Birlikte gidiyorlardı. Uzaktan gördüm. İyi kadına benziyordu.
- Oğlu iyiye, annesi de iyidir, yavrum.
- Benim resmimi odasına koymuş. Resmim hoşuna gidiyordu. Ben de hoşuna gidiyor muyum, Nergis böyle diyerek yüksek sesle güldü. Onun yüzü kızarmıştı.
- Sen de hoşuna gidiyorsun, yavrum.
- Nineciğim, siz daima iyi konuşuyorsunuz.

Ümrinisa nine ayağının altında duran bir kâğıdı alıp, yazısına baktı.

- Gözüm görmüyor. Bu neymiş, okuyuver. Babanın mektubuna benziyor. Önemli bir evrak olmasın.

Nergis ütüyü bırakıp, kâğıdı aldı. Kaşlarını çatıp ona göz gezdirdi ve ninesine geri verdi.

- Anlamadım. Köy hocalığı, hasılat ve bir şeyler yazılmış. Babamın gazete yazılarından olabilir.

Ümrinisa ninenin yüreği tuhaf oldu. Evet, kalbine belirsizlik veren şeylerin biri de buydu. Ama pedagoji denilen derste bundan bahsedilmiyor muydu...

- Biliyor musun, dedi Ümrinisa nine düşünceli bir şekilde. Kayınvaliden seni sevmeyebilir de. Ütüyü kaldır, yakacaksın!

Nergis ne yapacağını bilemeden acaleyle ütüyü kaldırdı ve:

- Ne oldu şimdi birdenbire, dedi şaşkınlıkla.
- Seni kim bakıp büyüttü?

Hiçbir şey anlamayan Nergis:

- Babam, annem, dedi gözlerini kırpıştırarak.
- Nasıl, ne ile büyüdüler?
- Nineciğim, ne demek istiyorsunuz?
- Cevap ver!
- Çalıştılar elbette.
- Babanın getirdiği ekmeği yiyorsun, aldığı elbiseyi giyiyorsun. Ama bu paraları nasıl kazandığı, neler yazdığı senin umurunda değil. Öyle mi? Babanın yazdığı şeyi anlamıyorsun, ama parası iyi. Utanmıyor musun, yavrum? Kardeşin senden de beter.
- Öyle, nineciğim, genel olarak düşünüyorum, ama çok zorlanıyorum.
- On tane dil bilsen de bunu da biliver. Ama seni büyütenin dilini bilmezsen, insan mısın sen? Eğer kaynanan benim aklımdaki gibi insansa, git yavrum, önce annenizin dilini öğrenip gelin, der.

Nergis laf bulamadan sadece: ‘Vay, nineciğim’ dedi.

Eğer deden yaşasaydı bu davranışın için ne yapardı bilmiyorum. Çocukların olursa, senin bilmediğin dili onlara nasıl öğreteceksin? Okulda Özbekçeden iki alıp gelirler muhtemelen.

Ümrinisa nine öyle kızgındı ki, hatta Nergis ‘in konuşmasına izin vermeden, konuşmasını yarıda kesti. Nergis bunu farkettil. O tuhaf, uygun olmayan bir duruma düştü. Sevimli ninesi onunla hiçbir zaman kavga etmemişti.

- Tövbe ettim, nineciğim. O kadarını da anlamıyorum değil.

Yaşlı kadın kâğıdı açtı, düzeltti, ikiye katladı ve ona bakarak oğlunun masasına koymak için odaya gitti. Zil çaldı. Nergis koşarak kapıyı açtı. Bu Sultanhan’dı.

- Neden bu kadar kızardın?
- Ütü yapıyordum.

Torununa gizlice bakan Ümrinisa nine gelinine döndü:

- Geldiniz mi, yavrum?

- Sıkıldınız mı? İyi ki Nergis varmış. Siz olduğunuzda Nergis'in de evden çıkması gelmiyordu.
- Ya şimdi eve girmek istemezse?
- Neden? Sultanhan, beklenti içerisinde ikisine birden baktı.
- Boşver, nineciğim. Hiçte öyle değil. Nergis gülerek, balkona çıktı.

Sonra sorgulayarak bakan gelinine, yaşlı kadın:

- Biraz dövdüm, dedi gülerek.

Sultanhan da gülümsedi.

Akşamleyin yemek esnasında Nergis ninesine bakarak, hayal kuruyordu. Onun durumunu Ümrünisa nine seziyor, sözlerinin sert olduğunu da fark ediyordu. Tolkin da okuldan döndü. Ellerini yıkayıp masaya otururken:

- Ujasno kushat' xochu²⁷², dedi.

Nergis kaşlarını çatarak ninesine baktı.

- Git, mutfakta ye. Git, git diyorum sana!

Tolkin erinerek yerinden kalktı.

- Şerifcan ne zaman gelecek?

Sultanhan kaynanasına çay uzatırken:

- Sıkıldınız mı anne, dedi gülerek.

Sultanhan, kaynanasının davranışlarını iyi biliyordu. Sabaha hiçbir gücün onu burada tutamayacağını da biliyordu. Ömrünü, sevgisini, çalışkanlığını çocuklarıyla paylaşmış bu yaşlı kadın, yıkılan sessiz evinde bir günlüğüne sır gibi saklanıp ölen hatıralara ışık tutmaya ara veren biri değil. Onu bıktırmayan inanç da belki budur.

Ümrünisa nine bu konu hakkında düşünüyordu. Her şey için inanç gerek. Halka da sevgiye de ev geçimine de, hatta dile, söze de. İnancın olmadığı şey harap olur. Torununun gönlünü kırmıştı. Ama anlatamamıştı galiba...

Evet, hiç kimse kendi çocuğunun iyi-kötü taraflarını annesi kadar bilemez. Fakat anne herkese söyleyemezdi. Hoşuna gitmeyen şeyleri düzeltemezse, iç içe yanar durur.

²⁷² Ujasno kushat' xochu: Çok yemek istiyorum.

Ümrinisa nine, şimdi işte böyle durumdaydı. O torunlarını çok seviyor, mutlu olmalarını, onların yardımlaşmalarını, herkesin onlara gıpta ile bakmalarını çok istiyordu.

1969

AYDAN İNEN KIZ

Hürmetay izin dilekçesini bekleyip oturduğunda Sadıkcın başka bir haberle geldi.

- Bir istişarelik olay var, dedi o eşine. Muhiddinler bahçesine davet ediyor. Bir düşünelim, dedim.
- Nasıl olur acaba?
- İyi bir yer diyorlar. Sadbarhan da hoş sohbetli bir kadın. Dilşad da sıkılmaz, Süreyya var.
- Bilmem. Deniz havası başka olur.
- Bir yıl kalsakta olur. Bunu da bir düşünelim.

Hürmetay düşüncelere daldı. Her yıl valiz taşıyıp birçok yere gidip gelmek kolay değil. Hava, su, güneş, bunun üzerine meyveler olduktan sonra başka ne lazım? Ya kap, çanak? Yine mutfak telaşı mı? Her gün ne yemek yapsam acaba, diye sabahtan kafa şişirmek mi?

- Ne o, beğenmedin mi?
- Kap-kaçaktan biraz uzak olurum diye düşünmüştüm.
- Biz yardım ederiz. Sadbarhan ile nöbetleşirsiniz.

Dışarıdan gelen Gülşad çantasını bırakmadan onların sözlerine kulak astı. O gâh babasına, gâh annesine sabırsızlık ile bakıyordu. Annesinin babasına yan çıktığını görğnce sinirlendi.

- Köyde ne var, dedi itiraz ederek. Düşündüğünüz şeye bakın!

Sadıkcın birden kızına baktı. Gülşad sıcaktan mı, sinirden mi şişmiş yüzünü mendili ile siliyordu, eve hafif parfüm kokusu dağılmıştı. Babasının gözündeki rızasızlığı hissedip, sustu.

- Her yıl denize gitmek şart mı, kızım, dedi Hürmetay durumu yumuşatmak isteyerek.
- Temiz hava yerine toz mu yutacağız?

Sadıkcın, kızına sert bir şey söylemekten korkup uzaklaştı. Kendisinin suçu. Evet, kendi de. İyice hanım kız büyötmüşler. Söz bitti, köye gidecekler!

Gülşad birkaç gün üzgündü. Yüzerken giyeceği elbisesini de yuvarlayıp çekmeceye soktu.

- Çok üzülme kızım, dedi annesi yalvararak. Bir şey olmazsa seneye gideriz.
- Sınavlardan geçene kadar öldüm! Yoruldum!
- Başkaları da sınavlardan geçmiştir, yorulmuştur...
- Ben gitmeyeceğim. Ninem ile kalırım.

Gülşah dediğini yapıp, şehirde kaldı.

Muhiddin'in bahçesi gerçekten temiz, havalı, güzel bir yerdeymiş. Meyveler çok. Yolda biraz yürüyünce, dereye çıkılıyordu. Derenin karşı yakası yonca tarlası. Sahildeki söğütlerin gölgesinde oturmakta çok zevkli. Çocuklarınsa sudan çıkası yok. Dere sola döndüğü yerden mahalle başlıyor. Belli bir yere kurulan su çarklarından dökülen suyun sesi, sinirleri rahatlatıyordu. Günün en sıcak zamanında da burada serin yel eserdi. Onlar geldiğinden beri iki kez yağmur yağdı. Damlalar su yüzeyinde kabarcık oluşturup, dere kaynayan kazana benziyor, havada toprak kokusu yoğunlaşıyordu. Kadınlar yemekten sonra küçük halı alıp, su kenarına gidiyorlardı. Erkekler ise sürekli balık avlıyorlardı. Sadıkcın kalpağını giyip, bazen tarlaları gezer, türlü otların çiçeklerini koltuk altına toplayıp gelirdi.

- Kolay gelsin, botanikçi, diye şakaşıyordu Muhiddin.
- Neler taşıyorsunuz?
- Resim, yine de resimdir, dedi Sadıkcın gülümseyip.
- Çocuklara bitkinin kendisini göstermek güzel bir fikir!

Bu sözü işiten Hürmetay tuhaf oldu. Çünkü, o geldiğinden beri çoğu zaman kötü durumda kalır, bunu eşine söylemez, söyleyemezdi. Sadıkcın'ın şimdiki sözü ise, eşinin durumunu bilerek ona kinaye yapıyormuş gibiydi.

Gülşad evde kaldığından ilk başta Hürmetay'ın gönlü rahat değildi. Babası pervasız görülse de, yine de, kalbinin bir kenarında burukluk, ama inatçı kızının dediğini yapıp meydana getirdiği hatasını az da olsa düzeltmek istiyordu. Hürmetay bunu da anlıyordu.

Küçük kızı Dilşad ömründe ilk defa olğanüstü bir odaya girmiş gibi şaşkıındı. Su kenarındaki yabani otlar, üstünde uçan türlü kelebek, yusufçuklara da tarladan dönen sürü

arasındaki buzakların zıplamalarına da akşam lamba etrafında dönen ışık böceklerine de hayranlıkla bakar, bazen kahkaha atarak güler, bazen korkarak annesinin eteğine yapışırdı.

Dere kenarındaki evlerin çoğunda inek var, süt, yoğurt bol. Sadbarhan her zaman bir evden yeni sağılan süt alır, onu seramik tabağa koyup, terastaki askılara asardı. Sabahleyin kaymağını süzüp, sütünden yoğurt yapardı. Bir gün Dilşad sordu:

- Siz kaymak yapmayı biliyor musunuz?
- Evet biliyorum, dedi Sadbarhan. Süreyya güldü.
- Sütün yüzü kaymak olur, anladın mı? Uzun süre durursa yüz kısmında kaymak oluşur.

Bu söze inanıp, inanmayacağını da bilmeden duran Dilşad'a bakan Hürmetay rahatsız oldu.

Geç olmaya başlamıştı. Sadbarhan yemek hazırlamaya başladı. Süt getiren küçük kızdan nedense haber yoktu. Sadbarhan terastan o tarafa bakıyordu.

- Ben gidip gelirim, dedi Hürmetay. Onun peşinden Dilşad da gitti. Onlar yonca tarlasındaki patikadan gidip, sonra dere kenarından gittiler. Hava biraz boğuk, ağaçların yaprakları kıpırdamıyordu. Böceklerin çıkardığı sesler duyuluyordu. Ama şafak batınca, ağaçların yaprakları kıpırdamaya başladılar. Dere tarafından öyle bir yel eser ki, insanın bütün vücudu yeşermiş gibi... Rüzgâr bitkilerin karışık tuhaf bir kokusu, su kokusunu getirirdi.

Su kenarında çimler arasındaki kurbağalar, adım sesinden kendilerini suya atar, küçük kurbağalar ise kaçamazlardı. Dilşad korkup, ara sıra annesinin elinden tutar, adım atmaya korkup, gözlerini ona yöneltip kurbağalara bakardı. Uzun kafasını gösterip, şırıdayarak yılan geçip gitti. Hürmetay onu kızına göstermeye yetişemedi. Bazen toprak yüzünde demir para yuvarlanmış gibi, onun izleri çıkıyordu.

Dilşad yalın ayak yere basmaya razı gelmiyordu. Hürmetay onun ayakkabısını saklasa da olmadı. 'Sıcak toprakta yalın ayak yürümek faydalıdır', diye söylese de bir iki adım atıyordu ve ayağının ucunu kaldırıp, tabanı ile duruyor, ipe yeni çıkan cambaz gibi titriyordu. O şimdi de yol kenarındaki otlara dikkatle basarak gidiyordu.

Büyük kapının bir kanatı açıldı. İçeride ekinleri sulayan genç yiğit, onları gördüğü zaman çapasını bıraktı.

- Buyrun, gelin.

Yanlarına her gün süt getiren küçük kız koşarak geldi. Kenarına yağ sürülen kova ile ağıl tarafına giden kadın yolundan dönüp Hürmetay ile selamlaştı.

- İnek geç geldi. Zahmet etmişsiniz.
- Önemi yok.
- Kandilhan, minder getir!

Küçük kız koşarak içeri girdi.

- Zahmet etmeyin.

Kadın sekiye minder açıp, onları oturmaya davet etti ve kendi inek sağmaya gitti. Bu arada Dilşad ile Kandilhan ekinleri sulayan gencin yanında duruyorlardı. Askılara domates, fasülye, nohut, en kenardaki bir sıraya ise mısır ekilmişti. O daha püskül çıkarmamıştı, gövdesi de yemyeşildi. Dilşah'ın gözü onun tertemiz yapraklarına düştü. Eli ile yavaşça okşayıp:

- Bu ne, çiçek mi, diye sordu.
- Evet, japon çiçeği, dedi genç gülümseyip.
- Ne zaman çiçek açar?
- Vay, kıza bakın, diyerek kıkırdayarak güldü Kandilhan.
- Ne o, aydan mı düştün? Bu, mısır!

Dilşad bir mısır gövdesine bir küçük kıza bakarak şaşırdı. Bu sözü duyan Hürmetay ne diyeceğini bilmiyordu.

Ağıldan kadının sesi işitildi.

- Kandil, buzağı bağla!

Küçük kız annesinin tarafına koştu. Dilşad da onun peşinden gitti. İnek ara sıra kuyruğunu sallayıp sinekleri kovuyor, ara sıra süt sağan kadının tarafına bakıp, oldu mu diyormuş gibi bakıyordu. Kadının parmakları altından akan süt kovada köpürüyordu. Dilşad hayranlıkla bakakaldı. Küçük buzağı okşayıp, kazığa bağlayan Kandil ise onun gözünde kahraman gibi görünüyordu. Kadın sütü alıp döndüğünde Dilşad kovadaki süte baka baka zıplayıp, gülümseyerek geliyordu.

- Anne, anne, görmediniz. İneğinden içinden süt düştü.

Kadının oturmalarına ısrar etmesine rağmen, onlar sütü alıp dışarı çıktılar. Hürmetay yanındaki kızına ara sıra bakıyordu. Uçaklar da bulutların arasında uçan, sonsuz denizin köpürerek sahile vurmasına gülerek, alkışlayarak bakan kızı bugün basit şeylere hayret ediyor ve şaşıyordu. Onlar her yıl yazın denize gidiyorlardı. Soçi, Gagra, Esentuki, Kislovadsk, Riga gibi birçok yerleri gördüler. Onlar keyif alıp, iyice dinlenip eve döner, sonra ikinci kattaki evlerinde rahatça yaşarlardı. Evlerindeki saksıda büyüyen çiçekler hariç, ekin denilen şeyi görmüyorlardı. Bahar da asma yaprağını da pazardan alırlardı. Okul izin vermiyordu diye kızları geleneksel sürmeyi de sürmüyordu. Eğer Gülşad'ın öğrencilerle pamuk toplamaya gitmesi olmasa, o da şehirden çıkmazdı. Hayvanat bahçesi, kreş ve tiyatrolar da ne varsa, onu görmüşlerdi. Ama doğa o kadar zengin, o kadar renkli ki, bu nimetler onun bağrındaki şeylerden bir damlası sadece. Hürmetay'ın nazarında çocukları onca yıllık ömürlerini ayakaltına bakmadan yürüyüp geçmişler gibiydi.

Onlar içeri girdiklerinde masada Sadıkcın ile Muhiddin bir şeyler hakkında bahisliyor, Sadbarhan ise salata için soğan doğruyordu. Soğandan gözleri yaşarıp, gözlüğünü silen eşine baktı.

- Ev işlerindense inşaatta çalışmak daha iyi.

Muhiddin güldü.

- Ben kadınları o kadar seviyorum ki, dedi ellerini göğsüne koyup, onları çirkin elbisede de zor işte de görmek istemiyorum.
- Kadınların daha çok çocuklarıyla olması gerek, dedi lafını keserek Sadıkcın. -Bunun için imkân yaratmak lazım onlara. İşte o zaman çocuklar terbiyesine de daha çok önem verilmiş olur.

Hürmetay'ın yüreği tuhaf oldu. Çocuklara ahlak, edepten başka hayatı, onun bulunduğu çevreye tanıştırmakta terbiyeden sayılmaz mı! Hürmetay işte bunu düşünmemişti.

Muhiddin bileğini ısırın sineği elindeki reyhan ile vurup, ağaçlara baktı.

- Bugün rüzgâr geç kaldı!

Yemek hazır olduğunda rüzgâr esmeye başladı. Biraz sonra ise serin yel lamba etrafında dolaşan sinekleri alıp götürdü.

Sonsuz semada sayısız yıldızlar parlıyordu. Çocuklar her akşam ona bakıp ayı izliyorlardı. Bazen gökyüzünde uçağın kırmızı ışığı beliriyordu. Gökyüzünde yıldızlar o kadar çoktu ki, Süreyya ile fısıldaşıp yatan Dilşad:

- Neden buranın gökyüzünde yıldız çok, diye sordu.
- Temiz havada yıldızlar daha net görünür, dedi arkadaşı.

Günler bu şekilde geçiyor, şehirlilerin izinleri de bitiyordu. Muhiddin'in bir tanıdığı kavun yemeye davet etti. Dönmelerinden üç dört gün önce oraya gittiler. Gün sıcak olsa da rüzgâr esiyordu. Sonra söğüt gövdesinde oturup çorba içtiler. Sonra ev sahibinin teklifiyle tarlaya girdiler. Arıklarda yatan türlü kavunların kokusundan içleri geçiyordu. Dilşad ise gâh onu, gâh öbürünü tutup okşuyor, gâh hamaklara uzunca bakakalıyordu.

Süreyya ile Dilşad da birer adet küçük kavun koparıp geldiler.

Kavunların hepsi de birbirinden tatlı çıktı.

- Tohumları çok iyi seçmişim, dedi övünerek ev sahibi.

Şehire gitmeden bir gün önce Muhiddin akşama kadar arabasının her tarafını gözden geçirdi. Bu yerde de rahat durmayan kadınlar kayısı, şeftaliden pişirilen reçel, şerbetleri akşam arabaya yerleştirdiler. Sabah olunca yola çıktılar. Hava gayet güzel, tarlalar hoştu. Hürmetay bu yerlere geldiğine bakmadan alışmış, tanıdık bir yerden gidiyormuş gibi yüreği burkuluyordu. İpe dizilmiş bir dal kuru üzümü bileğine asmış Dilşad mutlu, iki yüzü nar gibi kızarıyordu.

Bu yerlerin güzel manzaralarını, bir daha görmek için mi, kimse ses çıkartmıyordu, araba ise sessizce ilerliyordu.

1971

AZAP

Taştemir karnına ısıtıcı bağlamış tam yataarken, zil çaldı. Zor gelse de ne yapsın, evde başka kimse yok. Eşi işte, çocukları okulda. Yavaşça yerinden kalktı. Ağrıdan kambur olan omzuna kaftanını attı. Tam o sırada zil tekrar üst üste çaldı. Gidip kapıyı açtı. Telgraf. Kimden? Nereden? İki büküm kâğıdı açana kadar aklına neler geldi.

“Çabuk gel, sana söyleyeceklerim var, yoksa rahat ölemem.” Zeynep.

Taştemir hiçbir şey anlamadı. Ama kalbinde bir dert, merak oluştu. Zeynep annesinin arkadaşı, eski komşusuydu. Onlar eskiden aynı mahallede yaşıyorlardı. Zeynep doktordu. Taştemirin annesi ile çok yakınlardı. Hatta kızı Gülcihan'ı Taştemir ile evlendireceğim derdi. Ne oldu acaba? Annesi hayatken bir şey mi söylemişti? Aklına bu fikir geldi ve Taştemir çok şaşırdı. Koşuyormuş gibi odaya girdi. Pantolonunu giydi. Ceketini alırken ağrıya dayanamadı. Karnını tuttu. Nasıl yapacak, nasıl gidecek? Doktor işe gitmesine bile izin vermedi. Bu halde tek başına nasıl gidecek? Eşini mi çağırırsa... Hayır, hastalığı ağırlaşmış diye düşünüp korkabilir. Durmadan işinden mi alıkoyacak? Zaten evlendiğinden beri iki kazan asıyor. Taştemir her zaman perhiz yapıyor. Bir hastanede, bir pansiyonda. Evde sağ salim olduğu zaman çok nadir.

Taştemir hafif eğilerek yan odaya geçerek küçük bir kutudan ilaç alıp çıktı. Alnındaki küçük terleri sildi. Sırtındaki ceketini giyip, düğmelerini ilikledi. Adresi bulabilir mi acaba? O, Zeynep'in mahallesini de, evini de tahminen biliyordu. Eski mahalle yıkıldığından sonra komşular dağılmıştı. Çoğu kişi devletin verdiği evlere, kalanlar ise kredi ile arsa alıp bina yaptırmıştı. Zeynepte arsa almıştı. Çok zaman önce, eski komşulardan birinin düğününe gitmişti. Zeynep'in evine, Gülcihan'ın kocasından çekindiği için girmemişti.

Enteresan, ne olmuş olabilir? Taştemirin kalbi yine hızlı atmaya başladı. O, telefonu alıp taksi çağırdı. Sonra mutfağa girip ocakta hafifçe kaynayan tavuk çorbasının yarım açık olan kapağını ittirip, tamamen kapattı ve ocağı kapattı. Hava sıcak olmasına rağmen ince paltosunu giydi. Evi kilitleyip anahtarı komşuya bırakıp, yavaşça sokağa çıktı. İlkbahar başlamıştı. Arık kenarlarında yeşil, saf otlar, söğüt ağacı dallarındaki tomurcuklar açılmak üzereydi. Kavakların gövdesi ise sonbahar suyu renginde. Her şeyde canlanma, tuhaf bir sakinlik, ama şiddetli bir ruh var. Bu ruh Taştemire de geçti. Kalbi tuhaf bir hafiflemeye doldu. Lâkin şu anda yüzü yine buruştu. Eli yavaşça karnına doğru gidip, beli ik kat oldu. Gelen genç taksici onu görüp şaşırdı. Araba kapısını açıp yardım ederken:

- Doktora mı? – dedi endişelenerek.
- Hayır, - Taştemir kafa salladı, - geçer. Kendimi bildim bileli ağrır, dedi.

O yavaşça iç çekti ve gidecekleri yerleri tarif etti. Araba hızlandı. Artık Taştemir bahar dolu sokaklara da bakmıyordu. Gözlerini yumduğu zaman iki elini karnına koyup,

eğilerek oturuyordu. Onun akli şimdi yine Zeynep'teydi. Zeynep ona çok yakın biriydi. Taştcmir'in karnı ağrıdığında Zeynep'in canı acırdı. Kendini koyacak yer bulamaz, başında pervane olurdu. İlaç içirir, ısıtıcı koyar, iğne yapar, kısaca, onun hastalığının tüm çilesi Zeynep'in boynundaydı. Annesi Zeynep'e dua eder, Allah razı olsun hiç kendini düşünmüyor, diye sürekli överdi. Taştcmir'in sağlığı iyileşince, en çok sevinen de Zeynep olurdu. Rahmetli annesinin dediğine göre, Allah Zeynep'in kalbine böyle bir sevgi, kardeş sevgisi yerleştirmişti.

Zeynep'in ailesi orta halde yaşıyordu. Üç kızı olup, en küçüğü Gülcihan Taştcmir'in yaşıtıydı. Gözü mavimsi, kirpikleri koyu, alımlı bir kızdı. Kendileri çok zengin olmasa da Zeynep Taştcmir'e meyveden güzel elbiselere kadar getirirdi. Taştcmir'in annesi mahcup hissedip, neden öyle yapıyorsunuz, dediğinde kendime damat yapacağım diye gülerdi. Taştcmir o zamanlar bu lafin anlamını tam olarak bilmez, sonraları anlamaya başladığında hoşuna gider, kalbinin bir yerlerinde mutluluk hisseder, Gülcihan'la karşılaştığında laf bulamadan şaşırırdı. Ama Gülcihan hiç gelmez, hep kaçır, Zeynep eve yüz kere de girse, o bir kere bile girmezdi. Taştcmir onu çok düşünür, görmek ister, karnı ağırssa da ağırmasa da bir bahane bulup onların evine girip çıkardı. Üniversite ikinci sınıftayken yine fena hastalandı. Zeynep çabalayıp onu büyük hastanelerden birine yerleştirdi. Orada iyi tedavi ettiler. Karaciğerinin hastalığını da Taştcmir orada öğrendi. Onu o zaman en çok ziyaret eden de Zeynep olmuştu. O her şey getirir, uzun-uzun sohbet eder, onun sevgi dolu gözleri nedense daima üzgün, durgun görünürdü. Taştcmir Gülcihan'ı beklerdi. Bir kere başkalarını sorduğu sırada onu da sordu. Ama Zeynep hemen anladı. Ertesi gün Gülcihan onu ziyarete geldi. Ama uzun kalmadı. Sağlığını sordu, annesinin selamını iletip aceleyle gitti. O zaman Gülcihan çok büyümüş ve güzel olmuştu. Taştcmir bir defa baktı ve bakmaya doyamadı. O Gülcihan'ın çekingenliğini utandığından diye düşünüyor, bu yüzden de aklına başka bir şey gelmiyordu. Onun hayali ile o kadar mutluydu ki, hastalığını bile düşünmez, yarın tamamen iyileşecek gibi rahatları. Taştcmir'in annesi de başka gelin hakkında düşünmezdi. Zeynep'in sevecenliğini, bir de Taştcmir'in damat olmasını kendisinin istemesinden o çok mutluydu.

Taştcmir hastaneden çıktığında tekrar okumaya devam etti. Sağlığı da baya iyiydi. Ama gönlü tuhaftı. Gülcihan eskisi gibi az görünür, Zeynep ise ona utanarak bakar gibiydi. Hiçbir şey düşünmeyen annesi ise bulduğu her şeyi sandığa kilitleyip, düğün hazırlıklarını yapar, Gülcihanın başını bağlayıp, mahalleye duyurmayı düşünürdü.

Taştemir bir gün okuldan dönerken, önüne uzun boylu, hoş görünümlü bir yiğit çıktı. Onun yolda durduğunu ya da bir yerden geldiğini Taştemir anlamadı. Genç gülümseyerek ona elini uzattı. Taştemir onu tanımıyordu, bu gencin onunla ne işi olduğunu düşünerek şaşırılmıştı.

-Oturalım, Taştemir abi.

Genç gayet kibar, edepli görünüyor, bir de bunun üstüne onun ismini de biliyordu. Onlar bankta oturdular. Genç, az önceki gibi gülümser, küçük kalemi elinde çevirerek oynuyordu, yüz ifadesinden s söze nereden başlayacağını bilmediği anlaşılıyordu.

-Sizi dinliyorum, - dedi Taştemir sabırsızlanarak.

Genç uzun parmakları ile siyah saçlarını okşayıp, endişeyle ona bir kez daha baktı.

-Taştemir abi... Gülcihan hakkında konuşmak istiyorum sizinle.

-Evet, ne oldu Gülcihan'a?

-Hiçbir şey olmadı. Sadece onunla, birbirimizden hoşlanıyoruz, dedi genç yutkunarak.

Taştemir birden ateş içine düşmüş gibi yanmaya başladı. Nasıl ayağa kalktığını da bilmedi.

-Ben... Eğer o sizi sevseydi, başka. Annesi sizinle evlendirmek istiyormuş. Kendisi istemiyormuş... Kısacası, size açıkça söylemeye karar verdik.

Taştemir ne kadar durduğunu bilemedi. Toparlanarak:

-Diyecekleriniz bu kadar mı? – dedi.

Genç utanarak az önceki gibi gülümseyerek duruyordu. Taştemir onun yanından nasıl gittiğini bile hatırlamıyordu. Kalbi bom-boş, dünyası kararmıştı o zaman...

Araba durdu. Taştemir etrafa bakınıp, arabanın kapısını açtı. Elllerinde uzun sopalarla, küçük bir taşı kovalayıp hokey oynayan çocuklardan birini işaretle çağırdı. Çocuk nefes nefese kalarak onun yanına geldi.

-Zeynep teyzenin evini biliyor musun?

-Gülcihan ablaların mı? Bir dakika, hey Alişer, sizin evi soruyorlar!

Gözleri Gülcihanın gözleri gibi mavimsi, kirpikleri kalın, güzel bir çocuk koşarak gelip, selam verdi.

-Geri dönünüz, seksen sekiz numara, - dedi o, beraber gidelim demelerinden korkuyormuş gibi acale ederek.

Araba geri döndü. Taştémir şoförü gönderip kapı önüne geldi. O heyecanlanıyor, bir de acele ediyordu. Zeynep teyzeye annem bir şey mi söylemiş, sorusu onun aklına yerleşip kalmıştı. Evden çaydanlıkla çıkan Gülcihan onu görür görmez durdu. Durgun, telaşlı yüzüne kar gelmiş gibiydi. Evin tarafına bakarak bir şeyler dedi ve Taştémir'e doğru yürüdü.

-Buyurun, girin. Nasıl, sağlığını iyi mi?

-İyi. Nasılsınız? Ne oldu?

-Annem... Kimseyi tanımıyor.

Evden Gülcihanın eşi çıktı. O hızlıca gelip Taştémir ile el sıkışıp selamlaştı. Onun da yüzü hüznü, ama Taştémirin aklında kaldığı gibi sevimli, sözleri samimiydi.

Yatakta Zeynep teyze yatıyordu. O çok değişmiş. Saçları pamuk gibi. Yüzü baya beyaz olduğundan kırışıklıklar net ve çukur görünüyordu. Taştémir ona bakarak yavaşça sandalyeye oturdu. Zeynep onun kalbine çok yakın biriydi. Bir de onu bu durumda görünce eski hisleri kaynamaya başladı. Gözüne yaş geldi. Taştémir'in üzerinde bu kadının çok emeği vardı.

-Doktor çağırdık. Birazdan gelir, - dedi Gülcihanın eşi hüznü bir şekilde. O lafını bitirmeden avluya giren birilerinin sesi işitildi. Sonra kapı açılıp, beyaz önlük giyen uzun ve kısa boylu iki kadın girdi. Taştémir onlara selam verip sandalyeyi boşalttı. Sonra Gülcihan'ın imasıyla başka odaya çıktı. Aydın, geniş oda düzenliydi. Eşyalarla dolu olmasa da az ve özdü, bir de yerli yerinde olduğundan mı, kişi rahatça nefes alıyordu. Masa üstünde küçük bardaktaki suda iki demet menekşe. Duvarda Gülcihan ile eşinin fotoğrafı asılı. Taştémir ona baktı ve nedense hemen göz kaçırıldı. Çekinerek kapı tarafına baktı. Hayır, galiba Gülcihan annesinin yanındaydı. On dört – on beş yaşlarında balıketli kız selam vererek girip, elindeki çaydanlığı masaya bıraktı. Sonra dolabı açıp, şeker, reçel, yine bir şeyler almaya başladı.

-Lazım değil, yeter.

Kız hiçbir şey demedi. Ama gülümsedi. Bu sevimli gülümseme de Taştemire çok ama çok tanıdıktı. Kız çay doldurup misafire uzattı ve bir şey demeden çıkıp gitti. Sonra içeri babası girdi.

-Sıkılmadınız mı, Taştemir abi?

-Nasıl, ne diyorlar?

-Artık zor. Kimseyi tanımıyor.

-Beni çağırtmış.

-Evet, sizi hiç unutmadı. Hatta bu hastalık başlarken bile sizden bahsediyordu.

Taştemir şaşırdı.

-Ne diyecekti acaba? – dedi düşünceye dalarak, - telgrafi alır almaz yola çıktım.

-Evet, komşuya söyleyip göndertmiş. Bize, gidip bulun, demişti, istişare ettik, makul bulmadık. Sizi görüp, daha kötü olmasın diye düşünmüştük.

Taştemirin merakı yine arttı. Soru sormak istediği o anda ağrısı artıp, karnının sağ tarafını tutarak eğile kaldı. O anda odaya giren Gülcihan:

-Ağrın mı tuttu? – dedi telaşlanıp, sonra aceleyle geri döndü. Biraz sonra, sıcak ısıtıcı ile geri girdi.

-Üstüne koyun, hafifletir, - dedi onu Taştemire uzatarak. Sonra eşinden annesinin yanına çıkmasını rica etti. Kendisi ağrının biraz dinmesini bekledi. Taştemir alındaki küçük terleri silip, Gülcihana baktı.

-İyi misiniz?

-Bıktım bu hastalıktan.

Gülcihan alt dudağını ısırarak, yavaşça iç çekti ve sandalyeye oturdu.

-Artık zor gibi. Size onun söyleyemediği sözleri artık ben söyleyeceğim. Çileyle yaşadı annem. Sizin ciğeriniz ağırdığında onun yüreği sızlandı. Sizden özür dileyecekti. Böyle davranışın affi olmasa da ölmeden yine de dayanamadı. Özür dilemek istedi. Bu günahı mezara götüremem, dedi.

Taştemir şaşırmıştı. Karnına koyulan ısıtıcının dizine kadar düştüğünü bile bilmiyordu. Ama Zeynep teyzeye karşı borçlu olan oydu. Onun yaptığı hiçbir şeyin

karşılığını ödemedi. Asıl Taştemir suçlu değil mi onun karşısında? Gülcihan onun gözlerindeki soru ve şaşkınlığı hemen anladı.

-Siz bilmiyordunuz. Anneniz de bilmiyordu. Yaptığı hatası için annem bir ömür çile çekti. Bu hastalığının sebebini de doktorlar çok üzüntüden diyorlar. Bu doğru. Sizden bahsederken, böyle oldu, - Gülcihanın kirpiğinde asılı duran gözyaşı yüzüne aktı. O, yutkunarak eliyle gözyaşını sildi. – Ben artık her şeyi anlatacağım. Onu affedin, razı olun, Taştemir abi.

Olayın aslı böyleymiş: Altı-yedi yaşlarındaki Taştemir üşüterek, ateşi yükselmiş. Annesi doktora götürdüğünde, doktor iğne yazmış. Doktorun yeri çok uzak olduğu için, çocuğunu alıp, Zeynep'in evine gitmiş. Onların misafirleri varmış. Zeynep hayır dememiş. İğneyi kaynamaya bırakmış. Mutfakta bulaşıklarla uğraşan Zeynep iğneyi ne kadar kaydattığını düşünmeden, aceleyle Taştemir'e iğne yapmış. Aradan iki-üç gün geçmiş, mahalleden bir çocuğun sarılık hastalığı olduğunu duymuş. Taştemirden önce Zeynep o çocuğa iğne yapmış imiş. Bunu duyar duymaz, huzuru kaçmış. İğnelerini yeterince kaynatmadığını düşünmüş. Şüphesi gerçek olup, Taştemir de sarılığa yakalanmış. Buna çok iyi üzülen Zeynep, içindeki derdi hafifletmek için Taştemir'e çok bağlanmış. Bir de daha yeni hastaneden çıkan Taştemir annesinden gizli fazla pilav yemiş. Hastalığı tekrar edip, yine çok çile çekmiş, onunla beraber Zeynep'te çile çekmiş.

-Geceleri uykusu kaçıp, sabahlardı, dedi Gülcihan, İkide bir söylediği, tüyü bitmemiş çocuğun bedenine kaynatılmayan iğne batırmak için kötü biri olmalı, çocuğum. Dünyaya yeni başlayan insanı hasta yaptım, derdi hep. – Gülcihan'ın yüzünde biraz kızarıklık belirdi. Kafasını eğip, mırıldandı, - sizin kaderinize beni de ortak etmek istemesi bu yüzdenmiş.

Avludan eşinin telaşlı sesi duyuldu.

Gülcihan hemen ayağa kalktı. Taştemir de onunla beraber arka arkaya yaşlı kadının yattığı odaya girdiler. Doktorlar ordaymış, Zeynep teyze gözü açık yatıyordu. Ama o kimseyi tanımıyor, sanki hiçbir şey görmüyordu. Nefes alması çok ağır, yüzünde kandan eser bile yok. Taştemir yaklaşarak ona baktı. Hayır, onu tanımadı. Şimdi Taştemir'in kalbinde tam tersi hisler vardı. Gâh dert ile geçen ömrünü düşünürdü, ama Zeynep teyzeye de acırdı. O bir yanlış yapmıştı, dikkatsiz davranmıştı. Bu yüzden ömür boyu vicdan azabı çekiverdi.

Bir zamanlar Taştemir'in ailesi koyun kestiğinde karnından yavrusu çıkmıştı. Onu pazardan Taştemir satın almıştı. Hala unutamaz. Hatırlayınca, kalbi sıkışırdı. Dünyaya gelmemiş o kuzunun ahı onun peşini bırakmıyor gibiydi. Bu yüzden de Zeynep teyzeye ne kadar ağır olduğunu o şimdi daha iyi anlıyordu.

Doktorlar oksijen doldurulmuş yastığı getirdiler. İğne yaptılar. Taştemir onları izlerken içinden şunlar geçti: Doktorlar hata yapmasın. Onların hatası her zaman dehşetli, çok dehşetli olur. Evet, doktorlar hata yapmasın.

1971

SONUÇ

Sovyetler Birliği kurulduktan sonra sosyal, siyasal, dinsel alanlar üzerinde etkisini hissettiren rejim aynı zamanda edebiyata da darbe vurur. Edebiyat, rejimin ideolojilerini yaymak için bir araç haline gelir ve belirli kalıplara sıkıştırılır. Bu dönemde konuları belirlenen, karakterleri ve mekânları belli olan özetle sınırları çizilen bir edebiyatla karşılaşırız. Bu dönemde sanatta sosyalist gerçekçilik ilkesi kabul görür ve edebiyat rejimin düşüncelerini yaymak için rejime hizmet eder. Sovyetler Döneminde, üslup sahibi olmak neredeyse imkânsızdır.

Bu dönemde bazı yazarlar belirlenen kuralların dışında çıkarak, kendilerine özgü bir dil ve üslupla kuralları yıkarlar. Saide Zünnunova bu yazarlardan biridir. Çalışmamızda, yazar hayatı ve eserleri, dili ve edebi üslubu hakkında bilgi verilerek, yazarın çevrilen hikâyeleri bazı metotlar içerisinde incelenmiştir. Saide Zünnunova'nın 'Bebek Kokusu' adlı hikâye kitabı 34 ayrı hikâyeden oluşur. Hikâye kitabı içerisinde, on yedi hikâye seçilerek Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış ve seçilen hikâyeler anlatının bakış açısı, anlatım teknikleri, olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, tema kavramlarına göre incelenmiştir

Çalışmamızda ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Sanatçının hikâyelerinde genel olarak gerçek ve gerçeğe dayalı kurgusal olmayan olaylar anlatılmaktadır. Zünnunova'nın hikâyelerinde her hikâyenin farklı bir konusu vardır ve hikâyeleri 'Realizm' olma özelliği taşır. Olaylar, gerçekçi bir şekilde yansıtılır.
2. Hikâye konuları aşk, aile, toplum, hayat mücadelesi, işçiler ve yaşamları, savaş yılları, geçim sıkıntıları, aile içi ilişkiler, sosyal yaşam gibi konulardır.
3. Saide Zünnunova'nın hikâyelerinde en baskın konular, aile ve toplum konusudur. Yazarın hikâyelerinde genellikle aile, toplum ve değerler kavramı bir arada yer alır. Yazarın hikâyelerinden hareketle 'aile' kavramına çok önem verdiği anlaşılır. Temâ olarak 'aile' kavramının işlendiği hikâyelerde, gelenek- göreneklere de rastlanır. Toplum yapısı hakkında bize bilgi verir hikâyeler.
4. Yazarın bazı hikâyelerinde, dönemin siyasal şartlarının insanların hayatlarına nasıl yansıdığı da görülür. Yazar, hikâyelerinde hayat gerçeklerine değinmekle beraber dönemde yaşanan olaylara da değinir. Eller' ve 'Ateşin kız' hikâyelerinde yer alan kahramanların babalarının savaşta öldüğü görülür. 'Eller' hikâyesinde başkahraman bir

kadındır ve çalıştığı çevredeki kadınlarında eşlerinin cephede olduğu, savaş yıllarında geçimin zor olduğu, şartlar yüzünden ev geçiminin kadınlara kaldığı gibi durumlar, dönemin özelliklerini yansıtır.

5. Bu dönemde Sosyalizm- Reazlizminde yer alan müspet kahraman Zünnunova'nın hikâyelerinde yer almaz. Hikâyelerde yer alan kahramanlar halktan, sıradan insanlardır. Kahramanlara ait duygu ve düşünceler okuyucuya aktarılır. Dönemde, sosyalizm realizminin çizdiği sadece rejim için çalışan, her yönüyle mutlu, hiçbir üzüntüsü ve gelecek kaygısı olmayan 'müspet kahraman' hikâyelerde yer almaz. Müspet kahraman tiplmesi, insan doğasına aykırı bir durumdur ve gerçekçi değildir. Zünnunova'nın kahramanlarında gerçek dışı olabilecek özellikler bulunmamaktadır. Zünnunova'nın hikâyelerinde her bir karakterin farklı bir özelliği, kimliği vardır.

6. Saide Zünnunova'nın eserlerinde genellikle başkahramanlar kadınlardır. Yazar kendisinin yaşadığı sıkıntılardan olsa gerek, eserlerinde kadınların yaşamına, hayat karşısında güçlü kalışına yer vermiştir. Zünnunova'nın hikâyelerinde 'güçlü kadın kahramanlar' ile karşılaşırız. Kadınların hayat karşısında dik duruşu, güçlü olmaları, hayat mücadeleleri gibi özellikleri ön plâna çıkartılır.

7. Hikâyelerde açık ya da kapalı mekânlar seçilir. Rejimin anlatı içerisinde yerleştirdiği kolhoz, sovhoz gibi üretim yerleri genel olarak hikâyelerde yer almaz. Tercih edilen mekânlar sokak, ev, mahalle, hastane, okul gibi halka açık olan yerlerdir. Birkaç hikâye dışında mekânlara ait detaylı tasvirler yapılmaz, genelde olaylar ve kişiler ön plânda tutulur. Anlatıda mekânlar daha çok arka plândadır.

8. Hikâyelerin genelinde net bir zaman kavramı yoktur, sadece anlatıda bazı hikâyelerin II. Dünya savaşı sonrasında yazıldığı ya da olayların II. Dünya savaşı yıllarında meydana geldiği anlaşılır. Fakat gün, ay, yıl gibi kavramlar net olarak bilinmez.

9. Saide Zünnunova'nın eserleri halka hitap ettiği için, dil sade ve günlük konuşma dilidir. Kullanılan dil, sanatsal ve edebî kaygıdan uzaktır. Hikâyeler içerisinde yer yer Rusça kelimelere rastlanır. Bu durum ise dönemin getirdiği siyâsal nedenlerden kaynaklıdır. Sovyetler Dönemi'nde diğer Türk Devletleri'nde olduğu gibi Özbekistan'da bir Özbek diliyle Türkçe değil, Rusça konuşur. Halkların eşitliği ilkesine ilâve olarak, 'Dillerin eşitliği' kavramı da eklenmiştir. Dönemde Rusça tek resmî dil olarak kabul edilir. Yerel diller yok edilerek, ortak bir dilin kullanımı esâs alınır. Rusya'nın kültürü ve dili değiştirmek istemesi sonucu yapılan alfabe değişiklikleri de bu duruma örnek

olmuştur. Siyâsal durumların dilin kullanımına ilişkin baskın etkisi, yazarları da etkiler. Dönem içi uygulanan dil politikası, yazarların üslubuna da yansımıştır.

10. Zünnunova'nın hikâyelerinden hareketle yazarın, kalıplaşmış sözlere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu sözler, kültürel anlamda ortak kabul edilir ve anlamsal bir değer taşır. Hikâyelerde dilin kullanımına ilişkin, ağız özelliklerinin yansıtıldığı görülür.

11. Hikâyelerinin geneli okuyucuyu sıkmayacak nitelikte, hacim itibarıyla kısadır. Anlatılarda doğallık ve samimilik göze çarpar. Genellikle öyküleme anlatım tarzı hâkimdir. Hikâyelerin çoğu Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. Olaylar aktarılırken anlatıcının varlığı hissedilir ve anlatıcı hikâyelere kendi yorumunu, hayâl gücünü katar. Hikâyelerde, anlatıcının sahip olduğu birikim, okuyucuya vermek istediği mesaj açıkça ya da gizlice aktarılır. Kahramanların duygu ve düşünceleri gerçekçi, doğal bir yolla anlatılır. Hikâyelerin çoğunluğunda, İç Çözümleme ve İç Monolog tekniği mutlaka görülür. Zünnunova'nın hikâyelerinde kahramanlar fiziksel özelliklerinden çok karakteristik özellikleri ile karşımıza çıkar. Anlatılarda öne çıkan duygu yoğunluğu okuyucu tarafından hemen fark edilir. Kahramanların iç dünyası, kendileri ile hesaplaşmaları başarılı bir şekilde yansıtılır.

12. Olayın akışına ya da durumuna göre, yazar anlatılanları destekleyecek öğeleri, seçtiği anlatım tekniği ile başarılı bir şekilde aktarır. Metnin zenginleştirilmesinde, seçilen anlatım tekniği etkin bir rol oynar. Yazar, gidişata ve kafasında tasarladığı tabloya göre olay örgüsünü oluşturur. Hikâyeler, metnin akışını bozacak ifadelerden uzaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Serdar, ‘İsa Hüseyinov (Muğanna)’un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme, (Yükseklisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalı Enstitüsü, Erzurum, 2019.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, (2.Baskı) Akçağ Yayınları, Ankara, 1991.
- Baydemir, Hüseyin, “Özbekistan’da Ölüm Adetleri”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 4 (8), 2009, 662-683.
- Çetin, Nurullah (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Çetişli, İsmail, ‘Kurgusalılık/ İtibârilik Bağlamında Edebiyat’, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.39, 2009, 366-376.
- Çıkla, Selçuk, ‘Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65/66/67, Mayıs Haziran Temmuz, 2002, s.111-129.
- Forster, N. M. (2016). *Roman Sanatı*. (Çev. Ünal Aytür). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Gürbüz, Özcan, ‘Düşünce ile Tema ve Konu’, *Kurgu Dergisi*, S.18, 2001, 101-1008.
- Kantarcıoğlu, Sevim, *Türk ve Dünya Romanlarında Romantizm*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Kaplân, Mehmet, *Kültür ve Dil* (2.Baskı), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983.
- Karabulut, Mustafa, “Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, *Uluslararası Türk veya Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, C.7, S.1, 2012, 1375-1387.
- Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, (Çev: İsmail Yerguz), Afa Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- Moran, Berna (2016). *Türk Romanına Eleştirisel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, Berna (2016). *Türk Romanına Eleştirisel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Narlı, Mehmet, ‘Anlatım Tutumu ve Teknikleri ile Öykü Kişilerinin İlişkisi’, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2010, 7-16.

- Narlı, Mehmet, ‘Romanda Zaman ve Mekân Kavramları’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (7), 2002, 91-106.
- Önal, Mehmet, ‘Edebî Dil ve Üslub’, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c.36, 2008, 27-47.
- Özkan, Mustafa, ‘Edebiyatta Dil Kullanımı’, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.52, 2015, 65-77.
- Salihova, H. *Saide Zünnunova İjodining O’ziga Xosligi* (Yükseklisans Tezi), Andican Devlet Üniversitesi, Andican, 2015.
- Sazyek, Hakan, “Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması”, *Folklor-Edebiyat Dergisi*, S.37, 2004, 103-118.
- Seyrek, Hakan, *Roman Terimleri Sözlüğü (Roman Sanatından Yüz Terim)*, Hece Yayınları, Ankara, 2013.
- Şahin, Veysel ‘Romanda Kişiler Dünyası ve Karakter Yapıları’, Bülent Kırmızı (Ed.), *Türkiye Vizyonu Multidisipliner Çalışmaları I*, Aybil Yayınları, Konya 2019, 544-545.
- Şengül, Mehmet Bakır, “Romanda Zaman Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (16), 2011, 428-435.
- Shahlo Shukhratovna, Bazarova ‘Saide Zünnunova Asarlarida Feministik Qarashlarning Aks Ettirilishi [Saide Zünnunova’nın Eserlerine Feministik Görüşlerin Yansıması], *Sharq tillarini o’qitishning dolzarb masalalari mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya*, C.2, S.24, 2022, 2181-1784.
- Şimşek, Yaşar, “İç Monolog” ve “Bilinç Akışı” Tekniği Açısından Oğuz Atay’ın “Unutulan” Hikâyesi’, *Söylem Filoloji Dergisi*, 4 (2), 2019, 307-329.
- Solihova H., *Saide Zünnunova İjodining O’ziga Xosligi* (Yükseklisans Tezi), Andican Devlet Üniversitesi, Andican, 2015, s.8
- Tekin, Arslan, *Edebiyatımızda Terimler*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 2012
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı (Roman Unsurları) I*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- Yelok, Veli Savaş, ‘Vefa’, Ali Akbaş (Ed.), *Kardeş Kalemler Dergisi*, 14 (162), 2020.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.facebook.com/groups/278550695985818/posts/404381253402761/?mibextid=HsNCOg> (Erişim Tarihi: 11.11.2022)

<https://www.edebi.net/index.php/dil-bilgisi/25-haberler/963-taskent-e-said-ahmed-heykeli> (Erişim Tarihi: 02.10.2022)

<https://arboblar.uz/uz/people/zunnunova-saida>. (E.T. 21.07.2022)

<https://yuz.uz/news/saida-ahmad-va-saida-zunnunova-sen-tomon-talpinar-yurak> (E.T. 12.11.2022)

<https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/saida-zunnunova/page/2/> (E.T. 21.07.2022)

<https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/saida-zunnunova/saida-zunnunova-olov-qissalar-dramalar/> (E.T. 21.07.2022)

https://uz.wikipedia.org/wiki/Saida_Zunnunova (E.T. 21.07.2022)

<https://gezimanya.com/ozbekistan/taskent-hakkinda-bilinmesi-gerekenler>

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/taskenti-50-yil-once-8-buyuklugunde-deprem-yikmisti-247004.html> (E.T. 06.10.2022)

<https://m.kun.uz/uz/news/2019/03/20/said-bilan-saida-filmga-kochgan-sadoqat-dostoni-asosli-tanqid-qilinganmi> (E.T. 24.11.2022)

DİZİN

- A**
 Anlatıcı, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 29, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 72, 73, 76, 77, 78, 80, 81
- B**
Bakış açısı, 9, 13, 21, 56, 78, 82
 Berna Moran, 17
Bilinç akımı, 14, 15, 46, 63
- Ç**
 Çağatay Edebiyatı, X, 2
 Çarlık Rusya, 3
- D**
 Dil, XII, 1, 3, 19, 20, 21, 25, 28, 29, 34, 38, 41, 44, 48, 52, 55, 58, 62, 66, 69, 72, 77, 82, 137, 138
- E**
 Estetik kaygı, 8
- F**
 Filoloji, 7
- H**
 Halkların eşitliği, 5
 Hikâye, VIII
- K**
 Kominizm, 4
 Kominist sistem, 4
- L**
 Leitmotiv, II, 15
- M**
 Mehmet Kaplân, 21
 Mehmet Tekin, 1, 10, 11, 13, 14, 16, 21, 22, 48, 49, 63
 mekâna, 10
- Monolog, 13, 14, 23, 35, 52, 55, 60, 63, 73, 78, 138
 Müspet kahraman, 8, 135
- N**
 Nurullah Çetin, 1, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19
- O**
 Olay örgüsü, VIII, XI, 13, 16, 17, 21, 28, 47, 68, 70, 135
- Ö**
 Özbek Edebiyatı, VIII, X, XI, 2, 3, 6, 137, 138
- R**
Roman Sanatı, 9, 10, 14, 17, 21, 137, 138
- S**
 Said Ahmed, X, 6, 7
 Saide Zünnunova, 1, 6, 8, 52, 53, 54, 55, 56, 58
 Saide Zünnunova, VIII
 Selahittin Tolkun, 5
 Sosyalizm- Realizm, X, 4, 8
 Sovyetler Birliği, 4, 6, 135
 Stalin dönemi, 5
- T**
 Tasvir, I, 11, 18, 21, 22, 30, 35, 49, 55, 63, 66, 78
 Tema, 1, 19, 24, 28, 33, 38, 41, 44, 48, 51, 55, 58, 62, 65, 69, 72, 77, 81, 137
 Türk dili, 2
- Ü**
 Üslub, 20, 21, 25, 44, 138
- Y**
 Yazarlar Birliği, 4, 7

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ebru Kuzu
Doğum Yeri ve Yılı	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Millî Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-posta Adresi	